

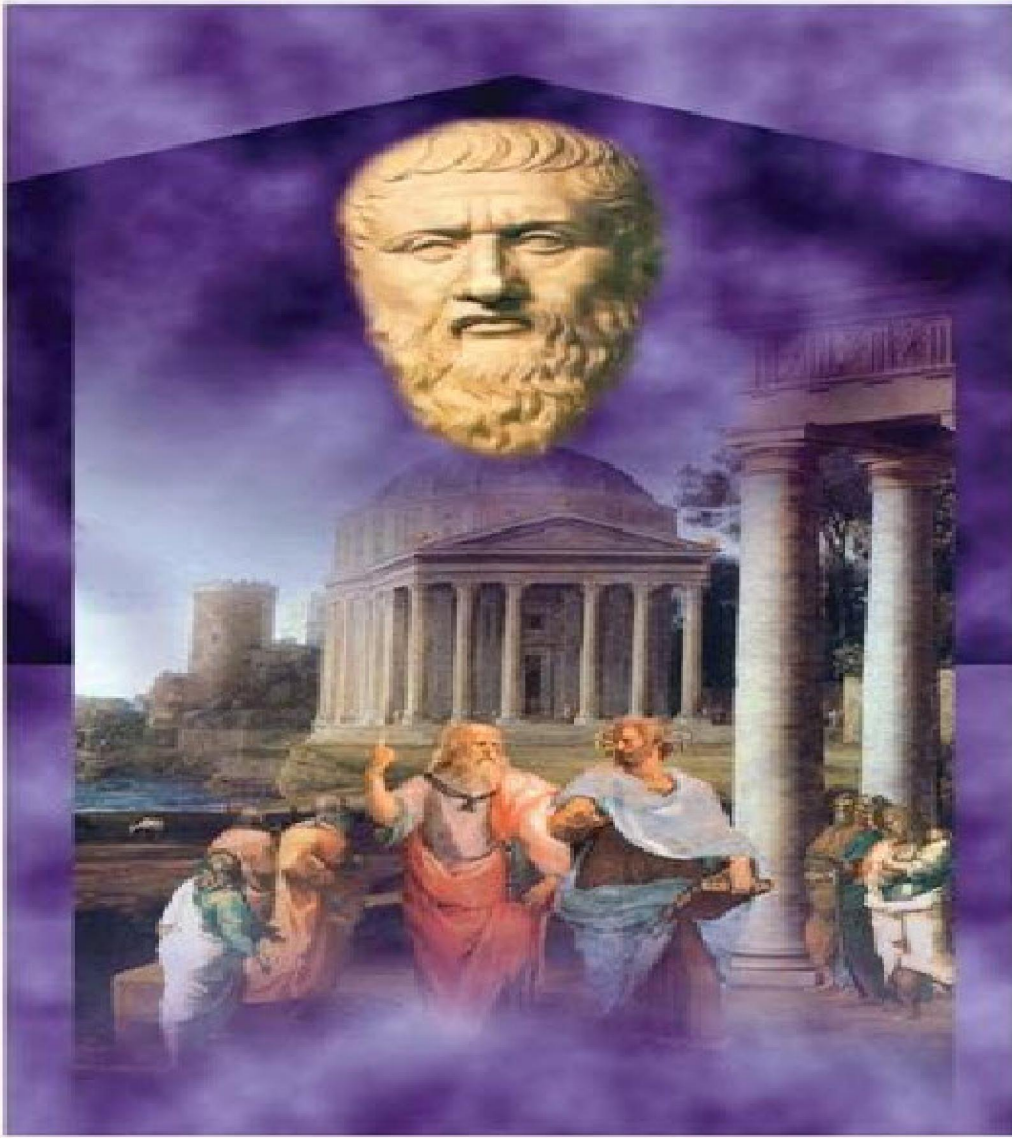
BORDO SIYAH

DÜNYA KLASİKLERİ - FELSEFE

DEVLET

PLATON

ÇEVİREN: CENK SARAÇOĞLU - VEYSEL ATAYMAN

Devlet

***

DÜNYA KLASİKLERİ - FELSEFE

DEVLET

PLATON

ÇEVİREN: CENK

SARAÇOĞLU - VEYSEL ATAYMAN

Bordo Siyah

***

DEVLET - PLATON

ÇEVİREN: CENK SARAÇOĞLU -

VEYSEL ATAYMAN

BS YAYIN BASIM DAĞITIM REK. ORG. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.

FATİH CADDESİ ALAYBEY SOKAK NO: 28/B ZEMİN KAT

MERTER – GÜNGÖREN – İSTANBUL / TÜRKİYE

TEL: (0212) 505 99 70 (pbx) FAKS: (0212) 505 99 75

MERTER V. D. 187 061 1123 e-mail: bs.yayin@gmail.com

TÜM HAKLARI BS YAYIN BASIM DAĞITIM REKLAM

ORGANİZASYON SANAYİ TİCARET LTD. ŞTİ'NE AİTTİR.

İZİNSİZ KOPYALANAMAZ, ÇOĞALTILAMAZ, KULLANILAMAZ.

***

PLATON (İÖ 427-348/347): SOYLU BİR AİLENİN OĞLUYDU. SOKRATES'İN ÖLÜMÜNE KADAR ONUN DERSLERİNİ İZLEDİ. ARDINDAN MISIR VE GÜNEY İTALYA'YI DA KAPSAYAN UZUN BİR YOLCULUĞA ÇIKTI. İÖ 387'DE ATİNA'YA DÖNEREK AKADEMİA ADLI OKULU KURDU. KENDİSİNİN OLDUĞU KABUL EDİLEN 28 DİYALOGDA, HOCASI SOKRATES'İN KONUŞMALARINI BİRARAYA GETİRİR. BUNLARIN EN ÖNEMLİLERİNDEN BAZILARI ŞUNLARDIR: PHAİDON, GORGİAS, MENON, POLİTİKOS.

***

EDİTÖR

VEYSEL ATAYMAN: 1941'DE İSTANBUL'DA DOĞDU. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NDE ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI VE FELSEFE ÖĞRENİMİ GÖRDÜ. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ MÜTERCİM TERCÜMANLIK BÖLÜMÜNDE UZUN YILLAR DERS VERDİ. HALEN AYNI BÖLÜMDE YÜKSEK LİSANS DERSLERİNE GİRMEYE DEVAM ETMEKTEDİR. FELSEFE, SİNEMA VE EDEBİYAT ALANINDA ÇOK SAYIDA MAKALE, DERLEME VE TELİF KİTABI YAYINLANDI. ÖZELLİKLE SİNEMA HAKKINDAKİ ÖNCÜ DEĞERLENDİRMELERİ NEDENİYLE HATIRI SAYILIR BİR HAYRAN KİTLESİNE SAHİP OLAN ATAYMAN, ÇEŞİTLİ YERLERDE VERDİĞİ SEMİNERLERLE OKURLARIYLA TEMASINI HEP SICAK TUTTU. BORDO SIYAH YAYINLARI'NIN DÜNYA KLASİKLERİ EDİTÖRLÜĞÜ GÖREVİNİ YÜRÜTTÜĞÜ SIRADA ÇOK SAYIDA DÜNYA KLASİĞİNE EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ ÇERÇEVESİNDE ÖNSÖZLER VE NOTLAR YAZDI. YÜZE YAKIN ÇEVİRİSİ YAYINLANDI. 2009 YILINDA DİL DERNEĞİ TARAFINDAN TÜRKİYE'NİN EN PRESTİJLİ ÇEVİRİ ÖDÜLLERİNDEN BİRİ OLAN ÖMER ASIM AKSOY ÖDÜLÜ'NE LAYIK GÖRÜLDÜ.

ÇEVİREN

CENK SARAÇOĞLU: 1979'DA DOĞDU. BİLKENT ÜNİVERSİTESİ ULUSLARARASI

İLİŞKİLER BÖLÜMÜNDEN MEZUN OLDUKTAN SONRA KANADA'DA UNIVERSITY OF WESTERN ONTARIO'DA SOSYOLOJİ MASTER VE DOKTORASI YAPTI. HALEN ODTÜ KUZEY KIBRIS KAMPÜSÜ SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ'NDE DERS VERMEKTEDİR.

VEYSEL ATAYMAN: BAKINIZ EDITÖR.

REDAKSİYON

SÜLEYMAN ASAF: 1950'DE İSTANBUL'DA DOĞDU. SAINT BENOIT LİSESİ'Nİ BİTİRDİKTEN SONRA FRANSA'DA ÖĞRENİM GÖRDÜ. ODA YAYINLARI İÇİN FRANSIZCA ÇEVİRİ YAPTI. GELİŞİM HACHETTE ANSİKLOPEDİSİ YAYIN KURULU ÜYELİĞİ GÖREVİNDE BULUNDU. RADİKAL VE CUMHURİYET GAZETELERİ VE AYRINTI, CAN, İNKILAP VE BORDO SİYAH YAYINEVLERİ İÇİN REDAKSİYON VE DÜZELTİ YAPTI.

YÜKSEL ÖZBEK: 1948'DE DOĞDU. MİLLİYET, RADİKAL, GÜNEŞ, GÜNDEM, AKŞAM'IN DA ARALARINDA OLDUĞU ÇEŞİTLİ GAZETELERDE REDAKTÖRLÜK VE EDITÖRLÜK YAPTI. ŞU AN BİR İNTERNET GAZETESİNDE YAYIN YÖNETMENLİĞİ GÖREVİNİ SÜRDÜRMEKTEDİR.

TASHİH

ESEN GÜRAY: 1961'DE İSTANBUL'DA DOĞDU. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ESKİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜNDEN MEZUN OLDU. 1978 YILINDAN BERİ YAYINCILIK SEKTÖRÜNDE DÜZELTMEN OLARAK ÇALIŞMAKTADIR. GELİŞİM YAYINLARI, SABAH KİTAPLARI VE TURGUT YAYINCILIK'TA UZUN YILLAR ÇALIŞTI. BORDO SİYAH DIŞINDA İŞ-KÜLTÜR YAYINLARI VE CUMHURİYET KİTAPLARINA DA DIŞARIDAN DÜZELTMENLİK YAPMAKTADIR.

***

GİRİŞ

Elimizdeki metnin Yunanca adının sadece dilimize değil, öteki dillere de çevrilmesi sırasında alınabilecek kararlar bile, bir tartışmanın kapısını aralayabilir cinstendir. Bunu söylerken, daha çok akademisyenleri, hatta daha da öteye Platon uzmanlarını ilgilendirecek bir soru olan, Platon'un metnine tekil "politeia" mı yoksa çoğul "politeiai" adını mı vermiş olduğu sorusunu kastetmiyoruz. Platon külliyyatı[1] içinde günümüze ulaşan elyazmalarında her iki biçimin de kullanıldığını öğreniyoruz. Platon'un en ünlü öğrencisi Aristoteles'in[2] bu eserden yaptığı alıntılarda kullandığı tekil biçimi tercih etmememiz için herhangi bir neden bulunmadığını ve bu tercihin büyük olasılıkla yerinde olduğunu gönül rahatlığıyla söyleyebiliriz. "Devlet" başlığını tercih etmeme durumunda, metnin başlığı "Devlet Biçimleri" olarak düşünülmelidir. (Bu konuda epey bir tartışma yapıldığı belli oluyor. Çoğu uzman, ağırlığını "tekil" halden yana koyuyor; U. v. Wilamowitz-Moellendorff, Platon, 2. cilt., Berlin, 1919, çoğul biçimi benimseyen çevirilere örnek. Ancak elbette Aristoteles'in alıntıları felsefe-kültür tarihi bakımından en güvenilir, sahici kaynak olma hakkına sahip; çünkü, Platon adı altında, günümüze sahiciliği tartışılır, hatta sahteliği aşikâr epey bir birikim uzanagelmıştır. Batı'da yapılan çevirilerin ortak kaynağı olan Yunanca metnin yanı sıra "Yasalar" metninin ve öteki politik içerikli Platon metnlerinin sahte olduğunu, Politeia'ya bir yorum yazan, İS 5. yüzyılda yaşamış Proklos'un[3] iddia ettiği söylenir.)

Çeviriye dönecek olursak, başlık hakkında karar vermeye yönelik asıl güçlüğü bu tekil-çoğul tercihi arasına sıkışmadığını, "politeia"yı ister Devlet isterse de Devlet Biçimleri olarak karşılayalım, sorunun, Yunanca kavramın derinliğini ve genişliğini modern ya da öteki devlet kavram ve tasarımları ile vermenin zorluklarından kaynaklandığını söylememiz gerekiyor. Bu ilişkiyi biraz açmakta yarar var; çünkü buradan metne girişin bir ilk kapısını da aralama imkânı elde edebiliriz. Kuşkusuz, "devlet" geleneği farklı sosyal-politik-kültürel topluluklar; "devlet" dendiğinde, içeriği değişik ve farklı

doldurulacak bir kurumun çağrışımlarına açılıyorlar. Burada bizim yetki ve uzmanlık alanımızın dışında kaldığı için, kendi sosyal-politik-kültürel dünyamızda “devlet” sözcüğünün içeriğinin, bir kavram olarak, toplumsal “zihinde” “duygu ve algıda”, toplumsal/bireysel psikolojide nasıl doldurulduğunu tartışmak bize düşmez. Zaten bu “giriş” kapsamında fiziksel olarak da imkânsızdır bu. Gene de kısaca bir iki değinme yaparak, özellikle “modern devlet” anlayışını çok geç “ithal etmiş” bir ülkede, Platon’un politeia’sının oldukça farklı bir devlet kavrayışına işaret ettiğini hatırlatmakta yarar bulunmaktadır. Çünkü, aynı sözcük ya da kavram, diyelim ki, devlet ile imparatorluk (reich) kavramını ve çağrışımlarını birleştirmiş, devleti soyut bir zorlayıcı gücün temsilcisi (yasal) şiddet tekelleşmesi olarak algılamaya eğilimli bir Alman zihni ile farklı bir devlet yaşantısı bulunan bir İngiliz’in zihnine farklı yansıyacak; bu iki farklı bakış açısından Platon’un politeia’sı da değişik düzlemlerde alınılabilecektir.

“Polis”[4] ya da Kent Devleti ve Yurttaş İlişkisi

Politeia, eski Yunanlı için (en azından metnin yazıldığı dönemde) önemli ölçüde bireysel, kişisel yaşantı parçası gibi bir şeydi; “polis” insanının ya da yurttaşının bizzat katıldığı bir deneyimdi; politeia bir iç düzendi, “polis”in ruhuydu, kişi de (yurttaş da) bu “polis ruhunun” vazgeçilmez, ortadan kaldırılmaz parçasıydı. Dolayısıyla da “politeia, onun dışında, ona yukarıdan zor uygulayan soyut bir kurum olarak hiçbir anlam taşıyamazdı. Yunanlılara özgü politik bir yaratım olan “polis,” kişinin (yurttaşın, bireyin) yararlarını düzenleme adına, onun karşısında, zor uygulama yetkisini meşrulaştırmış bir karşı güç olarak yer almıyordu; polis, mekânsal bir merkezin, polis’in (kentin) içinde, çevresinde bir araya gelmiş, bağımsız bir cemaat (topluluk) oluşturan yurttaşların toplamıydı. Polis topluluğu (cemaati) kişinin yurttaş (politeas) olarak yaşayabileceği biricik sosyal alandı; bu nedenle de en azından onun politik varoluşunun ortadan kaldırılması ya da polis dışına itilmesi, bugün bizim anlayıp kavrayabileceğimizden çok farklı sarsıntılara yol açabiliyor, kimliğin, kişiliğin ve varoluşun yitimini ifade ediyordu.

Kişi, polis’te, doğuştan itibaren yurttaşlık hakkı kazanmış oluyordu; çünkü hem hakiki polis’li olan anne, gene bir polis yurttaşı olan babaya bir çocuk armağan etmiş oluyordu; bu yönden, fiziksel bakımdan polis’li olma hakkını elde ediyordu çocuk; ama öte yandan da aile hukukuna göre düzenlenmiş, kendi gelenekleri, dinsel kult ve tören âdetleri bulunan bir cemaatin (phratie) içinde dünyaya geldiği, bu cemaate kabul edildiği için de polis yurttaşı, öteki deyişle bir kent yurttaşı sayılıyordu. politeas (polis yurttaşı) savaşta ve barışta kenti için yaşar ve kentin hemen surları önüne gömülür, ya da savaşta ölmüş ve geri dönememişse, bütün öteki savaş kahramanları ile birlikte bu kez sembolik olarak surların önündeki mezarlıkta yerini alır, politik hayatını kentin (devletin) içinde öteki işlevlerini yerine getirerek gerçekleştirirdi: Ya askerdi ya da komutan; dar anlamda politik görev yapan, onurlu bir resmi işte çalışan bir memurdu (bürokrat); ekonomik işlerle uğraşır, dini gereklikleri yerine getirirdi. Yunan polis’i, bütün kult (tapınma/ibadet) görevlerinin yönetildiği merkez, tanrıların iradesinin gerçekleştirilme aracıydı. Polis tanrıların koruması altındaydı, o da, “kalede”, Akropolis’te oturan tanrıların kayırıp koruyordu. Kentin bütün eylemleri, aldığı kararlar, yaptığı tercihler ilkece tanrılarındı ya da onlar adına, onların istediği eylemler olarak anlaşılıyordu; bu eylemleri yerine getirenler, tanrıların lütfuyla, onların koruması ve yol göstermesi sayesinde yapabiliyorlardı bunları; demek ki polis’e karşı asice, yıkıcı ve başına buyruk davranan kimse, aslında tanrıların buyruk ve isteklerine karşı gelmiş oluyordu. Polis düzeni, tanrıların düzeninin gerçekleşmesinden başka bir şey değildi; bu da dünya düzeninin burada temsil edilmesi demektir; Yunanlılar için dünya ile düzen kavramının aynı sözcükle ifade edilmesi herhalde anlamlıdır. Tanrılara giden, polis’in üstüne yükselmiş olurdu; çünkü eski Yunanlı, Tanrı ile ve dünya ile bireysel bir bağ kurma gibi bir anlayışa sahip değildi; o ancak polis’e, kente aidiyeti sayesinde insan olma vasfına sahip olabiliyordu.

Ancak düzen, biçimler ve kurallar üzerinden gerçekleşir; bu biçimlerin, ilke ve kuralların toplamı, devlet düzenini (anayasayı), öteki deyişle politeia’yı, ya da devlet biçimini meydana getirir. Düzenin yasası (anayasa) sadece “agraphoi nomoi”, yazıya geçmemiş örf, âdet, gelenekler ve yasalar olarak

yurttaşların “içinde” var olduğu, yaşadığı sürece, etkili olabilmek (icra edilebilmek) için yazılı düzleme geçmiş olmak zorunda değildir; ancak devletin uzun süreli var olması durumunda, genellikle olduğu gibi, bu örf ve âdetler, davranış belirleyici yasalar, önemli noktalarıyla yazılı kayıtlara dökülebilir, böylece çarpıtmalardan, istenmeyen değişikliklerden korunabilir. Bu noktada polis, artık yasayı koyan, düzen talep eden kurum olarak, polis hayatının her alanında tek tek yurttaşların “karşısına” çıkar. Ne var ki bu ilişki, polis’in bir yasa koyucu ve düzenleyici olarak yurttaşını, bizim anladığımız anlamda “zorlaması” anlamına gelmekten çok, bir kaygılı anne, eğitimci, yetiştirici, yol gösterici ilişkisi olarak anlaşılmalıdır. Polis’in ilke ve düzenlemeleri, bir annenin, bir babanın, bir kardeşin, dolayısıyla da bütün yurttaşların himaye edici, yönlendirici sesini temsil ederler. Polis’in biricik hedefi, yurttaşlarının gerek tanrısal gerekse insansal düzlemde varoluşlarını düzenlemek ve korumak; gençleri, en iyi yurttaşlar olarak yetiştirmek, bütün yurttaşlarına mutlu bir hayat sağlamak olduğundan, polis düzeninin yetkili ellerine, bugünkü modern dünya insanının, en azından Batı demokratik toplumlarındaki bireyin kolay kolay anlayabileceğinden çok fazla, bireyin özel hayatına ve mülkiyet ilişkisine müdahale imkânı veren haklar teslim edilmişti. Ancak polis yurttaşı, bu haklardan kendisine yöneltile talepleri, kişisel alana bir müdahale gibi algılamıyor, kendisinden talep edilenleri yerine getirmeyi, gerek kendisi gerekse de öteki yurttaşlar bakımından yerinde ve gerekli fedakârlıklar olarak görüyordu. O karanlık, hayatı silip yok edici ölüm karşısında etkili olabilmenin biricik yoluydu bu fedakârlıklar ya da hatta kendini kurban etmeler.

Politeia (devlet), yaşayan bütün yurttaşların tarihsel olarak gelişmiş haklarının ve bu haklara karşılık gelen görevlerinin bir tür özeti, genel talepler ile kişisel hak ve isteklerin gücünden türemiş canlı, yaşayan bir birim, bir bütünlük olarak anlaşıldığında, onu taşıyan yurttaşların ekonomik, politik, hukuksal ve elbette dinsel ve düşünsel ilişkilerde yaşadıkları dönüşümlerle birlikte, devletin de bu dönüşümlere, yeniliklere cevap verebilecek düzenlemelere gitmesi de kaçınılmazdı. Politeia’nın bu yönde gerçekleştirdiği adımlar, reformlarda ya da devrimlerde görünürleşiyor, muhafazakâr çabalar ile reform çabalarının karşı karşıya geldiği yerde tayin edici önem taşımaya başlıyorlardı. Politeia’da gerçekleştirilen dönüşümler ile ilgili olarak Sparta’lı Lykurgos,[5] Drakon,[6] Solon,[7] Perikles,[8] Atinalı Kleistenes[9] ve gene başka kentlerdeki (polis’lerdeki) isimler akla gelmektedir. Bu ve benzeri kimselerin talep ettikleri reformlar ya da atılmasını istedikleri ilerici adımlar, bütün bir kentin değilse bile, kent yurttaşlarının önemli bir bölümünün talepleri olarak ortaya çıkmış yenileme girişimlerini, hayata yönelik yeni istekleri dile getirmekteydi. Yeni bir düzene yönelik talepler, bütün bu reform ve yenileştirme isteklerinin yeni yasal düzenlemeler içinde tespit edilmesini ve polis’in, yurttaşların yaşama biçimlerinin ve taleplerinin ifadesi olma görevini, bundan böyle de yerine getirtmeyi hedeflemekteydi.

Yunan toplumu hem coğrafi yönden birbirinden kopuk birimlerden oluşuyordu hem de çeşitli yerel, etnik cemaatlara ve kültürlere bölünmüştü; bu sosyal yapıyı taşıyan birkaç yüz polis vardı. Bunların çoğunun tarihi ve siyasal yapıları hakkında hemen hiçbir şey bilinmemektedir; dolayısıyla da Atina, Sparta[10] gibi birkaç polis devleti örnek olarak kabul edilir.

Coğrafi yönden bakıldığında surlarla çevrili polis’lerin dışında geniş kırsal alanlar yer almaktaydı. Her polis’in yüksekçe bir alana kurulu bir kalesi, öteki deyişle akropolis’i ve bir pazar yeri (agora’sı) bulunmaktaydı.

İÖ 3. yüzyılın hemen başında, özellikle, merkezi konumdaki Atina polis’i (sitesi) ya da kent-devleti, siyasal-ekonomik dengelerin bozulmasıyla, muhafazakârlığın arttığı bir döneme girmişti. Sokrates’in duruşması da bir yönüyle bu bağlamda ele alınması gereken bir tarihsel trajediyi yansıtıyordu. Atina karşısında “bir tür aydınlanma”yı temsil eden ve Atina dışı merkezlerde etkili olan Sofistler, felsefelerinde “insanı” ölçü olarak öne çıkartıp şeylerin doğruluğunu ve geçerliğini öznelleştirirler; tek kişinin bireysel bilincinin ve algılarının, nesnel dünya karşısında güvenilmez duruma gelmesi, aslında yukarıda sözünü ettiğimiz polis devletinin düzenleyici ilke ve yasalarına bir güvensizlik, genel geçer kurallara bir başkaldırı anlamına gelmekteydi. Sofistik düşünce, bireyi sorun

olarak, bütün bir varlığın ve isteğin merkezine yerleştirmeye başlayınca, o zamana kadar uzanagelmış bütün düzenleri sarsan bu anlayış, polis “evrenini de” yepyeni sorunlarla, endişe, kuşku ve taleplerle karşı karşıya getirdi. Gerçekten de İÖ 4. yüzyıl, o zamana kadarki hayatı taşıyan bütün sağlam görünmüş temellerin sarsılması demektir. Örneğin tanrılar ya da tanrısallık anlayışı, varlığın en temel ve eski ölçüsünü oluşturur ve insanın bütün eylem ve davranışları, son tahlilde, tanrı düzeninin karşısında tartılıp yerine oturtulurken, “sofistik kuşkuculuğun” yaygınlaşmasıyla birlikte, sadece tanrısallık düzenleyici ilkeler değil, onların doğrultusunda meşruiyetini bulan ilişki ve kurumlaşmalar da sarsılmaya yüz tuttu. Örneğin İÖ 4. yüzyılın başına kadar, Atina’da yönetim genellikle “soylu” sayılacak kişilerin sorumluluğunda kalmışken, şimdi herkes devlet görevlisi olma hakkına sahip olduğunu düşünüyordu. Gerçi bu “yeni dönem”, soylu dediğimiz kentin varlıklı kesimlerinin çocuklarından daha çok polis yurttaşlarının çocuklarından yeni bir eğitim kalitesi talep ederken, yepyeni bir öğretmen tipinin de gelişmesini zorunlu kılmaktaydı.

Bu gelişme metnimiz bakımından apayrı bir önem taşıyor. Bu öğretmenler de gene Sofistler içinden çıktılar. Bunların en ünlülerinden biri, dersinin hedefi olarak “areta politike”yi, yani kente özgü yetenek ve beceri geliştirmeyi, gerek evde, gerekse kentte, pratik hayata ayak uydurmayı öğreten Abdera’lı Protagoras’tı.[11] (bkz. Platon, Protagoras Diyaloğu). Bu anlayış politik teorisinin de doğuşuna işaret ediyordu ve Yunanlı genci eğitmeye kalkmış hiçbir öğretmen, polis için eğitim verdiği sürece, en iyi devlet biçiminin hangisi olduğu sorusuna değinmeden eğitim yapamazdı.

Platon’un Yolu

Sofistik düşüncenin eğitim anlayışına bağlı etkilerden ve dönemin entelektüel ikliminden nasibini alarak yetişenlerden biri de Platon’dur. Aile kökeni ve akrabalık ilişkileri bakımından onun bir devlet adamı olarak polis (site) devletine hizmet etme olasılığı öylesine akla yakındı ki ne annesinin, ne babasının onun doğumunun ardından (İÖ 428/427), oğullarına bakıp da devlet adamlığının ötesinde bir uğraşla ünleneceği, herhalde akıllarının kenarından bile geçmemiş olmalıydı.

Platon, Atina soylu zümresinden geliyordu. Bu toplum katmanının yaşama felsefesi zihinsel ve bedensel hareketlilik, hareketlerde zarafet, insan ilişkilerinde nezaket ve ölçülülük, ama aynı zamanda ince bir alaycılık ve mizaha yatkınlık vb.’ydi. Elimizdeki bilgiler Platon’un ne anne ne de baba tarafından akrabalık temellerine inmemize imkân tanıyor. Baba Ariston’un, Atina’nın son kralı Kodros sülalesi ile, anne Perikton’un ise, ünlü Atina yasaları yapıcısı Solon ile akrabalığından söz edilmiş olsa da, bu bilgileri doğrulama imkânı bulunmamaktadır. Anne tarafından kuzenlerinden biri olan Kritias, ileride ünlü Atina “Otuzlar” yönetiminin[12]- ya da “tiranların” arasında yer alacak, zengin bir akrabadır; bir aristokrat olan Kritias bugünün diliyle söyleyecek olursak “aşağı tabakayı” hor görür ve küçümser; o entelektüel yetenekleri gelişmiş, felsefeci, ozan, devlet adamı kimliklerini kişiliğinde birleştiren biridir. Platon’un, her ikisi de kendisinden daha büyük olan erkek kardeşleri Adeimantos ve Glaukon, Devlet diyalogunda Sokrates’in muhatapları olarak rol alıp, düşünce tarihine geçmiş olma şansını, küçük kardeşleri Platon’a borçludurlar. Platon, kız kardeşinin oğlu olan Speusippos’un, hayatını sürdürmesi için gerekli maddi gelirden yoksun olduğunu görmüş ve yeğenini, kendinden sonra Akademi’nin[13] yöneticisi olarak görevlendirmiştir. Kısacası Platon kuşağı, aktif politikadan tamamen uzak, sessiz bir hayatı tercih etmiştir.

Platon’un, politik hayattan uzak kalmaya kolay kolay karar veremediği ve epey bir kararsızlık geçirdiği, iç hesaplaşmalardan kurtulamadığı belli olmaktadır. Onun kendine çizdiği bu “kader yolu” belki de, felsefenin, günümüze kadar politika ile bir türlü barışmamasının ya da birleşmemesinin nedeni olarak da anlaşılabilir. Zaten bu kararı, onun seçtiği bu yolu anlamak demek, Politeia’yı anlamamız için zorunlu zihinsel çabanın belli bir bölümünü yerine getirmiş olmak demektir. Bir başka deyişle, Platon’un politika yolunu niçin seçmediğini açıklamakla, Politeia’yı anlamamıza giden yolda en iyi rehberliği yaptığını söylemek mümkündür. Platon’un İÖ 354 yılında, 73 ya da 74 yaşındayken yazıp Sicilya’ya gönderdiği bir mektup, kendi elinden, kendi hayatına bir geri dönüp bakma, hayatını değerlendirme işlevi taşımaktadır. Bu mektubun önemli bölümlerini hatırlayalım:

“Bir zamanlar gençken, birçok kimse gibi düşünüyordum: Aklımda, kendimin efendisi olur olmaz politikaya yönelmek vardı. Gelgelelim bu kararıma, kamusal hayattaki şu deneyim engel oluşturdu: O zamanki düzenimiz (anayasamız) geniş bir çevrede değersiz, hor görülmekteydi ve sonunda çöktü. Yeni düzenin tepesinde 51 erkek vardı... Ancak bunların 30’u sınırsız iktidar yetkisiyle bütün hükümeti (yönetimi) devrildiler. Onların arasında birkaç akrabam ve tanıdığım vardı ve bunlar kalkıp beni de hemen (aralarına) çekmeye çalıştılar... Gençliğimde bu konuda edindiğim deneyimler beni haklı çıkardı. Onların devlet yönetimini, haksız bir yoldan döndürüp, adaletin yoluna sokacaklarını ummuştum. Bu nedenle de büyük bir merakla ne yapacaklarını dikkatle izlemeye koyuldum ve kısa süre içinde, bu adamların, eski anayasayı koyacak yer bulamadıklarını gördüm. Başka birçok şeyin (hatanın) yanı sıra arkadaşım olan yaşlıca bir adamı, dönemin en dürüst, en namuslu insanı demekle hiç tereddüt etmeyeceğim Sokrates’i, bir yurttaşı idama götürmek üzere başkalarıyla birlikte görevlendirdiler; böylece onu suç ortağı yapmayı amaçlamışlardı. Ne var ki Sokrates boyun eğmedi ve onların canice eylemlerine katılmak yerine her şeyi göze almayı tercih etti. Bunu ve buna benzer hiç de öyle önemsiz olmayan kimi şeyleri görünce beni bir tiksintidir aldı ve bu cani idareden uzaklaştım. Çok geçmeden o ‘Otuzlar’ devrildi ve anayasa lağvedildi. Bunun üzerine yeniden, çok yavaş ilerlese de, politik düzlemde faal olma isteği beni sarmaya başladı... Gelgelelim o iktidar sahiplerinden bazıları, Sokrates’e en son mal edilebilecek en kötü suçlamalarla arkadaşımızı mahkemeye çağırdılar. Anlayacağınız onu tanrısızlıkla suçlayarak mahkemeye çıkardılar ve hüküm giydirip hükmün infazını sağladılar... Bunu ve hükümeti, yasaları, töreleri yöneten kişileri görünce ve yaşlandıkça bu çarkın bütününe kavradım ve doğru bir sonuca varıp politika yapmanın ne kadar zor olduğunu anladım. Çünkü dostlar ve güvenilir “parti” yoldaşları olmadan hiçbir şey yapmak mümkün değildi... Ayrıca yasama ve ahlak alanında çöküntü ve çürüme şaşırtıcı bir şekilde artıyordu. Böylece, başlangıçta politika yapmaya çok hevesli olduğum halde, bu olayları gördükçe ve bütün bu plansız, amaçsız sürüklenişi inceledikçe kafam karışmaya başlamıştı. Gerçi bütün bunların ve devlet varlığının nasıl daha iyi olabileceği konusunda düşünmekten vazgeçmedim ve hep bir eylem fırsatı kollayıp durdum, ancak sonunda mevcut devletlerin berbat bir durumda olduğunu kavradım. Çünkü mükemmel bir yeni organizasyon, elverişli şartlar sunarak, imdada yetişmezse devlet-yasa ilişkileri hemen hemen iflah olmaz bir durumda kalacaktı. Bunun üzerine kendimi, hakiki felsefenin hakkını teslim ederek, sadece onun bütün kamusal ve özel hayattaki adalete bakış imkânı verebileceğini ve doğru ve hakiki filozoflar iktidara gelmeden ya da devletlerin iktidar ve güç sahipleri ilahi irade sonucunda gerçek filozoflara dönüşmeden, insan soyunun mutsuzluğunun son bulmayacağını açıklamaya zorunlu hissettim.” (Burada yeri gelmişken, genelde gerçek, sahici olduğu kabul edilen ve sıkça alıntı yapılan bu mektubun, sahte olabileceğine ilişkin tezlerin de ortaya atılmış olduğunu belirtmek gerekiyor. Örneğin G. Müller, “Sahte Platoncu 7. Mektuptaki Felsefe, 1949” başlıklı çalışmada; J. Derbolav, Platoncu Dil ve Bilgi Teorisi Çerçevesi İçinde “Kriton Diyaloğu”, -Gnomon, 26, 1954, s. 453’te, bu tür iddialar ileri sürmüşlerdir. B. Stenzel: 1953, A. J. Ph. 74, s. 383-397’de “Is Plato’s seventh epistle spurious?” başlıklı yazısında ise bu tezleri çürütür.)

Yetmişinin ortasındaki Platon’un polis ile olan ilişkisini, ömür boyu edindiği deneyimlerin bir özetini sunduğu bu mektup, buraya alınmış kısa bölümüne rağmen bize yeterince bir fikir veriyor. Politeia’da (473d) “Filozof krallar” bölümünün bir varyasyonu gibi geliyor kulağa. Platon’un politika yapmaya kendini adeta mecbur hissetmesi, onun kişisel karakterinin kaçınılmaz bir sonucu gibi görünse de, gene aynı karakter özelliği, kendisine, yerine getiremeyeceği talepler yönelttiğinden, onun politikaya adım atmasını önlemektedir. Onun “dünyaya böylesi bir kez gelir” dediği biricik insan Sokrates, hayat yolunu çizişine ve aldığı kararlara damgasını vuran kimsedir.

Ölümü Yeni Bir Felsefeci Kuşağı Doğuran Adam: Sokrates

(Baba) Sophronisbos’un ve (anne) Phainarte’nin çocuğu olan Sokrates, Atina’nın sıradan yurttaşlarından biriydi. Heykeltıraşlar loncasının üyesi olduğundan, hâlâ soyluluğunu sürdüren Atina aristokrasisine dahil değildi, ama sanki kendiliğinden bu soylu katmanın içinde doğmuş, orada yerini

almıştı. Sokrates araştırmacıları uzun zamandan beri, onun sosyal konumunu açıklığa kavuşturmak için uğraşıp dururlar, ancak yine de, ortaya bütün şüpheleri dağıtabilecek kesin sonuçlar koyamamışlardır; ancak bu kararsızlıkta, “diyaloglarında” Sokrates’i vazgeçilmez hocası olarak yaşatan Platon’un payı yok denecek kadar azdır.

Yetenekli, zeki, on parmağında on marifet olan bir aristokrat çocuğu olarak, Platon, akrabası Kritias’ın yolundan gitmeye kalkıp önce tragedya[14] yazarlığını denemişti. Gelgelelim Sokrates ile tanışır tanışmaz, yazdıkları, edindiği yeni ilke ve anlayışların ışığında gözüne değersiz görüldüğü için onları anında gözden çıkartacaktı. Öyle düşüncesizce, heyecanla atılmış bir gençlik adımı değildi bu; Sokrates, Platon’un bütün bir ömür boyu rehberi olacak; filozof, hocasına duyduğu minnet borcunu ya da ona karşı yerine getirmesi gerektiğini düşündüğü görevi, hemen bütün felsefi düşüncelerini, Sokrates’in ağzından yansıtmakla yerine getirecekti. Ne var ki, bunu yaparken, Sokrates karakterini ve tipini öylesine “Platonlaştırmış”, öylesine idealize etmiştir ki, bugün artık Sokrates ile Platon’u birbirinden ayırma imkânı neredeyse ortadan kalkmıştır. Sokrates’in Savunması,[15] edebiyat tarihinin ilk biyografilerinden, hatta monografilerinden sayılabilir. Bu ilişkiden alabildiğine radikal, ama pek de şaşırtıcı olmayan sonucu çıkartan O. Gigon,[16] günümüzde, Sokrates efsanesinden yola çıkarak tarihsel düzlemde geçerli, güvenilir bir tabloya ulaşmanın imkânsızlığına işaret eder. Demek ki Sokrates olayını ister istemez, öteki kimselere ve hayata yaptığı etkilerden, daha doğrusu, dışa yansımış sonuçlardan hareketle kavrayabiliriz. Bu etkiler Atina gençliğinde, ama elbette özellikle soylu zümrenin gençleri arasında öylesine yatay bir yayılma göstermiştir ki, Atina polis cemaati, polis’teki varlığını tehdit altında hissedip, önlem almak zorunda kalmıştır. Çare, melanetin nedenini ortadan kaldırmak, yani Sokrates’i öldürmektir. Sokrates, savunmasını bir tür “ithama” çevirmiş, kendisine aralanan bütün kurtuluş kapılarını kendi elleriyle kapatmıştı. Az sonra bu konuya bir kez daha döneceğiz, ama asıl işaret edilmesi gereken nokta, bu duruşmanın ve hükmün, daha sonra da Sokrates’in infazının, dünya düşünce (felsefe) tarihinde bir daha eşi örneği görülmeyecek bir gelişmeye yol açmış olduğu gerçeğidir: Çünkü, Platon, bu vakanın ardından felsefe ile devlet ilişkisi sorununu ömür boyu göz önünde tutmak üzere, aktif olarak politikaya atılmaktan vazgeçmekle kalmamış, bu kararı sonucunda, dünya felsefesine yön verecek bir “filozof” olup çıkmıştı; bundan da öteye bu duruşma ve sonuçları, Yunan felsefesinin bundan böyle bütününe yön vermiş, felsefenin temel ilkelerini belirlemiş, en başta da felsefenin devlet karşısındaki yerini tayin etmişti; öte yandan yeni filozofların hepsi birer “Sokratesci” kesilecekti; insani olanı, bütün dünyevi ihtiyaçlarından arındıran, insanı en temel ihtiyaçlarla sınırlandıran ve öğretisi değiştirilerek bütün bir Stoacı[17] öğretinin içinde sürüp giden Atinalı Antishenedes’ten[18] tutun da, hazcılık öğretisi,[19] Atinalı Epikuros[20] tarafından değişiklikler yapılarak Epikuroscu Okul’da[21] yaşamaya devam eden, hayatın tadını çıkarmayı her şeyden önemli gören Kyreneli Aristippos[22] ve edebiyat çalışmasının önemli bir bölümünü sevgili hocasına ithaf edip, onun düşüncelerini haklı çıkarmaya yönelten polis yurttaşı, cesur, dürüst, sözünü esirgemeyen Xenophon’a[23] kadar, Sokrates’in ölümü yeni doğuşların toprağı oldu.

Platon ise felsefi diyalogların dışında da hocası hakkında, doğruluğunu gene bizzat Sokrates’e tasdik ettirdiği bir portre sunar. Atina’nın ünlü devlet adamı ve Sokrates’in öğrencisi Alkibiades’in[24] tragedya yazarı Agathon’un bir şölende yaptığı konuşmadır bu portreyi bize sunan. Kuşkusuz bu konuşma da Platon’un bir buluşudur ve bu konuşmadaki Sokrates portresinin idealize edilmiş olduğuna hiç kuşku yoktur; çünkü konuşmayı kaleme alan Platon’un, hocasına olan sevgisinin etkisi altında nesnelliğini yitirmiş olduğunu düşünmek zor olmasa gerekir. Ancak büyük düşünürün, hocasını anlatırken gündelik, geçici, belirleyici olamayanın gerisindeki asıl kalıcı, öz olanı yansıtmaya özen gösterdiği de belli oluyor. Sokrates insanı zorlayıcı, belli bir yöne adeta sürükleyen bir kişiliğin bütün özelliklerini taşır. Eşi benzeri zor bulunur bir insancılığın temsilcisidir o. Hayat demek yaşamak demek, büyük daimon Eros’un[25] hizmetinde alçakgönüllü katkılarda bulunmak demektir ona göre. Hem zihinsel-entelektüel hem de fiziksel-bedensel üreme (yaratma) itkisinin öteki adı olan Eros,

geleneksel bütün değerlerin tartışılır hale geldiği, sallanmaya başladığı, yeni değerlerin arandığı alabildiğine çalkantılı bir dönemde, filozofu, gençliğin yolunu aydınlatmaya çağırmaktadır. Burada kısa bir parantez açıp, bir kez daha Sokrates'in bu çalkantı içindeki konumuna tarihsel-felsefi düzlemde bakmamız gerekiyor. Sofistler felsefi-epistemolojik düzlemde, genel geçerli normları sarsıcı öğretiler ortaya atmaktaydılar. Ölçü insan olunca, sadece algıların genel, ortak bir doğruyu temsil etmelerinden kimse emin olamamakla kalmıyor, aynı zamanda başta Atina olmak üzere, polis-devletlerinin toplumu yönetmeleri için gerekli dinsel-politik ve ahlaki genel geçerli normlarının ya da kurallarının varlığına da itiraz yöneltmiş oluyordu. Bu politik-dinsel otoritenin çökmesi, toplum düzenine kaostan[26] hâkim olması demekti. Sofistler bu yönden bakıldığında ilerici, sarsıcı, aydınlanmacı bir düşünce yolunu ve hayat tarzını öğretiyorlardı. Sokrates, duruşmalarda, aynen Sofistler gibi, parayla zengin çocuklarına ders verme suçlamasıyla baş başa kaldı; (bkz. Sokrates'in Savunması) ancak görüşlerinin Sofistlerinki ile örtüştüğünü söylemek zordur. Tersine, bireysel olanın ölçü olamayacağını düşünmektedir o; eski, geleneksel olanın batıp gitme tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu bu fırtınalı denizde, aslında sıradan bir yurttaş olan bir adam, Sokrates, bu kaostan karşısına dikilmiş, gerek toplumsal gerekse de siyasal hayatta bireyüstü, genel geçerli bir töresel birliğin, geneli bağlayıcı, sarsılmaz ilkelerin savunmasını yapmıştır.

Diyalektik[27]

Bu noktada yöntem konusunda ilginç bir durum çıkıyor karşımıza: Sokrates'in gerçekte etkili olabildiği dar çevrenin dışına uzanabilmesini de mümkün kılan adımlardan biri, onun, Sofistlerin soru-cevap (diyalektiğini) yöntem olarak kendi görüşlerini benimsetmekte kullanmanın mümkün olduğunu fark etmesiydi. Tamam, Sofistler genel geçerli, bütünü bağlayıcı hiçbir ilke kabul etmeyip, insanı her şeyin ölçüsü saymaktaydılar, ama girişimlerinde, köhne sistemin her düzlemine de hak ettiği darbeyi vurmaktaydılar. Sokrates, bilimin hayranlık duyulan büyüklerini, politikanın kudretli adamlarını bu yöntemle silkeleyebileceğini, o zamana kadar sürdürdükleri düşünce ve ilkelerini çürütebileceğini fark etmişti.

Sokrates, bilim adamlarının ve politikacıların zihninde “hiçbir bilginin bulunmadığı başlangıçtaki yaşantı durumuna” dönüşü, bir tür “tabula rasa”[28] halini, Sofistlerin yöntemiyle sağlamaya çalışmalıydı. “Bildiğim, hiçbir şey bilmediğimdir” ilkesine dayalı bir başlangıç yapmak, bütün o “büyükler”, kudretli politikacılar için elbette derin bir nefretin yeterli nedenini sunmaktaydı. Ancak ilk bakışta bu hiçbir şey bilememe biçimindeki bir başlangıç durumunu kabul ettirerek, buradan hareketle düşünceyi geliştirmeye çalışan Sokrates sarsılmaz ödünsüz iradesiyle, genel yasal düzenliliklere uyuşuyla, ilkelere ölünceye kadar bağlı kalışıyla, bir ikinci düzlemde Sofistlerden kesinlikle ayrılıyordu; (ayrıca Delphi kâhinine[29] göre kendine görev verildiğinden de emindir Sokrates), bu seçilmişlik inancı ve ilkelerine sonuna kadar bağlı kalma

kararlılığıyla, arkadaşlarının, ölüm cezasını durdurma tavsiyelerine de uymayacaktır. Kararı veren yargıçların, Sokrates'in nasıl olsa bir kaçma yolu bulacağından emin olduklarını düşünebiliriz; bu nedenle de kararlarını verirken işin ölüme kadar varacağını ummamış olmalıydılar; ancak Sokrates, önünde açılan kaçma imkânını ilkelerine ve hayat boyu temsil ettiği düşüncelere ihanet olarak algıladı, çünkü haklı ya da haksız, verilen hüküm yasaları temsil eden yargıçların kaleminden çıkmıştı; o bu yasalara sonuna kadar bağlı kalmaya kararlıydı. Bütünün düzeni, hiçbir zaman toplumun tek tek üyelerinin, bütün karşısında önemsiz olan yan kaygıları ya da ihtiyaçları nedeniyle sarsılmamalıydı.

Her şey iyi de, öğrencileri için gene de bir gerçek vardı: Hocalarını kaybetmişlerdi. Tayin edici olan da buydu. Ara sıra gülünç davranışlarda da bulunmuş, kendini güldürünün nesnesi olarak da kullandırmış olan Sokrates, sonuçta onu tanıyanların gözünde idealize edilerek, bütün bilgelikleri kimliğinde temsil eden, ölüme, ilkeleri doğrultusunda gözü kapalı giden bir kahraman olarak yeniden yaratılıp felsefe ve insanlık tarihine armağan edildi.

Platon ise Sokrates kişiliğinin her iki yanını da gösterir. I. Kitap'ta hayatın içindeki insan Sokrates ile arayan eristikçi,[30] yani güzel söz ustası birini tanıtır Platon bize. II. Kitap'tan itibaren

aydınlatıcı hoca, Adeimantos[31] ve Glaukon'un[32] temsil ettiği Atina gençliğinin yol göstericisidir o artık.

Sokrates uyandırma faaliyetini Atina'nın sokaklarında, agoralarında, soyluların misafirhanelerinde ve ordu karargâhlarında gerçekleştirir. Bütün bir “polis” onun “politik” faaliyetinin sahnesi gibidir. Bu yerlere veda etmesi, bugünün yaygın bir deyişle “kamusal alana” veda anlamına gelmiştir. O andan sonra Sokrates için meydanlar ve sokaklar herhangi bir faaliyet gerçekleştirmesine uygun olmaktan çıkar. Platon ise sevgili hocasının ölümü üzerine, kentin kuzeybatısında Heros Akademisi'ne çekilip orada öğretmenliğe başlar. Aktif politika yapma isteği ile politika deneyiminin öğrettiği ve politikayı imkânsızlaştıran acı gerçekler arasındaki ikilem, onu her şeye rağmen çaresizliğin ve umutsuzluğun karanlıklarına sürüklemeyi. Çok geçmeden uzak ve yakın çevrelerden gelen genç yaşlı birçok insan, hatta anlatıldığı gibi, erkek kılığına girmiş kadınlar Platon'un derslerine girmeye başlarlar. Burası, günümüzdeki okul kavramının bizde çağrıştırdığı ilişkileri temsil etmekten uzak bir eğitim merkezidir. Öğrenen ve öğreten arasında bir yaşantı birliği söz konusudur. Yıllarca süren bir eğitimidir bu, hatta Aristoteles örneğinde olduğu gibi, ancak hocanın, ustanın ölümüyle kesilen bir eğitim sürecidir. Bu eğitimle harmanlanmış hayatın hedefi, hakiki, doğru ve iyi olanın bilgisine, VI. Kitap'ın sonunda okuyacağımız “ebedi İdealar âleminin güneşine” ulaşmaktır; ancak bu İdealar'a ulaşma hedefinin içinde baştan itibaren politik amaçlar da yer almıştır. Dinleyicilerin ne olması gerektiğini bize VII. Kitap söyler: Dört duvar arasına çekilmiş, hayattan kopuk bilgiçlik değildir amaç, filozoflar olarak devlete yol gösterebilecek adamlar olmaktır. Dolayısıyla da Dion'un[33] tiran Dionysios'a[34] karşı Siracusa seferine akademisyenlerin ve akademi öğrencilerinin de katılmış olması ve Platon'un Dion'a hayırlı yolculuklar ve başarılar dilemekle kalmayıp ona eşlik de etmesi anlaşılır bir durumdur.

Platon'un Atina'nın epey uzağındaki bir yere yapılan sefere katılması, bize bir şeyi daha göstermektedir. Platon'un zihin gözü, sadece memleketi olan Atina polis'ine değil bütün Yunan kentlerine, Helenlerin ve barbarların[35] dünyasına çevrilmiştir. Platon bu noktada hocası, ustası Sokrates'i çok gerilerde bırakmıştır. Söz konusu dünyanın büyük bir bölümünü kendi gözleriyle gören Platon'un, Mısır'a ve Asya'ya gidip gitmediği kesinlikle bilinmemekle beraber, İtalya'da bulunduğu, hatta Sicilya'ya üç kez gittiği bilinmektedir. Platon orada Pythagorascılarla,[36] özellikle de Tarentli[37] Arkhytas[38] ile felsefi ilişkiler kurmakla kalmamış, Siracusa tiranının sarayında baskıcı bir politikanın boyutlarını da tanımış, buradan kendi politik görüşlerini geliştirecek veriler toplamıştır. Kendi yurdunun demokrasisi ile Sicilya'daki tiranlığı karşılaştırarak demokrasinin kimi zaaflarını tespit edebildiği gibi tiranlık ile tiranın (zorbanın) bir devlet ve insan/yönetici tipi olarak temsil ettikleri olumlu ve olumsuz yanları görebilmiş, bu arada Siracusa tiranı ile aynı çatı altında kalarak onun aile içi yaşayışını, tebaasına davranış ve tavırlarını gözlemleyebilmiştir; bu şartlar, her şeyi olanca çıplaklığıyla, süslenip püslenmeden, tiyatrodaki gibi poz haline gelmeden zaaflarıyla, güçlü yanlarıyla görmesine imkân vermiştir.

Tiranın gücü, kudreti iktidar sahibinin iradesine karşı çıkacak hiçbir karşı gücün bulunmamasından ileri geliyordu Platon'un gözlemlerine göre. Yapılacak olan, bu sınırsız gücü hep iyiyi gerçekleştirmek için doğru kullanmaktır. Planlarını, aklın düzenlediği o en üst düzlemdeki gerçekliği daha alt düzleme taşımak için her zaman kaderin en olgun saatini beklemiş olan Platon, Sicilya tiranını ziyaret ettiğinde böyle bir imkânın doğduğunu düşünmüş olmalıydı. Üç kez geldi bu kente, yedinci mektupta sözünü ettiği ilk ziyaretin başarısızlığını düşünecek olursak, sonraki iki ziyareti yapma konusundaki inadını da anlayabiliriz. Platon ilk ziyaretinden köle olarak geri dönmüş, arkadaşlarından biri parayı ödeyip onu özgürlüğüne kavuşturmak zorunda kalmıştı. Yirmi altı yıl sonra yaptığı üçüncü ziyarette de, hayatını tehdit eden bir tutukluluk halinden onu gene arkadaşları kurtaracaktı. İşte aynı Platon, Dion'un Dionysios'a karşı seferine katılmıştı. Dion ellerinde ölünce Platon, bir akademisyen olarak kim bilir hangi acılara, kederlere boğulmuştur. O geçmiş dönemlerin ağırbaşlı, sessiz bilgini, en büyük bilgi ya da “iyi” olan Eros'u öğreten adam olarak kalamamıştı.

Onun öğretisi, sonsuz hakikatlerin yani İdealar'ın dünyasından türeyen görevleri, çözmeye

yönelmişti. Gelgelelim yaşanan hayatın, gerçekliğin, bu her şeyin gerisindeki sonsuz İdealar dünyası ile kesiştiği noktada hep “polis”, yani “devlet” sorun olarak onun karşısına çıktı.

Sözü “Yazmak”

Akademide öğretmen ve “usta”, hoca olarak görev yapması, sorumluluğunu yerine getirmesi için yeterli değildi elbette; okuldaki konuşmaları doğrudan dinleyemeyenlere, sözlü bilgiye ulaşamayanlara ya da hatta ulaşmak istemeyenlere yazılı metinlerle ulaşmak gerekiyordu. Oldukça mutlu bir rastlantı sonucu, İlk Çağ’dan bize neredeyse eksiksiz ulaşan Platon metinlerini anlamak, onları eksiksiz kavramak, Platon araştırma ve incelemelerinin en zor yanını oluşturmaktadır. Kimse kalkıp Platon’u tamamıyla anladığını iddia edebilecek durumda değildir.

Bir hatırlatma: Sokrates geriye yazılı tek bir satır bırakmamıştır. Onun çalışmaları tamamen söze daha doğrusu ikili konuşmaya, yani diyaloglara dayanmaktaydı. Platon’u da bağlayan bir özellikti bu, çünkü gerek o gerekse bütün öteki yazıyı kullanan Sokratesciler diyaloglar yazmışlardır.

Diyalog üzerinde biraz durmamız gerekiyor. Diyaloglar, gerçekten yapılmış kabul edilen bir konuşmanın yazıya dökülmüş biçimidir; oysa daha baştan yazılı olarak ortaya çıkmış, sözlü izlenimi vermek isteyen, böyle olunca da yazılı halini, aslında kendini diyalog diye tanımlayarak aşan bir türdür. Diyalog baştan itibaren gerçekten yazılı bir metin biçimi olarak sabitleşmiş, değiştirilmez bir “konuşma”yı temsil eder. Yazan ile okuyan birbirine ne kadar uzaksa, aynı şey, diyalogu sürdürenler ile okur için de geçerlidir. Hakiki bir sözlü sohbetin kişisel yakınlığının yerinde yeller esmektedir (yazılı) diyaloglarda. Platon, söz konusu 7. Mektup’unda, “son tahlilde amacımın ne olduğunu belirtecek hiçbir yazım bulunmamaktadır” der. Ona göre, amacı zaten öyle kolay kolay dile getirilebilecek, söylenebilecek bir şey değildir; anlatılmak istenilen, meseleye yönelik birçok ortak çalışmanın ve birlikte yaşamının sonucunda aniden doğup ortaya çıkar ve sıçrayan bir kıvılcım gibi yaklaşır. “Kuşkusuz, şunu biliyorum ki, ben kendim yazacak ve söyleyebilecek olsaydım, en doğrusunu (iyisini) söylemiş olurum. (...) Bu bana mümkün görünseydi, bu ülkede, insanların büyük yararına olacağından, yazmaktan daha güzel ne olabilirdi ki. Ancak, bu konuda konuşmayı denemenin, çok az insan dışında insanlık için iyi ve yararlı olacağını sanmıyorum.” (7. Mektup, 341c-e).

Bundan çok daha önce yazılmış ve sahiçiliği hâlâ tartışılan bir mektupta da, “Bu nedenle bu konuda hiçbir şey yazmadım, Platon’un yazısı yoktur ve de olmayacaktır; şimdi böyle dedikleri şeyler, güzel ve genç bir Sokrates’ten kalmadır,” diye belirtir. (2. Mektup, 314c) Platon’un birkaç yaşlılık dönemi eseri hariç, hep kendi adına değil de Sokrates adına konuşmasını, daha doğrusu diyalogları hep Sokrates’e yaptırmasını bu tespit çok iyi açıklıyor.

Peki de Platon niçin geriye yazılı bir metin bırakmamakta, en azından varsayım olarak sözlü diyalogları Sokrates’e yaptırıp bu sınırı kollamakta bu kadar direnmiş olabilir ki? Aslında diyalogları yazılı metin saydığımızda, kendisinden önceki her filozofu geride bırakacak kadar çok yazmıştır. Düşüncelerini sadece sözlü yoldan aktaran Sokrates örneğine rağmen sonuçta Platon gene de bizlere büyük bir yazılı birikim ulaştırabilmiş, bunu gerçekleştirebilmek için de diyaloglar gibi bir anlamda dolaylı bir yol seçmişse, bunu, düşüncelerini kendi ömrü ile sınırlı tutmak istemeyen yaratıcı bir aklın buluşuna borçluyuz, demek yerinde olacaktır. (Platon’un yazı yolunu seçmesinin kuşkusuz zorlayıcı başka nedenleri de vardı. Sokrates, ölümünün üzerinden daha beş on yıl geçmeden bir mitos olup çıkmış, düşüncelerinin ne olduğu konusundaysa birbiri ile zıt, çelişen bir sürü görüş ortaya atılmaya başlamıştı. Dolayısıyla Sokrates düşüncesini yazılı belgeler halinde korumayı Platon’un kaçınılmaz görevlerinden biri olarak algılamış olması anlaşılır bir durumdur.) Yazılı olana karşı olan Platon, diyalog yolunu seçerek ve kendisini bu diyalogların arkasında tamamen gizleyerek, hem yazının söze göre her bakımdan eksik ve yetersiz olduğu biçimindeki görüşleriyle çelişmemiş oluyor hem de birbirini tamamlayan ihtiyaçlara cevap veriyordu. Platon için söz, konuşmacının duyguları, sıcaklığı ve gücüyle doldurulmuştur; gene de söz, bizi en son nedene, varlığın hakiki, doğru bilgisine, yani İdealar’a (yazıya) göre çok daha fazla yaklaştırsa bile, bir sonraki adım, bir tür “sıçrama” olmaksızın İdealar’ın bilgisine tamamen ulaşmamıza yetmez; öğretmen ile öğrenciyi birbirine bağlayan ve

kendiliğinden, artık söze gerek olmadan ortaya çıkan kıvılcım, işte bu, kaderin kutsadığı, belirlediği bir anda, kairos'ta, yani tayin edici uğrakta, bizi İdealar'ın kusursuz bilgisine götürecek sıçramayı sağlar. Öyleyse, doğrudan söz değil, ama diyalogun kurduğu öğretmen, hoca, usta ile öğrenci arasındaki ilişki de her türlü iletici aracın ötesinde, kairos'ta, kusursuz bilgiye ulaşmak söz konusudur; sözün bile bizi o nihai bilgilere götürememesinin nedeni, elle tutulur gözle görülür, işitilir olana fazlasıyla bağlı olmasındandır; yazı ise sözden bile çok daha az elverişli bir araçtır bu yolda; soğuktur, kişisel tınının, rengin, duygunun yansımalarına kapalıdır; ruhun kapsadığı gözün, gönül gözünün yardımından yoksundur; üstelik değişmez biçimde bir kerelik verilmiştir, sabittir, düşünce, yazının içinde donar; yanlış anlaşılmalara karşı savunmasızdır, çaresizdir, okunma anında, bir kere ortaya çıktıktan sonra, artık kendini (sözün sağladığı imkânda olduğunun aksine) savunmaya geçemez, neyse odur; demek ki yazıdan, bizi o nihai İdealar bilgisine götürebileceğini ummak beyhudedir. Öyleyse yazı, ancak ikinci dereceden, söze tabi bir “ast” görevi yüklenebilir; yazı, yaşlılıkta belleğin desteği olabilir, ama sonuçta ciddi değildir; oyundur, ciddi olanın, spude'nin karşısında kavranması bizim için zor bir biçimde padia'yı, şakayı, eğlenceyi, neşeyi temsil eder. Önemli olan, her şakanın içindeki ciddi olanı da düşünebilmek, hiçbir zaman spude ile padia'yı birbirinden koparmamaktır. Örneğin çocuğun oyunu müzik ile danstır, ama her ikisi de erkeklerin dikkat etmesi gereken ciddi görevler de taşırlar. Tanrıların onuruna verilen şöenler, yapılan bayram ve eğlenceler gençler için oyundur; ancak bu oyunda, birbirine en iyi uyan çiftleri arayan yöneticiler için ciddiyettir oyun (424e, 459e). Ayrıca oyun, ciddi bir şey olan felsefe karşısında, saçı sakalı ağarmış yasa koyucuların işidir. Yasalar da ciddiyetin en son şeklini temsil etmezler, bunlar hakikatin (gerçekliğin) sadece yansımaları, imgeleridirler, kendisi değil (300c); bu nedenle kimileri için zorunluluk taşımazken kimileri için hayatın kılavuzudurlar (425d). Peki, uğruna Platon'un ömür boyu düşünüp çalıştığı insan varlığının bu bağlamdaki durumu nedir? İnsani olan, çok ciddi sayılmaya değer her hangi bir şey yoktur; çünkü insan tanrıların elinde sadece bir oyuncaktır; tanrı ise her türlü ciddiyeti hak eder.

Demek ki her şeyin bir yanı oyun, öbür yanı da ciddiyettir, ciddi olandır. Öyleyse Platon bütün yazma faaliyetini oyun sayar, buna kendininki de dahildir; bu nedenle de, ciddi ciddi çaba sarf ettiği her hangi bir şeyi hiçbir zaman güvenerek yazıya teslim etmediğini söyler. Ancak yine de, bir kez yazılmış olan da sadece oyun değildir, arkasında doğru, gerçek bilgiye ulaşma çabası yattığı için aynı zamanda ciddi olanı temsil eder.

Devlet Metninin Ana Ekseni[39]

Devlet metninin içeriğine girmeden önce, onun bir “literatür” metni olarak temsil ettiği karakteristik özelliklere kısaca bakmak, yapısı itibarıyla ne tür bir metinle karşı karşıya bulunduğumuz sorusu üzerinde durmak gerekir. Bir metnin kaleme alındığı dönem, yazılma süresi, yayımlanma dönemi, biçimi, özel ve genel kaynakları, yazınsal biçimi, yazılma amacı, ortaya koyduğu sonuç, değerlendirilmesi ve alımlanması, dolayısıyla da okuru, bizleri ilgilendiren geniş erimli ve ömürlü sorulara vermeye çalıştığı yanıtlar vb. için, söz konusu olan modern bir metin olsa, yapılacak şey arşivlere dalmak, yazarın anılarını, günlüklerini incelemek, eleştiri, deneme yazılarını değerlendirmek olacaktır.

Bir İlk Çağ metninin söz konusu olduğu yerde, bu tür “kaynaklar” beklemek boşunadır. Tek tük kaynaklar ise aradığımız cevaplara tam destek olmaktan uzaktır. Ayrıca bilginlerin, düşünürlerin o dönemlerde bir cevap aradıkları belli başlı soruların odağında dolaşan metinler de yüz yıllar içinde öylesine üst üste yığılmışlardır ki, onları şöyle kıyısından köşesinden ele almak bile büyük bir çaba ve zaman ister. Dolayısıyla haddini bilmek gerekmektedir bu konuda; Devlet gibi bir metni bütünüyle tüketmenin, onu günümüzde yeniden değerlendirmenin güçlüklerinin bilincinde olarak, kimi noktalara değinmek istiyoruz.

Devlet metninin yazıldığı dönem ve süre hakkında bile doğru dürüst bir bilginimiz bulunmamaktadır. Platon bu metni yazmaya ne zaman başlamış, ona ara vermiş midir; başta ayrı ayrı olan bölümleri sonradan mecburen bir araya mı getirmiştir; bugün elimizdeki metin, geriye dönerek yapılmış bir

derlemenin ürünü müdür? Metni dikkatle izleyen okur, biçimsel, içeriksel çarpıklıklar, hatta çelişkiler, anlatının doğrusal çizgisinden çok sayıda uzaklaşmalar, sapmalar ile karşılaşır; bilimsel bir metnin kesin tutarlı, mantıksal bir kurgusu olması gerektiğini ileri süren Platon'un bu ölçüsünü dönüp onun kendi metnine uygulamak istersek, metni belli bir ana eksenin üstüne yerleştirmemiz ve hedefe "İdealar öğretisini" koymamız gerekir; gerçekten de yazarın, "İdealar öğretisine" doğru belli bir gelişme çizgisi izlediğinden emin olunduğu ölçüde, özellikle bu öğretiyi bir kilometre taşı olarak kullanıp, metni zamansal yönden katmanlara ayırmak ve şu bölüm şu nedenle şu dönemde yazılmış olmalıdır, demek, uzun süre benimsenegelmiş bir yaklaşımdır.

Bu yaklaşımla üç bölüm belirlenegelmiştir. Henüz alabildiğine ironik bir tavır gösteren "bir şey bilmeyen" Sokrates ile üç partnerinin diyaloglarını içeren ilk bölüm; bu kişilerden üçüncüsü Sofist Thrasymakhos'tur;[40] üstelik diyalogun net bir sonuca varmaması, ayrıca bu bölümün genellikle "kavram tanımlarına" ayrılmış olması, genel değerlendirmede "gençlik diyalogu" karakterinin ağır bastığı şeklinde yorumlanmış ve bu bölümü Platon'un, henüz Sokrates hayattayken, kendisi Sicilya'ya ilk gezisini yapmadan önce, yani 4. yüzyılın ilk çeyreğinde yazmış olduğu kabul edilmiştir. II., III. ve IV. Kitap'ın, bölüm olarak ikinci bir bütün oluşturduğu görüşü hâkimdir. Platon bu bölümlerde örnek bir devletin doğuşunu ve yapısını betimler; adalet tanımını da burada bulur; ancak bunu yaparken, ünlü İdealar öğretisine değinmez; dikkat çekicidir bu; öyleyse, Platon bu bölümü yazarken İdealar öğretisini henüz enikonu tasarlamış ve kavramsallaştırmış değildi, denmiştir. Dolayısıyla da bu bölümlerde "ruhun ölümsüzlüğü" öğretisinin bekçilerin (koruyucuların) eğitiminde yer almaması şaşırtıcı olmamaktadır. Gençlik heyecanının gizlenmediği bir pedagojik iyimserlik taşıyan bu bölümün oldukça erken bir dönemde yazılıp, sonradan yayımlandığı yolunda yaygın bir kanı vardır. Bu nedenle Aristophanes'in[41] İÖ 392 yılında sahnelenen Ekklesiazousai (Kadınlar Açık Meclisinde) komedisinde kadınların mülk edinmesi konusu ele alınmışken, Platon'un ancak V. Kitap'ta bu konuya etraflı bir cevap verdiği düşünülmektedir. İdealar öğretisine yönelik bir gelişmenin belirtisini taşımayan VIII. ve IX. Kitap'ın da bu kitaplarla aynı zamanda doğduğu görüşü hâkimdir. V.-VII. Kitapların ise, Platon'un Sicilya gezisinin ardından, İdealar öğretisini geliştirmesiyle birlikte kaleme alındığı düşünülmektedir (İÖ 387 civarında). Hâkim anlayışa göre, Sicilya gezisinin kötü izlenimleri ve deneyimleri ve derin bir teslimiyet duygusu, söz konusu bölümlere yansımıştır. Bu bölümün boyun eğici, yılgın, kötümser havasının, önceki bölümün yapıcı idealizmi ile çok zor bağdaştığı ileri sürülmüştür. (Bu konuda özellikle A. A. Krohn, *Platoncu Devlet*, 1876, yay. haz. Armim, *De reipublicae Platonis compositione ex Timaeo illustranda*'ya, (1898) bakılabilir. A. Grecke, *Yüksek Düzlemde Eleştirinin Temeli Olarak Analiz* (1901), makalesinde, Platon'un Devlet metninde bir bütünlük olduğunu savunanın ya kör ya da ne bu yapıtı ne de yorumunu bilmiyor olması gerektiğini ileri sürer.)

Ne var ki, metnin bu dağınık, belli nedenlerle belli tarihsel yazılış dönemlerine bağlanan yapısı konusundaki görüşlere itibar edip etmemek, ileri sürülen kanıt ve yorumlara katılıp katılmamak eldeki malzemenin sunduğu verilerle, Platon'a yönelik birikimin analizi üzerinden alınacak, kişiye kalmış bir karar ise de, günümüzde, aynı birikim farklı bir yaklaşımla değerlendirilmekte, Platon'un söz konusu (görünürdeki) bağdaşmazlıkları, dengesizlikleri, metindeki düşüncelerini gittikçe derinleştirmek adına bilinçli bir tutumla sergilediği ileri sürülmektedir. Günümüzde hemen bütün Platon uzmanları Politeia'nın bugün elimizde bulunan şekliyle, bir bütün olarak tasarlanıp kurulmuş olduğu, usta bir inşaa planı sunduğu görüşünde fikir birliği içindedirler. Gene de, metne yönelik eleştirel analizin hâkim olduğu dönemden uzanagelmiş bir görüş, en azından "adalet" konusunda, Platon'un Gorgias[42] diyalogundan önce yazdığı, ama okura sunmadığı bir gençlik dönemi taslağını tekrar ele alıp I. Kitap için yer yer değiştirerek değerlendirdiği yolundadır. Bu görüşü benimsememiz durumunda, kimi ufak tefek uyumsuzlukları, özellikle I. Kitap ile II. Kitap arasındaki kopukluğu açıklayabiliriz. Sonuçta günümüzde, Politeia'nın, birinci Sicilya gezisinden önce yazılmaya başladığı, İÖ 375-370 arasında, ikinci Sicilya gezisinden sonra okura sunulduğu kabul edilmektedir. Kıyısından köşesinden değinilmiş

birkaç tarihsel olayın yanı sıra Platon'un bir düşüncesi, metnin ortaya çıkma yıllarını belirler gibidir. Düşünür, kişinin felsefeyi ancak elli yaşından sonra hedefli olarak seçmesi ve felsefenin, insan ruhunun ışınına ve bütün ışıkların en ilk kaynağına bakması için onu ayağa kalkmaya zorlaması gerektiğini ileri sürmektedir (540a). Böyle bir görüş ortaya attığına göre kendisinin bu yaş sınırını geçmiş olması gerektiğini haklı olarak kabul edebiliriz, öyleyse, bu düşüncesini ortaya attığı metin bölümü, İÖ 377 yılından sonra yazılmış olmalıdır.

Adalet ya da Devlet'in "Omurgası"

Politeia'ya bir bütün olarak baktığımızda Platon'un doğru dürüst bir plan yapmadan, çeşitli düşünceleri bir araya getirdiği izlenimine kapılabiliriz. Adalet, mutluluk, devletlerin doğuşu, en iyi devlet, en iyi insan, devletin bekçileri (koruyucuları) ve filozof, bilgi öğretisi, İdealar öğretisi, hayatın ahlakiliği, devletin çürüme, çökme biçimleri, öte dünyada mutluluk ve ödül gibi birçok sorunu, öğreti ve görüşü böyle bir metinde toplamak için, parçaları kendine eklemleyen bir omurga bulunması gerekir. Platon için bu omurga, bu önemli tema, Glaukon'un itirazında (358) hemen başlarda kendini ele verir. Adaletin, (hakkaniyetin) ve adaletsizliğin ne olduğunu öğrenmek ister Glaukon. Adaletin özü ve yol açtığı sonuçlar ile onun karşının insan ruhundaki durumudur ana tema. Ancak bu adalet (hak, hakkaniyet) konusunun özü tartışılırken, kudret, güç, şan, şöhret, maddi zenginlik gibi bencilliğin ya da fedakârlığın konusu olan dışsal sonuçlar bir yana bırakılarak, doğrudan mutlak (soyut-genel) bir ölçü üzerinden adaletin ne olduğunun belirlenmesi söz konusudur.

İşte bu diyalogda Glaukon'un bu talebi doğrultusunda Sokrates önce adaletin devlet ve insanın içindeki özünü araştırmaya yönelir; çünkü bu ikisi arasında çözülmez bir bağ bulunmaktadır. Bütüne bakacak olursak, II.-IX. Kitaplar adaletsizliği (haksızlığı) ele alırken, adaletsizliğin insanın içine, ruhuna, onun mutluluğuna, mutsuzluğuna etkileri IX. Kitap'ın 4-11 bölümlerinde karşımıza çıkar. Platon Sokrates'in ağzından bize bütüne ilişkin planını açıklar: (588b) Sokrates, incelemelerinde gerektiği kadar yol alındığını belirttikten sonra, başlangıçtaki, kendilerini oralara kadar götürmüş olan savına geri dönmeleri gerektiğini söyler ve II. Kitap'ın başında yer alan, Glaukon ve Adeimantos'un görüşlerine değinir. Her türlü maddi, dış olguya dayalı mutluluğu reddederek ruhun kusursuzluğunda en büyük mutluluğu bulan Sokrates'e göre, bizi bu en üst düzleme taşıyacak olan etmen, salt bilimdir. (591c/d) Sokrates bir kez daha filozofun en yüce görevini hatırlatır; kurduğu İdealar devletinin hizmetinde çalışmaktır bu (592a/b). Böylece IX. Kitap'ın sonuna ulaşmış ve II. Kitap'ta ortaya atılan soruların cevabını da almış oluruz.

Bu ana tema'nın dışındaki konular bir tür tamamlayıcı, destekleyici parçalar olarak görülebilir. İlk bakışta, gerçi öteki tematik bölümlerin de ağırlıklı olduğu izlenimini edinmek mümkündür. Örneğin II. ve III. Kitap'ta genişçe üzerinde durulmuş bir konu "ideal devlette edebiyatın (yazı/şiir sanatının) reddedilmesi konusu" sonda bir kez daha karşımıza çıkar ve Politeia'nın tek bir ana tema etrafında dolaştığı tezimizi çürütüyor gibi görünür; bütün ile organik bir bağ kurmayan sonradan eklenmiş bir bölüm izlenimi verir burası; ardından IX. Kitap'tan itibaren adil olanın bu dünyada ve öte dünyadaki ödülleri betimleyen bir açıklama ile karşılaşırız. Sığ, düz bir özgecilik (bencillikten uzak olma) anlayışı mı söz konusudur burada; hani Platon düşüncesini tümünden zedeleyecek bir sığlık? Ancak ne gelişigüzel bir ekleme durumu ile ne de böyle bir sığlık ile karşı karşıya olduğumuzu iddia edebiliriz. Bu bölümlerin de ana konu ile bağlantıları bulunmaktadır. Çünkü ideal devletin görevlilerinin seçilip yetiştirilmesi sürecinde müzik ile edebiyat, bekçiler devletinde önemli eğitim ve yetiştirme güçleri olarak görevlendirilmişlerdir; bu arada eski ve mevcut edebiyat reddedilmiş, bambaşka, amaca uygun bir müzik ve edebiyat anlayışı onun yerine konmuştur. Çünkü geleneksel ve mevcut edebiyat, tanrıları ve kahramanları anlatırken, ahlaki düzlemdeki yetersizliğinden ötürü, dinleyiciler üzerinde (özellikle tiyatrodan) zarar verici etkiler yapmakta, karşımıza yanıp yakaran kahramanlar, gülen, ciddiyetten uzak tanrılar çıkartmaktadır. Bu kötü etkinin nedeni, edebiyat canlandırmasının salt taklitten yola çıkması ya da var olanı olduğu gibi alması, taklit edeni de taklit edilmiş hale koymasındır. Bu anlatma şekli, derine inme yeteneğinden yoksundur, dolayısıyla da taklit edici bütün edebiyatın değersiz oluşunun nedenidir,

ayrıca da ruhta yol açtığı etkilerden ötürü işe yaramaz bu edebiyat. Bu edebiyat anlayışı ruhun üçe bölünmüşlüğü ve İdealar öğretisinden sonra, VI. ve VII. Kitapların ardından ortaya konmuştur; bu ek istediği kadar zorunlu olsun, ancak ana konunun ele alınıp tartışılmasının ardından buraya girebilmiştir. Ayrıca adil, haksever olanın ödüllенmesi konusu için de IX. Kitap'tan sonra bir yer ayrılmıştır, yani adil olanın ruhtaki özünün ve yol açtığı sonuçların tartışılmasının ardından kala kala bu yer kalmıştır metinde. Kısacası, bütün bu ve benzeri konulardaki görüşler, asıl konunun tartışma hattının kıyısında köşesinde kendilerine bulabildikleri yerlere serpiştirilmişlerdir demek doğru olacaktır. Dolayısıyla da bir gelişigüzellik ve dağınıklık değil de, adalet konusunun ekseninde bir dağıtılma söz konusudur.

Adalet eninde sonunda ödülünü bulacaktır, ama kişi bu ödül uğruna adil olmaya çalışmamalıdır; bu düşünce Platon için tartışılmaz bir doğru, bir aksiyomdur; dünyada, “iyi” İdea'sının üzerinde “en yüce iyi” olan tanrısallın bulunduğu bir düzen olduğuna kesinlikle inanmasının sonucudur. Bu durumda, ölümsüz ruh için –ruhun ölümsüz olduğunu II. Kitap'ta Sokrates ispatlamıştır– en azından ruhun hayatın cüruflarından, pisliklerinden uzak kaldığı, arınmış o nihai konumunda, duruma göre ödül ya da ceza gelecektir. İçinde, bütün insani yetersizliklerin ve kusurların ve bunlardan türeyen haksızlıkların hiç olup çıktığı, bu mutlak adaletli dünya düzeninin manzarası ile karşılaştıktan sonra, metin, başlangıçta (II. Kitap'ta) yola çıktığımız yere dönüş yapıp biter; burası aldatmanın, sahtekârlığın, kötülüğün, tanrıların rüşvetle kandırılabilirdiği dünyasıdır. II. Kitap'ın başlangıcı ile X. Kitap'ın bitişi, metnin ana temasının dış sınırlarını oluştururlar böylelikle.

Bu finali Platon'un ana bölümü tasarlayıp geliştirirken tasarlamış olduğu kesindir; dolayısıyla da karşımızda, daha önce kendine metinde yer bulamamış bölümlerin eklendiği bir bölüm bulunmamaktadır. Metnin ana konusunun işlendiği bölümlerdeki, hatta, daha I. Kitap'ın başındaki çok sayıda yollama bunu göstermektedir. Sokrates, ana bölümün başında adaleti, mutlu olmak isteyen için öylece ve de getireceği sonuçlardan ötürü sevmesi gereken iyi olarak tanımlar. (380a) Glaukon, haksızlığın dünyası tablosunda, adil kişinin katlanmak zorunda kalacağı korkunç acılara da değinir (361e). Platon'un bu iddialara karşı çıkması da gerekiyordu, ancak haksızın kendine hep avantaj sağladığı, adil olanın kaybettiği görüşüne yönelik itiraz, X. Kitap'ta gerçekleşir, gene adaletle ilgili aynı sözcükler kullanılır, ama bu kez odakta adalet değil haksızlık yer almaktadır (613d/e). Edebiyat sanatının ele alındığı yerde, insanın edebiyatta nasıl yansıtılması gerektiği sorusu, kesin bir dille adalet hakkındaki görüşlerin kavranmasının ardına bırakılır (392c). X. Kitap'ta Sokrates de bu konuda konuşur, (603c ve başka yerlerde) bunu yaparken 603e ve 387d/e'ye dönerek yollama yapar. Son kitaptan ya da biraz öncesinden geriye, başa dönüşler sıkça karşımıza çıkar, ancak bunlar da bir dağınıklığın, plansızlığın, akla sonradan gelen bir bölümün araya sıkıştırılmasının eseri olmayıp Platon'un X. Kitap'ı yazarken, bütünü yeniden kafasında tasarlayıp göz önünde tuttuğunu gösteren yerlerdir. Gene metnin yapısal bütünlüğü konusuna son bir değinme yaparak geçelim. III. Kitap'ın başlangıcında Sokrates, Hades'in[43] o zamana kadar uzanagelen edebiyatta aşağılandığını söyler ve buna karşı çıkar, ancak doğru görüşün ne olması gerektiğini ortaya koymaz. Ancak X. Kitap'ın kapanış mitosu, bu konuda bir cevap getirir; dolayısıyla X. Kitap'taki bu cevabın daha baştan tasarlanmış olduğunu kabul etmemiz yanlış olmaz.

Aynı şekilde I. Kitap ile X. Kitap arasındaki bağlantı hatları, böyle bir bütünsel düşünceye işaret etmektedir. İlk kitapta Kephalos,[44] yaşlı insanın ölüme yaklaştıkça öte dünyadan korkmaya başladığını, geceleri uykusundan dehşetle uyandığını ve hayatının geri kalanında da karanlık bekleyiş içine girdiğini söyler. Kişinin daha evvel gülüp geçtiği hikâyeler, birden ürkütücü bir güç kazanırlar (330d).

Burada öte dünyaya yönelik anlayış, III. Kitap'ta reddedilenin aynısıdır, ancak X. Kitap'ın bitişine konmuş kapanış mitosu, esas doğru imgeyi sunar bize bu konuda. (Sözünü ettiğimiz analitik değerlendiriciler de bunun farkına varmış ve I. ile X. Kitap'ın aynı zamanda yazıldığına hükmetmişlerdir; ama tam da bu anlayışları, Platon sanatını yanlış anladıklarının bir kanıtı olarak sunulabilir; çünkü bütün o önceki aşamalar olmadan, sonda karşımıza çıkan öte dünya mitosu, ilintisiz,

çıplak kalmaya, bir masala dönüşmeye mahkûm olurdu.) Sokrates daha Thrasymakhos ile konuşurken (352a) tanrıların da adil olup olmadıkları sorusunu ortaya atar ve bu düşüncesine karşısındakinin tereddütle katılması üzerine, adil olanın, tanrıların dostu olması gerektiğini söyler (325b); sonda ise (612e) bu baştaki yere belirgin bir yollama yaparak, adil olanın, hakkaniyetten yana olanın tanrıların dostu olduğu ispatını ortaya koyar. Demek ki bu baştaki bölüm yetersizdir, sondan yapılan açıklamalar ile Sokrates baştaki eksikliği de gidermiş olmaktadır.

Giriş işlevi taşıyan I. Kitap'ta ileride ele alınacak bütün konulara şöyle bir değinilmekte, bu düzlemler metin ilerledikçe tek tek üzerlerinde durulup açıklanmaktadır.

Kephalos'a değinmiştik; Kephalos bizi başka tematik düzlemlere de hazırlar. İnsanın karakterinde, mutluluğun ve mutsuzluğun asıl nedenini görür, (329d) böylelikle Glaukon'un, adil olanın özünü ve ruha yaptığı etkiyi araştırma talebine cevap aramanın yolunu açmakla kalmaz, aynı zamanda doğanın insana sunduğu şekliyle site yurttaşının karakterinin, bu yurttaşın seçiminde belirleyici olması gerektiğine işaret eder; devletin inşası için temel bir seçme ilkesidir bu (413c ve başka yerler). Ayrıca soyların en büyük tiranı, zorba Eros'tan da söz eden odur; böylece Platon felsefesi bakımından temel önemi haiz bir temayı ilk kez kulağımıza yansıtır. Üç kez karşımıza çıkar Eros; yetiştiricinin, eğiticinin ruh soyluluğuna ve bedenin güzelliğine duyduğu ölçülü sevgi (402d ve başka yerlerde), hakikatin, doğrunun bilgisine yönelik bahtiyarlık verici, doyurulmaz bir istek olarak (490b), ama aynı zamanda da, tekrar çıkış noktasına dönecek olursak, duyuların en korkunç tutkusu, ruhun demagogu[45] olarak (573a/b). İşte ancak ruhun özünün ve görevinin ne olduğu anlatıldıktan sonra Eros da bütün ihtişamıyla, azametiyle tanımlanmış olur. Gene metin içinde gelişerek bütünlüğüne kavuşan görüşlerden biri de para ile ilintilidir. Kephalos için para adil yaşayabilmenin aracıdır (330d), ama işte, dünyayı hareket ettiren paraya yönelik sınırlı, eksik bir görüştür bu, paranın gerçekten ne anlama geldiği diyalog geliştikçe ortaya çıkar; devlet bekçilerinin malsız mülksüzlüğü önerilirken, para devletin çöküşünün önemli nedenlerinden biri olarak sunulur (IV, VIII, IX).

Platon Polemarkhos'u[46] diyaloglara sokup başka önemli bir temayı karşımıza çıkartır: Edebiyat sanatını. Homer[47] ile Hesiod[48] öğretici yazarlar olarak Yunanistan'da hayata yön gösteren kılavuzlar olmuşlardı; edebiyatın yorumu ve anlaşılması bu bakımdan alabildiğine önem taşımaktaydı, Sofistler bu konuya olağanüstü önem vermekteydiler. İşte bu bağlamda edebiyat konusu, üzerinde durulması gereken bir sorunsal alan olarak I. Kitap'taki değinmenin dışına taşarak II., III. ve X. Kitap'a uzanır.

Glaukon'unkinden daha önemli bir katkıyı Thrasymakhos yapar metne. Çünkü hakkı (hukuku) güçlü olanın avantajı olarak tanımlayıp (338c) çok önemli ve dönemi içinde can alıcı bir soruna değinmiş olmaktadır. Bu sorunsal da I. Kitap'takinden çok daha geniş bir tartışmayı hak etmektedir. Platon bu tespiti daha derinden ele alıp çürütmek için bir karşı tez getirir: Adaletin, hakkın, hukukun, güçlünün aleti olmaması için devlet bekçilerinin eğitilmesi şarttır; çünkü ancak bu durumda güç (kudret), bütüne (devlete/topluma) yönelik temiz bir hizmetin destekleyicisi olacaktır. Haksızlık canavarı imajını da metinde gene Thrasymakhos'a borçlu olduğumuzu görüyoruz ve ancak X. Kitap'ta bu canavarımsı, üstün insan tipini mutsuz biri olarak tanıma şansını buluyoruz. Aynen Eros'ta olduğu gibi, olumsuz tespitten bu tespitin çürütülmesine, oradan da olumlu düzleme varıyoruz.

Sokrates düşünceleri için de, başlangıçta ortaya atılmış iddiaların sonunda kanıtlanması durumu geçerlidir elbette. Sokrates her şeye, her nesneye, ona düşen görevi gösterirken (325e) ve bu görevin yerine getirilmesi için gerekli yeteneğe işaret ederken (433d) de adaletin temel tanımının dayandığı ve herkesin, görevini yerine getirmek için uyması gereken ilkeye de ilk kez değinmiş olur. Sokrates, çelişkiden duyduğu hazzın doğrultusunda, Thrasymakhos'un, kudretli (güçlü) olanın mutlu olduğu anlayışı karşısına, hiçbir iyi (kimsenin) gönüllü olarak hükmetmek, yönetmek istemeyeceği iddiasını (347b-d) öne sürerken, bu iddianın ardından geniş açıklamaların geleceğini fark ederiz. Çünkü öyle ayaküstü ortaya atılıp bırakılacak bir görüş değildir bu. Ve gerçekten de bu düşünce bir ayraç gibi bütün yapıtı içine alır ve filozofların bilgiyi arama araştırmalarından sonra, devlet hizmetine

yönelmeleri mecburiyetini onların önüne koyar. Gerçekten de bir mecburiyettir bu; çünkü filozoflar “teorilerinin” güzelliğinden, “İdealar’a bakma” alışkanlığından kendiliklerinden vazgeçip de devlet işlerine yönelmezler (519d).

Sonuç olarak, yaptığımız bu uzun açıklamaların ardından, metnin, özellikle geçen yüzyılın analizcilerinin ileri sürdükleri gibi, dağınık, bölümleri birbirinden kopuk bir yapı sergilemek şöyle dursun, ana eksenini oluşturan “adalet” düşüncesinin çevresinde, önsözden başlayarak sona kadar bir bütün oluşturduğunu rahatlıkla ileri sürebiliyoruz. Dikkat edilecek olursa, metnin bütünlüğüne “içerikten”, tematik ilişkilerden hareket ederek işaret ettik. Ayrıca “biçimsel” yapı üzerinden yapılacak bir analiz de, böyle bir bütünlüğün varlığını kanıtlayacaktır; ancak biz, aslında ilginç olabilecek ve metnin biçimsel yapısının da enikonu tasarlanmış ve içeriği destekleyen bir “inşa tarzı” oluşturduğunu gösterecek bu analizi akademik çalışmalara bırakarak, Politeia’nın konusuna geçebileceğimizi düşünüyoruz.

Eşsiz Bir Metin

Platon’un bu eserinin “Diyaloglar” arasındaki en büyük eser olduğunu söylemek mümkündür. Platon kendi itiraflarına bakılacak olursa, memleketi olan kentte aktif politik faaliyetler için imkân bulamamıştır. Üç kez gittiği Sicilya’da da Dionysios hanedanlığının tiran yönetimi altında politik faaliyetin imkânsızlığını kavramıştır. Baba oğul Dionysios’ların sarayı bir tiran, bugünün kavramıyla bir “diktatörlük” merkezidi. Gelgelelim ustası Sokrates’in, bu dünyanın, özünde kötü olamayacağına ilişkin inancı Platon’un politika ile ilişkisini belirlemeye yetmiştir. Sokrates’e göre kötü olamazdı bu dünya, çünkü dünyayı tanrılar yönetmekteydiler ve tanrılar, tanım gereği kötü olamazlardı. Dünyada kötü olan, tanrıya aykırı, bu da maddesel, somut olandı; aynı zamanda bir ruhsal yanı da bulunan insanda ise hem “iyi” hem de “kötü” bir arada bulunmaktaydı. Platon da bu kanaati paylaştığı için, politika konusundaki olumsuz görüşlerine ve bu alandaki kişisel başarısızlığına rağmen bu dünyadan umudu kesebilecek, iyinin imkânsızlığına inanıp teslim olabilecek biri değildi; ustası Sokrates gibi iyi’yi savunmalı, korumalı ve gücü yettiğinde kötü’yü önlemeye çalışmalıydı. Bunu yapabilmesi için de en başta kötü’nün nedenlerini bulup ortaya çıkarmak şarttı elbette. Bu arayışı, Platon’u gene kendi açıklamalarına göre, hemen yolun başında toplumun törelerine, âdet ve geleneklerine yöneltti. İnsanların onun döneminde, tanrılara, yurtlarına ve birbirlerine nasıl davrandıkları, hareket motivasyonlarının neler olduğu, anlaşılması gereken, kötü’nün kaynağına inmeyi sağlayacak soruları oluşturmaktaydı.

Platon insanların bu üç kurum ya da merci karşısındaki hatalı tutumlarını ölçecek mihenk taşı olarak uzun zaman önce tespit ettiği dört ana erdemin temellendirdiği normları kullandı. Bu normların başında özellikle düşmana karşı erkek gibi davranmak geliyordu; bu özellik erkekliğin asli özelliğini oluşturmaktaydı ve yetenek, beceri, erdem anlamlarına gelen arete ile hemen hemen eşdeğerliydi. Gözüpekliğe, atılganlığa, düşüncesiz davranışlara karşı bir kutup oluşturan ve temkinli davranmaya çağıran bilgelik, kurnazlık, akıllılık da öteki öbekteki normları oluşturmaktaydılar. İnsan karakterinin dengesini kolayca kaybetmesi, insanın rahatlıkla denetimini yitirebilmesi, kolayca sinirlenebilmesi gerçeği karşısında, kendine hâkim olma, ölçülü davranma özelliği de, bir başka davranış ilkesini oluşturmaktaydı. Kişinin kendini terbiye etmesi talebinde, kendine hâkim olma özelliği, ideal bir davranış olarak anlaşılmaktaydı. Nihayet, hem kendine, tutkularına, hırslarına karşı hem de öteki yurttaşlara karşı eşit, ölçülü davranışlarda bulunma özelliği geliyordu. Kişinin kendine hak olarak gördüğü şeyi başkasına da tanıması; dışa dönük yüzüyle insanın kendine, hırs ve tutkularına, güç ve iktidar kullanma arzularına hâkim olması demekti bu; öteki deyişle adil davranmaktı. Bu açıklamalardan sonra, hem Platon hem de Yunanlılar için dikkatli, ölçülü davranma anlamındaki sophrosyne ile adalet, hakkaniyet anlamındaki dikaiosyne kavramlarının birbirlerine oldukça yakın olduklarını söylemek mümkündür. Öteki insanlara karşı takınılması gereken tavır ve tutuma bir başka davranış özelliğinin de eklenmesi gerekir. “Daha yüksek düzlemde olanlara”, büyüklere, tanrılara, tanrısal varlıklara gösterilmesi gereken saygı, yüceler karşısındaki hürmet ve dindarlıktır bu. Platon

ileride, bu saygıyı ve dindarlığı adalet ile birlikte yorumlar, ondan hemen hemen hiç ayrı tutmaz.

Platon'un davranış normları listesi, bir bakıma, birkaç "çeviriden sonra" zorlayarak "erdemleri" de diyebileceğimiz talepleri, aşağı yukarı bunlardı; değerler dünyasında ortaya çıkan değişmelerin ilk izlerini ya da buna tepkileri Politeia'da bulmak mümkündür. Cesaret, zekâ, akıllılık, ölçülü, akli başında davranma ve adil olma, insanın doğru davranışının özellikleri olarak onun yaşadığı günlerde hâlâ geçerliliklerini korur görünseler de, bu davranış tarzlarının içerikleri artık iyice tartışılır hale gelmişti. Örneğin mutlak bir değer olan tanrısal vahiy (içedoğuş) unutulmuş gibiydi; ayrıca o zamana kadar edebiyatçılardan ya da soylu sınıfın geleneğinden alınmış ahlaksal/töresel herhangi bir davranış normu, birden belli bir sınıfın üyelerinin kendi yarar ve çıkarları için getirdikleri keyfi, iradi bir dayatma olarak işlevselleşmişti. Bu da toplumsal hayatın temellerinin sarsılması demekti; çünkü bir eylemin anlam ve içeriğinin değerlendirilmesi ve anlaşılması bakımından duruma ve çıkarlara göre ortaya önemli farklılıklar çıkacaktır. Bir toplumun üyeleri, birlikteliğin vazgeçilmez temel davranış ve tutumlarının ne olduğu konusunda bir uzlaşmaya gidemiyor, normlar göreceleşiyoorsa o toplum, o sosyal cemaat parçalanmaya, yıkılmaya doğru evriliyor demektir. Bağımsız bir toplum, devletini bir "tanrıların hâkim olduğu" devlet olarak yorumlayıp hukukunu, hakkını bu ilkesel temel üzerine kurduktan ve adaleti bu temelde meşrulaştırdıktan sonra, kalkıp bir Sokrates'i haksız, toplumsal birlikteliğe zarar veren ve bu birlikteliği yıkmaya çalışan biri olmakla itham edip yargılayabiliyor ve ölüme mahkûm edebiliyorsa, bu durumda ya bile bile haksızlık yapılmıştır ya da artık doğru, haklı ve adil olanın ne olduğunu bilen kalmamıştır.

Hani bu konuda bir şeyler öğrenmeye hâlâ elverişliyseler onlara artık bir şeyler öğretmek şart olmuştur.

İnsan, "Polis" ve Tanrı

Ahlaksal normların içeriklerinin yorumlanışında ortaya çıkan değer değişikliklerinin Yunan "polis" devletinin başta sözünü ettiğimiz politik-ekonomik zaaflarının, Sofistlerden gelen "aydınlanmacı" darbelerin ve merkezin gittikçe muhafazakârlaşma kaygılarının sonucu olduğunu da unutmamak gerekir. Platon ve onun Politeia'sının, bu muhafazakârlık, restorasyon (eskiyi, kadim düzeni onarma) ve "ilericilik" terazilerinin keferlerinde nereye konabileceğine de metnin bütünü ve elbette Platon felsefesinin tamamını tanıdıktan sonra karar verebileceğiz herhalde.

Platon, İnsan-Polis-Tanrı üçlü basamağının birbiriyle çözülmez bir bağ oluşturduğuna olan kesin kanaatinden ötürü, hayatını, bütün bir devletselliğin vazgeçilmez temeli olan adaletin ne olduğu sorusunun açıklamasına adayacaktır.

Zeus'un kızı olarak tanrıçalaştırılmış olan "hak" (hukuk), tanrılardan geldiği için kutsal buyruk (yasa) olarak atalardan kalmadır; ama işte şimdi, görünen odur ki (Sokrates davasında olduğu gibi) objektif, yansız bir kılavuz olma özelliğini yitirmiştir hukuk ve bunun dayanması gereken adalet anlayışı. Neyin adil ve haklı, neyin haksız olduğunu tayin etmek için başvurulması gereken mihenk taşı, Arşimed kaldırıcının o ağırlık merkezi nerede aranıp bulunabilir, sorusu öne çıkmıştır. Hukuk ve adalet konusunda en üst, yüce bir kata (tanrıya), tartışılmaz, mutlak bir ölçü koyan bir kaynağa baş vurmak Platon için imkânsızdı. Onun "İdealar" öğretisi ile en yüce iyi ve tanrı arasındaki ilişkiyi enikonu tartışarak, adalete, haklılığa kaynak arama serüvenini kavramaya çalışabiliriz biraz.

Hiçbir Yunan tanrısı, "kişisel" olarak (bu adalet tanrıçası da olsa) Yunan toplumuna ebediyen geçerli bir hakikatin temsili, mutlak bir nihai güç olarak göstermemiştir kendisini. (Sokrates'in Savunması'nda, Sokrates'in, Delphi kâhini üzerinden kendine yönelik bir vahiyden söz etmesi, filozof olarak kendini görevlendiren gücün tanrı olduğunu söylemesi, duruşma meclisinde büyük tepkilere yol açar. Bkz. Sokrates'in Savunması, önsöz.)

Platon'a göre gene de, dünyanın anlamını içinde taşıyan tanrısal-nihai bir gücün var olması şarttı.

İdea; İyi'ye ve İdealar'a Bakmış Ruh

Platon bu görüşe ömrü boyu bağlı kalacak ve tanrısal olanın içerdiği o nihai doğruyu, "son şeyi" nasıl tanımlayıp kavrayabileceğimizi araştırıp duracaktı; o noktada artık aklın, kavrama yetisinin

güçlerinin kendi sınırlarına dayandığını kabul edecekti Platon; ne kadar zorlansa enikonu aklileştirilemeyecek bu “son şey”, ancak tanrının tam doğru, mutlu bir anda sunduğu görme, bakma (seyir etme) üzerinden kendini bize gösterecektir; ancak “bu son şey” kendisinin ötesindeki başka kavramlara ayrıştırılamaz; kendi kendinin kavramı olduğu için de, (akıl ile) açıklanamaz; hakikaten var olan bir şeydir o, varlıktır, (olma-hali’dir)[49] o kadar ve ona inanmak zorundayızdır. Bu en son ve en ilk şey’in, dünyanın başlangıcı ve ilkesi olan “iyi” olduğu konusunda Platon’un hiç şüphesi yoktu. Bu “iyi’nin” karakteristik özünün neden ibaret olduğu sorusu ise, bir yana bırakılması gereken bir soruydu (506d).

Akademi çevresi içinde bu nihai ilke, yani “iyi” konusunda sadece tek bir ders yapıldığını öğreniyoruz. İlginçtir bu; yani Platon, Sokrates’in düşüncelerini ve kendi düşüncelerini dış dünyaya iletmek üzere seçtiği “diyalog” yolunu bu konuda harekete geçirmemiş, “iyi’nin” içeriğinin ne olduğu konusunda sallantılı, kararsız değinmeler yapmakla yetinmiştir. Platon’a göre, “iyi” ancak imge içinde, “bakılarak” farkına varılabilecek, varlığı düşünülebilecek bir şeydir. Bu “ilk-iyi’yi” biz ancak şöyle yaklaşık olarak, ona yönelttiğimiz taleplerin oluşturduğu özelliklerin üzerinden kavrayabiliriz. Bu dünyanın (evrenin) nesnelerinin hiç durmadan dönüşmesi, değişmesi, oluşması ve yok olup gitmesi karşısında, hiç değişmemiş, hareketsiz, kendisiyle aynı kalmış, ebedi bir şey bulunmalıdır. En yüce tanrısallık olan, mutlak ölçüdür. Ancak, Platon’un bu sarsılmaz, tanrısallık ölçünün pratik, dünyevi hayat ile ilintilenmesi konusunda ise alışılmadık bir görüşü vardır: Kişilikten tamamen yoksun, sonuçlara yol açacak etkiler yapmayan, güç, ışın yaymayan bu ilkesel şeyden, bu tanrısallık olandan, aşağıya, insana giden hiçbir yol bulunmamaktadır. Bu anlayış, Platon’dan yüzlerce yıl sonra ortaya çıkan Hristiyanlık düşüncesine alabildiğine ters, bu yönden de anlaşılması zor bir kavrayıştır. Hristiyan insanı, o ilk günden Tanrı’ya ulaşacak bir yol bulamamıştır; ilk günah, insanı Tanrı’nın cennetinden kovmuş, dönüş yolunu tıkamıştır; bu durumda “kurtarıcı”, Mesih, bu cennete dönüş yolunun döşeyicisidir. Platon için ise yapılacak tek şey, insanın yoluna gitmesi, tanrısallık olanı elinden geldiğince arayıp durmasıdır; aynı zamanda hem iyi, hem hakiki hem de doğru, güzel olandır bu tanrısallık olan ona göre. Yukarıya tırmanma sırasında, bu tanrısallık-var olanın en alt basamakları, insanın tırmanmasını kolaylaştırırlar. “İyi’nin hemen altında o sayısız “İdealar” bulunmaktadır (509b). Burada bir parantez açıp Platon’un bu “varlıklar üstü” dünya ile, İdealar ile dünyada onların “gölgeleri” olan nesneler, o sonsuz sayıdaki varlık arasındaki ilişkiyi, daha doğrusu bağı nasıl tasarladığını sormamız bir işe yaramayacaktır. Dünyadaki her nesne, İdea’sının bir yansımasıdır, ama bu yansıma ilişkisinin ne türden olduğunu açıklamak gereksizdir sanki. [Platon bu ilişki konusunda, “İdealar’dan pay alma” (Macit Gökberk, Felsefe Tarihi, Platon BL.)[50] sonra da “taklit etme”kten söz edecektir. Hegel[51] felsefe sisteminde de ilk ilke, mutlak akıl olarak anlaşılan “geist”in, nesneleşme basamaklarına geçişi, dönüşüp durması konusundaki “gevşekliğe” benzer bir durum söz konusudur burada.] Deneyimlerimizin bütün nesnelerinin ve değerlerinin hakikaten var olan ve değişmez özü olan en gerideki (yukarıdaki) İdealar, en üst ilke “iyi” gibi tanrısaldırlar ve bizden uzaktırlar. Sade, yalın, kendi kendine yettiği, kendi içinde kusursuz tamamlanmış olduğu için hareket etmeyen, değişmeyen, dönüşmeyen; tutkulardan, duygulardan yoksun bu salt, biricik hakiki dünya, İdealar dünyası, özünde mutluluğun, ruhsal esenliğin dünyasıdır da. Biz insanlar, bu İdealar dünyasının karşısında yer alırlar; bu iki düzlem arasında aşılmaz, derin bir uçurum bulunmaktadır; işte tıpkı Hristiyan inancında İsa’nın, yani kurtarıcının Tanrı ile insan arasındaki yolu döşemesi anlayışında olduğu gibi, bir aracıya, bir araca ihtiyaç vardır. Ancak bu aracı, İsa gibi bir kurtarıcı, günahlardan arındırıcı değildir Platon felsefesinde, sadece yukarıya, İdealar’ın hakiki dünyasına, mutlak iyi’ye ve tanrısallık olana tırmanmayı, o yolu bulmayı sağlayacak bir aracıdır. Mantıken bu aracının bir yandan tanrısallık parçası olması bir yandan da insan ile bağlantısı bulunması gerekir; ruhtur bu aracı Platon’da.

Bir zamanlar, henüz insanın maddi bedeninin içine inmeden ve maddi-geçici, ölümlü olan ile kendini donatmadan önce tanrıların cemaati içinde, İdealar’a “bakarak”, onlar ile karşı karşıya yaşamıştır. Toplum inancının tanrıları olarak karşımıza çıkan bu tanrıların içinde de, oldukça alt

düzeyde de olsa, o “ilk-iyi” kendini cisimleştirir; dolayısıyla da tanrıların da iyi olması gerekir ve tanrılar hakkında tragedya ve destan yazarlarının söyledikleri, mitosa ait bütün o kötü şeyler, Platon’a göre insanların uydurması ve çarpıtması olmak zorundadır. İnsanlara yardım edecek ve onları teşvik edecek kadar onlara yakın olan bu tanrılar ile insan ruhu akrabadır; ancak ruh, oluş’ların, yani dönüşüm ve yok olmaların dünyasına indiğinde, unutmanın nehrinden, kâh çok, kâh az su içmiş (621a) sonunda da geçmişteki hayatını, güzel İdealar dünyasını hemen hemen unutmuştur. İşte bu yüzden ruhun bir uyandırıcıya bir “şoka” ihtiyacı vardır bu dünyada, kendisi daha evvel uyanmış birine, bu da ya filozoftur ya da bir tanrıdır. Filozofla tanışan ve doğru yolu öğrenen ruh, yeniden tanrısal olana ulaşmaya çalışacaktır artık. Uzun bir çaba, zahmetli bir didinme gerektirir bu tırmanma; İdealar’a, en üst ve doğru bilgiye giden yolda insan tırmandıkça, akıl, rasyonel kavrama yetisi ve gücü işe yaramaz olmaya başlar; İdealar’a yaklaştıkça, ebedi olan, artık düşünce yoluyla ele geçirilemez, burada tanrının lütfuyla, doğru anda yüce lütfun sayesinde sadece “bakabilir” onlara. Demek ki insan filozofun yol göstericiliğinde ne kadar yükselirse yükselsin, insan ile tanrısal olan arasındaki gerilim hiçbir zaman giderilemeyecektir; çabalama ile hedefe ulaşma arasında kaçınılmaz, nedensel bir bağ bulunmaktadır. Çaba ille de (bu konuda) sonuç vermek zorunda değildir. İnsanın trajik bir dramı, bir çaresizlik olarak görünebilir bu bize, ancak Platon bu sonuçsuz kalan çabada insanın, trajedisinin bir boyutunu görmediği gibi, zihinsel, entelektüel çabanın insana olabilecek en büyük sevinci ve hazzı verdiğini düşünmektedir.

İdealar’ın güneşine doğru tırmanmak, uyanmamış kişinin tamamen dünyevi hazzı ile karşılaştırıldığında, ona göre 729 kat daha fazladır (587e). Sofistler için insanın her şeyin ölçüsü olduğunu, genel geçerli doğrular bulunmadığını biliyoruz; bu öznelleştirici, herkesi bağlayıcı genel geçerli norm ve yasaların mevcut olmadığı anlamına gelen tespitler, toplumsal hayatın bütününe yönelik yıkıcı etkiler yaparken, Platon oku tersine çevirmekte, “mutlak iyi’nin” ve tanrısal olanın güvenilir, nihai ölçüler ve değerler sunduğunu söylemektedir.

Pratik hayat ile İdealar dünyası, yani nihai, doğru bilgi âlemi ve tanrısal olan arasında tasarlanan bu ilişki modelinden adaletin, hukukun özü hakkında kimi sonuçlar türer. Bir kere, adil olmanın, hakkaniyetli davranmanın ölçüsü, sadece dünyevi değerleri ya da tek tek bireyleri ilgilendiren içerik ve amaçlara göre belirlenemez; adalet (hak, hukuk), o ilk iyiye yönelik olmalı, buna göre değerlendirilmelidirler; bu da mümkün olduğu kadarıyla eylemlerde ve inançlarda, düşünce tarzında kendini göstermelidir. Dolayısıyla (bireyin, ölçüsü dünyevi olmayan eylemleri sayesinde) devletin İdeamsı bir özelliğe kavuşma imkânı doğar, bu imkânın gerçekleştirilmesi talebi ortaya çıkar; devlet, tanrısal ilk nedene bağlanır; onun içine yerleşir. Demek ki Platon düşüncesinde seküler (laikleşmiş) devlet, dünya düzeninin ortadan kalkması demektir. En önemli, ilk ve en güzel yasalar bu nedenle Apollon’dan alınır (427b).

Bu dünyanın devleti İdealar’a uygun bir devlet olacaksa, yukarılarda, en geride bir “İdealar devleti” de daha doğrusu İdea olarak devlet (devlet İdea’sı) var olmalıdır. Bu dünyadaki devlet ise, hani o doğup gelişen ve değişen devlet, bu İdea’nın ona az çok uygun, sadık kopyası, imgesidir.

Öte yandan, adaletin, hukukun içeriği, adilliği özü son tahlilde ne sözle ne de yazı ile kavranıp sabitleştirilemez; çünkü adalet, hukuk ancak bu ilk-iyi’nin, somut hayatın belli bir alanı ile ilintili işlevi olarak belirlenmeye müsaittir. Böyle anlaşıldığında adil olmak, genel insani görevin gerçekleştirilmesi demektir; bu çaba, az önceki tanıma göre, iyi İdea’sına ulaşmaya yönelik olmalıdır; öyleyse, dar, belli bir yaşama alanındaki eylem ve faaliyetler de, belli bir anlamda iyi İdea’sına ulaşma çabası olarak anlaşılmalıdır. Bu bakımdan insan olmanın gerektirdiği öteki, somut-pratik ödevleri yerine getirmeden insan adil olamaz ve hakka, hukuka, adalet ölçüsüne uygun yaşayamaz. Bu da, iyiye ulaşma çabası ile aynı şeydir. İnsanın bir bilgisever, filozof olması ne kadar gerekli ve insandan beklenmesi gereken bir özellik ve davranış ise, onun manevi-tinsel olmayanı, dürtüleri, istek ve arzuları, biyolojik yanını bastırıp denetlemesi, ölçülü ve akıllı olması da o kadar gereklidir. Ancak bu yolda sonuna kadar gitmek isteyen kimse, bütün engellere ve rakiplere rağmen dirençli ve sabırlı olmalı, kararlılığı ve cesareti

elden bırakmamalıdır ki, gereksiz ve yersiz korkularla amacından sapmasın. Öyleyse akıllılık, zekilik, bilgelik, ölçülülük ve cesaret, adaletin ön koşuludurlar ve bütün bunlar, biricik tek “erdem” basamaklarından başka bir şey değildir; insanlara güç, enerji ve yetenek veren bu erdem, insan olmak, tanrıyı andıran ruhun taşıyıcısı olmaktır (533e).

Ruhun Üç Bölümü

Bu yönden bakıldığında sözünü ettiğimiz dört baş erdem de ruhun işlevleri olarak görünürler; ancak bunlar kendi aralarında farklılıklar gösterirler ve bu farklılıklar, ruhsal olanın belli başlı biçimlerine karşılık gelerek ruhun özel görevlerine işaret ederler. Ruhsal hayatın bütünü gözlemleyen biri anlama yetisini ya da akıl kavrama yetisini kolayca fark edecektir. Bu ruh işlevinin konuları (nesneleri), manevi olanın, düşünülebilir olanın ve hesaplanabilir olanın alanı içindedir; arzuların, isteklerin, fiziksel ihtiyaçların yönlendirdiği yanın nesneleri ise, bu dünyanın zenginlikleridir; örneğin varlıklılık, güzellik, kuvvet, aşktan duyulan zevk, yemek, içmek bu ikinci yan ya da ruhsal işlevler grubuna girer.

Ruhun bir üçüncü yanı ya da üçüncü işlevi de bulunmaktadır. İlk bakışta kendini korumaya, gerektiğinde öfkelenip saldırmaya, ayakta kalmaya imkân veren bu yanın, ruhun mantığa dayalı yanına mı yoksa öteki arzular, hırslar yanına mı ait olduğu tartışılabilir; ama nesneleri, onur, hâkimiyet, güç, kudret olan bu ruh işlevi, ikinci yana göre daha yüksek değerleri temsil ederler. Kendini korumaya yönelik bir üçüncü işlevler topluluğunu temsil eden bu bölüm, ne birine ne de ötekine aittir. Ruhun bu üç işlevini birbirinden ayırt eden temel farklılık, ruhun üç bölümünün de arasına çekilmiş kesin bir çizgiyle belirlenemez; bir bölüm düşünmeyi, ötekisi biyolojik ihtiyaçların yarattığı duyguları, üçüncüsü ise iradenin tercihlerini, isteği temsil eden bu üç bölümü birbirinden ayırt eden özellikler, bunların nesnelerinde aranmalıdır; çünkü sonuçta ruh, birlikteliği adalet erdemiyle sağlanan bir bütündür. Bu dış nesnelere karşı ruhun bu üç bölümünün ya da yanının her birinde bir tür tepki ya da faaliyete karşılık gelir: Sözünü ettiğimiz birincide, akıl, düşünme yanında, ruhun bilgi edinme, öğrenme faaliyeti ya da özelliği vardır; ruhun bugün bizim biyolojik dediğimiz dürtü ve ihtiyaçlarından doğan duygularına karşılık gelen bölümünde ise, sevinme, haz, zevk duygusu, üçüncüde ise arzu, hırs, yoğun istek vardır.

Bu üç farklı alan, hayatın alanları olarak birbirlerinden ayrılabilirler; göre, Platon’un da, ruhun bölümleri öğretisine, spekülasyon yoluyla ulaşmayıp hayata bakarak varmış olduğunu söylemek herhalde yanlış olmaz. Her nesnenin, her şeyin, her varlığın, kendine özgü görevi bulunduğunu (352d) ve bu görevleri yerine getirmek bakımından gerekli yeteneklerle donanmış olduğunu kabul edersek, ruhun bunlara karşılık gelen bölümlerinde de bu yetenekler temsil ediliyor olmalıdır. Dolayısıyla üç temel “erdem” de bu akıl yürütmenin sonucunda belirlenebilir: Ruhun akıllı, mantıklı yanına, bilme, öğrenme çabası biçimindeki erdem, yani “bilgelik erdemi” karşılık gelir; ruhun kendini dayatma, onurunu koruma isteğine “cesaret erdemi” ve nihayet ihtiyaçlardan doğan istekleri temsil eden bölümüne de, “ölçülülük erdemi.” Çünkü ancak makul ve kendini denetleyen kişi, ruhun dürtü ve ihtiyaç bölümünün sürüklemelerine dengeli bir cevap verebilir; dürtülerin tatmin edilmesi baskısını, ruhun nihai amacı ile bağdaştırır.

İşte bu noktada adalet, bu ruh bölümlerinin birbiri ile uyumunu sağlama gibi üst bir görev taşır; bütünün içinde her bir parçanın üzerine düşeni yapmasını, her bir ruhsal işlevin, kendi görevini yerine getirirken, ruhun bir bütün olarak “iyi İdea”nın hizmetinde asıl işlevini gerçekleştirmesini sağlar (433a, 443c).

İki Düzlem Arasında ve Devlet

Daha önce de değindiğimiz gibi, ruhu bu özellikleri taşıyan ve bu ruh sayesinde tanrı ile bağlantısını kurmaya kalkan insan, doğrudan gerçekleştiremez bu ilişkiyi, çünkü arada devlet bulunmaktadır. Devlet olmasa, en adil, en hakkaniyetçi insan bile insan olarak yaşayamaz (369b).

Devlet, insanlardan meydana geldiğine göre, onun özü de insan yaradılışından (karakterinden) yola çıkarak açıklanabilir ancak. Devlet (insana göre) daha büyük olandır Platon’a göre, gelgelelim, daha küçük olana göre, çok daha kolay açıklanabilir; bir öğretmen, devlet üzerinden, bilgisizleri kolaylıkla

eğitebilir. Bu yönetime bağlı kalan Platon, düşüncelerini önce devlet üzerinde geliştirir; bu düşünceler onu sonra ruhun yapısı modeline yönlendirirler.

Söz konusu üç ruh bölümüne üç sosyal katman[52] karşılık gelmektedir. Platon'dan önce kent mimarı, Milet[53] kentinin ve Pers savaşlarının[54] ardından da Peiraieus'u[55] planlayıp inşa ettiren, Perikles'in çağdaşı Miletli Hippodamos[56] zanaatkârları, köylüleri ve savaşçıları polis'in üç temel sosyal katmanı olarak kabul etmiştir. [Aristoteles, Politeia, (267b32)] Mısırlılarda rahipler, zanaatkârlar ve çobanlar, köylüler ve avcılar arasında ayırım yapılmıştır. Bütün bu ve benzeri sosyal tanımlamalar, doğaya uygun temel bir sınıflandırma mantığını yansıtır; belki Hippodamos'ta, mimarlıktan gelen bir üçe bölme alışkanlığı etkin olmuş olabilir; çünkü ülkeyi üç (sosyal) parçaya ve üç yasaya ayırır ve ne ticari kesime ne de zihinsel faaliyeti temsil eden tabakaya önemli bir rol atfeder. Platon'da ise sosyal bölünme, ruhun bölünmelerine paralellik gösterir. Dolayısıyla da Yunan polis'i (kenti/kent devleti) ruhun büyük bir imgesi, yansıması ya da kopyası olup çıkar. Devlet, insan ile tanrı arasındaki basamakların düzenini sağlar; tırmanmayı destekler; insanı bu basamaklarda yükseltir.

Platon üçüncü sosyal öbeğin dürtülerini ve amaçlarını, mala, mülke ulaşma çabalarını isabetli bir şekilde belirleyerek, ruhun, sözünü ettiğimiz üçüncü yanı ya da bölümü ile aynılaştırır. Bu üçüncü öbek, üstlerin besleyicisi ve ücretlerini ödeyen sosyal katman, geniş toplum kitlesidir; onların ücreti (ödülü) ele geçirebildikleri ve sahip olma imkânı taşıdıkları mal, mülktür; bunlar huzur içinde, tehlikelerden uzak yaşamaktadırlar. Bu sosyal tabaka hakkında pek fazla bir şey öğrenemeyiz; evlilikleri, çocuk yetiştirme biçimleri vb. ayrıntılarıyla açıklanmaz. Sadece, bunların çocuklarının, okul eğitimine başlamadan önce “bekçiler” (koruyucular)[57] katmanının altın ve gümüş özelliklerini[58] taşıdıklarını belli etmeleri durumunda, üstteki sosyal katmanın içine alınmaları mümkündür. Öyleyse ille de kendi sosyal öbeklerinin üyeleri arasında kalmak zorunda değillerdir; hayatta mutlu olma imkânına da sahiptirler; çünkü mala mülke sahip oldukça iç tatmin duygusu yaşarlar. Mutlulukları da bu tatminden kaynaklanır. Polis yurttaşlarının çoğunluğu bu katmana girer.

Platon, ikinci sosyal katman olarak cesaretin temsilcisi savaşçıları ya da “bekçiler”i görür. Ruhun ikinci bölümüne karşılık gelen “bekçiler”, birinci bölüme, akla, düşünme erdemine ve bu erdemin nesnesi olan bilgiye, bilgeliğe, öteki sosyal katmana olduğundan daha yakındırlar. Aslında birinci katman, ruhun birinci katmanı olan akıl bölümüne karşılık gelen kesim, en üst tabaka olarak ikinci katmandan türemiştir, ama bu katman ile arasında kesin bir ayırım sınırı bulunmamaktadır. Başlangıçta savaşçılar için, daha sonra birinci öbeğin filozoflarının tanımında kullanılan “bekçiler” kavramı, genellikle bu iki katmanı birlikte tanımlar gibidir. Bu hâkim-yönetici filozoflar katında “ideal devlet” doruğuna ulaşır ve İdealar'ın düzlemine, hatta bizzat kendilerine iyice yaklaşır.

Demek ki Platon için sosyal tabakalar sadece hukuki bir bölmenin sonucunu ifade etmedikleri gibi bir yanıyla da fizik ötesi bir düzene karşılık gelirler. İdea'ya doğru yükselen bu metafiziksel düzende, yetenekler ölçüsüne göre ve bu yeteneklerin sonucunda tek tek kişilerin eğitilmişlik durumuna göre bir sosyal kademelenme söz konusudur. Yeteneğin ölçüsü ise, insanın kendi doğasının altınına, gümüşüne, bakır ve demirine bağlıdır (415f). (Kimileyin altın bir babadan gümüş bir filiz doğar).

Adalet ruhta, üç bölümün birliğini kurma, düzenini koruma görevini üstlenmişse, devletin içinde de bu adillik, bu her bir toplumsal katmanın da işlevi olmalıdır; her bir sosyal katman kendi üzerine düşeni yaptığında, model gereği, bu da bütün polis cemaatinin iyiliğine olan, adaleti gerçekleştirmek anlamına gelecektir. Hem üstüne düşeni hem de haklı, adil olanı gerçekleştirme erdemi, kadın, çocuk, köle, efendi, zanaatkâr demeden, her bir kişinin ve herkesin içindeki bir erdem haline gelmişse (433d) devletin esenliği de güvence altına alınmış demektir. Öyleyse, her mesleğin, zanaatın, resmi görevin gerçekleştirilmesi, bir yandan da kaçınılmaz bir yükümlülük, adaletin gerçekleştirilmesi olarak çıkar karşımıza. Bu temel ilkenin her zedelenişi, haksızlığa, adaletsizliğe yol açar; bu da devletin mutsuzluğu demektir. Örneğin biri, hak etmediği halde bu üç sosyal katmandan birinde yer almış olsun ya da her işe burnunu soksun. Şimdi böyle bir durumun, bu üç bölümden hangisinde ortaya çıktığına göre, devlete yönelik olumsuz sonuçları da farklı olacaktır. Sözgelimi üçüncü tabaka içinde, diyelim ki bir

kunduracı ya da marangoz, bu durumda öyle hissedilir aksaklıklara, dertlere yol açmaz; oysa adil olması gereken bir yönetici, temsil ettiği adalet düzleminde hak ettiği bir yerde ise devlete büyük katkılarda bulunur, tersi durumdaysa felaketlere yol açar (421a).

Ne yazık ki zaaf ve yetersizlik her yerde ortaya çıkabilir; insanoğlu kusurlu, hatalı olana, fiziksel-maddesel olana çok sık bağlanabilir; İdea'nın hizmetinde olmak yerine, maddesel olanın peşine takılabilir. İşte bu nedenle mümkün olduğu kadar etkili bir şekilde, kötüye yol açabilecek bütün imkân ve fırsatlar baştan önlenmelidir. Güç ve iktidarın kötüye kullanılması, insanın kişisel gücünden, kendi çıkarları doğrultusunda yararlanmasından başka bir şey değildir. Bunun kaynağında da iki bela bulunur: Para ve mal mülk sahibi olma hırsı ile kadın uğruna mücadele. İşte bu belanın ya da kötülüğün kaynakları kökünde kurutulmalıdır. Dolayısıyla da en üstteki sosyal öbek ile altındakine her türlü mal mülk sahibi olma hakkı yasaklanmıştır bu ideal devlette. Koruyanlar ile öğretenlerin ihtiyaçlarını üçüncü kesim, yani besleyenler karşılar.

Görüldüğü gibi, Platon, genel tespit ve önkoşullardan gelerek gerçek hayata yönelik tutarlı sonuçlara varmış oluyor böylece. Döneminin bu tespitlere bağlı talep ve pratiklerin uygulanabilirliğine müsait olup olmadığı, insanların bunları gülünç bulup bulmadığı onun sorunu değil gibi. Genel çıkış noktası ile buradan türetilen sonuçların birbiri ile uyumlu olması; bu tutarlılık onun için yeterli görünüyor. Çünkü alıştırma, benimsetme ve eğitim, yetiştirme yoluyla başlangıçtaki uyum güçlükleri de ortadan kalkacak, insanlar, onun öngördüğü ilkelere sadık kalarak, devlet içinde bir arada yaşayacaklardır. Üst kesimlerin mülkiyetsizliğine yönelik çağrı, geçmişteki bir “altın çağın” cennetimsi, ilkel konumuna bir geri dönüş hayali değil, yöneticilerin, koruyucuların, bilgelerin genelin hizmetini yerine getirirlerken bencilliklerini aşmalarının şartı olarak türetilmiş bir taleptir.

Bir aile, evlilik (sözleşmesinin) yasaklanması talebi de aynı şekilde anlaşılmalıdır. Platon burada da genel ön tespitlerden pratik hayata gelir. Tanrıyı andıran insanın ruhu, aynen tanrı gibi özünde cinsiyetten yoksundur. Cinsiyet, ruhun kurucu özelliklerinden biri değilse, erkek ile kadın özlerinde birdirler; farklılık, kadının fiziksel varlık olarak doğurabilmesi, erkeğin ise, üremeye katkıda bulunmasıdır. Başka her yönden kadın, nicelikçe, yani fiziksel bakımdan daha zayıf olma özelliğiyle erkekten ayrılır (455d). Platon erkek ile kadın arasında nitelik farkı bulunmadığı anlayışından, dönemi için sarsıcı olan, ama bugün bize hiç de tuhaf gelmeyen bir sonuç çıkartacaktır: Ruh aynı olduğuna göre, aynı hizmetleri gerçekleştirebilmek için kadının da erkek ile, savaşçılık eğitimi de dahil, aynı eğitimi görmesi gerekir. Öyleyse Platon'un gözünde bir dişi, bir kadın idealinden çok, “erkeğimsi bir kadın” ideali uçuşup durmaktadır ve bunun gerek Yunan gerekse Atina aydınları arasında yerleşik bir kökeni bulunmaktadır. Örneğin tanrıça Athena,[59] bakire bir savaşçı olarak Atina polis'ini korur; mitolojideki Amazonlar,[60] tragedyadaki Antigone[61] ya da Elektra,[62] bunun akla gelen bir iki örneğidirler.

Devlete (topluma) hizmet için kurulan birliktelik, cinsiyetler arası birlikteliğe ve çocuklara götürür bizi. Bu birlikteliğin amacı, cinsel hazzı doyumak olmayıp sadece ve sadece genelin iyiliği ve mutluluğuna hizmet etmektir; çünkü bütünün ya da devletin geleceği, bekçilere, yöneticilere bağlıdır. En iyi çiftin belirlenmesinde, atların ve köpeklerin çiftleştirilmesinde olduğu gibi, soyun sağlamlığı, güzelliği göz önünde tutulur. Yöneticiler çiftleşmeleri için en büyük kahramanlar ile en iyi kadınları bir araya getirirler ve devletin bayram günlerinden birinde bunları bir evlendirme töreni ile çocuk üretimine yöneltirler. Güneş Ülkesi'nde de Platon'un ideal devlet anlayışından alınmış bu eşleri seçme anlayışının belirgin izlerini buluruz (458e ve öteki yerler). Çocuklar zaten hiç tanımadıkları anne babalarına ait değildir; bütün anne babaların ya da büyüklerin çocukları sayılır onlar. Aralarından güçlü kuvvetli ve yetenekli olanlar seçilip eğitilirler. Zayıf, yetersiz çocuklar ve bu “resmi” yolun dışındaki birleşmelerden olan çocuklar için herhangi bir eğitim programı bulunmamaktadır. Tek tek bireylerin kaderleri bakımından büyük bir haksızlık, insafsızlık gibi görünen bu anlayış ve ona bağlı pratik öneriler, biyolojik yasaların gereklilikleri olarak meşrulaştırıldığı gibi, son tahlilde bireyin toplum karşısındaki yerine ilişkin anlayışla da desteklenir: Toplumun esenliği ve çıkarları karşısında

biyere geri düzleme düşer. Çünkü Platon'un önerdiği yöntemle seçilip yetiştirilen çocuklar, sadece biyolojik bakımdan sağlıklı, güçlü bir insan soyunun devamını güvence altına almakla kalmazlar, aynı zamanda devletin birliği ve bütünlüğüyle birlikte, neşe ve mutluluk veren bir toplumsal düzen de gerçekleşir.

Maldan mülkten yoksunluk, çocuklar ve kadınlar ile oluşturulan özel birliktelik ve cinsiyet ayrımı yapmaksızın gerçekleştirilmesi gereken eğitim-meslek edinme eşitliği üzerine devletin bekasının temel güvencesi dayatılmıştır; anlaşılacağı gibi, biyolojik-toplumsal bir zemindir bu ve devlet, kendi zeminini oluşturmada getirdiği önlemler ile bir bakıma kendini, bütünü sağlama almış olacaktır. Söz konusu önlemler ise, kimsenin eşini istediği gibi seçmemesi talebinde olduğu gibi, insanın biyolojik-güdüsel yanını, cinsel dürtülerini, para, iktidar hırsını vb. akıl ile (devlet aklı ile) bastırması anlamına gelmektedir. Genelin iradesine katı ve ödünsüz bir buyruklar toplamı olarak boyun eğme mecburiyetinin temel varoluş ilkesine dönüştüğü ve iki üst sosyal öbeğin hâkim kesim olarak ortaya çıktığı bu ideal Platon devleti, Hristiyan tarzı bir manastırı çağrıştırmadan edememektedir. Manastırdaki hedeflerden farklı olarak burada İdealar ile, devlet İdea'sı ile uyum içinde olan hizmetler, aktif devlet hizmeti olarak karşımıza çıkar. Gerçi, bu "manastırda" bekçiler cemaati," bedensel, fiziksel olanı, manastırdaki gibi yok saymaz, bedenın isteklerini "öldürme" yoluna gitmezler, bunlar dışa dönük yüzleriyle olduğu kadar, yukarıya, İdealar dünyasına bakan yüzleriyle de daha çok bir bedensel-ruhsal ahenk içinde yaşarlar. Devlete ve de İdea'ya yönelik bu hizmetin sonucunda kişisel mutluluğu hak etmişlerdir.

Filozoflar ve bekçiler, altın-gümüş karakterli anne-babaların çocuklarını seçerler; ama bu seçimle devlet henüz (idari bakımdan) gerekli güvenceye kavuşmuş sayılmaz. Bu çocukların eğitimi-yetiştirilmeleri onların doğal yeteneklerini ve becerilerini geliştirecek, devlete, bütüne yararlı hale gelmelerini sağlayacaktır. Yunanlılar, mümkün olanın sınırını abartmadan, gerçekliği fazla zorlamadan da olsa, eğitim/yetiştirme'nin büyüüne, gücüne öylesine inanıyor, kişilik gelişmesinin bu ayağına öylesine büyük anlam atfediyorlardı ki, onlar için eğitim/yetiştirme kavramı aynı zamanda "kültür" kavramı ile örtüşüyordu. Bir devlet ideali ortaya atan Platon'un, bu durumda eğitim/yetiştirme önlemlerini ve ilkelerini tanımlamamış olması elbette beklenemezdi.

Böyle bir kaçınılmazlık Platon'u, kendi dönemine kadar uzanagelmiş bütün eğitim/yetiştirme anlayış ve ilkeleri ile hesaplaşmaya da götürecekti. Filozofların eğitim ideali, genel eğitim/yetiştirme hedeflerini belirlemekte tayin edici etmendi. Beden ile ruhun kusursuz ahengi olarak belirlenmiş bu hedef, bütün eğitim kurum ve mercilerinin ilke ve yönlerini çizerken, eksiksiz eğitilmiş, yetiştirilmiş, kendi içinde çelişkisiz, uyumlu insanı önüne koymuştu. İlericiliği konusuna yukarıda değindiğimiz, ilkece "devrimci" olmaktan uzak Platon, göz önünde bulundurduğu fiziksel-ruhsal dengesi kurulmuş insana giden yoldaki eğitimin ilkelerini ileri sürerken, o günlere kadar uzanagelmiş, mevcut eğitim anlayışından pek ayrılmaz.

Eğitimin Alanları

Platon, jimnastiği, önemli değişiklikler önermeden, İlk Çağ Yunan toplumunda yapıldığı biçimiyle devlet modelinin içine alır. Elbette onun kavrayışında jimnastik, sadece bedeni değil özellikle ruhu da eğitecektir. Tek yönlü, bedene yönelik bir jimnastik insanı sertleştirip katılaştıracak gibi, ruha, manevi-zihinsel olana da düşman edecektir (410c/d).

Müzik eğitimi ise doğrudan ruhun ıslahını ve gelişmesini sağlar. Bu eğitimin iki temel gücü, söz ve sestir. Bu ikisi şarkıda birleşirler. Platon sözü (edebiyatı) ses ile, müziğin diliyle söyleyecek olursak "ton" ile birlikte değerlendirirken, jimnastik eğitiminde olduğu gibi, eski anlayışı kullanma alışkanlığını terk eder. Homeros, Hesiodos gibi destan yazarlarının itibar ve konumlarına aldırmadan, mevcut anlayışa karşı çıkar. Platon'un özellikle yazılı edebiyat (söz) karşısındaki bu eleştirel tavrı, o gün bugün sayısız çalışmanın yapılmasına yol açmış, "hayat-sanat" ilişkisi ne olmalıdır sorusu çevresinde bir "literatür" birikimi sağlamıştır. Bu konuda bir şeyler söyleyebilmemiz için, biraz da o çağın dünyaya bakışını, özellikle de Yunan polis toplumunun hayat anlayışını hatırlamamız gerekir.

Büyük olasılıkla biz bugünün insanları, dünyayı

onlardan farklı algılamaktayız. Dünya, gerçeklik, bizim için deneyimin nesnesidir. Kendiliğinden “değer” taşımaz; ancak sanatçı, kendi dünya görüşü ve yorumları çerçevesinde gözlemlediği, algıladığı “dünyayı”, bize, sanat üzerinden “bir değer” kavrayışıyla yeniden düzenleyip, kurgulayıp sunar. Gerçekliğin öylece, dümdüz taklidi umurumuzda değildir bizim. İlk Çağ Yunan insanı içinse, dünya, gerçeklik, kendiliğinden değerler yaratan şeydir, içinde etkili güçlerin kırk türlü sonuçlara yol açtıkları, zaten mevcut değerleri nesneleştirdikleri bir alandır. Öyleyse sanatçının yapması gereken, bu dünyanın üzerine kendindeki değerler ile gitmek yerine, onun içerdiği değerlere gittikçe daha çok yaklaşmayı denemektir; mimesis, yani taklit etmektir onun görevi, böylece dünyanın mutlak değerliliğine adım adım sokulur. Öte yandan bu dünya eski Yunanlı için oldum olası ahlaksal-töresel bir kozmostu ve bu kozmosun imgeleri, yansılar, öteki deyişle “taklidi” insana ışın saçıp durmaktaydı; ahlaki olanı insanın önüne koyan bir etik evrendi dünya, bu nedenle de sanatçılar da ahlaki olanın buyruklarına tabiydiler; okurların eğiticisi olarak görülmekteydiler; üstelik sadece dönemin kurumlarında, okullarda doğrudan öğretmenlerin ağzından öğretilen derslerin dışında, tragedyalar, komediler, müzik eşliğindeki ayinler ahlaki olanın öğretilmesiyle yükümlü sayılıyorlardı. Platon’a göre tragedya, komedi yazarı, ozan, devletin adına yerine getirmesi gereken görevlerin bilincinde olmalı, dünyanın düzenini tanımalı, bilmeli, düzenin yeniden kurulmasına yardımcı olmalıdır. Platon, döneminin sanatına bu görev bilincinden baktığında, onda dişe dokunur bir şey bulamaz. Çok az övecek şey vardır edebiyatçıların bilgileri arasında. “Sahnelerin filozofu” sayılan Euripides,[63] Platon’dan en büyük tepkiyi alanların başında gelir (568a ve başka yerlerde). Her yönden insanlara örnek olmaları gereken kahramanlar ve tanrılar günün edebiyatçılarınca hiç de gerektiği gibi canlandırılmamaktadırlar. Anlatılan şeyin özüne hâkim olmak, sahnede canlandırılanın doğru olması ve ahlaki bir değer taşıması Platon için vazgeçilmez kriterlerdir. Bu taleplere cevap vermeyen bütün eserler bir yana bırakılmalıdır (669b). Sadece, “Diyaloglar” gibi ciddi yazılar, ilahiler Platon’dan geçerlilik vizesi alabilirler. Diyaloglarda hakiki, gerçek varoluşun bilgisi ile tanrıya yakın olan yazarın yaratıcı gücünün fişkırmasını sağlayan tanrı lütfu birleşir.

Eğitim ve yetiştirme burada kısaca değindiğimiz gibi, hem pratik hayatta hem de Platon anlayışında alabildiğine geniş iddia ve taleplere yönelmişti. Ancak bütün bu bilgilerin en üstüne bir dizi bilimin yerleştirilmesi gerekiyordu. Aritmetik, geometri, stereometri,[64] astronomi ve ahenk öğretisi, en üstteki bilimler katmanının öğeleriydiler. Bu bilimlerin her biri öğretilir ve sınanırdı; ama sınama, söz konusu bilimlerin pratik hayatta kullanımları ve yararları göz önünde tutularak yapılmazdı. Eğitimin, yetiştirmenin nihai ve en yüksek amaçlarına katkıları bakımından sınanırdı bilgiler. Öyleyse düşünmenin öğretilmesi –bugün olsa buna formel mantık derdik– asıl amacı oluşturmaktaydı; bu bilim kolları, salt, formel düşünce eğitiminin ön basamakları olabilirlerdi; çünkü bunlar kendi bilim kollarında yöneldikleri sayılar, çizgiler, alanlar, hacimler, sesler gibi “nesneler” sayesinde oldukça somut dayanaklara sahiptirler ve bunlar sayesinde genel yasa ve ilkelere ulaşabilirler.

Bu bilim derslerine katılıp başarılı olan yirmi, otuz yaş arası kadın ve erkekler Platon’un “yüksek okuluna” girme imkânı elde ederler. Bu basamak, kavramların öğretilmesi, onlarla yapılan alıştırmalar, bunların karşılıklı ilişkileri ve içerikleri anlamındaki diyalektik için yetiştirilme basamağıdır. Diyalektik dersinde, kavram içeriklerinin ayrıştırılması yoluyla en genelden en özele, teke doğru inme ve tersine tekten, özelden genele tırmanma öğretilirdi. İşte katıksız, salt, mutlak düşünce ve bilgi, ancak ve sadece bu düzlemde, İdealar’ın biricik hakiki ve var olan özlerini temsil eden kavramlar ve içerikleri karşısında gelişip güçlenebilme imkânını bulur. Kavramlara ulaşamayıp tek tek nesneler düzleminde takılıp kalan kimse, iki basamak aşağıda kalmış demektir, bu basamak inanmanın ve kanaat taşımanın basamağıdır (476d ve başka yerlerde).

Filozof Devlet Adamı

Öğrenmenin sonu yoktur. Öyleyse yetiştirmenin, eğitimin hâlâ son basamağına ulaşmış sayılmayız. Ancak elli yaşında insanlar en üst basamağa adım atacak olgunluğa erişmiş sayılırlar. Bu basamak “iyi

İdeası'nın sırrına vakıf olma basamağıdır (540a). Zaten her zaman özgür irade ve seçimle gerçekleştirilen öğrenme, Platon için hele bu basamakta artık zorlayıcı olma özelliğinden iyice kurtulur. İnsanın yüzünü ışığa çevirdiği bu basamakta, artık bir kez elde edilmiş bu en üst bilgiyle, mutlak doğru ve iyi olanı arama imkânı ortaya çıkmıştır.

Felsefeci, filozof (philosophos) sözcüğüne Platon'un verdiği temel anlam da budur. Platon, filozofu, hayatı iyi bilen tanıyan, görmüş geçirmiş, deneyimli ya da genel bilgiyle donatılmış biri olarak anlamaz; kendi filozof kavramını, bu türden yüzeyselleştirici tanımların karşısına koyar. Bilgelige susamış olan kişidir o, bu bilgi kusursuzlaşıp en yetkin konumuna yükseldiğinde "iyi İdeası" ile aynı şey olup çıkar. Bir kez bu yolu geçmiş ve gücü oranında da olsa İdealar dünyasına ve güneşine bakmış olan kişi, artık bir daha bu dünyanın karanlığına ve ufak tefek dertlerinin alanına geri dönmez, ama yönetici, yol gösterici olarak gene de İdealar dünyasının dışındaki bu alanda, devlet hizmetinde bulunma yükümlülüğünden kaçınmamalıdır. Devlet hizmeti, en yüksek memura kadar, gerçek hizmet niteliği taşır. Platon'dan sonra, neredeyse günümüze kadar hemen herkesin iktidar, güç dürtülerinin tatmin aracı olarak görüp kullandığı devlet hizmeti, orada insanların yerine getirmesi gereken bir faaliyet olarak ilan edilir; bu insanlar, en yüksek düzlemdeki bilgilere ulaşmış ve İdealar ile, en "yüce iyi" ile yüz yüze gelmiş oldukları için, "İdealarla dolup taşarlar", dolayısıyla da, kişisel tatmin için iktidar ve güce zaten ihtiyaç duymazlar. İdealar ne kadar çoksa, iktidara, güce başvurma ihtiyacı da o kadar azalır. Filozof, hem devletin hizmetkârı hem de efendisi olmaya adaydır ve buna elverişlidir. Çünkü gençliğinde o zor askerlik hizmetini yapmış, otuz beş yaşından elli yaşına kadar aktif olarak resmi çalışmalarda bulunmuş, pratik hayatın göbeğinde deneyimler edinmiştir. Daha sonra sırasıyla araştırmacı, ardından yönetici, idareci olarak çalışmıştır. En küçükten başlayıp bütün seçme, ayıklama sınavlarını geçmiş biri, hayata yabancı, beceriksiz, dört duvar arasına sıkışmış bir kitap kurdu olamaz; ama Platon'un göz önünde bulundurduğu bu kişinin günümüzdeki bilgin tipiyle de pek benzerliği bulunmamaktadır. Modern anlamda bir bilim dalının uzmanı olmayan filozof, yaratıcı bir düşünür de değildir; bu kişi kendi içinde dengeli, her yönüyle kendini geliştirmiş, derin, ahenkli bir kişiliktir. Eski soyluların eğitim, yetişme idealindeki kişidir o. Hayatta aynı zamanda filozof ve devlet adamı olma hakkına sahiptir ve ölümünden sonra, saadete ve esenliğe kavuşmuş olanların "adasında" kalırken, bir tanrı gibi adına heykeller yapılması ve kurbanlar kesilmesi gerekir (540b).

Demek ki Platon'un devlet görevlilerini, filozofları yetiştirip eğitme tasarımı önemli her şey göz önünde bulundurularak düzenlenmiştir: Önce devlet için, salt devlet işlerine yönelik bir eğitim, öğrenim-yetiştirme talep edilirken, devlete de kapsamı geniş kültürel bir görev yüklenmektedir; devletin yönetimi altında, insanların en bilgesi, filozofun yetişmesi, hakiki öğrenim ve bilimin gerçekleştirilmesi de mümkün olacaktır. Bugün modern anlayıştan baktığımızda, bize iyice ters gelen bir katı eğitim, öğrenim anlayışıdır bu, hele felsefe gibi, düşünme özgürlüğünü, olmazsa olmaz şart olarak arayan bir alanda. Platon'un filozofu için, eğitim/öğrenim programında yer almayan her yenilik, devlet için de göz yumulmayacak bir tehlike oluşturur. Öyleyse Platon'u doğru anlamamız şarttır. Onun devlet modelinin ya da tasarımı, İdea'nın olup olabilecek en kusursuz gerçekleşmesi, cisimleşmesi anlamına geldiğine değindik durduk. Devlet İdea'ya olabilecek en yakın noktayı temsil etmekteydi. Gelgelelim mutlak ve kendiyle dolu, artık değişmeyen ve hareketsiz İdea'ya yakın düştükçe, hareket de bitmeye doğru evrilir; mükemmelleşmek, İdea'ya yakınlaşmak, artık oluşma, dönüşme, gelişme gibi süreçlerin dışına çıkmak demektir. Devletin ideal noktaya ya da İdea'ya ilk yaklaşma sırasında durum farklıdır; Platon devlet konusundaki sonraki yazılarında bizi bu konuda aydınlatır. Örneğin Devlet Adamı Diyaloğu'nda iyi yönetici/hükümdar yasanın üstünde yer alır. Politeia'da ise yönetici, hükümdar iyi'nin yolunda yürüyen tanrısal kişiliktir; Platon önce yokuş yukarı ilerleyen devlet-olma yolunun bin bir engelle döşeli olduğunu ve insanın yaratıcılığına ihtiyaç bulunduğunu, bu yaratıcılık üzerine kurulacağını biliyordu. İdeal devletin çok çok uzak bir yerlerde olduğunu da.

İdealar dünyasının üzerinde yüce bir yükseklikte yer alan ve onunla tek ve aynı şey olan ve bütün

düzenlerin ve anlamların merkezi olduğu için her türlü anlamın ve düzenin temeli olan tanrısallık; ona göre daha düşük düzlemdeki varlık niteliğini temsil eden ve bu niteliğini de üst düzleme tabi oluşuyla kazanan, alt düzlemdeki varoluşun (dönüşme ve gelişmelerin) dünyası; daha sonra, hayat karşısındaki görevi adalet (hakkaniyet) İdea'sını gerçekleştirmekten ibaret olan devlet ve nihayet, sadece devlet sayesinde yaşayabilen aynı zamanda da ona varoluş imkânı sunan, ruhunda devletin düzenini taşıyan ve bu düzeni hiç durmadan tırmanarak İdealar'a yaklaşip gerçekleştirmesi gereken insan: Platon'un Politeia'sında önüne koyduğu ve kendisinden sonraki dünyaya vasiyeti olarak bıraktığı hedef budur işte.

Ham Hayal mi?

Şimdi bunca açıklamanın ardından, insan-devlet-İdea en üst iyi arasındaki ilişkiyi belirledikten sonra, haklı bir soru sormamıza kimsenin bir diyeceği olmamalı. Hele birçok filozof gibi, Platon'un da yükseklerde uçuşuna, üstelik yüce düzenin bu dünyada gerçekleşmesi adına bireysel hayatları enikonu denetleyip düzenleyen müdahalelere, toplumsal alanı bir manastır gibi katı kurallarla yönetme taleplerine tanık olduktan sonra, Platon böyle bir düzenin bir an için olsun mümkün olacağına inandı mı? diye sormak gerekmez mi? Her şey güzel bir rüya, uzak bir ütopya mıydı yoksa? O bunun farkında mıydı? Başlangıçta böyle ideal bir düzenin mümkün olduğuna inanırken, sonradan umut ve inancını yitirdi mi? Yenilgisinin, günümüzden sevdiğim bir benzetmeyle, “mindere havlu atmasının” izlerini doğrudan metnin içinde bulmamız söz konusu mu? X. Kitap'ı, yani ana metni bitirirken Sokrates'in bir görüşüne yollama yapmıyor mu Platon: “Ama belki göktedir (bu devlet), onu görmek ve buna göre ben'ini düzene sokmak isteyen kişi için kurulmuştur. Herhangi bir yerde var olması ya da gelecekte var olacak olması, onun için fark etmez; çünkü başka hiçbir devlete değil, sadece bu devlete adayacaktır kendini (filozof)!” (529b).

Platon cevabı veriyor aslında. İnsanın iyi İdea'sı doğrultusunda yaşaması gerektiği konusunda hiç ödünü yok. Bu da ancak Politeia'da tasarlanan türden bir devlette ve bunu tasarlayan filozofların yardımıyla mümkündür. Bir filozof, ancak devlette kudretli biri konumuna yükselebilir ve hem devleti hem kişiliğini kurtarabilir. Platon düşüncesi, durup durup bu ideal devlet konusu çevresinde dolanır ve Yasalar'da, Devlet'te sorunun en iyi çözümü olarak sunduğu devlet tasarımına giden bir ara istasyon sunar bize. Yasalar'ın, Platon'un devlet idealine daha temkinli yaklaşmasının ürünü olarak yorumlandığını da biliyoruz; Platon için tek bir devlet ideali vardı ve yasalar (nomoi) de bu ideal üzerinde kuruludur. İnsanların o ideal, nihai hedefe ulaşip ulaşmayacakları hakkında bir şeyler söylemek ya da bu ideal düzlemi yorumlamak, tanrısallığın sırrını açığa vurmak demekti Platon için; ama öte yandan, böyle bir yüce hedefin var olduğunu inkâr etmek, kralların aslında filozoflara ve filozofların krallara dönüşmesinin imkânsızlığını ileri sürmek ise, ona göre bir şey değildi; mantıki bir nedeni bulunmamaktaydı bunu yapmak için. Diyalogları sadece hayali isteklerin, arzuların ifadesinden başka bir şey değildi, dememiz, onu gülünç duruma düşürmek demektir. Elbette, Platon düşünce sisteminin –onun diyaloglarla kurduğu felsefesine ‘sistem’ yakıştırmasını getirme hakkımız varsa– kendi içindeki tutarlılığına boyun eğecek olursak (ki her felsefe sistemi için geçerli bir yöntemdir bu) İdealar öğretisi varsa, ideal devlet de var olacaktır. Hem de onun burada tanımladığı şekliyle ve koyduğu yerde.

Politeia insanlara verilmiş bir görevdir, hem de hiç gerçekleştirilemeyecek bir görev; mümkün olan en iyi yolda yürümeye çağırır onları; böylece burada, dünyadaki dünyevi devleti, Politeia'nın ideal devletine yaklaştırmalarını ister. Devlet yöneticileri, krallar, politikacılar filozof olmadan ya da filozoflar devlet yöneticisi, kral, politikacı olmadan Platon'un ideal devleti de olmayacaktır; devlet de mutluluk da hayaldir ona göre bu durumda.

Elbette, onun İdea öğretisiyle birlikte ele alındığında, hiç de “ütopya” olmayan devleti, başka kimi özellikleriyle de bir devlet ütopyasına uzak düşer. Platon bu ideal içinde epey bir olguya yer vermiştir. Onun yer yer atıf yaptığı tarihsel örnek Sparta devletiydi.[65] Yılın büyük bir bölümünde erkeklerin birlikte yaşaması; oğlan ve kız çocuklarının kamusal eğitimi ve yetiştirilmesi, evliliklerin devlet

gözetiminde gerçekleştirilmesi, erkeğin iktidarsızlaşması durumunda başka bir dost erkeğin onun karısıyla yatmasına izin verilmesi ya da tersi; erkeğin kendi karısının kısırlığı durumunda doğurgan bir kadını geçici bir süre alabilmesi; reformlara, yeniliklere karşı katı ve kesin engellerin konması, kötü müziğin ve edebiyatın devletçe yasaklanması; bütün bunlar Sparta’da gelenek, âdet ve yasalarla düzenlenmiş önlemlerdi. Hatta felsefeci kral anlayışı, Sicilya’da Pythagorascı cemaat içinde denenmiş bir adımı tanımlıyordu; Pythagoras ile öğrencileri arasındaki bağ, entelektüel/filozof bir aristokrat ile kamu arasındaki bağı andırıyordu.

Hakikatlerden hareket eden, tarihsel olarak mümkün her idealin gerçek bir kehanet olduğu tespiti (E. Zeller) Platon için kesinlikle geçerlidir. Kadınların eğitim ve mesleki alanlarda erkek ile eşit haklara sahip olma adımlarını düşünelim; faiz ya da vergi ödemekle yükümlü köylülere korurken, mal mülk sahibi olma hakkı bulunmayan yöneticilere örnek, bir süreliğine de olsa, Alman ortaçağ şövalyeleri (Ritterorden) için söz konusu olmuştu; Amerika’da 19. yüzyılın ortasında perfeksiyonistler[66] bir tür “aile komünizmi” gerçekleştirmişler, hatta Platon’dan hiç haberleri olmadığı halde, sırf çocuk doğumunu gerçekleştirmek için geçici birliktelikler oluşturmuş, hemen hemen Platon yasalarının aynısını şaşırtıcı biçimde geçerli kılmışlardır. Devlet memurlarının uzman olarak eğitilip yetiştirilmesi konusunda zaten herhangi bir hatırlatma yapmaya gerek bulunmamaktadır bugün, ama elbette Platon’un kesinlikle tasvip etmeyeceği bir biçimde! Devamlı, muazzaf ordu ise dünyanın her yerinde uygulanmaktadır bugün; işbölümü ile verimliliği artırma düşüncesi ise, önceleri loncalarda uygulanmış, üretim bandı modelindeyse, kapitalist işbölümünün temel ilkesi olup çıkmıştır; hani Platon talebinin negatif, kötü bir gerçekleşmesi özelliğini taşısa da.

Kötü’nün Varlığı

Örnekler çoğaltılabilir; Platon evrenin asıl karakterinin İdealar’la açıklanabileceğini kabul etmiş, ama bu ideal düzlemden gerçekliğe bakarken kendini kandırmamış, kötü’nün yeryüzündeki kudretini kavradığı gibi, ideal devleti kuracak insanın zaaflarını da unutmamıştır.

Bu konuda metinde yaptığı açıklamaların yanı sıra devletin çöküşüne ilişkin görüşleri de yeterince aydınlatıcıdır.

Platon insanın doğuştan beraberinde getirdiği katıksız doğal potansiyelin, öteki deyişle “yeteneğin” ancak ve sadece iyi yetiştirilip eğitilmesiyle doğru ve işe yarar bir kanala yönlendirilebileceğini çok iyi biliyordu. Büyük zekâlar büyüyüp iyi birer deha olabilecekleri gibi dâhi birer kötü de olabilirler, öyleyse bu konuda çok özenli, dikkatli bir yaklaşım şarttır; çünkü aslında büyük olan, en ürkütücü tehlikeyi doğurabilir (497d). Özellikle de hayata geçirilmiş bir ideal devlette filozofun yetki ve gücünün büyüklüğü, yozlaşmanın kapısını aralayabilecek bir tehlike anlamına gelir; bir hata, bir yanlış, yetersiz, kusurlu bir bilgi, devleti sarsıp zayıflatabilir ve insani her şey yanlış ve hatalarla dolup taşar. Ve her şeyin, en iyi rasyonel düşüncenin bile üstünde açıklanamaz irrasyonel, yani akıl dışı, akla aykırı olan bulunmaktadır. İdeal devletin çöküşü de işte insanların bu yanlışlarından, akıldışı olanın akli, mantıki olana üstün gelmesinden kaynaklanır. Burada da bir kez daha Platon’un neyi kastettiğini iyi anlamamız gerekir. Platon, ideal devleti, insanın önüne bir misyon, gerçekleştirilmesi gereken bir görev ve sorumluluk olarak koyduğu gibi, devletin çöküşünü de filozofun karşısına bir uyarı olarak diker. Çünkü gene felsefi bir kavrayış, bu uyarıyı zorunlu kılmaktadır: Olmuş, oluşumunu tamamlamış her şey doğal olarak çöküp gitmek zorundadır (546a); bu çöküşle birlikte yok olup gitmeyi önleyecek çare ise, yeniden doğuş, yeniden yaratma, baştan başlamadır. Yöneticiler ideal devletin her durumda yeniden doğuşunu baştan göz önünde tutup bunun şartlarını hazırlamaz, ideal devletin gerçekleştirilmiş bir düzleminde takılıp kalırlarsa tehlike ortaya çıkmış demektir. İdeal devlet insanların içinde ebediyen yeniden doğar ve yaşatılırsa, sonsuza kadar var olabilir. Dünyevi olanın çökmesi, yok olması, mutlak, kaçınılmaz bir yasadır; ama işte sadece dünyevi olan için geçerlidir bu, İdea ve ruh âleminde yok olma diye bir şey bulunmamaktadır. Demek ki Platon’un ideal devletini onun İdealar öğretisi ile birlikte düşünmek zorunda olduğumuzu bir kez daha hatırlatmak gerekiyor. İdealar’a ulaşmak tek tek insanlar için nasıl mümkünse, onlardan ibaret devlet için de mümkündür; ideal olanın

sınırında artık hareket bittiği, mükemmel olanın ebediliği başladığı için de, bu aşamaya ulaşmış, yaklaşmış bir devletin çökmesi söz konusu olamaz. Öyleyse düşsel, ütöpik, ideale yönelik bir takıntıyla değil, bir dünya görüşünün ürünüyle karşı karşıyayız burada. (Bu bağlamda “geist”ın gerçekleşme aşamalarından biri olan Hegelci devlet anlayışına da işaret ederek geçebiliriz.)

Platon, devletin çöküşünü, tarihsel örneklere bakarak belli şartlara bağlı bir sonuç olarak koymaz önümüze, tarihsel sürecin gelişmesi içinde kaçınılmaz bir uğrak olarak gördüğü için de bu soruna varmış değildir; çöküş, onun ruh öğretisinin içerdiği bir uğraktır. Sınırlı, ama o ölçüde de kavranması kolay zaman aralıkları içinde, birbirini izleyen dört kuşağın üzerinden, sinemanın diliyle söyleyecek olursak, gözümüzün önünden kare kare geçer bu süreç, aristokrat insandan ve devletten zorba insana ve tiranlığa kadar düşen bir çizgide yol alır.

Ruhun ya da devletin içindeki akla dayalı yan, akıl dışı yanca sürülüp atılırsa timokrat ve timokrazi[67] çıkar ortaya. Akıl dışı hırsın, zafer, üstünlük iradesinin düzenidir bu. Platon burada örnek olarak lakedaimonik (Sparta’ya özgü) düzene ve anayasaya dikkati çeker. Dürtüsel yanın, gücü ele geçirmesi sonucunda paranın oligarşisi, sınırsız, dizginlenemez özgürlüğün demokrasisi ve matematiksel eşitlik ve nihayet tiranlığa geçişle birlikte, herkesin tek bir kişiye tabi olması demek olan baskıcı düzen ve buna tekabül eden insan biçimleri ortaya çıkar. Bu aşamalar için tarihten örnekler vermez Platon, çünkü zaten Atina devlet biçimlerinin çeşitli tarihsel aşamalarda sunduğu örnekler kendiliğinden bu işlevi yerine getirirler. Tiranın kişiliğinde ve tiranlık yönetiminde en iyi devletin karşıtı ortaya çıkar; Platon’a göre tiran, insanların en mutsuzudur.

Platon, tiranlık anlayışında, toplumsal düzenlerin bir kapalı döngü biçiminde birbirini izledikleri, tiranlıktan sonra gene ideal devlete gidecek bir sürecin yolunu açan bir model tutmaz göz önünde. Tiranlığın ardından gene en iyi devletin doğuşuna gidecek yol nasıl döşenebilir ki? İdeal devlet ile eğitim, yetiştirme zorunluluğu arasındaki bağı düşündüğümüzde, böyle bir döngü imkânsızlaşacaktır. Yeni bir devlet düzeninin ortaya çıkabilmesi için, tiranlık idaresi altında, bu yeni düzeni kuracak insanların ona göre eğitilmesi ve yetiştirilmesi şarttır ki, bu da mantıken imkânsızdır. Öyleyse bir döngüsel düzenler zinciri söz konusu değildir. Platon ideal devlet tipi ile en kötü devlet tipi olan tiranlığı iki kutup halinde karşı karşıya koymakla yetinir.

Sert Eleştiriler

Platon’un ideal devleti zaman ve mekânın ötesinde bir yerdedir; o burada ve şimdi de var olan bir şey değildir. Bu devlet bir “paradigma”, [68] bir normdur; insan eylemlerinin ve faaliyetlerinin önüne konmuş bir ideal modeldir. Bu sözler üç aşağı beş yukarı Ernst Cassirer’in [69] Platon devletine ilişkin görüşlerini dile getiriyor. İdealar gibi, soyut başlangıçsal ilkelerin varlığına inanmanın imkânsız olduğu bir çağda, Platon’un geçerliliği konusunda bir sınır çizgi çeker bu tespit. Platon’un ideal devlet modelinin, benzeri fiktisel, ideal, düşünsel şartların mevcut olduğu dönemlerde nasıl alımlandığını ya da kavrandığını anlamaya çalışmak ona bugünün kavrayış ve ölçüleriyle bakmaktan daha yerinde olacaktır. Eski Yunan düşünce mirasının Hristiyanlık düşüncesine adapte edilmeye çalışıldığı dönem bu bakımdan elverişli ve ilginç görünmektedir. Kilise, Tanrı’nın dünyevi devletinin temsil edildiği yer sayılıyor, bu kurumun temsilcileri rahipler, vaizler, papazlar da felsefeci statüsünde görülebiliyorlardı; en azından Tanrı düşüncesinin insanlara anlatılmasındaki araçlar anlamında. Kilisenin kılıcı, tanrısal değil dünyevi devlet, iktidar ve hâkim güçlerdi; kiliseyi besleyenler ise aynen Platon ideal devletinde olduğu gibi, “halk”tı. Kilisenin, Tanrı’nın dünyadaki krallığı olarak görüldüğü bu evre, ideolojik ve politik yönden aşıldıktan sonra, yer yer Platon’un ideal devlet ilkelerine bağlı kalacak bir düzenin kurulması denemesi Paraguay’da Cizvitler devleti modelinde denendi. 1638’den 1767 yılına uzanan aralıkta, Cizvit tarikatının çöküşüne kadar ayakta kalmış bir devlet düzeniydi bu. Bütün hayat sadece devlete göre ve devlet uğruna, onun bekasına yönelik düzenlenmiş, günümüzden bir deyişle, devletin ayakta kalma kaygısına “endekslenmişti”; her şey devletçe sağlanıyor, tepeden aşağıya yönlendiriliyordu. Bu uygulama, bizlere, Platon’un ideal devlet modelinin işleyişinde ortaya çıkabilecek aksaklıklar, olumlu-olumsuz sonuçlar, hatalar, yanlışlar konusunda, hele şu son

dönemlerde politeia ekseninde iyice yaygınlaşmış olan her türlü akıl yürütmenin ve teorik tartışmanın verebileceğinden çok daha fazla ipucu sunmaktadır.

Politeia çevresindeki tartışmalar özellikle Avrupa'da 1917 devriminden ve 1921'den sonra yaygınlaşmıştır; ancak geçmişte, Platon düşüncesinin teorik düzlemde yozlaştırılıp çarpıtılması örnekleri de sıkça ortaya çıkmıştır. Avrupa'nın dünyevileşmesi, laikleşmesiyle birlikte Platon düşüncesi de özellikle politik-ütöpik edebiyatta kendine yer bulmuştur. Thomas More'un Ütopya'sı, Campanella'nın Güneş Ülkesi bu sürecin iki çarpıcı örneğidirler. Yayınlarımızca

Bacon'ın Yeni Atlantis[70] ütopyasıyla birlikte yayınlanan bu metinlere geniş, tanıtıcı önsözler yazdık. Ancak elbette, ideal bir toplum ve devlet düzeni söz konusu olduğunda, tartışmaların öyle sınırlı önsözlerle açılıp kapatılması düşünülemez. Örneğin F. Heer'e göre, Civitas solis, yani Güneş Devleti'nde, "Barok Çağı totaliter anlayışının en gizli özlemlerinin ve onun dehşet ve korku mekanizmalarının kendini göstermesi" söz konusudur. Platon'un Politeia'sındaki devlet-toplum modeli ile Campanella ya da More'un ütöpik toplum anlayışını karşılaştırmak elbette çok verimli ve ilginç olacaktır; ancak bu başka sayfaların işi; özellikle Campanella'nın metninin bu metinle birlikte okurca değerlendirilmesinin verimli olacağını hatırlatmakla yetinelim.

Yirminci yüzyılda totaliter rejimlere karşı Avrupa'da yükselen sesler, Platon'un her şeyi düzenleyen devleti ile bu rejimler arasında bağ kurmakta tereddüt etmemişlerdir. Özellikle Alman Nasyonal Sosyalistlerinin (Nazi partisi), sıkça Platon'a atıf yapmaları eleştirenlerin işini kolaylaştırmıştır. R. H. S. Crossman, K. R. Popper,[71] A. J. Toynbee[72] ve B. Russell[73] Platon'un devlet modeli ile totaliter devlet modelleri arasında ilişki kurup böyle bir düzenleyici devlete yoğun eleştiri yöneltenlerin başında gelmektedirler. Eleştirinin bu birikimine de bu sınırlı alanda elbette giremeyiz. Biz burada sadece ünlü ve popüler düşünür Bertrand Russell'ın Felsefe ve Politika metninden bir bölümünü çevirmekle yetinmek zorundayız: "Platon'un cumhuriyetinin politik içeriğinden ötürü, hele saygıdeğer kişilerce bile hayranlıkla karşılanması, kibar züppeliğin herhalde (düşünce) tarihindeki en şaşırtıcı örneklerinden biridir. Bu totaliter denemenin birkaç noktasını incelemek istiyoruz burada. Her şeyi kendisine tabi kılmış olan eğitim/yetiştirmenin başlıca hedefi savaşmak için cesaret yaratmaktır. Bunun yapılabilmesi için de, annelerin ve süt annelerin çocuklarına anlattıkları hikâyelere amansız bir sansür getirmek şarttır. Örneğin Homeros'un okunması yasaklanmalıdır, çünkü bu çaptan düşmüş ozan, kahramanları ağlatmakta, yalvarıp yakındırmakta, tanrıları ise güldürmektedir. Serserileri ve karıları (kadınları) anlattığı (canlandırdığı) için drama (tiyatro) yasaklanmalıdır; müzik ancak çok özel türden bir müzik olmalıdır. (...) Devlet yönetimi oligarşiyi oluşturan ve hileler, yalan dolanlar bulmak ve uydurmak zorunda olan üç beş kişinin elinde toplanmalıdır; çünkü soyun sağlıklı devamını sağlayıcı evlilikleri kotarıırken hileye ihtiyaç vardır ve kitleyi, üst ile alt sınıfı arasında biyolojik farklılıklar bulunduğuna inandırmak için de yalanlara. Nihayet, resmi sahtekârlığın müsaade ettiği biçimden farklı yollardan doğmuş oldukları için de çok sayıda çocuk cinayetinin önü açılmaktadır." (1947, Londra). İngilizlerin bütün bir dünyaya bakışına özgü bir tarzı burada bulup bulamayacağımız tartışmasını bir yana bırakalım. Baştan beri Platon devletini, onun İdea ve ideal, iyi dünya anlayışıyla ilintileyerek buralara geldik. Bu bağlamda, Russell türü bir eleştirinin haklılığına karar verecek olan gene okurdur.

Burada Russell'ın eleştirisinden çok daha ciddi görünen Karl Popper eleştirisine değinmeden geçemeyiz. Popper'e göre Platon, aristokratik dönemin "kapalı toplum düzenini", "eşit haklara sahip insancıl bireylerin" düzeni karşısında restore etmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, baştan beri değine geldiğimiz, muhafazakâr yapısını tesise yönelik kaygılarla gerici bir eğilime girmiş Atina polis'i ile aydınlanmacı (sofistik) kavganın oluşturduğu peyzajda kavranabilen bir Platon vardır karşımızda. Popper bu ilişkiyi "açık ve kapalı toplum" gerilimi olarak sunuyor. Popper, Platon'a gerici, muhafazakâr bir rol verirken, bütün bir fikirsel, ideal üstyapıyı, İdealar öğretisini, bilim öğretisini, etik'ini onun bile bile kurduğu, yüzeydeki bir görünüm, bir dış cephe olarak tanımlar ve Platon'u, insan ve insancılık karşıtı, ahlaki olmayan hedeflerini ahlaka ve insancıl duygulara çağrı yaparak gizlemeyi

becerebilmiş biri olarak tanımlar (Popper, Açık Toplum ve Düşmanları, orj., s. 175).

Burada kendisinden büyük ölçüde yararlanarak bu Giriş'i ve dipnotları derlediğimiz, Devlet'in Almanca Platon çevirisini yapıp önsözü yazmış Karl Uretska, Platon'un İdealar öğretisinin, onun otoriter ya da totaliter, bireysel özgürlükleri hiçe sayan devlet anlayışının meşrulaştırıcı filozofik zeminini oluşturduğunu söylerken, bir kez daha sofistlik darbelerin, kadim düzene yönelik yıkıcı etkilerini, Politeia'nın kaygılarına bağlamaya çalışıyor. Karar hep söylediğimiz gibi, okurun. Karl Uretska, Platon'u anlayışla karşılamamızı istiyor gibi:

“(…) Bütün bunlar Platon'u, bireyi köleleştirdiği onunla birlikte de insan aklının (zihninin) özgür faaliyetine engeller çıkardığı, hatta tamamen önlediği suçlamasından kurtaramamaktadır; ama filozofların eğitim süreçlerine ve Atina akademisinin pratik öğrenim faaliyetine bir göz attığımızda, bu suçlamanın ancak kısmen yerinde olduğunu görürüz. Ama bu suçlamanın en gerisinde 'ben'in' mi, yoksa 'biz'in' mi insanlığın gerçekleştirilmesinde çıkış noktası olabileceği sorusu bulunmaktadır. Ortak her şeyi parçalayan aşırı bireycilik döneminde, (sofistik düşünce baskısında) bireye, bizim bugünkü anlayışımıza göre alabildiğine kısıtlayıcı zincirler vurmuş olmasını kötü niyet olarak yorumlayabilir miyiz? Sofistlerin öğretisi ve demagogların pratikleri sonucu içi boşaltılmış, sıradan kitlenin hâkimiyetine dönüşmüş, yozlaşmış, Sokrates'i ölüme mahkûm etmiş, bütün devlet erdemlerinin, kişisel erdem ve ahlak ilkelerini çöküşe yöneltmiş bir demokrasi anlayışı ile, bir kaos ile karşı karşıyaydı Platon. Oysa bu erdemler, geçmişte Atina'nın, üst düzey hümanizmin doğum merkezi olmasına yol açmışlardı. Tarihsel gerçekler, bu dönemde Yunanistan'ın Makedonya istilasına açık bir durumda olduğunu söylüyor. Platon bireyin düzeni ile toplumsal düzenin gelişmesi arasında bir karşıtlık görmüyordu; Politeia'nın kanıtladığı gibi, zaten devlet Platon için, büyütülmüş ölçekteki insandı, aynı ruh güçlerine ve İdealar'a göre organize olan iki yanın birlikteliği idi söz konusu olan. Dolayısıyla Politeia bağlamında, devlet ile birey sorununu birbirinden ayrı ele almak büyük bir (yöntemsel) yanılgıdır; birey mi, biz mi sorusu, tek mi genel mi sorusu, bu modele göre, yanlış konmuş bir sorudur. (...) Yeniçağın seküler, sadece kaba güce ve baskıya dayalı devletlerinin sunduğu model ile yapılacak her karşılaştırma bizi yanlış bir yola sevk edebilir. Platon devlet modelinin, şöyle temel ilkeleriyle olsun, gerçekleştirilme imkânı bulunup bulunmadığı sorusunu ucundan olsun hâlâ soramıyoruz. (...) Platon'u modern politikanın kavramlarıyla mihenk taşına vuran kimse, orada totaliter zalimleri ve de günümüzün liberal-demokrat devlet adamını değil de, bir tür akıl, mantık aristokratı; mutlak geist'a, tanrısal olana ulaşmaya çalışmanın insan için ulaşılması gereken en yüce değer olduğu anlayışını bulacaktır. (...) En iyi kişi için bile bu görevi yerine getirmek ancak, aynı İdea'ya göre yaşayan dolayısıyla da 'adil' olma görevini yerine getiren bir devletle birlikte mümkündür. Adalet devleti teorisi, Platon sayesinde insan kültürünün kalıcı mülkü haline gelmiştir.” (Ernst Cassirer) (s. 80-81, Kapalı Toplum'a önsözden).

Derleyen, Veysel Atayman

Şubat 2005, İstanbul

***

KAYNAKLAR

- Devlet Üzerine Transzendental Bir Yorum Denemesi, H. M. Baumgartner, Frankfurt, 1965.
- Devlet, Platon, Almanca çevirisi Karl Vretska, Reclam, Stuttgart, 2000.
- Mektuplar, Platon, VII. Mektup, 324B-326B, Toplu Eserleri, Giriş.
- Platon'un Devlet Düşüncesinde Teori ve Gerçeklik, L. Wickert.
- Platon'un Devlet İdeali, H. Herter, Bonn, 1942.
- Platon'un Mağara Benzetmesi Üzerine, H. Lier, 1971.
- Platon ve Politik Gerçek, O. Gigon, 1962.
- Platon'un Yazılmamış Öğretisi, Konrad Gaiser, Stuttgart, 1963.
- Sokrates, Eseri ve Tarihsel Yeri, Tübingen, 1913.
- Yunan Felsefe Tarihinin Temelleri, Eduard Zeller, Wilhelm Nestle redaksiyonu, Leipzig, 1920.

BİRİNCİ KİTAP

1. [327a][1] Dün hem tanrıçaya[2] dua etmek hem de ilk defa nun adına gerçekleştirilecek bir festivalin nasıl olacağını görmek için Ariston'un oğlu Glaukon ile Pire'ye gittik. Bizim yerli Atinalılar'ın tertiplediği festival alayı pek güzeldi; ama Trakların da[3] ondan aşağı kalır yanı yoktu.

[b] Tam duamızı bitirmiş, festivalle ilgili merakımızı gidermiş bir halde evin yolunu tutmuştuk ki Kephalos'un oğlu Polemarkhos'un küçük uşağı bizi yoldan çevirdi. Meğer Polemarkhos, bizi uzaktan görmüş ve uşağına koşup bizi durdurmasını tembih etmiş. Uşak, eteğine yapışarak, "Polemarkhos, kendisini beklemenizi rica ediyor," dedi. Dönüp, "Efendin nerede?" diye sordum, "İşte, bakın, arkadan geliyor, bekleyin biraz," dedi. Glaukon da, "İyi bekleyelim öyleyse," dedi.

[c] Biraz sonra Polemarkhos, Glaukon'un erkek kardeşi Adeimantos, Nikias'ın[4] oğlu Nikeratos ve alaydan geldikleri her hallerinden belli olan birkaç kişiyle yanımızda bitti. Polemarkhos bana dönerek, "Sokrates," dedi; "Yanılmıyorsam şehre doğru yola çıkmışsınız bile."

"Tahmininde yanılmıyorsun, Polemarkhos," diye cevap verdim.

O da bana, "Yalnız, epey kalabalık olduğumuzun farkındasınızdır, umarım," diye karşılık verdi.

"Farkındayım, elbette."

"O zaman, gücünüz yetiyorsa buradan ayrılmayı bir deneyin bakalım, ama gücünüze güvenmiyorsanız olduğunuz yerde kalın."

"Hayır," dedim, "bunun başka bir yolu olmalı; diyelim ki sizi, bizim gitmemize izin vermeniz gerektiğine ikna ettik, yine de bizi bırakmayacak mısınız?"

"Peki, ya biz sizi dinlemeyi reddedersek, yine de bizi ikna edebilecek misiniz?"

"Edemeyeceğiz, tabii," dedi Glaukon.

"O zaman buradan ayrılma kararınızı gözden geçirin isterseniz, çünkü sizi dinlemeyi reddediyoruz."

[328a] O anda Adeimantos söze karışarak, "Bu akşam tanrıçanın şerefine bir atlı meşale koşusu yapılacak, haberiniz yok mu?" dedi.

"Atlı mı!" dedim, "Bu da yeni çıkmış herhalde, yani şimdi atlar yarışırken, sürücüler de meşaleleri elden ele dolaştıracaklar, öyle mi?"

"Aynen öyle," dedi Polemarkhos, "üstelik, bir gece şenliği de olacak, görülmeye değer bir gece şenliği. Akşam yemeğinden sonra çıkar, bu gece şenliğini seyretmeye gideriz, orada gençlerle buluşur, biraz sohbet ederiz. Hadi, kalın işte!"

[b] Bunun üzerine Glaukon, "Anlaşılan kalmaktan başka çaremiz yok," dedi.

Ben de, "Madem siz de kalmamızı istiyorsunuz, öyle yapalım bari," dedim.

2. Oradan ayrılarak hep birlikte Polemarkhos'un evine gittik; orada Polemarkhos'un kardeşleri Lysias ve Euthydemos'la birlikte Khalkedon'lu Thrasymakhos, Paiania'lı Kharmentides, Aristonymos'un oğlu Kleithon ile karşılaştık. Polemarkhos'un babası Kephalos da evdeydi. Onu görmeyeli epey zaman olmuştu, oldukça yaşlanmış gibi geldi bana.

[c] Üzerine yastık konmuş bir iskemlede oturuyordu. Az önce avluda kurban kesip geldiğinden olsa gerek, çelengi hâlâ başında duruyordu. Etrafında duran sandalyelerden birine oturduk biz de.

Kephalos beni görür görmez selamlayarak, "Sokrates," dedi, "Pire'ye bizi ziyaret etmeye pek az geliyorsun. Daha sık gelsene bundan sonra. Benim şehre gitmeye halim olsaydı, senin bize gelmene gerek kalmazdı; biz senin bulunduğun yere gelirdik.

[d] Fakat halimi görüyorsun, buraya daha sık gelsen iyi edersin. Emin ol ki, bir yandan bedensel zevklerim yavaş yavaş kaybolurken, bir yandan da felsefe üzerine konuşma zevki

ve isteği artar oldu bende. Bu yüzden, gel ricamı geri çevirme, bu gençlerin de senin bilginden faydalanmalarını sağla. Bizi candan arkadaşların say.”

“Doğrusunu söylemek gerekirse, Kephalos,” dedim, “ben de yaşlı insanlarla konuşmaktan epey zevk alırım.

[e] Çünkü, onlar belki bir gün bizim de geçeceğimiz ‘ölümün kapısı’[5] eşiğine bizden önce ayak bastılar; bu yolun, çetin ve sarp mı, yoksa rahat ve düz mü olduğunu onlardan öğrenmek zorundayız. Ve şimdi görüyorum ki sen de ozanların ‘yaşlılık eşigi’ dedikleri döneme gelmişsin. Sana danışmayacağım da kime danışacağım. Hayat bu yaşta daha az ıstıraplı, sen daha iyi bilirsin, ne diyeceksin?”

3. [329a] Kephalos, “Sana içinde bulunduğum bu dönemin nasıl olduğunu elbette anlatacağım, Sokrates,” dedi. “Hani o eski atasözünde olduğu gibi, biz yaşlıların sık sık bir araya gelip konuşma huyları vardır ya; içimizden çoğu etrafında kendisi gibi bir sürü yaşlı insan olduğunu görünce, hemen sızlanmaya başlar, gençlik zevklerini yitirdiği için yanar yakılırlar. Sevişmenin, içki içmenin, şölenlerin, şunun bunun tadını anmadan edemezler. Gençliklerinde kaçırdıklarını düşündükleri fırsatlar için hayıflanırlar. Gençliklerinde çok güzel yaşıyormuşlar da şimdi sanki yaşamaları da olurmuş gibi bir havaya girerler.

[b] Bazıları elden ayaktan düştüklerinde, yakınlarının kendilerine reva gördüğü aşağılanmalardan şikâyet eder; çektikleri bütün bu acıların sorumlusu olarak kendi ihtiyarlıklarını görürler. Bütün bu cefanın tek nedeni ihtiyarlık olsaydı, ben de onlarla hemen hemen aynı yaşta olan bir insan olarak aynı duyguları hissederdim; ayrıca onlarla aynı yaşlarda olan bütün insanların da aynı ruh hali içerisinde olmaları gerekirdi. Oysa ki, şimdiye kadar dışa karşı böyle görünmeyen bir sürü yaşlı insan tanımışımdır. Mesela ozan Sophokles,[6] bunlardan biri. Benim de bulunduğum bir anda, Sophokles’e bir gün, “Aşk hakkında ne düşünüyorsun, Sophokles,

[c] hâlâ erkeklik gücün yerinde mi?” diye sordular. O da, “Aman aman, hatırlatma. O işten yakamı sıyırdığıma öyle mutluyum ki. Sanki azgın ve vahşi bir efendinin elinden kurtulmuş gibi hissediyorum kendimi,” dedi. O zaman, “Ne güzel söyledi Sophokles,” diye düşünmüştüm. Hâlâ da öyle düşünüyorum. Çünkü gerçekten de yaşlılık aslında bizi bu ve bunun gibi tutkuların zincirinden kurtararak, içimize huzur veriyor ve bize özgürlük getiriyor. Gerçekten de arzularımız dizginlenince ve onların üzerimizdeki gücü azalınca tam da Sophokles’in tarif ettiği gibi kendimizi bir sürü acımasız despotun[7] tahakkümünden kurtarmış gibi oluyoruz.

[d] Öte yandan bu yaşlılık esnasında doğan şikâyetlere ve yaşlanınca akranlarımızla yaşadığımız gerilimlere gelince, bunların tek bir nedeni bulunmaktadır Sokrates; ama bu neden yaşlılık değil, insanın kendi huyudur. İnsan ölçülü ve yumuşak huyluysa, yaşlılık insan üzerinde tahammül edilemez bir yük olmaktan çıkabilir. Fakat bu özellikleri taşımayan insan için gençlik de, yaşlılık da bıkırtıcıdır.”

4. Kephalos’un bu sözleri oldukça hoşuma gittiğinden, onu daha fazla konuşmaya teşvik etmek için şöyle dedim:

[e] “Kephalos, bence insanların çoğu senin bu söylediklerine katılmayacaklardır, senin yaşlılığa bu şekilde katlanabilmeni senin karakterine değil, çok varlıklı oluşuna bağlayacaklardır. ‘Eli bol olanın, gönlü de bol olur,’ derler.”

“Haklısın,” dedi Kephalos, “bana inanmayacaklardır; bunda da kısmen haklı sayılırlar; fakat sandıkları kadar da haklı olmadıklarını söylemeliyim. Themistokles’in,[8] kendisine, ‘Sen şu an sahip olduğun ünü kendine değil, geldiğin yere borçlusun,’ diye sataşan Seriposlu[9] birine

[330a] ‘Seripos’un yerlisi olsaydım, şu an sahip olduğum üne sahip olmazdım; fakat sen Atinalı olsaydın bile benim bugünkü ünüme sahip olmazdın,’ diye verdiği cevapta büyük bir hakikat gizli aslında. Aynı söz, varlıklı olmayıp ihtiyarlığa zor katlanan kimselerin haline de uyar. Yoksulluk içinde yaşayan bilge bir insanın yaşlılığında neşeli olması beklenemez; ama öte yandan zenginlik de tek başına, mesela akılsız kişiye iç huzuru veremez.”

“Peki Kephalos, bugün sahip olduğun varlığın çoğu sana miras mı kaldı, yoksa onu sen kendin mi kazandın?”

[b] “Mallarımın ne kadarını kendi çabalarım ile kazandım, bunu mu soruyorsun Sokrates? Servetçe, ben babamla dedem arasında bir yerlerdeyim. Bugün adını taşımakta olduğum dedem, zamanında benim bugün sahip olduğum mal miktarına denk bir mirasa konmuş, daha sonra da bunu birkaç katına çıkarmayı başarmış. Babam Lysanias, dedemden devraldığı mirası bugün benim sahip olduğumdan da aşağı bir seviyeye düşürmüştü. Bense şu oğullarıma bana kalandan eksikliğini değil de, biraz fazlasını bırakabilirsem, ne mutlu bana.”

“Bu soruyu sordum, çünkü gördüğüm kadarıyla paraya o kadar da düşkün değilsin, bu da genellikle sahip oldukları parayı kendileri kazanmayan insanların bir özelliğidir.

[c] Parayı kendi çabalarıyla kazananlar ise diğerleriyle karşılaştırıldığında parayı iki kat daha fazla severler. Ozanlar kendi şiirlerinin, babalar da kendi oğullarının üzerlerine titrerler ya, onun gibi parayı kendi kazananlar da servetlerinin üzerine titrerler. Paraya, hem kendi eserleri gibi sarılırlar hem de yararlı oluşundan dolayı herkes gibi paraya düşkün olurlar. Bu da onları katlanılmaz insanlar haline getirir, çünkü paradan başka hiçbir şeye övgü düzmezler.”

“Doğru söylüyorsun.”

5.

[d] “Öyle tabii,” dedim. “Fakat izninle sana bir soru daha soracağım. Böyle zengin oluşunun sana sağladığı en büyük yarar nedir sence?”

“Buna verdiğim cevaba çoğu kimse katılmayacaktır. Şundan emin ol ki Sokrates, bir insan artık ölümün kıyısına yaklaştığını anlayınca daha önce hiç umursamadığı şeylerden korku duymaya ve onlara saygı beslemeye başlar. Örneğin daha önceleri, Hades[10] üzerine anlatılanlara, bu dünyada yanlış işlere bulaşmanın öteki dünyada cezasını çekeceğine dair sözlere aldırılmazken, şimdi acaba bu anlatılanlar doğru mu diye içine bir korku düşer.

[e] Ya yaşlılığın getirdiği güçsüzlükten ya da öteki dünyaya adım atmaya az kaldığından, geçmişte birine bir kötülük edip etmediğini korku ve endişe içinde kendine sormaya başlar. Geçmiş hayatında birçok kötülük bulunan biriye, geceleri küçük çocuklar gibi uykularından dehşetle uyanır ve hayatının geri kalanını da karanlık bir bekleyiş içinde geçirir.

[331a] Fakat, geçmişte yaptıklarına baktığında içi rahat olan insanların içinde hep tatlı bir umut vardır. Pindaros’un[11] ‘ihtiyarlık günlerinin düşünceli dadısı’ dediği o umut. Bak, Sokrates, doğru dürüst bir hayat geçirmiş bir insan için Pindaros ne diyor:

‘Umuttur, o tatlı umuttur, insanın yüreğine neşe aşılayan

O umut ki ihtiyarlık günlerinin dadısı,

O umut ki, şu ölümlü dünyada, insanın yalpalayan ruhunun pusulası.’

Bu sözde gerçekten de eşsiz bir hakikat var. İşte tam da bu nedenle, ben zengin olmayı her insan için olmasa da

[b] iyi ve doğru insanlar için önemli buluyorum; çünkü zengin olduğunda buna ihtiyacın olmayacağı için bir kimseyi aldatmaktan ve başka dolaplar çevirmekten kaçınırsın; ya da zenginlik bir tanrıya kurban adağı borcu veya bir kişiye para borcu kalıp da öbür dünyaya korku içinde gitmekten kurtarır insanı. Paranın başka yararları da vardır. Fakat hepsini şöyle bir tarttığımda düşünüyorum da Sokrates, paranın bilge ve akıllı bir insan için en büyük yararı buradadır.”

[c] “Güzel konuştun, Kephalos, ama şu sözünü ettiğin adil olmaktan, dürüstlükten ne anlamalıyız? Bu sadece ve sadece sözünün eri olmak ve başkasından alınan bir şeyi ona geri vermek midir? Yoksa bu eylemler de duruma göre bazen haklı bazen de haksız mı olur? Mesela diyelim ki, akli başında bir adam tehlikeli silahlarını bir arkadaşına veriyor; sonradan aklını yitirdiği bir anda silahlarını geri

istiyor. Böyle bir durumda arkadaşı silahlarını ona vermemelidir; eğer verirse o adil davranmış biri değildir; çıldırmış bir insana bütün doğruyu olduğu gibi söylemeye kalkan adam da dürüst biri, haksızlık etmekten kaçınan biri sayılmaz.”

[d] “Haklısın!”

“O zaman dürüstlük ve alınan bir şeyi geri vermek, adaletin, haklı davranmanın tanımı olamaz.”

O anda Polemarkhos araya girerek, “Nasıl olamaz Sokrates, Simonides[12] onu böyle tanımlamıyor mu? Simonides’in söylediklerinden şüphe duymuyoruz ya,” dedi.

Kephalos, “Peki öyleyse, ben tartışmayı size bırakıyorum, gidip kurban törenlerine katılmam lazım,” dedi.

“Senin mirasçın Polemarkhos, değil mi Kephalos?” diye sordum.

“Elbette,” dedi gülererek ve kurban törenlerini izlemek üzere hemen yanımızdan ayrıldı.

6. [e] Sonra Polemarkhos’a dönerek, “Söyle bakalım tartışmanın mirasçısı, Simonides’in söylediği ve senin de benimsediğin şu doğru adalet tanımı nedir?”[13] dedim.

“Adil olmak, borcun olduğunda onu geri vermektir, demiş ve ben de bu sözün altına imzama atarım.”

“Aslında Simonides’e inanmamak öyle kolay değil. Ne de olsa bilge ve tanrısal bir insandır o. Fakat bu sözlerle ne demek istediğini belki sen anlıyorsundur Polemarkhos, ama ben anlamıyorum. Çünkü açık ki onun söylemek istediği bizim biraz önce sözünü ettiğimiz şey değil; yani bir insanın, emanet verdiği malı, hiç de mantıklı olmayan bir biçimde geri istemesi halinde onu ona geri vermesini kastetmiyor kuşkusuz.

[332a] Öte yandan, emanet edilmiş bir mal, bir nevi borç vermek kabilinden bir şeydir, değil mi?”

“Evet, doğru.”

“Öyleyse birisi verdiği emaneti mantıksızca geri istediğinde ona bu emaneti kesinlikle geri vermemem de uygun bir davranış değil midir?

“Evet, öyledir.”

“O zaman Simonides, borcun adil bir şekilde kapatılmasından söz ederken başka bir şey kastediyor.”

“Evet, başka bir şey diyor. Diyor ki, dostların birbirlerine iyilik yapma borcu vardır; kötülük değil.”

“Kendisine altın emanet edilen kişi, şayet emanetin geriye verilmesi ve o emanetin karşı tarafça alınması zararlıysa

[b] ve alıcıyla veren dostsa, borcu geri vermek zorunda değildir, öyle değil mi?”

“Evet, öyle diyor.”

“Peki düşmanlarımıza da borçlu olduğumuz şeyi geri vermeli miyiz?”

“Elbette, ama ne aldıysak onu. Ama zaten düşmana, onun layık olduğu bir şey borçluyuzdur: Kötülük.”

7. “Demek ki Simonides adil olanın ne olduğunu ozanlara özgü biçimde bir bilmece gibi anlatmayı tercih etmiş;

[c] çünkü ona göre herkese yaraşan neyse onu ona vermeyi adil olmak saymış, kişinin hakkına düşeni de borç diye isimlendirmiş.”

“Evet, demek ki böyle demek istemiş.”

“Zeus aşkına,” dedim, “Simonides’e bir sanat, hekimlik sanatı adını alabilmek için ne kadar borç ödemeli, hangi yükümlülükleri yerine getirmeli ve bunları kime karşı yapmalı? diye sorsak ne dersin?”

“Açık bu: İnsan bedenine ilaç, yiyecek ve içecek (vermeli).”

“Peki aşçılık denilen sanat neye ne verir?”

[d] “Yemeklere tat.”

“Güzel. Peki adalet adını vermek istediğimiz sanat kime, ne verir?”

“Deminki sözlerimizi hatırlarsak Sokrates, buradan çıkartılacak sonuç, dostlara yarar, düşmanlara zarardır.”

“Demek ki o, dostlara iyilik, düşmanlara kötülük etmeyi adalet diye tanımlıyor?”

“Bence de öyle.”

“Peki, hastalık durumu söz konusu olduğunda, dostları için en iyisini, düşmanları için de en kötüsünü yapmaya gücü yetecek kişi kimdir?”

“Hekim.”

[e] “Ya denizin tehlikeli sularında, kim yapabilir böyle bir şeyi?”

“Dümenci (kaptan)!”

“Peki, adil kişinin yardımı hangi konuda olur? Hangi eylemleriyle ve hangi yapıtıyla dostları için en iyisini, düşmanları için de en kötüsünü yapmış olur?”

“Dövüşte ve silah arkadaşlığında sanırım.”

“Peki, sevgili Polemarkhos, hasta olmayanlara hekimin bir yararı dokunur mu?”

“Dokunmaz.”

“Peki karadan ayağını kesmemiş olanlara dümencinin (kaptanın) bir yararı olur mu?”

“Olmaz.”

“Peki, adil kişi barışta insanlar için lüzumsuz mudur?”

“Hayır, böyle düşünmüyorum.”

“Öyleyse, adalet barışta da yararlıdır?”

[333a] “Elbette.”

“Aynı tarım gibi, değil mi?”

“Öyle, onun gibi.”

“Çünkü tarım bize ürün sağlar, değil mi?”

“Evet.”

“Kunduracılık da yararlıdır, değil mi?”

“Evet!”

“Ayakkabılar sağlar bize!”

“Muhakkak!”

“Peki barışta adaletin ne yardımı dokunur, ne yararı vardır?”

“Anlaşmalarda ve ticari sözleşmelerde!”

“Bunlar belli bir ortaklığa, katılıma dayanır, değil mi?”

“Kesinlikle.”

[b] “Fakat, bir düşün bakalım, dama oynarken adil olan kişi iyi ve yararlı katılımcı mıdır, yoksa sadece oyuncu mudur?”

“Oyuncudur.”

“Peki, duvar örme işinde adil kişi, duvarcıdan daha iyi ve yararlı bir taraf mıdır?”

“Kesinlikle değildir!”

“Peki, hangi ortaklıkta adil kişi bir duvarcı ustasından ve kitara çalgıcısından daha iyi bir katılımcıdır (tarafır)? Ve kitara çalgıcısı da hangi durumda adil kişiden daha iyidir?”

“Sanırım, para işlerinde.”

“Peki Polemarkhos; diyelim ki at alım satım işleriyle uğraşıyorsun; ortaklık yapacağın kişi doğru adamdan

[c] ziyade atlardan anlayan bir kişi olur, öyle değil mi?”

“Haklısın.”

“Bir gemi alım satım işine girdiğinde ortağın olacak kişi gemi ustası ya da dümenci (kaptan) değil mi?”

“Öyledir.”

“O halde bana öyle bir durum söyle ki, gümüş veya altının kullanıldığı bu tür işlerde adil kişi, ötekilerden daha tercih edilen bir taraf olsun.”

“Paranın güvenli bir biçimde getirilip saklanması istediğinde.”

“Yani, parayı elimizde tuttuğumuz, kullanıma sokmak istemediğimiz durumlarda demek istiyorsun.”

“Aynen öyle.”

[d] “O zaman, para işe yaramaz haldeyken, adil, dürüst olmak para işlerinde yararlı oluyor, öyle mi?”

“Bu durumda evet, öyle.”

“Aynı şekilde, bir bağ bıçağını saklamak istediğinde adalet hem kamu hem de kişi açısından faydalı oluyor, ama bu bağ bıçağını kullanmak istediğimizde artık adalet değil bağcılık sanatıdır bu, değil mi?”

“Evet, aynen öyledir.”

“Ve yine benzer bir şekilde bir kalkanı veya bir çalgıyı kullanmayıp saklamak istediğinde senin için en yararlısının adalet olduğunu söyleyeceksin, fakat iş onları kullanmaya geldiğinde, kalkan için askerlik sanatından anlayan bir kişinin, çalgı için de iyi bir müzisyenin senin için yararlı olduğunu düşüneceksin, değil mi?”

“Elbette.”

“O zaman bütün öteki ilişkilerde de adillik bir şeyin kullanılması durumunda yararsız, kullanılmaması durumunda da yararlı oluyor.”[14]

“Bu durumda, evet.”

8. [e]

“Öyleyse, sevgili dostum, adillik sadece kullanıma sokulmayan şeylerde işe yarıyorsa, pek de kıymetli bir şey olmasa gerek. Şunu da bir düşünelim: Bir kavgada, bir yumruk dövüşünde veya diğer başka kavgalarda vurmasını en iyi bilen kişi aynı zamanda üzerine gelen yumrukları da en iyi savuşturabilecek kişidir, değil mi?”

“Şüphesiz, öyledir.”

“Aynı şekilde bir hastalıktan korunmayı en iyi bilen kişi aynı zamanda onun gizlice başkalarında ortaya çıkmasını en iyi sağlayan kişidir, değil mi?”

“Sanırım öyledir.”

[334a] “Peki, düşmanın planlarını ve onun yaptığı bütün işlerin sırlarını çalma becerisine sahip bir kimse kendi ordusunun iyi bir koruyucusu değil midir?”

“Kesinlikle.”

“O zaman, bir şeyi ustaca korumayı bilen aynı zamanda sakladığı şeyi ustaca çalabilendir.”[15]

“Bu durumda öyle gözüküyor.”

“O halde, adil kişi parayı korumakta becerikli ise, onu çalmakta da beceriklidir.”

“Evet, çıkardığımız sonuç bu gözüküyor.”

“Gördün mü bak, dürüst, adil dediğimiz kişi, karşımıza düpedüz bir hırsız olarak çıktı. Yanılmıyorsam sen bu adalet tanımını Homeros’tan öğrenmişsin.

[b] Zira, Homeros Odysseus’un[16] ana tarafından dedesi Autolykos’u[17] pek sever ve onun için ‘Hırsızlıkta ve yalan yere yemin etmede üstüne yoktur,’ der. Buradan şu çıkıyor: Sen de Homeros da, Simonides de diyorsunuz ki: adalet, dosta yararlı, düşmana zararlı bir hırsızlık sanatıdır.”

“Hayır, kesinlikle söylemek istediğim bu değildi. Biraz önce tartışmaya başlamadan sana tam olarak ne söyledim bilmiyorum, ama hâlâ aynı şeyi savunuyorum: Adalet, bir insanın dostlarına iyilik etmesi, düşmanlarına da zarar vermesidir.”

[c] “Dost derken, gerçekten yararlı olanlar mı, yararlı olduklarını sandıklarımızı mı anlıyorsun?”

“Elbette insan, yararlı (kullanılabilir) olduğunu düşündüğü kimseleri sever, işe yaramaz olduğunu düşündüklerinden de nefret eder.”

“Peki de insanlar bu konuda yanılmazlar mı, öyle ki, birçok kişi öyle olmadığı halde onlara işe yarar görünmez mi?”

“Orası doğru.”

[d] “Ve böyle bir durumda yanılgıya düşmüş bu insan gerçekte kötü olana iyilik, iyi insana kötülük yaparsa, adil davranmış olmuyor mu?”

“Evet, öyle oluyor.”

“Fakat, iyi insanlar adil insanlardır, hiçbir zaman haksızlık yapamazlar, değil mi?”

“Evet.”

“O zaman senin düşünüş tarzına göre kimseye haksızlık etmemiş bir kişiye kötülük etmek adil davranmak oluyor.”

“Hayır Sokrates, bunu demiş olmak asla istemem, anlaşılan bu kötü bir sonuç çıkarma biçimi!”

“O zaman, şöyle diyelim: Adil olmayanlara zarar vermek, adil olanlara da yararlı olmak haklı davranmak demektir.”[18]

“Bu şekilde düşünmek, ötekine göre daha güzel.”

“Bu durumda birçok kimse için, evet, insan konusunda yanılan herkes için şöyle bir durum ortaya çıkacaktır:

[e] Bunlar (aslında kötü olan) (sözde) dostlarına zarar verdiklerinde, adil davranmış olacaklardır –çünkü berikiler aslında gerçekten de kötüdürler– öte yandan (aslında iyi olan, görünürdeki) düşmanlarına yararlı olacaklardır –çünkü düşmanları onlara karşı gerçekte iyidir. Böylelikle Simonides’in iddiasının tam tersini ileri sürmüş oluyoruz.”

“Çok haklısın,” dedi. “Sanırım, dost ile düşmanı yanlış tanımladık da ondan bu hataya düştük; düzeltelim bu hatayı.”

“Biz dostu nasıl tanımlamıştık Polemarkhos?”

“Bize işe yarar görünen kişi dosttur, demiştik.”

“Peki bu hatayı nasıl düzeltebiliriz?”

“Hem gerçekten yararlı olan hem de öyle görünen kişi dosttur, diyebiliriz. [335a] Gerçekte kötü olup da yararlı görünen kişi aslında dost değildir. Düşman da aynı biçimde tanımlanabilir.”

“Yani, dostlarımız gerçek iyilerdir, kötü olan kişiler de düşmanlarımızdır, diyorsun.”

“Evet.”

“O zaman başta tanımladığımız biçimiyle, dostlara iyilik yapıp düşmanlara kötülük yapmak haklı, adil davranmaktır demek yerine, gerçekten iyi olan dostta iyilik, gerçekten kötü olan düşmana da kötülük yapmak adilliktir demek yerinde olur, değil mi?”

[b] “Evet, bu şekilde tanımlamak daha doğru gözüküyor.”

9. “Yani bu tanıma göre, adil, dürüst insan da illa birilerine zarar vermek durumunda, öyle değil mi?”

“Elbette, gerçek düşmanı olanlara kötülük etmek durumundadır.”

“Ama atlara zarar verdiğimizde onlar daha iyi mi olurlar, yoksa gitgide daha da mı kötüleşirler?”

“Daha da kötüleşirler.”

“At olarak erdemleri eksilir değil mi, köpek olarak değil.”

“At olarak.”

“Köpeklere de aynı muamele yapılırsa onların da köpek olarak erdemleri azalır, at olarak değil, öyle değil mi?”

“Elbette öyle.”

[c] “Evet, ama dostum aynı şeyi insanlar için de söyleyemez miyiz? Zarar verildiklerinde onlar da insana özgü yanlarını yer yer kaybetmezler mi?”

“Evet.”

“Peki adil olmak, insanın kendine özgü erdemlerinin bir parçası değil midir?”

“Evet öyle.”

“O zaman kendisine zarar verilen insanın adillik özelliğinden de bir şeyler eksiltilmiş olmaz mı?”

“Evet, öyle gözüküyor.”

“Müzisyenler yaptıkları müzikle başkalarının müzik yeteneklerini baltalayabilirler mi?”

“Baltalayamazlar.”

“Ya binicilikte usta olanlar başkalarını ata binemez hale getirebilirler mi?”

“Getiremezler.”

“Öyleyse, adil insanlar doğruluklarıyla başkalarının doğruluklarını, adilliklerini aşındırabilirler mi?”

[d] Sözüün kıyası, iyi insan, iyilik ederek başka insanların kötü olmasına neden olabilir mi?”

“Hayır, bu mümkün değil.”

“Evet; yanılmıyorsam ısının görevi bir şeyin soğumasını sağlamak değildir; tersidir.”

“Evet.”

“Bir şeyi de ancak ıslak bir şey ıslatabilir, kuru bir şey değil.”

“Şüphesiz, öyle.”

“O zaman başkalarına zarar vermek de iyi bir insanın değil, kötü bir insanın özelliğidir.”

“Evet, aynen öyle.”

“Peki, adil bir insan aynı zamanda iyi bir insan mıdır?”

“Tabii ki öyledir.”

“O zaman, Polemarkhos, bir insanın dostu olsun, başka biri olsun, birine zarar vermesi adil bir insanın değil, onun karşısı, haksız, adil olmayan bir insanın özelliğidir.”

[e] “Son derece haklısın Sokrates.”

“O halde birisi tutup da adillik herkese hak ettiğini vermektir deyip, adil insanın bu bakımdan düşmanlarına zarar vermesi, dostlarına yarar sağlaması gerektiğini söylerse, bu kimsenin söylediğini doğru kabul edemeyiz; bu insanın söylediği şey bilgece değildir. Çünkü, bizim ulaştığımız sonuca göre[19] bir insana zarar vermek hiçbir şekilde adil, haksever insanın özelliği olamaz.”

“Söylediğinde haklısın.”

“Öyleyse, böyle bir düşüncüyü Simonides’e, Bias’a, Pittakos’a[20] ya da onlar gibi bilge kişilere atfedenler karşılarında bizi bulurlar, onlara karşı bir savaş veririz.”

“Çok güzel. Ben de bu savaşta senin yanında olmaya hazırım.”

[336a] “Bence,” dedim, “şu adillik, düşmanlara zarar vermek, dostlara da yarar sağlamaktır fikrini savunan kimdir biliyor musun?”

“Kimdir?”

“Ya (Korinth tiranı) Periandros,[21] ya (Makedonya kralı) Perdikkas, ya Kserkses,[22] ya Thebaili Ismenias ya da kendini çok güçlü sanan diğer zengin insanlardır.”

“Kesinlikle haklısın.”

“Fakat hâlâ adil insanın ya da adilliğin gerçek tanımını yapmış değiliz, nasıl bir tanım önerebiliriz sence?”

10.

[b] Biz bu şekilde tartışırken, tartışmanın tam ortasında Thrasymakhos birkaç kez söze karışıp, itirazda bulunmaya kalkışmış, fakat her seferinde tartışmamızı dikkatlice dinlemek isteyen yanındaki arkadaşları tarafından engellenmişti. Fakat, ben bu son sözü söyleyip biraz duraksadığımda, daha fazla kendini tutamadı ve yırtıcı bir hayvan gibi ve sanki bizi parçalayacakmışçasına tartışmaya atladı. O, sesini yükselterek, “Ne saçmalıyorsunuz?” diye bağırınca Polemarkhos’la korkup irkildik.

[c] “Deminden beri saçma sapan sözlerle birbirinizi onaylayıp durarak ne yapmaya çalışıyorsunuz Sokrates? Adil olmanın özünü öğrenmek istiyorsan, kendi kendine sorduğun soruların cevaplarını çürütüp duracağına kendin bir cevap ver bize; çünkü unutma, sormak cevap vermekten kolaydır; adil, (dürüst, hakkaniyetli) olmanın gerçekten de ne olduğunu açıklamaya çalış.

[d] Fakat lütfen öyle adil olan, insana yükümlülük getirenmiş, yararlı olanmış, avantaj sağlayanmış, falan filan deyip de lafi geveleme. Açık açık konuş. Net ol. Benim böyle laf oyunlarına karnım tok.”

O böyle konuştuğunda ben dehşete kapıldım. Öfke dolu yüzüne dönüp bir baktım. İyi ki o bana bakmadan önce ben ona bakmışım, yoksa gerçekten de korkudan dilim tutulabilirdi. Tam konuşmamızın hararetlenip de onun kafasını kızdırdığı anda,

[e] titreyerek de olsa ona ilk bakan ben oldum ve, “Thrasymakhos, bize böyle sert çıkışma, eğer Polemarkhos ve ben konu hakkında fikir yürütürken bir hata yapmışsak, bil ki bunu istemeden yapmışızdır,” diyebildim. “İnan ki, yerde bir altın arıyor olsaydık, arayışımızdan hiçbir zaman gönüllü olarak vazgeçmez ve araştırmamızı aksatmazdık; oysa şimdi, altından daha değerli olan adaleti ararken senin söylediğin gibi, boş yere mantıksız şeylerle birbirimizi oyalayıp bütün ciddiyetimizle sonuç çıkarmaya yönelmek doğru mu? Fakat, dostum, sanırım bu bizim gücümüzü aşıyor. Bu yüzden senin gibi akıllı insanlar

[337a] bu konuda bize sert çıkmaktansa insaf etseler daha yerinde olur.”

11. Thrasymakhos, benim bu cevabımı duyduğunda, alaycı bir kahkaha patlattı. “Duy Herakles[23] duy, işte yine Sokrates o ünlü ironisini gösterdi. Böyle yapacağını biliyordum Sokrates. Senin bu konuda bir cevap vermeyi reddedeceğini herkese söylemiştim. Birisi sana bir soru sorduğunda tam cevabını vermektense alaycılaştığını, akla gelecek her şeyi yapacağını biliyordum.”

“Evet, Thrasymakhos, sen akıllı bir adamsın,” dedim. “Peki, ama, birisine ‘on iki nedir?’ diye sorduğunda, daha sonra

[b] ‘on iki, iki kere altı, üç kere dört, diye cevap vermeyeceksin, ben böyle saçma sapan cevapları kabul etmem’ diyerek adamın elini kolunu bağlarsan, şurası kesindir ki bu soruna kimse cevap vermeyecektir! Ancak o kişi de sana ‘İyi ama benim harika dostum Thrasymakhos, ne demek istiyorsun? Şimdi, içlerinden biri, doğru bile olsa bu yasak cevaplardan hiçbirini veremeyecek miyim? Aksine, yanlış bir şey mi söylemem gerekiyor; ne demek istiyorsun?’ dese, ne cevap verirsin?”

[c] “Ne yani bu durum ile benim durumumun birbirine benzediğini mi söylemeye çalışıyorsun?”

“Benzememesi için bir sebep mi var?” dedim. “Ama diyelim ki, benzemiyor. Yine de sorarım sana: Senin reddettiğin cevapların doğru olduğunu düşünen insan, sen onları reddediyorsun diye, doğru bildiğinden şaşacak mı sanıyorsun?”

“Benim onaylamadığım cevaplardan birini vereceğini mi söylemek istiyorsun?”

“Neden olmasın, öyle yapabilirim. Üzerinde düşünüp mantığımın süzgecinden geçirdikten sonra o cevaplardan birisinin doğru olduğuna kanaat getirirsem, niye o cevabı vermeyeyim?”

[d] “Peki ben adillik konusunda o reddettiğin cevapların hepsinden üstün bir karşılık bulursam, o zaman ne yaparsın? Cezalardan ceza beğen.”

“Bu konuda bir şey bilmeyen insanın cezası neyse onu çekmeye hazırım. O ceza da bilenden öğrenmek olsa gerek.”

“Çok nazik bir insansın, Sokrates, ama bu işten öyle kolay kurtulamazsın, öğrenme cezasının yanında bir de para cezası çekmelisin.”

“Param olunca o cezayı da çekerim,” dedim.

“Paran var,” dedi Glaukon. “Merak etme Sokrates biz senin için aramızda para toplarız. Sen konuş bakalım Thrasymakhos.”

[e] “Tabii tabii,” dedi Thrasymakhos, “bakıyorum da Sokrates’in her zaman yaptığı gibi başkalarını eleştirip durmasını, onların verdiği cevapları çürütüp kendisinin bir cevap verememesini izlemeye ne kadar da meraklıymışsınız.”

“İyi de benim biricik sevgili dostum,” dedim, “bir insan bir şeyi bilmiyorsa ve bilmediğini söylemekten de kaçınmıyorsa, bir düşüncesi olduğunda da senin gibi bilgeliği asla tartışlamayacak birisi tarafından reddediliyorsa nasıl cevap versin? Bu konuda değerli bir şeyler söyleyeceğini iddia eden sen olduğuna göre, burada söz sana düşer.

[338a] Bu yüzden, inat etme de bizi vereceğin cevapla onurlandır. Hem bu şekilde Glaukon’la diğer arkadaşlar da aydınlanmış olurlar.”

12. Bunu söyledikten sonra Glaukon’la diğerleri de Thrasymakhos’u konuşmaya zorladılar. O da zaten vereceği çok ustaca bir cevabı olduğunu düşündüğünden, konuşup ün kazanmaya pek hevesli gözüküyordu. Fakat, ille de benim cevap vermeme istemiş gibi davranıyordu. Sonunda düşündüklerini söylemeye karar verdi ve

[b] “İşte Sokrates’in bilgeliği bundan ibaret,” dedi, “kendisi cevap vermeye yanaşmaz. Cevabı gider başkalarından öğrenir, ama yine de cevap verenlere minnet duymaz.”

“Benim başkalarından öğrendiğim konusunda haklısın Thrasymakhos,” dedim. “Fakat, bana, bir şeyler öğrendiğim kişilere minnet duymadığımı söylerken yanılıyorsun. Ödeyebildiğim kadar minnet borcumu ödüyorum. Param yok ne yapayım, ben de bana bir şey öğreten insanları ancak övebiliyorum. Sen şu cevabını hele bir ver bakalım, o zaman birisinin konuşmasını beğenince onu nasıl övdüğümü göreceksin. Zira çok iyi konuşacağını tahmin ediyorum.”

[c] “Dinle, o zaman,” dedi. “Benim fikrimce adalet güçlünün çıkarına olandan başka bir şey değildir. İşte bu kadar. Hadi öv bakalım şimdi beni. Öv, ne duruyorsun?”

“Dur bakalım. Önce ne demek istediğini doğru anlamalıyım. Şu an tam kavrayamadım. Diyorsun ki, güçlünün çıkarı (avantajı, yararı) adil, doğru olandır. Tam olarak bununla ne demek istiyorsun Thrasymakhos? Şunu demek istemiyorsun herhalde: Diyelim ki Pankreas’ın sporcularından Pulydamas[24] bizden güçlüdür ve sığır eti yemesi onun gücünü artırdığından, sığır eti yemek onun çıkarına uygundur.

[d] O zaman ondan zayıf olan bizlerin de sığır eti yemesi bizim çıkarımıza uygundur ve sığır eti yemek bizim için de yerindedir, adalete uygundur.”

“Yaptığın şey iğrenç Sokrates. Sözlerimi işine geldiği gibi anlayıp çürütmek istiyorsun.”

“Hayır, sevgili dostum, asla. Sadece söylediğin şeyi daha açık ifade etmeni istiyorum.”

“O zaman dinle. Sen galiba bazı site devletlerinin tiranlıkla, bazılarının demokrasi ile, bazılarının da aristokrasi biçimiyle yönetildiğini bilmiyorsun.”

“Biliyorum, elbette.”

“Her devlette hükümet koltuğunda oturanlar güçlüler değil midir?”

“Evet, öyledir.”

[e] “Her hâkimiyet biçimi de yasaları kendi çıkarlarına uyacak biçimde çıkarır. Demokraside demokratik yasalar, tiranlıkta tiranca yasalar çıkarılır, vesaire. Bu yasaları koyarken yönetici konumunda olanlar, kendi çıkarlarına olan bu yasaların halkın da çıkarına olduğunu öne sürerler. Bu yasaları ihlal edenleri de yasaya ve adalete karşı geliyor, diye suçlu bulurlar. Yani, Sokrates Efendi, demek istiyorum ki, her devlette adil olan, aynıdır: Kurulu hükümetin çıkarına olan şey adalete, hakka

uygundur.

[339a] Buradan da mantığımızı ilerleterek şu sonuca varabiliriz: Güçlü olanlar hükümet koltuğunda oturma kabiliyetine sahip olduklarından, onların çıkarına olan şey adildir.”

“Şimdi anladım ne demek istediğini,” dedim, “ama bu söylediğinde haklı mısın, değil misin, bir bakmamız lazım. Fakat, şunu da belirteyim, sen de ben söylerken reddettiğin cevaplardan birini, ‘çıkart’ (avantaj, yarar) sözcüğünü kullandın. Tek fark önüne bir de ‘güçlünün’ sözcüğünü koymandı.”

[b] “Önemsiz bir ekleme, ama bu sanırım...”

“Önemli mi, önemsiz mi, orası daha belli değil. Öncelikle şu söylediğin doğru mu, yanlış mı onu araştırmamız gerekiyor. Adaletin birilerinin işine yaradığı, birilerinin çıkarına olduğu konusunda sanırım hemfikiriz. Sen bir ek yapıp adil olanın, güçlünün çıkarına uyan şey olduğunu söylüyorsun; bundan tam emin değilim işte; bunun üzerinde biraz daha düşünmemiz gerekecek.”

“Düşün bakalım.”

13. “Düşüneceğim, ama önce şuna cevap ver: Halkın yöneticilerine itaat etmesini doğru bir davranış olarak görüyorsun, değil mi?”

“Evet, öyle!”

[c] “Peki bu devletlerin yöneticileri hiç mi hata yapmaz; yoksa yanlışla düşebilirler mi?”

“Düşebilirler tabii.”

“O zaman yasa yaparlarken de bazen doğru yasalar, bazen de yanlış yasalar yapmaları mümkündür, değil mi?”

“Doğru.”

“O zaman yasa yaparken çıkarlarını korumuşlarsa, doğru yapmışlardır, tersi durumda da, yanlış?”

“Öyle, bence.”

“Ve yasalar nasıl olursa olsun, doğru (hukuka uygun) olan davranış, halkın bu yasalara uymasındır sana göre, değil mi?”

“Şüphesiz.”

[d] “Demek ki senin iddiana göre adil (haklı, doğru olan), her zaman kudretli olanların yararına değildir; bunun tersi de söz konusudur?”

“Olur mu? Neler diyorsun sen?”

“Senin dediğini tekrar ediyorum sanırım. Biraz daha üzerinde düşünelim. Bir yandan yöneticilerin kendilerine tabi olanlara emirler verirken (kimileyin) kendi çıkarlarına zarar verebileceklerini, öte yandan da yönetenlerin bütün buyruklarını yerine getirdiklerinde, onlara tabi olanların hukuka uygun, doğru hareket ettiklerini ileri sürmedik mi? Bu konuda hemfikiriz, öyle değil mi?”

“Evet, öyle yapmıştık, sanırım.”

[e] “Böyle yapmakla, inan bana,” diye devam ettim, “yönetenler ve güçlülerin aleyhine olan eylemler yapmamın doğru, adil davranış olduğunu itiraf etmiş oldun. Çünkü bir yandan yönetenler kasıtlı olmasa da kendi aleyhlerine buyruklar veriyorlar, öte yandan, senin iddiana göre, tabi olanların bu buyrukları yerine getirmesi adalete uygun oluyor. Buradan, benim bilgiler bilgesi Thrasymakhos’um, kaçınılmaz bir biçimde, adil (doğru, hakka hukuka uygun) olanın, senin ileri sürdüğünün tam tersini yapmak olduğu sonucu çıkıyor.”

[340a] Polemarkhos lafa karışarak, “Zeus adına! Çok haklısın Sokrates, her şey çok açık,” dedi.

Kleitophon[25] da, “Sen de hep ona arka çıkarsın zaten Polemarkhos,” dedi.

“Arka çıkmaya hiç de gerek yok,” dedi Polemarkhos, “Her şey çok açık: Yönetenlerin kimi zaman kendi çıkarlarına aykırı buyruklar verdiklerini, halkın da bu buyruklara uymalarının doğru olduğunu bizzat Thrasymakhos söylemedi mi?”

“Evet, ama Thrasymakhos sadece yöneticilerin verdikleri buyruklara uymanın doğru olduğunu söylemişti.”

“İyi de Kleitophon, Thrasymakhos güçlünün çıkarına uyan şeyin adil, doğru olduğunu da söylemedi mi?”

[b] Bunları ileri sürerken yöneticilerin de kimileyin tabi olanlara verdikleri buyrukların kendi aleyhlerine olabileceğini de kabul etmişti. Bütün bunlardan şu çıkıyor: Hukuka adalete uygun olan, güçlünün çıkarına olan şey olduğu kadar, aynı zamanda, ona zarar veren şeydir de.”

Kleitophon bunun üzerine, “Ama,” dedi, “Thrasymakhos güçlünün çıkarına uyan şey, derken, güçlünün kendi çıkarına uyduğunu düşündüğü şey, demek istedi. Tabi olanların uyması gereken şeyler ise güçlülerin kendi çıkarına uyduğunu düşünerek aldıkları kararlar. Onun adil, hakka, hukuka uygun dediği şey de bu.”

Polemarkhos da, “Hayır, onun baştan söylediği şey bu değil,” dedi.

[c] “Önemi yok Polemarkhos,” dedim. “Thrasymakhos, şimdi böyle diyorsa, bunu da kabul edelim.

14. Peki, söyle bakalım Thrasymakhos, adaleti, güçlünün çıkarına olsun veya olmasın, gerçekten de yönetenin kendi çıkarına uyduğunu düşündüğü şey olarak mı görüyorsun? Bunu böyle anlayabilir miyiz?”

“Tabii ki hayır,” dedi. “Yanılan bir insana, yanıldığı anda güçlü mü derim sanıyorsun?”

“İşin açıkçası ben böyle düşündüğünü sanmıştım. Hatırlarsan yöneticilerin yanılmaz kişiler olmadıklarını,

[d] onların da yanılabilirlerini söylemiştin daha önce.”

“Sen laf cambazının tekisin, Sokrates. Hastalıkları anlamakta yanılan bir hekime, yanıldığı anda hekim denilebilir mi? Aynı şekilde bir matematikçiye, yanıldığı anda matematikçi denilebilir mi? Doğru, belki hekim, matematikçi ya da öğretmen yanıldı, deriz, fakat bunu lafın gelişi söyleriz. Eğer bir adam gerçekten de işinin ustasıysa, yanılmaması gerekir.

[e] Sanatçı, bilge veya yönetici gerçekten de bu tanımları hak ediyorlarsa, asla yanılmazlar. Varsın, yok hekim yanıldı, sanatçı yanıldı, desinler; bunun pek bir önemi yok. Demek istediğimi tam olarak söylememi istiyorsan, ki sen bunu seversin, işinin uzmanı hiç kimse yanılmaz; ama uzmanlık bilgisinin bittiği yerde; orada yanılır; yani uzman olmadığı alanda.[26][341a] Bu bakımdan da her zaman kendi çıkarına olan düzenlemeleri yapar. Halk da bu düzenlemelere uymak zorundadır. Öyleyse başta söylediğimi, şimdi yine tekrarlayabilirim: Adalet, güçlünün (kudretlinin) çıkarına olan şeydir.”

15. “Demek öyle Thrasymakhos, sana göre ben laf cambazının tekiyim.”

“Aynen öylesin.”

“Sana bu soruları, seni tartışmada zor bir duruma düşürmek için sorduğumu sanıyorsun demek.”

“Sanmak ne kelime Sokrates, bundan eminim.

[b] Fakat, nafile, bu bir işe yaramayacak. Beni ne hileyle ne de söz gücüyle alt edemezsin sen.”

“Benim böyle bir niyetim yok, sevgili dostum. Fakat yine de aramızda, ileride oluşabilecek yanlış anlamaları önlemek için sen şuna bir cevap ver bakalım: Yönetici ya da güçlü kişi derken ‘hani şu kendi çıkarı uyarınca, kendisinden aşağı durumda olanların uymak zorunda olduğu kararları alan yönetici ya da güçlü kişi’ bu sözü sen hangi anlamda alıyorsun? Halk dilindeki anlamında mı, yoksa bu sözcüğün biraz önce bahsettiğin sözcük anlamına tam olarak uyacak biçimde mi?”

“Sözcüğün tam anlamıyla yöneticiden (hâkim olandan) bahsediyorum. Şimdi dolandır bakalım sözü, hilelerini yapabilirsen. Aman dileyeceğimi sanma. Zaten bunu yapamayacak kadar zayıfsın!”

[c] “Yok canım, beni, bir aslanın kılını kırmaya kalkacak ve Thrasymakhos’a tuzak kuracak kadar akılsız mı sanıyorsun?”

“Niye öyle söylüyorsun ki? Bir dakika önce yapmaya çalıştın, başaramadın.”

“Bırakalım bu laf kalabalıklarını artık,” diye sözünü kestim. “Sen bana şunu söyle: Demin o sözünü ettiğin kesin ve tam anlamında hekim, hastaları tedavi ettiğini sanıp para kazanan adam mıdır, yoksa hastaları en iyi şekilde iyileştirmeye çalışan adam mıdır? Gerçek hekimi soruyorum? Kimdir bu adam?”

“Hastaları iyileştiren adamdır.”

“Peki dümenci (kaptan)[27] kimdir, yani gerçek dümenci? Tayfaların başı mıdır, yoksa sıradan bir tayfa mıdır?”

[d] “Tayfaların başıdır.”

“Tam o sırada denize açılıp açılmadığını göz önüne almamıza gerek yok sanırım; üstelik (tam o sırada denizdeyse) bu nedenle ona kaptan dememiz gerekmez; hatta böyle yapıyor diye ona tayfa bile diyemeyiz. Bir kaptanı kaptan yapan şey onun tayfaları yönetecek otoriteye ve yeteneğe sahip olmasıdır.”

“Çok doğru.”

“Her bir sanatın kendine özgü yararı bulunmaktadır!”

“Tabii.”

“Bu sanatlar, herkesin kendi çıkarını (avantajını) arayıp bulması için doğmuşlardır!”

“Evet, öyle.”

“Peki bir sanatın asıl yararına olan şey mümkün olduğu kadar kusursuz olması değil midir?”

[e] “Ne demek istiyorsun anlamadım.”

“Az çok şunu,” diye cevap verdim; “farz edelim ki sen bana ‘Beden kendine yeten bir şey midir, yoksa başka bir şeye de ihtiyaç duyar mı?’ diye soruyorsun. Ben de sana şöyle cevap veriyorum: ‘Elbette başka şeylere ihtiyaç duyar; mesela bedenimiz hasta düştüğünde tedavi edilmesi gerekir. Bizim modern hekimlik[28] sanatı da beden kusurlu olduğundan ve kendi kendine yetemediğinden bulunmuştur. Bedenin çıkarına onun ihtiyaç duyduğu şeyleri sağlamak için var olmuştur hekimlik sanatı.’ Öyle değil mi?”

[342a] “Öyle tabii.”

“Peki hekimliğin kendisi kusurlu mudur? Ya da genellikle, bir sanat, kendisini mükemmelleştirecek başka şeylere ihtiyaç duyar mı? Örneğin gözümüzün görme gücüne, kulaklarımızın işitme gücüne ihtiyacı olması gibi, bu beden parçalarına, onların yararına olanı gösterip sağlayacak bir sanata daha ihtiyaçları yok mu? Yani sanatın kendisi bir eksiklik içerip bunu araştırarak ve onun yararına olanı ona sağlayacak bir başka sanata ihtiyaç duymaz mı? Onun çıkarına olan sanat da diğer bir sanata mı ihtiyaç duyar? Bu böyle uzayıp gider mi? Her sanat kendi yararına olan şeyi kendi kendine bulmaya mı çalışır?”

[b] Yoksa bir sanat (eksikliği) kusurluluğu durumunda yararına olacak ne kendisine ne başka bir sanata hiçbir şekilde ihtiyaç duymaz mı? Ve duymamasının nedeni, zaten hiçbir sanatın herhangi bir kusuru veya eksikliği bulunmayacağından, başka sanatların yardımına ihtiyacı bulunmaması ve sadece uygulandığı (kullanıldığı) alanın çıkarını gözetmekle yükümlü oluşudur. Bir sanat[29] gerçekten de sanatsa eğer, yani kendi tabiatına zarar gelmediyse, saf haliyle, kendi içinde mükemmelliğini muhafaza eder. Şimdi bu sözlerimin anlamını iyice değerlendirerek söyle bakalım. Haklı mıyım, haksız mıyım?”

“Haklısın, elbette.”

[c] “O halde hekimlik kendi çıkarını değil, bedenin çıkarını gözetir.”

“Doğru.”

“Seyislik sanatı da aynı şeyi yapamaz mı? Yani, her sanat dışarıdan başka hiçbir şeye ihtiyaç duymadığından kendi nesnesiyle uğraşır, değil mi?”

“Öyle olduğu aşikâr!”

“Sanatlar, sevgili Thrasymakhos, kendi alanlarına giren nesnelere hükmeder, buyruk verirler, değil mi?”

Biraz gönülsüz bir şekilde de olsa bu söylediğimi de kabul etti.

“Öyleyse, bilim ve sanat güçlünün ya da üstünün değil,

[d] kendisine tabi olan güçsüzün çıkarını araştırır ve buna göre buyruk verir, değil mi?”

En başta direnmeye çalıştı, fakat sonunda bu fikrimi de kabul etmek durumunda kaldı.

Devam ederek dedim ki; “Hekim, hekim olarak kaldığı müddetçe, kendisini daha iyi kılacak şeyleri değil, hastasını daha iyi kılacak şeyleri gözetir; çünkü gerçek bir hekimin bir tüccar değil, beden üzerinde söz sahibi birisi olduğunu daha önce kabul etmiştik, hatırlarsan.”

“Öyle olduğunu söyledik.”

“Yine sıradan denizcinin (tayfanın) değil gerçek dümencinin (kaptanın) denizcilerin komutanı olduğunu kabul etmiştik?”

[e] “Kabul!”

“Öyleyse, o, gerçekten de tayfaların başıysa, kendisinin değil, yönettiği kişilerin çıkarına hareket edip, o yönde buyruklar verecektir.”

Yine istemeden de olsa, “Evet,” dedi.

“O zaman sevgili Thrasymakhos, yönetici konumunda olan kimse, bu konumda olduğu müddetçe, kendi çıkarına değil de, yönettiği ve üzerinde sanatını uyguladığı kişilerin veya şeylerin çıkarına olan şeyleri gözetir ve bu doğrultuda emirler verip düzenlemeler yapar. Bütün konuşmaları ve eylemlerinde kendine tabi olanların ve inananların yarar ve iyiliklerini kollar.”

16.

[343a] Tartışmanın bu noktasına geldiğimizde herkes Thrasymakhos’un adil kişi tanımının altüst olduğunu tam görmüştü ki, Thrasymakhos bana cevap vereceği yerde, şöyle dedi:

“Söyle bana Sokrates, senin bir dadın var mı?”

“Bu da nereden çıktı şimdi? Böyle şeyler soracağına bana bir cevap vermek gerekmiyor mu?”

“Dadın seninle pek ilgilenmemiş anlaşılan da ondan. Burnun aktığında onu bir mendille silmeye bile zahmet etmemiş. Koyunlarla çobanları birbirinden ayırt etmeyi de –tabii bu onun ayıbı– pek öğretmemiş.”

“Nereden çıktı bu şimdi?”

[b] “Çünkü senin bu mantığına göre çobanlar veya sığırtaçlar, kendilerinin veya efendilerinin çıkarlarını değil, sürülerinin çıkarlarını düşünerek onları güderler. Aynı şekilde sanıyorsun ki devletlerin yöneticileri, gerçek yöneticiler, kendilerine tabi olanları çobanın sürüsünü gördüğü gibi görmezler; kendi çıkarları için gece gündüz çalışmaktansa, onların çıkarları için uğraşır dururlar.

[c] Ve adalet ve hak, adaletsizlik ve haksızlık hakkında düşünürken o kadar yanlış yollara saptın ki adaletin ve adil olanın gerçekte başkalarının yararına, yani, güçlü olanın ve böylelikle de yönetenin çıkarına uygunken bu güçlü kimseye tabi itaat edenlerin çıkarına aykırı olan şey olduğunu unuttun; öte yandan, adaletin tersi olan haksızlık da, safları ve doğruları parmağında oynatır, onlara hükmederken, tabi olanlar, güçlünün çıkarına olan şeyleri yaparlar, ona hizmet ederek kendi mutluluklarını değil,

[d] güçlünün mutluluğunu sağlarlar. Benim saf Sokrates’im; adil olanın her yerde haksıza ne kadar çok boyun eğmiş olduğunu şu düşünceden de görebiliriz: Önce karşılıklı sözleşme ve ticaret ilişkisine bakalım: Böyle adil olan ile olmayan insanlar ortak bir iş yapmaya kalksınlar, ortaklık sona erince, daha fazlasını alan hep adil olmayan adam olur. Devletle olan ilişkilerde de durum değişmez. Aynı gelire sahip olsalar bile adil adam her zaman ötekinden daha fazla vergi verir.

[e] Fakat iş devletten bir şey almaya geldiğinde, adil, dürüst kişi havasını alırken, öteki parsayı bir güzel toplar. Devlette bir iş sahibi olduklarında ne olduğunu bilmiyor musun?

Adil adam kendi işlerine bakamaz olur, devlet parasından kendi yararına hiçbir şey sağlayamaz, bir de bunun üzerine onların işlerini devlette yasaya aykırı bir biçimde, ayak oyunları ile halletmedi diye, arkadaşlarının, yakınlarının nefretine maruz kalır. Haktan, hukuktan uzak kişi içinse bunun tam tersi geçerlidir. Her zaman adil adamdan daha fazla kazananı kastediyorum.

[344a] Onun adaletsizlikten ne kadar büyük kişisel yarar sağladığını görmek istiyorsan, onu göz önünde tutmalısın. Adaletsiz kişiyi en mutlu insana, en küçük bir haksızlığı bile göze alamamış, zarara uğramış kişiyi ise, en mutsuz insana çeviren, en kusursuz adaletsizliği düşünecek olursan, bunu iyi anlarsın. Tiranlık da böyle bir şeydir. Adaletsizliğin, haksızlığın belki de en uç noktası. Tiran dediğimiz kişi, başkasının malına hileyle, zorbalıkla el koyar; kişilerinmiş, devletinmiş, tapınaklarınmış değilmiş, umrunda olmaz; öyle azar azar değil, hepsine birden el koyar.

[b] Halbuki bu suçları başka birisi işlese anında cezalandırılır ve toplumdan büyük tepki alır. Bu tür suçları işleyen kişilere, suçlarının türüne göre, tapınak soyucu kâfir, servet düşmanı, dolandırıcı, hırsız gibi damgalar vurulur. Gel gör ki, bu suçları işleyen adam, suç işlediği kimseler üzerinde (bir yönetici olarak) egemenlik kurduysa, bırak ona bu damgaların yapıştirilmesini, yalnızca kendi yurttaşları değil, bu durumdan haberdar olan herkes, onun ne kadar mutlu, talihli ve kutlu bir insan olduğunu düşünür.

[c] Çünkü (genelde) haksızlığı kınayan kişi, haksızlık etmekten korktuğu için değil, kendisi de (bir gün) haksızlığın kurbanı olmaktan korktuğu için yapar bunu. Sözün kısası, Sokrates, yeterince ileri gitmiş bir haksızlık her zaman adaletten, doğruluktan daha fazla serbestliğe, güce ve hâkimiyete sahiptir. Yine, ta en başta söylediğim gibi, adalet, dürüstlük, güçlünün çıkarıdır; adaletsiz davranış ise böyle birinin kendine yarar ve çıkar sağlayan şeydir.”

17.

[d] Thrasymakhos, hamamda başımızdan aşağı su döken bir tellak edasıyla, söylediği sözlerle kafamızı ve kulaklarımızı pis fikirlerden tamamen temizlemiş ve işi bitmiş gibi yanıımızdan ayrılmaya yeltendi. Fakat yanıımızdakiler buna izin vermediler. Söylediklerini açıklamaları için onu kalmaya ikna etmeye çalıştılar. Ben de nazikçe gitmemesini istedim: “Thrasymakhos, ne de güzel konuştun, fakat söylediklerinin gerçekten de doğru olup olmadığını eni konu tartışmadan öyle kalkıp gitmek olur mu? Hayatımızı,

[e] hem kendimize hem de başkalarına yarar sağlayacak biçimde geçirebilmek için izlememiz gereken kuralları tespit etmek bu kadar hafife alınacak bir şey mi?” dedim.

“Konunun önemsiz olduğunu düşündüğümü de nereden çıkardın?”

“Öyle bir halin var, değilse o zaman bizi pek önemsemiyorsun. Bildiğini söylediğin şeyleri bizlerle paylaşmadığında, iyi mi yaşarsınız, kötü mü yaşarsınız, hiç aldırımıyorsun sanki. Ne olur, sevgili dostum, bilgini bizden esirgeme!

[345a] Bak, burada ne kadar çok insan var; bütün bu insanların gönlünü kazanmak senin için hiç de fena olmaz. Kendi fikrimi söyleyecek olursam, söylediklerinle beni ikna edebilmiş değilsin. Bence insan istediğini yapmakta tamamen serbest olsa ve hiç kimse tarafından kontrol edilmese bile haksızlık ettiğinde adil olduğunda elde edeceğinden daha fazla kazançlı olamaz. Bir insanın, ister zorbalıkla ister hileye başvurarak haksızlık yapmaya gücü yetse de

[b] bunu yaptığında kendisine daha fazla çıkar sağlayamaz. Aramızda belki benim gibi düşünen başkaları da vardır. Belki de yanılan bizlerizdir. Öyleyse bile bizi ikna et de biz de nerede yanıldığımızı görelim.”[30]

“Demin söylediklerimle sizi ikna edemediysem, daha nasıl ikna edebilirim ki?.. Düşüncelerimi beyninizin içine zorla mı sokmam gerekiyor?”

“Zeus aşkına, sakın ol. Senden tek istediğim tutarlı olman, iddianda direnmen; ya da düşünceni değiştiriyorsan, bunu açıkça yap ki, biz de yanılmayalım.

[c] Şu konuşmalarına bir dönüp bakarsan sevgili Thrasymakhos, göreceksin ki gerçek hekimin tam tanımını vermeye çalıştığın halde, gerçek bir çobanın tanımını yaptıktan sonra, gerçek çobanın tanımına bağlı kalmak zorunda olmadığını sandın. Sana göre, bir çoban, eğer gerçekten de çobansa, koyunlarını onların iyiliğine gütmeyiz; boğazından başka bir şey düşünmeyen bir adam gibi onları sofrada afiyetle yemek için veya bir tüccar gibi onları pazarda satmak için güder.

[d] Halbuki çobanlık sanatı sadece ona emanet edilmiş mala en iyi şekilde göz kulak olmayı gerektirir; çünkü çobanlık görevinin hiçbir yanını ihmal etmediği sürece, bu sanatın iyiliğine olan her şey gerçekleşmiş demektir. İşte aynı şekilde, her memuriyet (mevki) devlette olsun, özel, kişisel hayatta olsun

[e] en iyiyi, yönetilen ve himaye edilen için yapma endişesini taşır. Devlette resmi bir görev yapan kimse, bunu gerçek anlamda yapıyorsa, senin kanaatince bunu gönüllü yapar, öyle mi?”

“Kanaat ne kelime, bundan eminim.”

18. “Peki şuna ne demeli Thrasymakhos?” diye sormaya devam ettim: “Hiçbir devlet görevlisini, para almadan gönüllü bir şekilde işini yapmaya asla ikna edemezsin; çünkü onlar yaptıkları işlerin kendilerine değil

[346a] yönetilenlere yarar sağladığının farkındadırlar. Sana bir soru daha sorayım: İki sanatı birbirinden ayıran şey, farklı, kendilerine özgü yetenekleri değil midir? Ama lütfen benim ikna kabiliyeti yüksek dostum, bu soruları cevaplarken düşündüklerine ters şeyler söyleme de tartışmamızda biraz mesafe katedelim!”

“Evet, doğru, özel bir yetenek ve işlevle birbirlerinden ayrılırlar.”

“Peki, her sanat bize, ötekilere de özgü olmayan, kendine özgü bir yarar sağlar sadece, değil mi? Örneğin, hekimlik sanatı sağlığımızla ilgili, denizcilik sanatı denizde güvenliğimiz ile ilgili yararlar sağlar.”

“Kesinlikle!”

[b] “Çalışma, para kazanma sanatı da ücret sağlar, çünkü bu sanatın işlevi budur; yoksa kaptanlık ile hekimlik sanatını aynı sanat mı sayıyorsun? Örneğin, senin o tam ve kesin tanımlamalarını benimsersek, kaptanlık eden birinin, denizlerde dolaşmak sağlığına iyi geliyor diye, onun sanatına hekimlik diyebilir miyiz?”

“Diyemeyiz tabii ki.”

“Veya bir insan, ücret aldığı anda kendisini daha sağlıklı hissediyorsa, yaptığı işin, sanat olarak hekimlik sanatı ile aynı olduğunu söyleyebilir misin?”

“Söyleyemem elbette.”

“Peki, biri, insanı iyileştirdiği için ücret alıyor diye hekimliği para kazanma sanatı ile aynı şey sayabilir misin?”

[c] “Hayır!”

“Ve daha önce, hatırlarsan her sanatın sadece kendine dönük bir yarar sağladığını kabul etmiştik.”

“Evet, etmiştik.”

“O halde bütün zanaatkârların, genel olarak faaliyetleri sonucu elde ettikleri yararı, ortak, ek bir kaynaktan elde ettikleri apaçık ortada?”

“Öyle görünüyor!”

“Öyleyse şunu demiş oluyoruz: Zanaatkârların ücretten elde ettikleri kazancın sebebi, para kazanma sanatını da (faaliyetleriyle birlikte) kullanmalarıdır.”

İsteksizce bu söylediklerimi kabul etti.

[d] “Öyleyse hiçbir sanat sahibi ücretini, yaptığı sanattan elde etmez; dikkatli bakacak olursak hekimlik sanatı sağlık bahşederken, mimarlık sanatı evlerin inşa edilmesini sağlarken, onlara başka bir

sanat, ücret verme (para kazandırma) sanatı eşlik etmektedir. Biliyorsun ki her sanat kendi işini görür ve üzerinde uygulandığı şeye yarar sağlar; fakat kişi, doğrudan bu sanatı icra ettiği için ücret almıyorsa, sanat, sanat sahibine herhangi bir yarar sağlamaz, değil mi?”

“Sanırım sağlamaz.”

[e] “Peki, doğrudan para karşılığında çalışmıyor diye sanat sahibi (zanaatkâr, usta) yararlı olmaktan çıkar mı?”

“Çıkmaz diye düşünüyorum.”

“O zaman anlaşıyor ki Thrasyamakhos, hiçbir sanat, hiçbir resmi görev, kendi çıkarı için icra edilmez; daha önce de söylediğimiz gibi, yönetilenlerin çıkarı için, gücünün değil güçsüzün çıkarları gözetilerek icra edilir. İşte bunun içindir ki sevgili dostum, demin de söylediğim gibi, kimse gönüllü yöneticilik etmek, başkalarının dertleriyle ilgilenmek, bunları gidermek istemez. Bunun için ücret talep eder. Gerçek bir yöneticilik sanatı sahibi, sanatını güzel değerlendirmek istiyorsa

[347a] birtakım buyruklar verirken, hiçbir zaman kendi çıkarını değil, yönetilenlerin çıkarını düşünmek, buna göre buyruklar verip davranmak durumundadır ve bu yüzden de yöneticiliğe razı olanlara ya ücret ya da şeref verilmeli, yöneticiliğe yanaşmayanlara da ücret olarak bir ceza verilmelidir.”

19. Glaukon, “Bununla ne demek istiyorsun Sokrates?” diye sordu. “Tamam, ilk iki ücret biçimini anlayabiliyorum da cezadan ne kastettiğini ve onu nasıl ücret ile bir tuttuğunu anlayamadım,” dedi.

“Demek ki sen yönetme sanatını icra etmeye razı olduklarında en erdemli insanlara teşvik için ödenen ücretin ne olduğunu tam kavramamışsın.

[b] Para tutkusunun ve hırsının ayıp sayıldığını biliyorsundur herhalde?”

“Biliyorum tabii.”

“İşte bu yüzden,” dedim, “soylular ne para ne de şeref için yöneticiliğe yanaşmazlar; çünkü ne yöneticilikleri karşılığı ücretlerini açıkça talep edip ‘kiralık adam’ olarak görülmeyi ne de görevlerini kötüye kullanıp başkalarına çıkar sağlayarak ‘hırsız’ damgası yemeyi isterler. Ama öyle şan şeref hırsı içinde olmadıklarından dolayı da bu işe pek heves etmezler. Bu bakımdan ancak bir zor veya ceza karşısında

[c] yöneticiliğe razı olabilirler. Zaten bu yüzdendir ki; zorlayıcı bir durum olmadan, yönetimi elde etme hevesi içinde olanlara pek iyi gözle bakılmaz. Ama bir insan için en büyük ceza, yönetici olmayı reddettiği zaman, kendisinden daha kötü birinin yönetimine tabi olmaktır. İşte soylu insanlar da bunun yarattığı korkuyla yönetici olmayı kabul ederler. Yani istedikleri için değil, buna zorlandıkları için yaparlar bunu. Bir yarar, bir çıkar sağlamak için değil,

[d] yönetimi devralmayı hak edecek, kendilerinden daha iyi veya en azından kendileri kadar iyi birini bulamamaktan kaynaklanan bir zorunluluktan dolayı razı olurlar bu işe; çünkü bir iyiler devleti mevcut olsaydı[31] bu devlette resmi görev almamış olması halinde kişiye farklı gözle bakardık, tıpkı şimdi resmi işlere baktığımız gibi, çünkü bu iyiler devletinde, gerçek yöneticinin kendi çıkarlarını değil, kendisine tabi olanların çıkarlarını gözetmek üzere dünyaya geldiği anlaşıldı; bu nedenle ‘her akli başında kimse, yöneticilik edip başkalarının çıkarı için uğraşmaktansa başkalarından bir yarar sağlamaya bakacaktır’ biçimindeki tespitine hiçbir zaman katılmıyorum.

[e] Ancak bu konuyu daha ayrıntılı tartışmak için sonraya bırakalım. Fakat, Thrasyamakhos’un ‘haksız kişinin hayatı her zaman, adil, (haklı, dürüst) kişininkinden daha iyidir’ sözü şu an için daha önem taşıyor. Söyle Glaukon, hangimiz haklıyız? Hangi iddiayı doğru buluyorsun?”

“Ben mi? Adil, dürüst olanın hayatının daha fazla yarar getireceği iddiasını,” diye cevap verdi Glaukon.

[348a] “Fakat, duymadın mı, Thrasyamakhos, haksızlık eden kişinin hayatında elde edeceği kazançları nasıl da sayıp döktü.”

“Duydum, fakat pek ikna olmadım.”

“O zaman, gel, söylediklerinin doğru olmadığı konusunda biz onu ikna etmeye çalışalım, olur mu?”

“Olur tabii, neden olmasın.”

“O zaman,” dedim, “söze karşı söz getirip adil bir hayatın yararlarını sıralarsak, bunun üzerine zaten o da kendisine göre haksızlığın yararlarını sayıp dökmeye başlayacaktır.

[b] Böylelikle de iki tarafın da ileri sürdüğü yararları ölçüp karşılaştırma fırsatımız olacaktır; ancak, bu durumda karar vermek için sayısız hakeme başvurmak gerekecek. Oysa öyle yapmaz da biraz önceki gibi, bir anlaşmaya varana kadar konuyu tartışırsak, hakem de avukat da kendimiz oluruz.”

“Evet, kesinlikle öyle olur.”

“Peki sen bu iki yoldan hangisini tercih edersin?”

“İkincisini tercih ederim.”

20. “O zaman, şimdi en baştan cevap ver bakalım Thrasymakhos, sen şimdi kusursuz bir adaletsizlik tam adaletten her zaman çok daha kazanç sağlayıcıdır mı diyorsun?”

[c] “Evet, öyle diyorum, neden böyle dediğimi de size açıklamıştım.”

“Peki, şu noktadan bakınca bunlardan sen ne anlıyorsun: Birinin söz konusu olduğu yerde beceriden, erdemden söz ederken, ötekinin söz konusu olduğu yerde tersi mi geçerli?”

“Elbette.”

“Sanırım, adaleti erdem, adaletsizliği de ayıp, utanç verici buluyorsun, değil mi?”

“Tabii, tabii, çok bilmiş dostum,” diye yüksek sesle karşılık verdi, “ama elbette adaletsizliğin yarar sağlarken, adaletin sağlamadığını söylüyorum.”

“Ne diyorsun o zaman?”

“Senin söylediğinin tam tersini.”

“Yani, adalet bir utanç mı?”

“Yok öyle demeyelim de safça bir iyiniyet diyelim.”

[d] “O zaman adaletsizlik de kötü niyetlilik oluyor.”

“Yok, daha ziyade akıllılıktır.”

“Yani sana göre, haksızlık eden insanlar akıllı ve iyi insanlardır, öyle mi?”

“En azından dört dörtlük haksızlık, adaletsizlik yapıp devletlere ve kavimlere boyun eğdirebildikleri ölçüde.

Fakat, sen benim yankesiciliği kastettiğimi sandın herhalde.

“Gerçi bu tür işler bile, gizli kaldığı müddetçe, yarar sağlarlar; fakat az önce kastettiklerimin yanında üzerlerinde durmaya değmez,” dedi.

[e] “Ne söylemek istediğini anlamadım sanma Thrasymakhos, ama hâlâ adaletsizliği beceri, erdem ve bilgeliğin tarafına, adaleti de bunların tam karşısına koymana şaşıtm,” diye cevap verdim.

“Ne olmuş yani, evet aynen böyle düşünüyorum.”

“O zaman durum ciddileşiyor dostum. Sana verecek cevap bulmak zor olacak. Hani, haksızlık etmeyi bir yandan kazanç sağlayıcı sayarken bir yandan da onun kötü ve ahlaksızca bir iş olduğunu savunsaydın, bu konuda daha önce kabul edilmiş ilkelere başvurarak sana bir cevap vermek mümkün olurdu. Fakat, görüyorum ki onu beceri, yetenek ve bilgelik ile bir arada anmaya tereddüt etmediğine göre

[349a] güzel ve güçlü bir şey olduğunu söyleyeceksin; yani bizim daha önce adil olana atfettiğimiz bütün olumlu değerleri ona da atfedeceksin.”

“Duygularıma tercüman oldun sanki,” dedi.

“Ama ben yine de senin kafandaki gerçek düşünceyi bize aktardığına inandığım müddetçe seninle tartışmaya devam edeceğim, Thrasymakhos. Sen şu an umarım ki ciddisindir ve bizimle eğlenmiyorsundur.”

“Ciddiyim veya değilim, buna ne bakıyorsun? Sen işine baksana. Senin işin benim söylediğimi çürütmek.”

[b] “Doğru ya, bana ne,” dedim. “Fakat, aynı netlikte şuna da cevap ver bakalım: Adil biri sence başka bir adil kişinin karşısında, ondan daha avantajlı olmak ister mi?”

“Hayır, asla böyle bir şey yapmaz. Öyle olsaydı, kibar ve saf yürekli bir insan olmaktan çıkardı.”

“Ya da belki bir başkasının adil, haklı davranışından kendine bir çıkar sağlamak ister miydi?”

“Bunu da istemezdi.”

“Peki, haksızlık yapana göre, ondan daha önde olmak ister miydi ya da böyle bir şeyi doğru bulur muydu?”

“Böyle bir şeyi doğru bulurdu, ondan daha önde olmayı arzu ederdi, ama bunu yapamazdı!”

“Yapardı, yapmazdı, bunu sormuyorum; arzu eder miydi, etmez miydi? Adil kişinin başka adil bir kimseden daha fazla çıkar sahibi olmayı arzu etmeyip

[c] bunu şiddetle istemezken, haksız, adillikten uzak kimseden üstün olmayı arzu edip etmeyeceğini soruyorum.”

“Kesinlikle ederdi.”

“Peki öteki adaletsiz kişinin durumu nedir? Adil kişinin ve haklı davranışın karşısında, bu durumdan herhangi bir çıkar sağlamak istemeyecek midir?”

“Tabii ki isteyecektir. Adil olmayan kimse herkesten daha fazlasını ister.”

“Demek haksızlık yapan, başka bir haksızdan daha fazlasını elde etmek için ve onun yaptığından daha fazlasını yapmak için uğraşır durur, değil mi?”

“Doğru!”

21. “Öyleyse şunu tespit edelim,” dedim, “adil kimse, kendisi gibi olanların karşısında değil de sadece adil olmayanların karşısında, onlardan üstün, avantajlı olmayı isterken, adil olmayan kimse için her ikisi de aynıdır.”[32]

[d] “Bundan başka bir söz, durumu bu kadar iyi özetleyemezdi.”

“Adaletsiz adam hem iyi hem de mantıklı bir insandır; doğru adamsa bu özelliklerin hiçbirine sahip değildir, öyle değil mi?”

“Bunu da iyi söyledin,” dedi.

“Demek ki adil olmayan, akli başında ve iyi adama benzer de ötekisi, hiçbirine benzemez, değil mi?”

“Tabii ki, bunda şaşacak ne var! Aynı nitelikleri paylaşanlar birbirlerine benzer, paylaşmayanlar da benzemez.”

“Öyleyse herkes, benzediği kimse gibidir.”

“Şüphesiz.”

“Peki, Thrasyмахos, müzikal ve müzikal olmayan kimselerden söz ettindi, öyle değil mi?”

[e] “Evet.”

“Peki hangisine ‘akıllı, işinden anlayan’ dersin?”

“Tabii ki müzikal (yeteneği) olana bu işten anlar derim.”

“Peki bir insan anladığı şey konusunda becerikli, anlamadığında da beceriksiz, yeteneksizdir, değil mi?”

“Evet.”

“Aynı şey hekimlik için de geçerlidir, öyle değil mi?”

“Öyle.”

“Peki, benim eşsiz dostum, sence bir müzisyen enstrümanını akort ederken, onun tellerini germede veya gevşetmede bir başka müzisyenin önüne geçmek, ondan daha üstün bir konumda olmak ister mi?”

“Zannetmiyorum bunu isteyeceğini.”

“Fakat, müzisyen olmayan birini geçmek ister, değil mi?”

“İster tabii ki.”

[350a] “Peki ya hekim için ne demeli? Bir hekim, hastaya şunu yiyeceksin, bunu içeceksin diye ilaç

listesi yazarken, başka bir hekimi geçmek ister mi?”

“İstemez, tabii ki.”

“Acemi, çırac bir hekimi peki?”

“İster.”

“Şimdi, uzmanlık bilgisi ile bir işi sırf sevdiğinden acemice yapan ilişkisine bir bakalım. Sence uzman insan, başka bir uzmandan, işinin ehli kimseden daha fazla söz sahibi olmak veya onun yaptıklarından daha fazlasını yapmak mı ister, yoksa onun yaptıkları kadarını yapmak mı?”

“Evet, öyle yapar.”

“Peki ya bilgisiz acemi insan? O hem bilgisiz acemi insanı hem de bilgili, işinin ehli insanı geçmek ister, değil mi?”

[b] “Belki.”

“Peki bilgili, işinin ehli kişi aynı zamanda o işten anlayan kişi değil midir?”

“Evet.”

“İşten anlayan, akıllı, kavrayışlı olan kimse değil midir?”

“Evet.”

“Akıllı, kavrayışlı olan becerikli değil midir? O zaman, kendine benzeyenden değil, kendine benzemeyenden önde olmak, onu geçmek ister, değil mi?”

“Öyle gözüküyor.”

“Öte yandan, kötü ve kavrayışsız, beceriksiz olan insan, hem kendi benzerlerinden hem de diğerlerinden daha üstün, avantajlı olmak isteyecektir?”

“Evet.”

“Peki, Thrasymakhos, şu bahsettiğimiz adil olmayan adam hem kendisine benzeyenleri hem de diğerlerini geçmek isterdi. Sen, bu düşüncüyü onaylamıştın, yanılmıyorsam. Öyle değil mi?”

“Evet, onaylamıştım.”

[c] “Öte yandan, sana göre adil, hakkaniyetli kişi kendine benzeyenin değil, kendine benzemeyenin önüne geçmek isteyen insandı, değil mi?”

“Evet.”

“O zaman adil kişi, becerikli, kavrayışlı, işinin ehli olana benzemiş oluyor, haksız davranan ise bunun tersi.”

“Söylediklerimizden bu çıkıyor.”

“Peki biz şu konuda anlaşmıştık: Her bir kimse aynısı olduğu (benzediği) kişi gibidir.”

“Evet, öyle demiştik.”

“O zaman adil kişi, becerikli, kavrayışlı oluyor, haksız kişi ise, beceriksiz, kavrayışsız olmuyor mu?”

22. Thrasymakhos, bu söylediklerimi zor da olsa,

[d] anlattığımdan çok daha isteksizce de olsa sonunda kabul etti. Sıcak bir yaz günüydü ve Thrasymakhos’un yüzünden damla damla ter akıyordu. İşte o anda şimdiye kadar hiç görmediğim bir şeyi, onun yüzünün kızardığını gördüm. Adillğin bir beceriklilik (erdem), akıllılık ve kavrayışlılık, haksızlığın ise bunların tersi olduğu konusunda anlaştıktan sonra ona şöyle dedim:

“Peki Thrasymakhos, bu konuyu hallettik. Ama adaletsizliğin, kişi için bir güç ve kudret kaynağı olduğunu söylemiştik, hatırlıyorsun, değil mi?”

“Evet, hatırlıyorum,” dedi. “Fakat, söylediklerine katıldığımı veya sana verecek hiçbir cevabım olmadığını düşünme. Biliyorum ki sana cevap vermeye kalksam, beni nutuk çekmekle suçlayacaksın.

[e] İlla da cevap vermemi istiyorsan, o zaman bırak konuşayım, yok eğer soru sormaya devam etmek istiyorsan, ben de her dediğinin onaylanmasını bekleyen yaşlı nineleri dinler gibi ‘Ya, ne demezsin’, ‘Çok haklısın’, ‘Elbette’ der, kafa sallar dururum.”

“Yani gerçek fikirlerine zarar vermiş olmuyor musun böyle yaparak?”

“Ne yapayım? Beni konuşturamıyorsun ki! Ben de dilediğin gibi davranıyorum. Daha senin için ne yapmamı istersin?”

“Başka ne isteyeyim. Sen nasıl davranmak istiyorsan öyle davran. Ben sorularıma devam edeceğim.”

“Et bakalım.”

“İncelemeyi kusursuz sürdürebilmek için sana başta sorduğum soruyu tekrarlamak istiyorum:

[351a] Adalet, adaletsizlik ile nasıl bir ilişki sunar? Çünkü adaletsizliğin adalet karşısında ona göre üstün ve daha kudretli olduğu iddiası vardı! Şayet adalet akıllılık ve becerikli olmak da demekse, onun adaletsizlik karşısındaki üstünlüğünü ortaya çıkarmak çok kolay olacaktır, çünkü adaletsizlik bilgisizliktir (demiştik). Bunu kimse gözardı edemez herhalde. Ama meseleyi bu kadar çabuk ve basit halletmek istemiyorum sevgili Thrasymakhos ve az çok şöyle bir yol izlemek istiyorum:

[b] Diyorsun ki, bir devlet haksız, adaletsiz olabilir ve başka devletleri bütün hukuku, hakkı çiğneyerek boyunduruk altına almaya çalışabilir; bunu gerçekleştirebilir de ve birçok devleti boyunduruk altında tutar.”

“Evet. Hatta diyebilirim ki en iyi ve haksızlığı en uçtaki devlet işte bu eğilimlere sahip devlettir.”

“Böyle düşündüğünü biliyorum. Fakat, benim asıl öğrenmek istediğim böyle bir devletin bu üstünlüğünü hiçbir şekilde adalete başvurmadan sürdürüp sürdüremeyeceği.”

[c] “Senin dediğin gibi adillik akıllılık ise, adalete başvurmak zorundadır; fakat, benim dediğim gibi ise, sadece haksızlıkla işi yürütebilir.”

“Bakıyorum da Thrasymakhos, sadece ‘evet’, ‘hayır’ demekle kalmıyorsun, harika cevaplar da veriyorsun. Hoşuma gitti bu.”

“Senin hatırın için yapıyorum bunu.”

23. “Çok güzel,” dedim. “Fakat, şimdi bana bir iyilik daha yap ve cevap ver: Birlikte haksız bir eylem yapmayı amaçlayan bir devlet, bir ordu, haydutlar, hırsızlar ya da başka bir grup, birbirlerine haksızlık ederlerse (ortak hedeflerinde) başarılı olabilirler mi?”

[d] “Olamazlar.”

“Ya, birbirlerine zarar vermekten kaçınıp, yasalara uygun, adil ve haklı davranmayı seçerlerse, daha başarılı olabilirler, değil mi?”

“Evet.”

“Çünkü, adaletsizlik insanlar arasında ayrım, kin ve kavga yaratır; tersi ise insanlar arasında birlik ve dostluk yaratır. Öyle değil mi Thrasymakhos?”

“Hadi, öyle olsun. Seninle kavga etmek istemem.”

“Sağ ol, sevgili dostum, ama şuna da cevap ver: Adaletsizliğin işi, bulunduğu her yerde ikilik yaratmaksa, özgürler ile köleler arasına nifak ve nefret sokacak ve birlikte çalışmalarını engelleyecektir, değil mi?”

[e] “Kesinlikle engeller.”

“Hatta, haksızlar iki kişi olsalar, bu, onların birbirleriyle kavga etmelerine ve hem birbirlerine hem de adil olanlara düşman olmalarına neden olur. Öyle değil mi?”

“Öyle.”

“Peki, adaletsizlik tek bir kişi ile sınırlanmış, sadece onu sarmış olsa, niteliğini gene de korur, öyle değil mi?”

“Hadi diyelim ki korudu!”

“Öyleyse, besbelli ki bu adaletsizlik (hiçbir durumda, değişmeyen) devleti, aileyi, orduyu veya herhangi bir tek topluluğu ele geçirdiğinde, topluluğun içine nifak tohumları ekerek, onu bölüp parçalıyor ve bunları birlikte hareket edemez hale getiriyor. Bu şekilde de hem kendisine, hem

kendisinin karşısında olanlara ve

[352a] özellikle de bütün adil insanlara düşman oluyor. Öyle değil mi?”

“Öyle kesinlikle.”

“Peki adaletsizlik tek bir kişiye musallat olup (onun karakterini yönlendirdiğinde) aynı derecede kötü etkilere sahip değil midir? Önce insanın kendisiyle uyumuna zarar vererek onu iş göremez hale getirir, sonra da onu kendisine ve doğruya düşman hale getirir. Buna katılır mısın, Thrasymakhos?”

“Katılırım.”

“Peki, ama sevgili dostum, tanrılar adildir değil mi?”

[b] “Öylelerdir, diyelim.”

“Öyleyse, tanrılar da haksızlıktan nefret edecek, adaletin dostu olacaktır, değil mi?”

“Konuş, sen konuş canının istediği gibi. Sana karşı çıkıp da buradakileri incitmek istemem.”

“Peki, öyleyse geri kalan ‘yemeğimin’ de tadını çıkarttır bana ve şu ana kadar verdiğin gibi cevap ver bana. Yani adillerin, daha akıllı, becerikli ve işinin ehli, azimli olduklarını, ötekilerin ise, birlikte bile hiçbir şeyi başaramayacaklarını söyle;

[c] gerçi haksızlık yapanların da birlikte büyük bir şeyler başardıklarını söyler dururuz bazen, ama tamamen yanılıyoruz bunu söylerken; çünkü onlar zaten bütünüyle haksızlıktan yana olsalardı, omuz omuza bir iş yapamazlardı. Belli ki onlarda kurbanlarına verdikleri zararları birbirlerine vermekten onları alıkoyan ve bir arada hareket etmelerini sağlayan tek tük adalet kalıntıları var. Bunlar yapmak istedikleri işlerde haksızlığa kısmen bel bağlamış insanlardır; çünkü tamamen sapmış insanlar, zaten bir iş yapma yeteneğinden büsbütün yoksundurlar.

[d] Ben bu konuyu böyle anlıyorum, senin başta iddia ettiğin gibi değil. Öte yandan, adil insanların daha iyi ve daha mutlu bir hayat geçirip geçirmediği meselesine gelince, bu apayrı bir sayfanın konusudur, bu soru’nun cevabını daha sonra veririz demiştik, hatırlıyorsan. Şimdi bunun cevabını vermeye çalışalım. Şimdiye kadar söylediklerimize dayanarak iddia ediyorum ki adil kişi ötekinden daha iyi ve mutlu yaşar. Yine de bu işi daha da derinlemesine çözümlemeye çalışalım; çünkü buna vereceğimiz cevap insanın yaşama kuralının ne olması gerektiği sorusunun üzerindeki sis perdesini de kaldıracak.”

“Devam et o zaman.”

“Bir soru sorarak devam etmek istiyorum: Sence atın bir görevi, bir işlevi var mıdır?”

[e] “Vardır, tabii ki.”

“Peki, bir atın veya başka bir şeyin özel görevi[33] dediğimizde ne anlıyoruz? Eğer bir iş sadece birisi tarafından ya da en iyi o kişi tarafından yerine getiriliyorsa, bu işe o kişinin görevidir, demez miyiz?”

“Anlamadım,” dedi.

“Anlatayım: Gözlerinden başka bir şey, görmeni sağlayabilir mi?”

“Sağlayamaz.”

“Kulaklarından başka bir şeyle işitebilir misin?”

“İşitemem tabii.”

“O zaman bu organlarımızın görevleri bunlardır değil mi? Gözün görevi görmek, kulağın görevi de işitmek.”

“Evet, öyle denilebilir.”

[353a] “Ama bir asma dalını bir kılıçla, kamayla ya da basit bir bıçakla vb. budayabiliriz, değil mi?”

“Elbette.”

“Ama hiçbirisi bu iş için yapılmış bağ bıçağı kadar iyi iş görmez değil mi?”

“Haklısın.”

“Öyleyse bağ bıçağının görevinin asma dalı kesmek olduğunu söyleyemez miyiz?”

“Söyleyebiliriz, elbette!”

24. “O zaman, biraz önce özel görevin yalnızca veya en iyi şekilde, o iş yapılmasına imkân veren şeyin içinde yattığını anlıyorsun değil mi?”

[b] “Ne demek istediğini anladım,” dedi ve söylediklerime katıldığını söyledi.

“Çok güzel. Peki sence de kendine özgü görevi olan her şey, aynı zamanda zorunlu olarak bu iş için gerekli beceri ve yeteneğe de sahip değil midir? Mesela yeniden sorayım: Gözlerin bir görevi vardır, değil mi?”

“Vardır, tabii.”

“O zaman görme konusunda özel bir yetileri vardır, değil mi?”

“Vardır.”

“O zaman kulak da belli bir yetiye sahiptir değil mi?”

“Haklısın.”

“Kendine özgü görevi olan her şey için bu böyle, değil mi?”

“Evet, böyle.”

“Peki gözler görme yetisine sahip olmasaydı da

[c] onun yerine bir yetersizlik sergileselerdi, yine de görevini yerine getirebilir miydi?”

“Böyle bir şey nasıl olsun ki? Gözlerin kör olup da görememesi durumunu mu kastediyorsun?”

“Önemli olan onlardaki yetinin ne olduğu sorunu değil. Sorduğum şey daha genel: Her şey kendine özgü görevini yine kendine özgü yeteneği sayesinde hakkıyla yerine getirirken, buna sahip değilse, görevini istenmeyen bir şekilde yerine getirir mi, onu soruyorum.”

“Dediğin gibi olur elbette.”

“Örneğin kulaklar da kendine özgü işitme yetisini kaybettiklerinde görevlerini yapamazlar, değil mi?”

“Haklısın.”

[d] “Ve aynı ilke bütün diğer şeyler için de geçerlidir. Buna ne dersin?”

“Sanırım.”

“Peki, şunu bir düşün: Ruhun da başka hiçbir şeyin yerine getiremeyeceği, sadece onunla gerçekleştirebileceği kendine özgü bir görevi yok mudur? Mesela, gözetmek, yönetmek ve danışmanlık yapmak vb. ruhun kendine özgü görevleri değil midir? Bu görevleri ruhtan başka bir varlığa atfedip onun görevleri olarak ilan edemeyiz, değil mi?”

“Evet, başka hiçbir şeye mal edilemez bu görevler.”

“Peki yaşamak da ruhun görevleri arasında sayılamaz mı?”

“Kesinlikle.”

“O zaman ruhun da kendine özgü bir yeteneği olduğunu söyleyebiliriz.”

“Evet, söyleyebiliriz.”

[e] “Ve o da böyle bir yetenekten yoksun kaldığında, sevgili Thrasymakhos, görevini yerine iyi getirebilir mi, yoksa bu imkânsız mıdır?”

“Evet, haklısın.”

“O zaman kötü bir ruh, kötü bir yönetici ve bakıcı, iyi bir ruh da iyi bir yönetici olur, değil mi?”

“Evet, böyle olmak durumunda.”

“Adıllığın, (hakseverliğin, dürüstlüğün) ruhun becerisi ve yeteneğini oluştururken tersinin, onun yetenekten yoksunluğunun belirtisi, onun zafiyeti olduğu konusunda anlaşmıştık, değil mi?”

“Evet, anlaşmıştık.”

“O halde, adil, haksever bir ruhun yapıp ettikleri iyidir; haksızlıktan yana olansa kötü yaşar.”[34]

“Söylediklerinden bu çıkıyor.”

[354a] “Ve iyi yaşayan mutlu ve ahlaklı olurken, kötü yaşayan için bu durum tam tersidir, değil mi?”

“Evet, kesinlikle.”

“O zaman, adil, haklılıktan yana insan mutlu, ötekisi ise değildir.”

“Öyle olsun, bakalım.”

“Fakat, mutsuz bir hayat değil, mutlu bir hayat yarar sağlar, değil mi?”

“Tabii ki.”

“Buradan şu çıkıyor ki sevgili dostum Thrasymakhos, adaletsiz olmak adil olmaktan asla daha yarar getirici olamaz.”

“Haydi, varsın bu senin (Trakya tanrıçası) Bendis bayramındaki şölenin olsun, Sokrates.”

“Bu şöleni sana borçluyum, sevgili dostum,” dedim. “Çünkü öfken geçti ve şimdi bana karşı daha yumuşak davranıyorsun. Fakat yine de tam tadını çıkaramadım bu durumun. Ama bu senin değil benim hatam.

[b] Önüne konan yemeklerden birini bırakıp öbürüne saldıran ve sonuçta da hiçbirinin tadını tam olarak alamayan aç gözlü oburlar gibi daha başta aradığımız şeyi, adaletin özünü (mahiyetini) bulmadan, daldan dala atlayıp, adaletin, kötülük ve bilgisizlik mi, yoksa bilgi, beceri, gayret, erdem mi olduğunu cevaplamaya çalıştım ve ardından adaletsizlik adaletli olmaktan çok daha yarar sağlayıcıdır, denince, bu soruya yönelmemi engelleme fırsatı vermedim ve bütün tartışmamız sonucunda yine

[c] ben, aslında hiçbir şey bilmediğimi anlamış oldum. Çünkü adaletin özünün ne olduğunu bilemedikten sonra, onun bir yetenek, beceri (erdem) olup olmadığını, ona sahip olanın mutlu olup olmadığını nasıl bilebilirim ki?”[35]

***

İKİNCİ KİTAP

1. [357a] Bu konuşmaların ardından tartışmamızın sonuna geldiğimizi sanıyordum, yanılmışım. Meğer hepsi bir “giriş”miş.[36] Cesaretini ve inatçılığını her fırsatta gösteren Glaukon, bu sefer de Thrasymakhos’un bu şekilde geri çekilmesini kabullenemedi ve sözü aldı.

“Amacın nedir Sokrates? Adaletin her zaman haksızlıktan daha iyi olduğu konusunda bizi gerçekten ikna mı etmek istiyorsun, yoksa gerçekten ikna edemeyince ikna etmiş gibi görünmeye mi çalışıyorsun?” dedi.

[b] “Elimden geldiğince sizi ikna etmeye çalışıyorum, Glaukon,” diye cevap verdim.

“O zaman niyetin doğrultusunda davranmadığını ve bunda başarılı olamadığını söylemek zorundayım. Şimdi sana bir soru sorayım: Getireceği (olumlu) sonuçlar (çıkarlar) adına değil de, sırf kendisi için isteyebileceğimiz bir (maddi, manevi) en üst değer var mı? Örneğin sevinçler ve zararsız haz duyguları gibi; hani, tadına varılınca geriye sadece, o şeye sahip olmanın sevincinin kaldığı bir şey?”[37]

[c] “Evet, sanırım.”

“Peki sırf kendisi için ve sonuçlarından dolayı sevdiğimiz bir şey var mı? Örneğin akıllılık, görmek, sağlıklı olmak konularında ne dersin? Bu tür şeyleri hem sonuçlarından ötürü hem de kendileri için severiz, değil mi?”

“Evet!”

“Peki bunlar dışında bir de jimnastik yapmak, bir hastalığın tedavi edilmesi, hekimlik ve başka para kazanma yollarını icra etmek gibi, bizim öyle yapmaktan çok da haz almadığımız, bizim için zahmetli olan, fakat bize

[d] para getiren ve başka yararlar sağlayan üçüncü grup şeyler de yok mudur?”

“Evet, bunların da ayrı bir tür oluşturduğu söylenebilir. Niye soruyorsun bunları?”

“Bunların hepsinin içinde adaleti nereye yerleştirebileceğini merak ediyorum da ondan.”

[358a] “Bence adalet bunların içindeki en üstün şeyler arasında değerlendirilmelidir. Yani, mutluluğu arayanların hem sırf adalet için hem de beraberinde getireceği sonuçlar için arzu ettikleri şeyler.”

“Fakat geniş kitleye böyle görünmüyor durum. Onlara göre, adalet, beraberinde getireceği yüzeysel saygınlık ve para için uğrunda çabalanması gereken; yoksa zaten yorucu olduğu için kaçınılması gereken bir şeydir.”

2. “Evet, çoğu insan böyle düşünüyor. Thrasymakhos da onlardan biri örneğin. O da sırf bu yüzden adaleti yerden yere vurup haksızlığı övüyor örneğin. Fakat ben biraz mankafa olduğumdan, galiba beni ikna edemiyor!”

[b] “O zaman biraz da beni dinle bakalım, ikna olacak mısın, olmayacak mısın o zaman görürüz. Thrasymakhos, sanırım bir yılan misali, çok erken büyüldü. Ben ise, senin adalet ve adaletsizlikle ilgili açıklamalarından hiç de tatmin olmuş değilim. Benim merak ettiğim şey beraberinde getireceği ödüllerden, nimet ve sonuçlardan bağımsız olarak,[38] adaletin kendisinin ne olduğu ve ruhun içine yerleştiği zaman kendi başına nasıl bir halde bulunduğu. Sen de izin verirsen, ben bu konuyu irdelerken, Thrasymakhos’un yaptığı gibi,

[c] öncelikle adaletin herkes tarafından kabul edilen anlamının ne olduğunu, onun kökeninde neyin yattığını açıklamaya çalışacağım. İkinci olarak da, adalet için gayret gösteren bütün insanların, adalette sadece zorunlu bir kötülük gördüklerini, onu bir ‘iyi’ olarak anlamadıklarını ispat edeceğim. Üçüncü olarak ise, onların öyle yapmakla haklı olduğunu, çünkü dediğiniz gibi, haksız bir insanın hayatının adil bir insaninkine göre daha büyük yararlar getirdiğini göstereceğim. Gerçi bu konuda farklı düşünüyorum Sokrates. İşin gerçeği, Thrasymakhos’un ve diğer

insanların bu yöndeki sözlerini işite işite kafam epey karıştı

[d] ve çıkış yolu bulamıyorum, çünkü adaletin üstün olduğunun ispatını kimseden, öyle arzu ettiğim gibi, doğru dürüst işitmedim. Adaletin kendisi uğruna övüldüğünü, tercihan senden duymak istiyorum. Bu yüzden de ben olanca gücümle haksızlığı savunacağım ki sen de adaleti bütün gücünle övebilesin. Ne dersin, olur mu?”

“Harika,” diye cevap verdim. “Çünkü mantıklı bir insan ister

[e] kendisi konuşsun ister sadece dinlesin, her ikisine de sevinir.”

“Çok güzel. O zaman söylediğim gibi, öncelikle, adaletin özü nedir, kökeninde ne yatar, ondan bahsedeceğim. Çoğu insan, haksızlık etmenin, adaletsizliğin doğasından ötürü iyi bir şey olduğunu, fakat haksızlığın mağduru olmanın da kötü olduğunu söyler;

[359a] haksızlık etmenin getirdiği yarar, mutlak haksızlığa uğramanın getirdiği felakete göre daha azdır. Dolayısıyla hem haksızlık eden hem de haksızlığın mağduru olan insanlar, sonunda bunun götürüsünün getirisinden daha fazla olduğunu anlayıp, birbirlerine haksızlık etmemek konusunda bir anlaşmaya varmışlar. Bu konudaki yasalar ve karşılıklı anlaşmaların altında da bu mantık yatıyor. Yasanın buyurduğu şeylere adil ve hakka uygun denilmesinin asıl sebebi de budur. İşte adaletin kökeninin nerede olduğunu, onun nasıl bir şey olduğunu anlamak istiyorsak, bunları dikkate almalıyız. Bu durumda adalet, en iyi şeyle en kötü şeyin ortasında,[39] yani, cezalandırılmayacağından emin bir şekilde haksızlık yapmak ile hiçbir şekilde öcünü alamadan haksızlığa maruz kalmak arasında bir şey olarak ortaya çıkmıştır. Bu da gösterir ki, adalet kendiliğinden bir nesne gibi görülmez;

[b] insanın, haksızlık yaptığında, mutlaka karşılığında bir haksızlığa maruz kalacağının bilinciyle, yani insanın, olumsuz sonuçlarına bizzat maruz kalmadan, başkalarına haksızlık yapma imkânının bulunmamasından ötürü kabul ettiği bir şeydir. Cezasını görmeden haksızlık etme gücüne sahip olan bir insanın, diğer insanlarla, onlara haksızlık etmeme konusunda bir sözleşme yapması düşünülemez. Bunu yapan insanı ya adam yerine koymazlar ya da deli sayarlar. İşte, adaletin nasıl bir şey olduğu, onun kökeninin nerede yattığı konusunda genel kanaat bu şekilde özetlenebilir Sokrates.”

3. “Şimdi bir insanın haksızlık edecek gücü olmadığı için, yani istemeden adil davrandığını, şöyle bir durum hayal ederek, daha anlaşılır kılabiliriz:

[c] Adil ve adillikten uzak insana diledikleri şekilde davranma izni verelim. Sonra da diğerlerinin onları nereye sürükleyeceğine bir bakalım. Sonunda anlayacağız ki, adil olan da hırsından ötürü haksız davrananın izlediği yolun aynısını izliyor; çünkü her insan, doğası gereği, iyi diye, bu yolu izler ve ancak yasaların zoruyla ondan uzaklaşıp eşitlik ilkesini benimsemeye mecbur kalır. Adil olan ile olmayana tanıdığımız serbestçe davranma imkânı, efsanede olduğu gibi, insanların Lidyalı[40] Gyges’in[41] atasının sahip olduğu güce sahip olmaları halinde gayet güzel ortaya çıkar.[42][d] Anlatılageldiğine göre, bu adam, Lidya kralının hizmetindeki bir çobanmış. Bir gün sürüsünü otlattığı yerde bir fırtına çıkmış, bir deprem olmuş ve bulunduğu yerin hemen yakınlarında bir yerde bir yarık açılmış. Bu manzara karşısında afallayıp kalan çoban, bu yarığın içine girmiş ve bu hikâyede karşılaştığı diğer birçok efsanevi olaydan başka, bir de üzerinde küçük kapılar olan, tunçtan bir atla karşılaşmış orada. Kapılardan birini açınca içeride, normal bir insanın sahip olabileceğinden çok daha büyük bir bedene sahip bir cesetle karşılaşmış.

[e] Cesedin parmağında bir yüzük varmış, başka bir şey de yokmuş. Çoban bu yüzüğü aldığı gibi hemen yukarı çıkıp gitmiş. O memlekette çobanlar, sürüler hakkında aylık bilgi vermek üzere toplanıp kralın huzuruna çıktıklarında o da parmağındaki yüzükle çıkagelmiş. Diğer çobanların arasında otururken, yüzüğün taşını, bilinçsizce avucunun içine doğru çevirmiş

[360a] ve bunu yapar yapmaz da görünmez olmuş. Diğer insanlar kendi aralarında onun nereye gittiğini şaşkınlık içinde birbirlerine sormuşlar. Çoban yüzüğün taşını eski konumuna tekrar getirmiş ve bu kez de görünür hale gelmiş. O an anlamış ki, yüzüğün taşını aşağı

doğru çevirince görünmez, yukarı doğru çevirince de görünür oluyor. Yüzüğün böyle bir sihirli güce sahip olduğunu iyice anladıktan sonra, bir yolunu bulup krala gönderilen ulakların arasına karışarak,

[b] kraliçeyle görüşme fırsatı bulmuş; kraliçenin kanına girip onun da yardımını alarak, kralı kendi istekleri yönünde hareket eden bir adam haline getirmiş ve sonunda da onun tahtını ele geçirmiş.”

“Şimdi, bu yüzükten elimizde iki tane olduğunu ve birini adil, haksever insanın, diğerini de adaletsiz kişinin taktığını düşün. Bunu takan hiç kimse, adalete, hakkaniyete bağlı kalacak ve başkasının malına mülküne el sürmeyip bunlardan uzak duracak kadar çelik iradeli değildir;

[c] çünkü görünmez olmanın getirdiği gücü kullanarak pazara gidip istediğini yürütmek, evlere gidip canının çektiğiyle sevişmek, dilediği insanı öldürmek, dilediğini de hapisten kurtarmak, kısacası insanlar arasında bir tanrı gibi dolaşmak imkânına sahiptir. Böyle bir durumda her ikisi de aynı şeyleri yapmak eğilimi içine girerler. Bu da, denebilir ki, bir insanın isteyerek ya da adil davranmanın kendisi için bir zenginlik (erdem) olduğunu düşünerek değil de, mecburen adil davrandığının kanıtı olarak sunulabilir. İnsanlar, kendilerine (tepki olarak) hiçbir zararın gelmeyeceğini bildikleri durumlarda haksızlık etmekten geri durmazlar,

[d] çünkü hepsi de haksızlığın adillikten daha fazla yarar getirdiğini düşünürler ve bu konuda konuşan herkesin söyleyebileceği gibi, doğrudur da bu. Örneğin, böyle bir görünmez olma gücüne sahip olup da bunu kendi lehine, başkalarının malını çalmak veya onlara zarar vermek için kullanmaya yanaşmayan bir insanın, gördükleri en zavallı, en aptal insan olduğunu düşünürler içten içe. Her ne kadar kendi aralarında bu insanı övüp kendilerine yalan söyleseler de, sırf haksızlığa uğramaktan korktukları için yaparlar bunu. Bu konuda bu kadar açıklama yeter herhalde.”

4.

[e] “Şimdi, bu ikisinin yaşayışı hakkında tam bir yargıya varmak istiyorsak, en yalın haliyle adil insanla, en yalın haliyle adil olmayan insanı alıp karşılaştırmamız gerekiyor. Onların, bu özellikleri en salt biçimiyle temsil ettiklerini varsayıp, adilin öteki yanından, berikinin de adil yanından öteye az buçuk ne varsa bunları görmezlikten gelip (kafamızda ayıklayalım) ve yok sayalım; (çünkü böyle bir soyutlama yapmadan) bu konuda bir fikir sahibi olamayız. Kısacası, bunları kafamızda en uç, en salt biçimlerinde canlandıralım. Önce, haksızlıktan yana olan kişi, becerikli, işinin ehli uzmanlar gibi davransın, diyelim ki usta bir dümenci (kaptan) gibi; dümenci, yeteneklerinin sınırlarını bilir, yapabileceğini yapamayacağından ayırt eder;

[361a] şunu cesaretle yapmaya kalkar, buna el sürmez; ayrıca yanlış bir müdahalesini telafi etmeyi becerir. Adil olmayan kişi de aynen bu uzman gibi haksız eylemlerine yönelip bu arada, hani kusursuz bir haksızlık sergiliyorsa, kurnazca kendini gizleyebilsin; çünkü haksızlığın en uç ve en eksiksiz biçimi, aslında adaletten tamamen uzakken, adil bir kişi gibi görünmektir. O bakımdan, katıksız biçimiyle, haksızlığın en uç noktasında olan insanın en uç adaletsizliği yapabileceğini düşünmeliyiz ve onun en haksız işleri yaparken bile toplum içindeki haksever davranışlarıyla en adil, en saygın kişi olarak itibar gördüğünü varsaymalıyız.

[b] Yanlış bir adım attığında, tökezlediğinde tekrar dikilebilmeli; etkili bir şekilde konuşma yeteneğine sahip olmalı ki yakayı ele vereceği noktada, başkalarına kendisinin süttten çıkmış ak kaşık olduğunu inandırabilsin. Önünü açmak için bir şeyler yapması gerektiğinde, cesaretini, gücünü ve dostları ve parası üzerinde sahip olduğu hâkimiyeti kullanabilmeli.”

“Şimdi bu insanın karşısına bir de, saf, temiz, iyi niyetli, Aiskhylos’un dediği gibi, iyi görünmek değil gerçekten de iyi olmak isteyen bir insanı koyalım.[43] Yalnız bu adamın toplum tarafından adil biri olarak görünmediğine emin olmamız lazım;

[c] çünkü bu kimsenin, adil olduğu başkaları tarafından anlaşıldığında, adalete bağlılığının sırf adaletin kendisi için mi, yoksa onun beraberinde getireceği kazançlar ve ün için mi olup olmadığı tam anlaşılamaz. Bu yüzden bu kimse, başta bahsettiğimiz, o haksızlık edenin aksine,

katıksız adil (dürüst, yasalara uyan) biri olsun, başka hiçbir şey olmasın. Fakat, başkaları onu insanların en kötüsü, en adaletsizi sansın. İşte ancak bu durumda onun, adaleti sonuna kadar savunmanın beraberinde getireceği rezilliği ve başka olumsuz sonuçları göze alıp almadığı, erdemi sonuna kadar savunup savunmadığı belli olabilir. Farz edelim, bu kişi tüm bunları göze alıp ömrünün sonuna kadar

[d] da adil olduğu halde, haksızlıktan yana biri olduğu sanılarak yaşıyor. Şimdi söyle bana, hayatlarının sonuna ve hedeflerine ulaştıklarında, biri adalete bağlı kalarak ötekisi kalmayarak yaşamış olandan hangisi (daha) mutludur?”

5. “İlahi sevgili Glaukon, bu adamları, ne güzel diğer tüm özelliklerinden arındırarak, adaletin ve adaletsizliğin tipik sembolü iki heykel gibi beğenimize sunuyorsun,” dedim.

“Elimden geldiğince öyle yapmaya çalışıyorum. Şimdi bu insanların tam olarak neye benzediklerini anladıktan sonra, sanırım onların nasıl bir hayat sürdüklerini tarif etmek güç olmayacak.

[e] Yalnız bunların hayatları hakkında şimdi söyleyeceklerim sana kaba gelebilir; ama bilmeni istiyorum ki bu sözler benim değil, haksızlığı adalete üstün tutan insanların sözleridir. Bunlar diyecekler ki, bu adil, dürüst olmadığı sanılan insan falakaya yatırılır, türlü işkencelerden geçirilir, zincire vurulur, gözleri dağlanır, her türlü acıyı çeker; sonunda da çarpmıha gerilir[44] ancak ondan sonra gerçekten adil olmak değil

[362a] öyle gözükmek gerektiğini anlar. Aiskhylos’un şu sözlerinin, adil olandan çok, öteki için söylenmesi gerekir; çünkü, denmektedir ki, adil olmayan kişi, görünümünün değil de gerçekliğin dünyasında yaşadığı için, haksız

görünmek değil, haksız
olmak ister:

‘Soylu planların özenle olgunlaştığı

Aklın derin çukurlarından hasadı kaldırarak.’

[b] Öyle gözükp de aslında adil olmayan kişi, devlette politik etkiye sahip olur; istediği kişiyle evlenir ve çocuklarını da dilediği ailenin çocuklarıyla evlendirebilir; dilediği kimseyle ticaret yapar, iş kurar ve bunlardan da hep kendisine çıkar sağlar. Haklı mı haksız mı oldu, diye bir kaygı gütmendiğinden, hem özel işlerinde hem de devlet işlerinde düşmanlarının önüne geçmeyi başarır, onlar kaybettikçe kendisi güçlenir, zenginleşir. Kazandıklarıyla dostlarını ihya edip düşmanlarına zarar verebilir. Üstelik, bu kazandıklarıyla, tanrılara bol bol adaklar adar, kurbanlar keser; bunlarla gösteriş yapar durur. Böylelikle de hem tanrıları hem de insanları memnun etmeyi,

[c] tanrıların sevgili kulu olmayı, adil insanlardan çok daha kolay başarır. Bu bakımdan da Sokrates, hem tanrılar hem de insanlar; haksız, adaletten uzak kişinin hayatını, berikinin hayatından daha iyi kılmak için sanki seferber olurlar.”

6.

[d] Tam Glaukon’a cevap vermek üzereydim ki, kardeşi Adeimantos araya girerek, “Sokrates, sanırım bu konuda söylenen bu şeyleri doyurucu bulmuyorsundur,” dedi.

“Neden doyurucu bulmayayım? Başka ne söylenebilir ki bunların üstüne?”

“En kritik noktalardan biri unutuldu bence.”

“O zaman atasözünün de dediği gibi, kardeş kardeşe yardım etsin. Glaukon bazı şeyleri eksik bıraktıysa ya da bir yerlerde aksadıysa, sen ona yardım et. Gerçi itiraf etmeliyim ki Glaukon’un bu sözleri bana söyleyecek bir şey bırakmadı, adaleti, doğruluğu savunacak güç bırakmadı bende.”

[e] “Saçmalama Sokrates. Sen söyleyeceklerime kulak ver şimdi. Glaukon’un söylediklerini daha iyi kavrayabilmek için, adaleti övüp haksızlığı yerenlerin de fikirleri üzerinde durmamız lazım. Anneler, babalar ya da bir kimseyi yetiştirmekle yükümlü olanlar, yetiştirecekleri kişilere her zaman doğru, adil, haksever olmayı öğütlerler. Peki ama neden? Adaletin kendisi için değil tabii,

[363a] onun getireceği saygınlık ve ün için yaparlar bunu. Bilirler ki, insan adil görünürse, bunun sağladığı saygınlıkla, devlette bir mevki elde edebilir, iyi biriyle evlenebilir, yani demin Glaukon’un, haksızlık eden, ama adil görünen kişi için saydığı yararları sağlayabilir. Bunlar adil

bir kişi olma ününün getirilerini iyice abartırlar, çünkü tanrıların (doğruluktan) yana değeri yargılarını da kendi kefelelerine katarlar ve bunun beraberinde getireceğı yararları saya saya bitiremezler. Yüce Hesiodos, Homeros'a, tanrıların adil insanlara neler bahşedeceklerini şu sözleriyle açıklar:

[b]

‘Yüksek dallarında palamutların fişkırđı,
gövdesine arıların yuva yaptığı ağaçlar;
Yünlerinin ağırlığını taşıyamayıp sendeleye
sendeleye yürüyen koyunlar.’

Homeros da toplum içinde saygınlık kazanan bu insanlar için buna benzer şeyler söyler:

‘Sanki masumların masumu, bir kraldır,
Erdemde ve bilgelikte tanrıyla yarışır;
Şaşmaz doğrulukla ülkesini yönetirken,
[c] Ülkesinin kara toprağından buğday, arpa
fişkırır,

Ağaçların dalları meyvelerden kırılır.
Sürüsündeki hayvanlar doğurur da doğurur;
Denizden çıkan balığın haddi hesabı yoktur.’

Musaio'sla oğlunun (ilahi ve methiyelerde) tanrılar adına, adillere bahşettiğı nimetler bunlardan daha göz kamaştırıcıdır. Onlar şiirlerinde adilleri alıp, aşağı Hades diyarına götürür, orada onları azizlerin ziyafetine konuk eder, başlarına çelenk takar, kana kana şarap içirirler. Sanırsın ki erdemli olmanın en büyük ödülü, sonsuza kadar içip sarhoş olmaktır.

[d] Bazıları tanrıların ödülünü çok daha ileri götürerek, inancını koruyan, sözünü tutan insanların soyunun sopunun tükenmeyeceğini, adının nesillerden nesillere aktarılacağını söyler. İşte onlar adaleti, benzer şekilde övmeye çalışırlar. Öte yandan, dinsizlerin de Hades'in bataklıklarına mahkûm edileceklerini, kalburla su taşıyacaklarını, sağken rezil rüsva olacaklarını,

[e] Glaukon'un o adil kimseler için saydığı bütün belaların bu adamların başına geleceğini söylerler. Bundan daha ileri de gitmezler. İşte onların, adil kimselerle adil olmayanları övmeleri ve yermeleri böyledir.

7. Bunların dışında, Sokrates, bu konuda üçüncü bir düzlemde, ozanlardan ve gündelik hayattan neler duyduğumuzu da göz önünde tut.

[364a] Bunların hepsi de tek bir ağızdan, adilliğın ve ölçülülüğün takdir edilesi şeyler olduğunu söylerken, bir yandan da bu ilkeleri hayata geçirmenin zorluğundan ve zahmetli oluşundan bahsederler. Haksızlık, yasa, kural tanımazlık ise tam tersine kolayca icra edilebilir şeylerdir, bunlar sadece yasalar ve kamuoyu tarafından kınanmıştır, o kadar (derler). Onlar için adil olmak, olmamaktan daha az kazançlı bir şeydir. Bu bakımdan, zengin ve toplum içinde etkili, ama kötü niyetli insanları hem herkesin içinde hem de kendi aralarında yüceltmeye hazırđırlar. Öte yandan, iyi insanların, eğer yoksul ve güçsüz kimselerse, diğerlerinden daha iyi olduklarını kabul etmekle birlikte

[b] bunları horlamaktan ve onlara saygısızlık etmekten de geri durmazlar. Ama yaptıkları arasında en tuhaf şey, belki de bunların beceri, akıllılık, ustalık, gayret ve tanrılar üzerine söyledikleridir. Derler ki, tanrılar bile iyi insanlara sefil ve felaket dolu bir hayat bahşederken, kötü insanları, serserileri iyi ve mutlu bir hayatla ödüllendirirler. Dilenciler ve kâhinler de zenginlerin hayatını iyileştirme seferberliğinde yerlerini alırlar: Bunların ta kapılarına kadar giderek, içlerinde tanrılardan gelen güçler olduğunu ve bu güçler sayesinde düzenlenecek şenliklerde, ziyafetlerde, kurbanlar ve büyülü sözler aracılığıyla kendilerinin veya atalarının

[c] işlemiş olduğu günahları sildirebileceklerine onları inandırmaya çalışırlar. Bir de yine, aynı gücü kullanarak ufak bir ücret karşılığında, kapısına gittikleri zenginlerin düşmanlarını, bu insanlar adilmiş, haksevermiş, değilmiş diye bakmadan cezalandırmayı teklif ederler. Bunu yaparken de tanrıları kendi istekleri doğrultusunda hareket ettirme gücüne sahip olduğunu iddia

ettikleri büyülu sözlerden ve sihirlerden yararlanacaklarını söylerler. Bunlar söylediklerinin geçerliliğini doğrulatmak için de ozanların sözlerine başvururlar. Mesela kötülük etmenin kolay bir şey olduğunu savunan Hesiodos'un sözleri buna örnek olabilir:

'Kötülüğü aramaya giden insanların yolu,
Rahat ve düz, neredeyse hepimizin içinde var o;

[d] Erdemi arayanın yoluna ise

Alinteri koymuştur tanrılar ve upuzun, zahmetli, dik bir yoldur bu.'

Homeros'un şu sözleri de insanların tanrıların niyetlerini değiştirebileceğini savunanlara ilişkindir:

'Tanrıları bile ikna edebilirsiniz,
Adaklarla, kurbanlarla gönüllerini alan sözlerle
değiştirebilirsiniz düşüncelerini;

[e] Yağ kokusu, et kokusu yayıldıkça etrafa

Öfkesi alınır Tanrı'nın; merhameti hatırlar
bir anda.'

Bunlarla da yetinmezler, Selene ile Musa'ların çocukları olduğu düşünülen Musaios'la Orpheus'tan[45] yararlanırlar.[46] Bunlara dayanarak düzenledikleri kutsal törenlerde, yalnızca tek tek kişileri değil, diğer devletleri de, suç işleyen insanların günahlarından arınıp

[365a] temizlenebileceklerine inandırmaya çalışırlar. Derler ki, 'sırlar' denilen, kurbanların kesildiği, şenliklerin yapıldığı (mistik) ayinlerde, insanların hem yaşarken hem de ölümden sonra günahları affettirilebilir. Bunlara uyduğumuz takdirde öbür dünyanın azaplarından kurtulabileceğimiz, bunları ihmal ettiğimizde de korkunç azaplarla karşılaşabileceğimiz düşüncesini yaymaya çalışırlar."

8. "Peki Sokrates, beceri, çalışkanlık (erdem) ve serserilik konusundaki bütün bu ve benzer sözler, bu insanların, tanrılarınca değerlendirilişine ilişkin sözler, genç insanlara nasıl yansıyabilir sence? Hayatını en iyi ve en mutlu şekilde geçirmesi için nasıl biri olması ve bu uğurda hangi yolları izlemesi gerektiğini öğrenmek isteyen pek çok genç insan var. Şimdi düşün Sokrates, duyduğu her şeyi kapıp, onlardan kendisine dersler çıkarmaya çalışan ve düşünceleri bir o yana bir bu yana savrulan iyi niyetli toy gençlerimiz, erdem ve kötülük konusunda karar verirken,

[b] insanların ve tanrıların adil ve adil olmayanı nasıl göreceklerine dair söylenen bu sözleri duyunca nasıl etkilenirler? Pindaros'un şu sözlerini kendi kendine tekrarlamayacak mıdır bu genç:

'Şu içine girdiğimde bütün ömrümü huzurlu ve
güven içinde geçireceğim kaleye,

Doğru yolu izleyerek mi

Yoksa binbir hile ve düzenbazlıkla dolu haksız yolu izleyerek mi tırmansam?'

Gördüğün gibi Sokrates, gerçekte adil olduğu halde böyle bilinmeyenin adilliği, ona yarar sağlamak şöyle dursun, başına beladan başka bir şey getirmezken, kişi haksızlıktan yana olduğu halde adil görünümüne bürünmüşse, bu sefer bilinmeyenin adilliği tanrılara layık bir hayat vaat edebiliyor ona. O zaman, bilge kişilerin de bana söylediği gibi, madem görünüş,

[c] özdeki gerçekliğin önüne geçiyor ve mutlu olup olmayacağımızı belirleyen bir hâkim haline geliyor, ben de kendimi tamamen beni mutlu edecek bir dış görünüş biçmeye, aslında öyle olmadığım halde, çevreme erdemli (adil, dürüst) bir insan görüntüsü vermeye, böyle bir dekor oluşturmaya adamalıyım. Arkama da bilge ozan Arkhilokhos'un[47] bahsettiği o kurnaz ve hilekâr tilkiyi almalıyım. Birisi çıkıp da 'kötü insanların kötülüklerini gizlemesi çoğunlukla zordur'

[d] derse, biz de o zaman ‘zaten büyük işler becermek hiçbir zaman kolay olmamıştı’ deriz. Kısacası, bütün bunlardan şu çıkıyor: Hayatta mutlu olmak istiyorsak bu yolu izlemeliyiz, yani haksızlık yapıp başkalarına doğru gözükmeliyiz. Kendi haksızlıklarımızı gizlemek için gizli dernekler, kulüpler[48] kurmak gerekir. Tabii, yaptıklarımızın cezasız kalabilmesi için meclisleri, mahkemeleri söz oyunları ile etkileyebilecek retorik[49] ustalarının yardımına da mutlaka başvurmak gerekecek. Bütün

bunlara rağmen ‘herkesi kandırabilir, onları kendinize inanmaya zorlayabilirsiniz, ama tanrıları asla’ diyenleri duyar gibiyim. Peki ya tanrılar yoksa ya da varlarsa bile insanların işleriyle zerre kadar ilgilenmiyorlarsa ne olacak?

[e] Tanrılar hakkında bildiğimiz bütün şeyler asırlardır halkın dilinde olan şeylere ve soyları sopları geçmişe dayanan ozanların mısralarına dayanıyor. Zaten, hem halktan insanların hem de ozanların bizzat kendileri, kurbanlarla, dualarla, adaklarla tanrıların niyetlerinin değiştirilebileceğini söylemiyorlar mı? En iyisi mi biz tutarlı olalım ve tanrılara inanacaksak, onlar hakkındaki bu sözlerle de inanalım; ya da hiçbirine inanmayalım, tanrıları yok sayalım. Ozanların dediklerine uyarsak, en iyisi, adaletsiz insan olup, haksızlıktan kazandıklarımızla tanrılara adaklar adamaktır. Çünkü adil insan olursak,

[366a] belki öbür dünyadaki azaptan kurtuluruz, tanrıların hışmına uğramayız, ama bu sefer de haksızlıktan elde edebileceğimiz her şeyden mahrum kalmış oluruz. Halbuki adaletsiz davrandığımızda, hem bunun getireceği kazançlardan yararlanırsınız hem de bu kazançlardan elde ettiklerimizi kullanarak, kendi günahlarımızı affettirir, azap çekmeyiz. Buna karşılık, adalet tanımayanlar ve onların çoluğu çocuğu bu dünyada yaptıkları haksızlıkların cezasını er geç Hades’te çekecektir, diyenler de olabilir. O zaman biz de ‘İyi ama arkadaşım, peki (mistik) sır ayinlerinin, bağışlayıcı tanrıların gücünü hiç mi aklına getirmiyorsun?

[b] En büyük devletlerin hepsi bunların gücünden bahsetmiyor mu? Tanrıların çocukları, yani ozanlar ve peygamberler de bu hakikati müjdelemiyor mu bize?’ diye sorarız.[50]

9. Gerek sıradan insanlar gerekse de sözü dinlenir, büyük insanlar diyorlar ki, adaletsizliğin üzerine doğruluk elbisesi giydirdiğimizde sağlığımızda olsun, öldükten sonra olsun, hem tanrılarla hem de insanlarla herhangi bir sorun yaşamayız. Peki o zaman, katıksız haksızlığı değil de, katıksız doğruluğu seçmenin iyi olduğuna dair düşünceyi neye dayanarak

[c] savunabiliriz? Durumun böyle olduğunu bilen ve kafa, kişilik, mevki ve zenginlik bakımından üstün olan bir insanın adalete değer vermeyeceğini, onu öven insana kahkahalarla gülmeyeceğini kim iddia edebilir? Bu sözlerimin yanlış olduğunu kanıtlayacak ve adaletin en iyi kılavuz olduğu fikrini özümsemiş bir insan varsa, bu adam, haksızlık eden insanlara öfkelenmeyecek, hatta onlara bağışlayıcı davranacaktır, çünkü o da bilir ki, tanrısal bir yaratılışa sahip ya da hakikatin bilgisine bir yerlerden erişmiş insanlar dışında

[d] kimse, kendi isteğiyle adalete, hakkaniyete yönelmez. Ona göre haksızlığı yeren insanların bunu yapmalarının sebebi, korkaklıktan, yaşlılıktan ya da kimi zayıflıklardan ötürü haksızlık yapmaya güçlerinin yetmemesinden ileri gelmektedir. Deneyimlerimiz de göstermiştir ki, bu insanlar haksız davranmaya güçlerinin yettiği ilk fırsatta, ellerinden geleni artlarına koymazlar. Ama bütün bunların nedeni, Sokrates ile konuşmamızdan çıkan bir şey:

[e] Sevgili dostum, sözleri bugünün insanlarına kadar korunagelmiş eski zamanların kahramanlarından başlayarak, kendini adaletin savunucusu olarak övüp duran sizlerin arasından kimse, adaletsizliği yerip adaleti savunurken, adil olmaktan kaynaklanan ün ve şerefle birlikte armağanları sayıp dökmekten başka bir şey yapmadı. Bir kimse de çıkıp bunların, ne tanrılar ne de insanlar tarafından görülebilen, taşıyıcısının ruhunun içindeki kendi gücünden ne şiirlerinde ne de düzyazılarında bahsetmemiştir; kimse, adaletin sırf karakteristik özelliklerinden ötürü en iyi’yi, haksızlığın ise en büyük kötü’yü içinde sakladığını göstermemiştir.

[367a] Bunların özündeki iyilikten ve kötülükten bize daha çocukluğumuzdan itibaren söz etseydiniz, bugün, insanlar başlarına bir haksızlık gelmemesi için etrafındakileri gözetleyeceklerine, kötülüklerin en kötüsü olan adaletsizliği ruhlarında barındırmamak için kendi kendilerinin bekçileri olurlardı.

İşte Sokrates, Thrasymakhos ve onun gibilerin bu konuda düşünebileceklerinin bunlar ve benzeri şeylerden ibaret olduğunu sanıyorum; adaletin ve karıştının doğasında var olan hakiki gücü, gördüğüm kadarıyla kabaca ters yüz etmektedirler.

[b] Benim bu söylediklerim sana çok sert gelmiş olabilir, ama senden çekinmem gerekmiyor; senin bu görüşlerin tam tersini nasıl savunabileceğini merak ettiğim için böylesine ayrıntılı bir tespit yaptım. Şimdi bize sadece, adillığın haksızlıktan nasıl üstün olduğunu göstermekle kalma, her birinin, kendi başlarına insan ruhu üzerinde nasıl etkiler bıraktığını, bu etkilere bakarak hangisinin en üst manevi değer, bir ‘iyi’, hangisinin kötü olduğunu kanıtla; dış görünüşü, Glaukon’un talep ettiği tarzda bir yana bırak; çünkü her ikisinin de hakiki ününü gözardı edip onların görünümünün ürünü (yani sahte adalet severin halkta bıraktığı izlenimi) için içine katmazsan

[c] adil olanı ve olmayanı yerdüğünü veya övdüğünü iddia etmeyip, sadece bunların dışa yansıyan geçerli durumlarını göz önünde tuttuğunu ileri süreceğiz. Ancak böyle yapmakla, adaletin güçlüünün çıkarına, haksızlığın ise onu işleyen insanın çıkarına ve yararına, güçsüzün ise zararına olduğunu iddia eden Thrasymakhos ile aynı safta, gizlice haksızlığa davet çıkarmış oluyorsun. Madem sen adaletin görme, işitme, bilgi, sağlık gibi değerlerini görünümünden değil, özlerinden alan değeri yüksek (iyi) şeylere benzediğini, yani sadece sonuçları için değil, daha çok sırf kendisi için arzu edilebilecek bir şey olduğunu itiraf ediyorsun,

[d] o zaman adil olmanın sadece ve sadece kendi doğasından ötürü kişiye yarar getiren yanlarını öv; haksızlığı da sırf kendi doğasından dolayı getireceği zararlardan ötürü yer. Bırak bunların beraberinde getireceği ödülleri ve ünleri başkaları övsün. Başka insanların, adillığın övgüsünü ve haksızlığın yergisini, sırf bunların beraberinde getireceği ödüllere, cezalara dayanarak yapmasına müsamaha gösterebilirim belki,

[e] ama bütün ömrünü bu soruların cevabını arayarak tüketmiş senin gibi bir insanın, böyle yapmasını asla kabul edemem. Senden daha fazlasını beklerim doğrusu. Bu bakımdan bize sadece adaletin, adaletsizlikten daha iyi olduğunu göstermekle kalma, diğer insanlar veya tanrılar görsün görmesin, bu özelliklerin tek başlarına bir insanda ne gibi etkilerde bulunduğundan söz et ve ancak buna dayanarak, birinin iyi ötekinin de kötü olduğuna karar ver.”

10. Glaukon’la Adeimantos’un yeteneklerine her zaman hayran olmuşumdur,

[368a] ama bu sözlerini duyunca bu hayranlığım birkaç kat daha arttı. Şöyle dedim onlara: “Babalarının oğulları, dinleyin beni şimdi. Glaukon’un hayranı olan dostu[51] ozan Megara[52] savaşında gösterdiğiniz üstün kahramanlıklardan ötürü, bu adamın[53] manevi oğulları olan sizlere elejisini[54] ithaf etmişti.

‘Ariston’un oğulları: Şanlı bir adamın tanrısal

soyu!’

Son derece yerinde bir söz gerçekten de dostlarım. Haksızlığın, adillikten üstün olduğuna kanaat getirmediğiniz halde, haksızlıktan yana böyle konuşabilmemiz için tanrısal bir ruh sizi etkiliyor olmalı. Biliyorum

[b] siz bu sözlerle ikna olmuyorsunuz. Kişiliğinize bakarak biliyorum bunu; yoksa sizi hiç tanımasam, bu sözlerinizi duyup hakkınızda tersi bir kanaate sahip olabilirdim. Ama size duyduğum güven arttıkça, bu konuda neler söyleyebileceğim konusundaki kafa karışıklığım da artıyor. Sanki doğruluğu savunmaya gücüm yetmeyecekmiş gibi geliyor bana. Bunun kanıtı, adaletin haksızlıktan üstün olduğunu savunurken Thrasymakhos’a karşı verdiğim yanıtı doyurucu bulmayışınız. Öte yandan, adalete yardımcı olmamam da düşünülemez;

[c] çünkü nefesim yettiğince, sesim soluğum kesilmedikçe, haksızlığı

savunanlara karşı, adaletten yana saf tutmamak, korkarım tanrılara karşı sorumluluğu da zedeler. En iyisi adalet lehine elimden geldiğince ağırlık koymak.”

Bu sözlerim üzerine Glaukon ve diğerleri tartışmayı yarıda bırakmayıp var gücümle adaleti savunmaya devam etmemi istediler. Adaletin ve tersinin gerçekten de nasıl şeyler olduğunu ve bunların beraberinde getirecekleri yararları ve zararları göre, hangisinin rehber alınması gerektiğini enine boyuna göstermemi istediler. Ben de şunları söyledim:

“Şimdi bu konunun incelenmesi o kadar da basit bir şey değil,

[d] keskin bir zekâ gerektiren ciddi bir iş. Bu yetenekten yoksun olduğumuz için araştırmamızı şu örnekteki gibi yapalım: Diyelim ki biri, uzağı iyi göremeyen birinden uzakta bir yerlerdeki küçük yazılmış harfleri okumasını istiyor. Biri başka bir yerde bu harflerin daha büyük boyutlarda daha büyük bir yüzeye yazıldığını fark etse, sanırım bu büyük bir şans olur; önce uzaktaki büyük harfleri okur, sonra da küçük harfleri inceler ve bu iki grubun aynı harflerden oluşup oluşmadığını anlamaya çalışırdı.”

“Haklısın, Sokrates,” dedi Adeimantos, “ama bu şanslı keşfin

[e] adalet konusundaki incelemeyle ne ilgisi var, onu çözemedim.”

“Söyleyeceğim. Adalet hem tek tek insanların hem de bütün bir devletin[55] meselesidir değil mi?”

“Evet, öyledir.”

“Peki devlet tek bir kişiden daha büyük değil midir?”

“Elbette.”

“Belki büyük ölçekteki adalet daha büyük

[369a] olur ve böylelikle onu görmemiz kolaylaşır. Bu yüzden de adaleti

önce

devlette vücut bulmuş (oluşmuş) biçimiyle inceleyelim, daha sonra da onun tek tek kişilerde ne gibi durumlar aldığını görelim; yani daha büyük olandan elde ettiğimiz izlenimleri, daha küçük olanı yorumlarken kullanalım.”

“Bu çok iyi bir fikir işte!”

“Şimdi biz bir devletin yavaş yavaş doğuşunu, oluşumunu anlamaya çalışırsak, o devletteki adaletin ve adaletsizliğin de yavaş yavaş oluşumunu anlamış olmaz mıyız?”

“Neden olmasın?”

“Böyle bir yol izlediğimizde de kafamızdaki soruları daha kolay yanıtlamaz mıyız?”

[b] “Evet, hem de çok kolay.”

“O zaman, ne dersin, böyle bir işe girişelim mi? İyi düşün ama, bu o kadar da kolay bir şey değil.”

“Düşündüm, merak etme. Sen devam et, daha fazla sabırsızlandırma beni,” dedi Adeimantos.

11. “Bence,” diye söze başladım, “bir devlet, aramızdan kimsenin kendi kendine yetememesinden, başka pek çok şeye (ve kişiye) ihtiyaç duymasından doğar. Devletin başka bir kökeni olabileceğini düşünebiliyor musun?”

“Hayır, düşünemiyorum.”

[c] “O zaman türlü türlü ihtiyaçları olan insanlar bunları karşılayabilmek için birbirlerinin yardımına başvururlar; ancak çok çeşitli ihtiyaçları olduğundan, çok sayıda insanı yurttaş ve yardımcıları olarak bir yerleşimde toplarız; bu yerleşim topluluğuna (cemaatine) devlet adını veririz, öyle değil mi?”

“Doğru.”

“İnsanlar her zaman karşılıklı bir verme alma ilişkisi içinde olurlar. Buna istek diyorlar, çünkü mübadelenin[56] kendi yararlarına olduğunu bilirler.”

“Çok doğru.”

“O zaman şimdi, biz kafamızda bir devlet[57] doğuralım. Bu devletin kökeninde bizim kendi ihtiyaçlarımız olacaktır, değil mi?”

“Tabii.”

[d] “İhtiyaçlarımızın[58] en başta geleni ve en önemlisi yiyecek bulma ihtiyacıdır. Yiyecek olmadan var olmamız, hayatımızı sürdürmemiz mümkün olur mu?”

“Olmaz tabii.”

“İkincisi barınma, üçüncüsü giyinme ve buna benzer ihtiyaçlardır.”

“Doğru.”

“O zaman gel şimdi devletimizin bu temel ihtiyaçları nasıl hakkıyla karşılayabileceğine bir göz atalım. Bu ihtiyaçlarımızın karşılanması için devletimizde bir çiftçi, bir yapı ustası, bir de dokumacı olması gerekmez mi? Tabii bunların yanında bir de kunduracı ve diğer bedensel ihtiyaçlarımızı karşılayacak nesneleri üreten insanların da bulunması gerekir.”

“Çok haklısın.”

“O halde, en zorunlu ihtiyaçlarla kendini sınırlayan bir devlette bile en az dört beş kişinin olması gerekiyor.”

[e] “Bu çok açık bir şey.”

“İyi ama bu nasıl olacak? Herkes kendi ürettiği şeyleri diğerlerinin ortak kullanımına mı sunacak?[59] Mesela bir çiftçi tek başına, kendi ihtiyacının dört katı yiyecek üreterek ve böylelikle de kendi yiyecek ihtiyacını karşılamaya yetecek olan zamanın dört katını harcayarak diğer insanların da karnının doymasını mı sağlayacak; yoksa diğerleriyle hiçbir ilişki kurmadan, kendi ihtiyaçlarını kendi karşılayabilecek şekilde, sadece kendisine yetecek yiyeceği üretip geriye

[370a] kalan dörtte üçlük zamanı da kendi evini, kendi giysilerini ve kunduralarını yapmaya mı ayıracak?”

Adeimantos söze karışarak, “Bence birinci yol, ötekine göre daha makul olur, Sokrates,” dedi.

“Zeus aşkına, bana da öyle görünüyor,” diye cevap verdim. “Sen bunu söyleyince,

[b] aklıma, kimsenin doğal verileriyle (yaradılıştan) birbirine denk olmadığı, herkesin doğasında farklı nitelikler ve yetenekler taşıdığı, kiminin şu işe kiminin de bu işe uygun yetenekle donanmış olduğu aklıma geldi; yoksa sen başka türlü mü düşünüyorsun?”

“Yoo, senin gibi düşünüyorum.”

“Peki bir insan tek bir işle uğraştığında mı, yoksa çeşit çeşit işlerle uğraştığında mı daha güzel çalışır?”

“Tek bir işle uğraştığında.”

“Bir de tabii, zamanında yapılmayan bir işin, layıkıyla gerçekleştirilmesi mümkün değildir.”

“Kesinlikle.”

“Çünkü, bir iş, o işi yapanın keyfini bekleyemez; tam tersine, o işi yapmaya niyetlenen kişi, yapacağı işin ne zaman yapılması gerektiğini bilip ona göre davranmak zorundadır.”

[c] “Çok doğru.”

“Öyleyse diyebiliriz ki, bir insan, diğer işleri başkalarına bırakarak, yeteneğine uygun tek bir işe odaklanıp onu zamanında bitirirse toplamda hem daha verimli, hem daha kolaylıkla hem de daha özenle yapılmış bir iş çıkar ortaya.”

“Şüphesiz.”

“Madem öyle, sevgili Adeimantos, bir devlette, saydığımız bu işlerin hepsinin yapılabilmesi için dörtten daha fazla insan olması gerekir; çünkü bir işçi, orağın güzel olmasını istiyorsa, açıktır ki onu kendisi yapmayacaktır; ya da tarım için gereken sabanını, tırmığını.

[d] Aynı şey yapı ustaları, dokumacı ve kunduracılar için de geçerlidir.”

“Doğru.”

“Bu durumda da, marangozlar, demirciler ve daha birçok zanaatkâr devletimize katılmak durumunda kalacak ve böylelikle de devletimiz büyüyecek.”

“Haklısın.”

“Çiftçimizin tarlasını sürerken,

[e] duvarcının da malzemesini taşıırken kullandığı, kunduracıların ve dokumacıların yün ve deri elde ederken yararlandığı öküzleri ve diğer hayvanları besleyip onlara göz kulak olacak çobanlara, hayvan bakıcılarına ihtiyaç duyulsa da, devletimiz çok büyümüş olmayacaktır.”

“Ama bunlara sahip olan devletse, artık pek küçük sayılmayacaktır.”

“Peki onu, ithalata ihtiyaç duymayacağı bir yerde kurmak hemen hemen imkânsızdır, öyle mi?”

“İmkânsızdır.”

“O zaman, bir de başka devletlerden malları getirecek insanlara ihtiyacımız olacak.”

“Doğru.”

“İyi ama, bu insanların, ihtiyacımız olan malları getirmek için gidecekleri devletlere eli boş giderlerse,

[371a] yine eli boş dönecekleri kesindir, değil mi?”

“Evet, kesindir.”

“O halde, yapmamız gereken şey, sadece kendi devletimizdeki insanların ihtiyacı oranında mal üretmekle yetinmek değil, dışarıdan da mal getirebilmemizi sağlayacak nitelikte ve oranda mal üretmeye yönelmek olacaktır.”

“Çok haklısın.”

“Bunu yapmak isteyince de, devletimizdeki çiftçi ve zanaatkâr sayısını artırmamız gerekecek.”

“Öyle olacak.”

“Tabii, dışarıdan mal getirip götürmekle görevlendirilmiş tüccarlara da ihtiyacımız olacak, öyle değil mi?”

“Evet.”

“O zaman bize tüccar da lazım.”

“Hem de acilen!”

“Mallarımızı başka devletlere, şayet deniz yoluyla taşıyacaksak,

[b] çok sayıda usta denizciye ihtiyacımız olacak.”

“Evet, bir hayli denizci gerekiyor devletimiz için.”

12. “Peki ama, insanlarımız kendi devletimizin sınırları içinde mallarını nasıl değiş tokuş edecekler? Hatırlarsan, insanların ürettiklerini mübadele etmesini devletimizin temel varlık nedeni olarak görmüştük.”

“Alıp satarak mübadele edecekler.”

“O zaman devletimizde bir de pazar yeri ve orada kullanılacak paranın[60] bulunması gerekiyor.”

“Öyle tabii.”

[c] “Şimdi, diyelim ki bir çiftçi ya da zanaatkâr, ürettiği malı pazara taşıdı, fakat bir de baktı ki onun ürettiği mala o an için kimse ihtiyaç duymuyor. Ne yapacak bu adam, işi gücü bırakıp, pazarda malını satın alacak adamları bekleyip duracak mı?”

“Tabii ki hayır. Orada bu işi devredebileceği insanlar olacak. İyi yönetilen devletlerde, bedence zayıf olup elinden hiçbir iş gelemeyen insanlar genellikle bu işi yaparlar. Bunların işi, pazarda bekleyip

[d] üreticiden ürettiği malı satın almak, daha sonra da pazarda bu malı ihtiyacı olana satmaktır.”

“Demek ki, böyle bir durum devletimizde satıcılar kastını doğuruyor? Pazar yerinde oturup, alışveriş işlerinin yapılmasını sağlayan insanlara satıcı, bir site devletinden ötekine mal ticaretinin yapılmasını sağlayan araçlara da tüccar ismini veriyoruz, değil mi?”

“Evet.”

“Bir de bir yandan, birlikte iş görülemeyecek kadar düşük seviyede bir zekâyâ sahip

[e] öte yandan bedensel güçleri sayesinde ağır işleri yapabilecek insanlar var. Bunlar bu işleri yapıp para kazanabilmek için emeklerini satarlar; aldıkları paraya ücret, kendilerine de ücretli denir, değil mi?”

“Doğru.”

“Öyleyse ücretliler de besbelli ki devletin tamamlayıcısıdır, değil mi?”

“Sanırım.”

“O zaman onlarla birlikte, devletimizin gerçekten bir devlet olacak kadar büyüdüğünü söyleyebilir miyiz sevgili Adeimantos?”

“Söyleyebiliriz tabii.”

“İyi ama bu devlette adaleti ve adaletsizliği nerede arayacağız? Sence bu saydıklarımızın hangisine yerleşmiştir bunlar?”

[372a] “Şu an için sevgili Sokrates, onların karşılıklı ihtiyaçlarından başka bir şey gelmiyor aklıma.”[61]

“Doğru söylüyor olabilirsin; ama gel en iyisi biz bu konuyu gecikmeden ele alalım. Bunun için öncelikle, bizim bu kafamızda tasarladığımız devlete dahil olan insanların nasıl bir hayat süreceklərini görmek gerekiyor. Şüphesiz, mısır, şarap, elbise ve kundura üretecekler; kendi evlerini yapacaklar. Yazın hep birlikte, yalın ayak ve çıplak, kışın ise iyice giyinmiş, örtünmüş bir şekilde işlerini görecekler.

[b] Ve kanımca da arpa, buğday ve çavdardan un üretilip unu yoğurup kızartacak (fırınlayacak), iyi çavdar ve buğday ekmeğini kamış hasırların ya da taze yaprakların üzerine dizecekler.[62] İşlerini bitirince de sarmaşık veya mersin dallarından[63] yapılmış yataklarına uzanacak, yaptıkları şeyleri çocuklarıyla birlikte afiyetle yiyecek, başlarına çelenkler takmış bir vaziyette şaraplarını içecek; tanrılara ilahiler okuyup, övgüler sunacaklardır. Birbirleriyle iyi geçinip, aile saadetini bozmamaya özen gösterecek, yoksulluğun baş göstermesinden ve savaştan korktukları için

[c] ancak yetiştirebilecekleri kadar çocuk yapacaklardır.”

13. Glaukon burada söze karışıp, “İyi de Sokrates, adamların ekmeklerine katık yapacakları bir şey yok, sen afiyetle yemek yemekten, ziyafet çekmekten bahsediyorsun,” dedi.

“Doğru tabii. Katığı unutmuşum. Yurttaşlarımızın elbette tuzu, zeytini, peyniri olacak. Köylülerin yaptığı gibi, soğan kıracak, lahana pişirecekler. Üstüne tatlı niyetine incir, nohut, bakla da yiyecekler. Bir yandan, mersin yemişiyle, palamutu kızgın ateşte kızartacak, bir yandan da azar azar içkilerini yudumlayacaklar.

[d] Böyle beslenerek, sağlıklı ve huzurlu bir şekilde uzun bir ömrü tamamlayacaklar. Çocuklarına da böyle huzurlu bir hayatı miras bırakacaklar.”

Bunlar üzerine Glaukon, “İlahi Sokrates! Hani bir domuzlar devleti kursan, bu insanları ancak böyle besleyebilirsin!” dedi.[64]

“Ne yapalım yani. Başka nasıl yaşatalım bu adamları?” diye sordum.

“Bugün sıradan bir insan nasıl yaşıyorsa öyle masalarda yemek yemeliler. Yemekleri, tatlıları, katıkları günümüz insanlarıninki gibi olmalı.”

[e] “Şimdi anladım,” dedim. “Siz benden öyle sıradan bir devleti değil, bolluk içindeki bir devleti tasarlamamı istiyorsunuz. Belki bunu yapmak daha iyi olur; çünkü belki de, adaletin ve haksızlığın nereden çıktığını bu tür devletleri inceleyerek daha iyi anlayabiliriz. Gerçi bence, gerçekten de sağlıklı bir devlet yapısı arzu ediyorsak, benim bu bahsettiğim devlet biçimini kendimize örnek almamız gerekir. Ama istiyorsanız, kendini olduğundan önemli gösteren, abartılı devleti de inceleyebiliriz. Bizi engelleyen hiçbir şey yok. Besbelli ki bu bahsettiğim basit yaşama tarzından tatmin olmakta, yanında bir de

[373a] koltuklar, masalar, yemek üstü yiyecekler, kokular, tütsüler, kadın, kız arkadaşlar, tatlılar hem de her çeşidinden istemektedirler. O zaman da sadece başta söylediğimiz ev, elbise ve kundura gibi temel ihtiyaçlar değil, resim ve nakışla birlikte altın, fildişi ve buna benzer değerli maddelerin de bir yerlerden bulunması gerekecek.”

[b] “Doğru.”

“O zaman bu, devleti daha da büyötmeyi gerektirir; çünkü bizim sağlıklı olarak nitelediğimiz o küçük ve basit devlet bu tür ihtiyaçları karşılamak için yeterli değildir. Devletimiz, bu durumda, zorunlu olmayan ihtiyaçlarla ilgili pek çok meslek erbabını da barındırmak durumunda kalacak. Örneğin, her türden avcı, taklit (gerçeğı resmetme) sanatıyla uğraşıp biçimleri ve renkleri taklit eden insanlar, müzik ustaları, ozanlar, onlara hizmet eden rhapsodos’lar,[65] tiyatro oyuncularını, dansçılar, tiyatro yöneticileri, çeşit çeşit süs eşyası

[c] yapan ve özellikle kadınlara elbise diken zanaatkârlar, ustalar, gibi. Tabii bu durumda daha fazla hizmetkârımız olmalı. Yani lalalardan, sütninelerden, dadılardan, temizlikçilerden, berberlerden, ayrıca et ve un pişiren aşçılardan ve aşçıbaşılardan bahsediyorum. Tabii bunların yanında domuz çobanlarını da unutmayalım. Daha önce tasarladığımız devletlerde bu gibi şeylere ihtiyacımız yoktu; ama şimdiki devlet yapısında olacak. Bir de diğerk çok çeşit hayvanın da beslenmesi gerekiyor bu site devletinde; bakarsın insanlar değişik hayvanların etlerini yemek isterler.”

“Doğru.”

[d] “Tabii böyle yaşayınca da öncekinden daha çok hekime ihtiyacımız olacak.”

“Öyle.”

14. “Bir de eski devlette herkesi beslemeye yeten ülke toprakları, artık dar ve yetersiz kalacak, değil mi?”

“Haklısın.”

“O zaman hem işlemek hem de hayvanlarımızı otlatmak için komşu topraklarının bir kısmına göz koymayacak mıyız? Ve onlar da aynı bizim gibi, temel ve zorunlu ihtiyaçların ötesine geçip, doymak bilmez mal edinme hırsı içine girmişler, zorunlu olanın sınırını aşmışlarsa gözleri bizim topraklarımızda olmayacak mı?”

[e] “Zorunlu olarak, öyle olacak, Sokrates,” dedi.

“Peki, öyleyse savaşmak zorunda kalacağız, öyle değil mi sevgili Glaukon?” diye sordum.

“Maalesef.”

“Şimdilik savaşın bu insanlar için iyi mi, yoksa kötü mü olacağını bir kenara bırakıp ortaya çıktığında, hem kişisel hayatta hem de devlette en büyük kötölükleri doğuran savaşın kaynağını bulmuş olmakla yetinelim.”[66]

“Doğru.”

“İşte bu durumda epeyce büyük bir devlete;

[374a] bizi, yukarıda bahsettiğimiz bütün insanları ve malımızı mülkümüzü işgalcilere karşı korumak ve yaklaşan düşmanla savaşmak için polis’in dışına sefere çıkan bir ordusu olan bir devlete ihtiyacımız olacaktır.”

“Neden, Sokrates? Bu insanlar kendi kendilerini savunamazlar mı?”[67]

“Tabii ki hayır. Hani bu devleti kurarken bir ilke benimsemiştik. Demıştik ki, bir insan tek başına çeşitli ustalıklar, beceriler ortaya koyamaz. Eğer bu ilke doğruysa, bu insanların hepsi, kendilerini düşmanlara karşı koruma becerisini gösteremez.”

“Anladım, çok haklısın.”

[b] “Peki sence de savaş bir ustalık değil midir?”

“Hem de nasıl!”

“O zaman bizim savaşma dediğimiz meslek, kunduracılık işinden daha mı az önem ve ilgiyi hak ediyor.”

“Tabii ki hayır.”

“Biraz önce kunduracılarımızın bir çiftçi, bir dokumacı ya da bir yapıcı (inşaatçı) olmasına izin vermeyeceğimizi söylemiştik hatırlarsan. Bunun nedeni de giydiğimiz kunduraların layıkıyla yapılabilmesi için kunduracıyı işine odaklanmaya zorlamaktı. Diğerk meslek erbabının da yalnızca

yaradılışlarının (doğalarının) uygun olduğu işleri yapmasını, hayatının geri kalanında başka işlerle meşgul olmamasını istemiştik.

[c] Herkes ancak böylelikle verimli ve nitelikli işler ortaya koyabilirdi. Şimdi savaş sanatının en iyi şekilde yapılması bunların hepsinden de daha önemli değil midir? Yoksa herhangi bir çiftçi, kunduracı ya da başka bir zanaatkâr, savaşçı olabilir mi?.. Hani bir satranç ya da zar oyuncusu olmak için bile işi kenarından tutmak yerine onu daha küçük yaştan başlayarak öğrenmek gerekirken?..

[d] Bir işi tam olarak öğrenmemiş, onun tecrübesine yeterince sahip olmayan birinin elinde istediği kadar o işe ait malzeme olsun, yine de, bir aleti eline almakla hemen usta ya da yarışmacı (yarışçı-atlet) olamaz; öyleyse savaşma sanatından haberi olmayan insanlar, ellerine istedikleri kadar bir kalkan ya da başka bir silah alsınlar, sırf ellerinde böyle silahlar var diye, öyle bir günde ağır silahlarla ustaca savaşan biri ya da savaş zanaatının herhangi bir alanında becerikli bir usta haline gelemesler.”

“Evet, öyle olsaydı, bu tür aletlere paha biçilemezdi.”

15. “Öyleyse,” diye devam ettim, “bir bekçinin işi ne kadar önemliyse,

[e] bu, onun bu işi öğrenmek için o kadar fazla zaman harcaması, daha üst düzey yeteneğe sahip olması ve daha fazla emek vermesi anlamına gelir, değil mi?”

“Şüphesiz.”

“Bir insanın bu işi yapabilmesi için bir de bu işe uygun, yaradılıştan gelen doğal yeteneklere sahip olması gerekir, değil mi?”

“Tabii ki.”

“O zaman bizim görevimiz, mümkünse, devleti koruma görevini yerine getirmeye yaradılıştan yatkın ve yapı olarak bu işe uygun olan insanları seçip bulmaktır.”

“Doğru.”

“Yalnız,” dedim yüksek sesle, “Tanrı aşkına, üstlendiğimiz bu seçme işi o kadar da basit bir şey değil. Ama bu bizi yıldırmamalı; gücümüz ölçüsünde elimizden geleni yapmalıyız.”

[375a] “Haklısın.”

“Peki, cins bir bekçi köpeğinin bekçiliğe uygunluk bakımından soylu bir delikanlıdan farklı olduğuna inanıyor musun?”

“Bu soruyla nereye varmak istiyorsun anlamıyorum Sokrates.”

“Şuraya varmak istiyorum: Bunların her ikisi de (bir düşmanın nerede olduğunu çabucak keşfedecek kadar uyanık), bir şey fark ettiklerinde hemen koşup yakalayacak kadar çevik, yakaladığında da onlarla dövüşebilecek kadar güçlü olmalı.”

“Evet her ikisi de böylesi niteliklere sahip olmalı.”

“İyi dövüşmeleri gerekiyorsa, aynı zamanda cesur da olmaları gerekir, değil mi?”

“Doğru.”

“Peki sence, at olsun, köpek olsun ya da başka bir hayvan olsun, gözüpek, atılgan, öfkelenen biri (ya da bir canlı) değilse, cesur olabilir mi?

[b] Sen hiç bu öfkenin nasıl zaptedilemez, önüne geçilemez bir şey olduğunu görmedin mi? İçi öfkeyle dolup taşan bir ruhun ne kadar korkusuz ve inatçı olduğuna hiç dikkat etmedin mi?”[68]

“Dikkat ettim tabii.”

“O zaman bir bekçinin sahip olması gereken bedensel nitelikleri açıkça ortaya koyduk diyebiliriz.”

“Doğru.”

“Ruhen de çabuk kızıp öfkelenen, saldırganlaşan bir yapıda olması gerektiğini söyledik.”

“Evet, bunu da söyledik.”

“İyi ama, Glaukon, insanların böyle huyları varsa, birbirlerine ve diğer yurttaşlara karşı da tahammül edilmez davranışlarda bulunmazlar mı?” diye sordum.

“Zeus aşkına, başka türlü davranmaları kolay değil!”

[c] “Oysa, bunların düşmanlara karşı sert, yurttaşlara karşı da incelikli davranmaları gerekir. Aksi takdirde, yok olup gitmek için dışarıdan bir düşmanın gelmesini beklemeleri bile gerekmez; bunlar daha düşman gelmeden birbirlerini haklamış olurlar zaten.”

“Çok haklısın.”

“Öyleyse ne yapmalıyız? Hem yumuşak huylu hem de öfkeli (cesur) bir karakteri nereden bulabiliriz? Bu ikisi birbirinin tam zıttı olan şeyler değil mi?”

“Öyle görünüyor!”

“Bunlardan hangisini bekçi olarak alırsak alalım, ondan hayır gelmeyecektir; dolayısıyla iyi bir koruyucu bulmak imkânsızdır, değil mi?”

[d] “Öyle!”

Böylesine bir açmaza düştükten sonra, daha önce söylediklerimi şöyle yeniden düşünüp şunları söyledim: “İyi de dostum, tabii ki açmaza düşeriz biz. Baksana, kendi verdiğimiz örnekten kendimiz sapmışız.”

“Nasıl yani?”

“Şöyle: Ruhunda bizim yan yana olmalarını imkânsız saydığımız bu iki zıt niteliği bir arada taşıyan varlıklar da bulunduğunu gözden kaçırdık.”

“Nerede ki bunlar?”

“Belki başka canlılarda da böyle bir yaradılışı gözlemleyebiliriz; ancak en iyi, daha önce de göz önüne aldığımız ‘çoban köpeğinde’ yapabiliriz bu gözlemi.

[e] Bilirsin, iyi cins köpekler sahiplerine ve tanıdıklarına karşı çok yumuşak davranır, tanımadıklarına ise çok serttirler.”

“Evet, biliyorum.”

“O zaman bu iki niteliği ruhunda taşıyan bir bekçi türü ararken, imkânsız olan veya doğaya aykırı bir şeyin peşine düşmüyoruz.”

“Çok doğru.”

16. “Peki bekçiliğe uygun bir kişinin, öfkeli olmak dışında bir de filozofça nitelikler taşıması gerekmiyor mu?”

[376a] “Ne demek istediğini anlamadım?”

“Köpeklerle bakarsan onlarda böylesine harika bir özelliğin olduğunu hemen anlarsın,” diye cevap verdim.

“Ne demek istiyorsun?”

“Şunu: Köpek tanımadığı birini görünce, beriki ona kötü bir şey yapmamış olsa da hırlar, fakat, tanıdığı birini görünce de, bu kişi ona daha önce iyi davranmış olsun ya da olmasın ona hemen kuyruğunu sallar. Bu durum senin hiç mi dikkatini çekmedi?”

“Köpeklerin böyle davrandığını elbette biliyorum, ama buna o kadar da dikkat etmemiştim.”

“Bence köpekte böyle bir içgüdünün olması onun çok akıllı olduğunu, onun doğasında filozofça[69] bir yan bulunduğunu gösteriyor.”

[b] “Neden?”

“Açıklayayım: Köpek bir kimsenin dost mu, düşman mı olduğuna, o kişiyi tanıyıp tanımadığına göre karar veriyor ve kendine yabancı olanı ve olmayanı, tanımama ve tanıma durumuna göre birbirinden ayırt ettiğine göre, köpeğin öğrenme yeteneğinin olmaması mümkün mü?”

“Düşünülemez elbette.”

“Öğrenme heveslisi ve bilgisever aynı şey değil mi?”

“Bence aynı şey.”

“Peki, [c] çevresindeki dostlarına ve arkadaşlarına dostça davranabilen bir insanın aynı zamanda, doğası itibarıyla bilgisever ve öğrenme heveslisi olması gerektiğini rahatlıkla söyleyemez miyiz?”

“Söyleriz elbet...”

“O zaman gelecekte devletin bekçileri hem bilgisever-filozof, hem öfkeli, hırslı hem güçlü hem de becerikli, çalışkan ve kusursuz karakterli olacaktır.”

“Şüphesiz.”

“Bekçilerin taşınması gereken özellikleri belirledik. Peki de bunlar nasıl yetiştirilip eğitilmeli? Bu konuyu irdelemek bizim esas hedefimiz olan, adalet ile haksızlığın

[d] bir devlette nasıl yeşerip büyüdüğü meselesini aydınlatmamıza yardımcı olacak mı? Hiçbir konuyu atlamayalım, esas meselemizden uzaklaşmayalım diye soruyorum bunu.”

Glaukon’un kardeşi Adeimantos söze girdi bu noktada, “Evet, bunu irdelemek bence bu hedefimiz açısından çok önemli,” dedi.

“Zeus adına Adeimantos, yol ne kadar uzun olursa olsun, vazgeçmeden sonuna kadar gitmeliyiz.”

“Öyle tabii.”

“O zaman gel, birbirimize efsaneler anlatır gibi, düşüncemizde erkekleri yetiştirmeyi öyle sakın sakın anlatalım.”[70]

[e] “Öyle yapalım.”

17. “Nasıl olmalı bu

eğitim? Geçmişten beri sürdürülegelen eğitim anlayışından daha iyisini bulmak zor gözüküyor. Bu da beden için jimnastik, ruh için de coşkulu sanatçıların müziği olmak üzere iki kısımdan oluşuyor.”

“Doğru.”

“Eğitimimize önce müzikle[71] başlayacağız, onun arkasından jimnastik gelecek, değil mi?”

“Elbette.”

“Peki müzik eğitime anlatıları (hikâyeleri) da katıyor musun?”

“Katıyorum.”

“Gerçek ve uydurma olmak üzere ikiye ayrılıyorlar, değil mi?”

[377a] “Ve bu gençlerimizi eğitirken bunların ikisini de kullanacağız; ama önce uydurma olanlarla başlayacağız, değil mi?”

“Nasıl yani?”

“Çocukların önce masallarla[72] eğitime başlanması gerektiğini bilmiyor musun? Masallar her ne kadar birtakım gerçek şeyler içerse de bütününe bakıldığında aslen uydurmadırlar. Gençlerimizi de jimnastikten önce bu uydurma masallarla eğitmeye başlamalıyız.”

“Çok doğru.”

“Jimnastikten önce müzik eğitiminin gelmesi gerektiğini söylerken de aslen bu noktayı vurgulamak istemişim.”

“Haklısın.”

“Bildiğin gibi, başlangıç bir işin en önemli parçasıdır; özellikle de körpe ve genç insanlar için.

[b] Çünkü bir insan genellikle vermek istediğin biçim ve karakterine bu dönemde bürünür.”

“Çok doğru.”

“Peki çocuklarımıza hiç göz kulak olmayalım da önlerine çıkan ilk ozandan dinledikleri biçimiyle ilk masalı benimseyip büyüyünce sahip olmaları gerektiğini düşündüğümüz fikirlerin tam zıttı fikirlerin ruhlarına yerleşmesine göz mü yumalım?”

“Yummayalım elbette.”

“O zaman bizim öncelikli görevimiz, şu masal anlatıcı ozanlar üzerinde bir denetim kurmak olacak. İyi masallara izin verecek, kötü masalları yasaklayacak bir denetim olmalı bu.

[c] Sonra annelere ve dadılara, çocuklara bizim onay verdiğimiz masalları anlattırmalıyız. Böylelikle, çocukların bedeninden daha çok, masallarla onların kafalarını biçimlendirmeliyiz. Bugün anlatılan pek çok masalı eleyeceğiz.”

“Hangi masalları mesela?”

“Büyük masallara bakarak küçük masallar hakkında bazı fikirler edinebiliriz. Bunların aynı tarzda olup aynı etkileri yapmaları gerekir,

[d] sence de öyle değil mi?”

“Bence de öyle, ama ben hâlâ bu büyük masallarla neyi kastettiğini anlamadım?”

“Homeros, Hesiodos ve onlar gibi başka ozanların anlattığı masallardan bahsediyorum.[73] Çünkü bunlar insanlara kafadan buldukları öyküleri anlatıp durmuşlardır ve hâlâ anlatmaktadırlar.”

“İyi ama tam olarak hangi masalları kastediyorsun? Bu masallarda neleri beğenmiyorsun?”

“Baştan beri sertçe yerilmesi gereken yanlarını hele anlatı güzelliğinden yoksunsa.”

[e] “Peki, ne bu?”

“Hani, yaptıkları resimleri, orijinaline hiç benzetemeyen ressamı vardır ya, bu ozanlar da anlatılarında tanrıların veya kahramanların özünü kötü yansıtır.”

“Bu gibi hataları kınamakta çok haklısın tabii ki,” diye bana hak verdi, “peki ne türden şeyler bunlar?”

“İlk önce en önemli konularda en önemli anlatıları ozanlar iyi kotarmamışlardır,” diye devam ettim. “Şu Hesiodos’un Uranos eylemlerini canlandırış şekli ve Kronos’un bunun karşılığında nasıl intikamını aldığını anlatışı.

[378a] Kronos’un eylemlerini[74] ve doğru olsa bile, başına gelenleri, sorumsuzca bu biçimiyle mantıktan uzak, toy bir varlığa anlattıracağına, susmayı yeğlemeliydi. Ama bunların illa da sözünün edilmesi gerekiyorsa, bunu mümkün olduğunca az kişiye gizli bir şekilde anlatmak gerekir.[75] Bu hikâyeler dinlendikten sonra öyle Elusinya domuzu da değil, şöyle epey masraflı, büyükçe bir hayvan kesip kurban etmeli ki, dinleyen sayısı azalsın.”

“Bunlar elbette hiç hoş olmayan anlatılar.”

[b] “Evet öyleler Adeimantos ve bizim devletimizde anlatılmamaları gerekiyor. Bir gence ‘En büyük suçları işlersen ya da suç işlediği için babanı[76] vicdansızca cezalandırırsan olağanüstü bir şey yapmış olmazsın. Bu yaptıkların ilk ve en büyük tanrıların daha önce yaptıklarından farklı değildir,’ gibi şeyler söylememeliyiz.”

“Zeus adına, böyle hikâyelerin uygunsuzluğu konusunda aynı fikri paylaşıyoruz.”

“Aynı şekilde, tanrıların birbirlerine savaş açtıklarını, entrikalar çevirdiklerini, aralarında kavga ettiklerini onlara anlatmamalıyız,” diye devam ettim.

[c] “Yok, devletimizin gelecekteki bekçilerinin, aralarında hafif bir düşmanlık doğunca, bundan en büyük utancı duymalarını istiyorsak, o zaman başka. (İşe yarar bu anlatılar). Hele hele devlerin savaşlarını ya da tanrıların ve kahramanların en yakın dostlarıyla yıllar süren kavgalarını asla ballandıra ballandıra anlatmamalıyız. Aksine, insanları yurttaşların dostlarıyla hiç kavga etmediğine, böyle bir şeyin büyük bir günah olduğuna ikna etmek istiyorsak; yaşlıların, küçük yaşlardan itibaren çocuklara

[d] bu yönde hikâyeler anlatmalarını sağlamalı, onlar büyüyünce de bu kez şairler şarkı söyleyip sunmalıdır bunları. Hera’nın[77] oğlu tarafından zincire vuruluşunun, babası annesini döverken annesine yardım etmek istediği için cennetten atılan Hephaistos’un[78] hikâyelerinin ve Homeros’un anlattığı bütün o tanrı savaşlarının, ister mecazi ister gerçek olsun, devletimize girmesini engellemeliyiz. Çünkü bir çocuk, neyin gerçek neyin mecaz (alegori, sembol) olduğunu anlayamaz;

[e] ve bu yaşta edindiği inançlar kemikleşmeye çok müsait olduğu için çocukların ilk duyacakları şeylerin onları erdem yönünde geliştirecek hikâyeler olması çok önemlidir.”

18. “Çok mantıklı. Peki birisi ‘Bunlar hangileri; hangi (manzum) edebiyatı bu öbeğe sokabiliriz?’ diye sorarsa ne cevap vermeliyiz?” diye sordu.

“Sevgili Adeimantos, [379a] sen ve ben burada şu an[79] ozan değil devlet kurucularıyız. Kurucular, ozanların masallarında kullanmaları ve kaçınmaları gereken kılavuz çizgileri ve aşmamaları gereken sınırları bilmek durumundadır, ama edebiyat yapmak onlara düşmez.”

“Haklısın peki tanrı bilimi söz konusu olduğunda bu kılavuzlar nelerdir?”

“Bence şu şekilde olmalı: İster destan, ister şarkı, isterse de tragedya olsun, doğru olan tanrıyı olduğu gibi göstermektir.”

“Evet doğru.”

[b] “O halde tanrı gerçekte iyidir ve öyle gösterilmelidir, doğru mu?”

“Şüphesiz.”

“Peki, iyi olmayan şey zararlıdır! Öyle mi?”

“Sanırım öyle.”

“Ve zararlı olmayan bir şey zarar vermez, doğru mu?”

“Evet doğru.”

“Peki, zarar vermeyen şeyden kötülük gelmez, değil mi?”

“Hayır, gelmez.”

“Ve kötülük getirmeyen şey kötülüğün nedeni de olamaz. Doğru mu?”

“Nasıl olsun?”

“Güzel. Peki iyi olan şey aynı zamanda yararlı mıdır?”

“Evet.”

“Peki mutluluğun da nedeni midir?”

“Evet.”

[c] “O halde iyi olan şey her şeyin nedeni değildir; yalnızca iyilik getirir, kötülüğün kabahati ona yüklenemez.”

“Evet öyle.”

“O halde, Tanrı iyi olduğuna göre, yaygın kanının aksine her şeyin sebebi olamaz. Aksine, iyilikler kötülüklerden çok daha az olduğu için insanların yaşadıklarının yalnızca küçük bir bölümünden tanrılar sorumludur. Ve iyi şeylerin nedeni yalnızca tanrılardır, kötü şeylerin nedenini ise tanrılarda değil, başka yerde aramalıyız.”

“Bu çok doğru.”

[d] “O zaman, Homeros ya da bir başka ozan tanrılar hakkında mantıksızca hatalar yapıp (böyle kötü şeyler) yazdıklarında onlar ile hemfikir olamayız:

‘İki çanak durur eşğinde Zeus’un

Alınyazılarıyla doldurulmuş, iyi olan ile biri, öteki kötüyle.

Kime ki Zeus her ikisinden karıştırıp kaderi

sunar,

Onun payına felaket düşer, ama mutluluk da bulur bazen pekâlâ;

Kime ki o alınyazısını (çanakları) karıştırmadan

sunar,

Onu kovalayıp durur en berbat hırs tanrısıl

ülkede

Ya da öteki şey, öyle ki

[e] Zeus koruyucusudur iyinin ve kötünün!’

19. Ayrıca birisi Pandaros’un[80] yeminlerini ve antlaşmalarını bozmasına Zeus ve Atina’nın sebep olduklarını öne sürerse bunu da hoş karşılamayacağız. Tanrıçaların aralarındaki kavgaları, savaşları Zeus ve Themis’in[81] kışkırttığını söylediklerinde de ayrıca

[380a] genç insanların Aiskhylos’un[82] şu dizelerini dinlemelerine:

‘Bir yuvayı ve bir soyu yok etmek isterse

Suç tohumunu eker insanın yüreğine bir Tanrı.’

Bir ozan, Aiskhylos’un yukarıdaki dizelerde yaptığı gibi, Niobe’nin[83] çektiği acılar üzerine ya da Pelopların,[84] Truvalıların[85] başına gelen felaketler hakkında yazıyorsa, bunları tanrıların eseri gibi anlatmamalı ya da şimdi bizim yapmaya çalıştığımız gibi bunun nedenlerini izah etmeli, ‘Tanrı burada

adil ve iyi davranmıştır ve cezalandırılanlar da bundan yarar görmüş, daha iyi olmuşlardır’

[b] demelidir. Yoksa, cezalandırılanların mutsuz olduklarını, bu mutsuzluğun sebebinin de tanrı olduğunu, işte bunu ozanların söylemesine izin vermemeliyiz. Yok eğer, ‘Kötüler sefil bir haldelerdi, bu yüzden cezalandırılmaları gerekirdi ve bunun tanrı tarafından yapılması onlara yararlı oldu’ diyecekse, buna bir itirazımız olmaz.[86] Ve de kim bir kötülüğün kaynağı olarak iyi olan tanrıyı gösterirse ona karşı olanca gücümüzle mücadele etmeliyiz ve eğer devletin iyi yönetilmesini, iyi bir düzen istiyorsak, ne düzyazıda ne de şiirde, genç yaşlı, hiç kimsenin böyle sözleri söylememesi, işitmemesi gerekir.

[c] Çünkü bu sözler hem kendi içinde çelişkilidir hem de yararsız ve saygıdan yoksundur.”

“Bu kuralı destekliyorum. Hoşuma gitti doğrusu,” dedi.

“Öyleyse bu,” diye sözlerime devam ettim, “tanrılara yönelik yasalardan, anlatıcıların ve ozanların kollaması gereken yol gösterici ilkelerden biridir: Tanrı her şeyden değil, sadece ‘iyi’den sorumludur.”

“Doyurucu bir açıklama.”

[d] “Şimdi ikinci yasayı düşünelim. Tanrı sence kötü amaçlar için çeşitli kılıklara girip, farklı şekillerde görünüp bizi aldatabilen bir sahtekâr mı? Yoksa kendine ait özel görünümünden çıkma olasılığı en az olan varlık mıdır?”[87]

“Bunu hemen cevaplayamam.”

“O zaman şunu cevapla: Bir şeyin biçimi değişmişse,

[e] bu değişiklik ya kendisinden ya da başka bir şeyden kaynaklanmak zorundadır, değil mi?”

“Evet öyledir.”

“Ve dış etkenler tarafından değiştirilmeye en az müsait şeyler en sağlam olanlar değil midir? Örneğin vücudumuz yiyip içmekle, çalışmakla, bitkiler güneş ışığıyla, rüzgârla ve benzer etkenlerle değişir.

[381a] Peki ama en az değişenler en güçlü ve en sağlıklı olanlar değil midir?”

“Şüphesiz.”

“Peki bir dış etkiyle en az sarsılacak, değişecek olan ruh da en cesur ve en bilge olan değil midir?”

“Kesinlikle.”

“Bu kural bence en sağlam yapılmış ve iyi durumda olan şeyler, aletler, giysiler, binalar için de geçerlidir. Ne kadar iyi işlenmiş ve korunmuşlarsa, zamandan ve diğer kendi dışlarındaki şeylerden o kadar az etkilenirler.”

“Bu doğru.”

[b] “O zaman sağlam olan her şey, bu özelliğini ister doğaya, ister sanata, isterse de her ikisine borçlu olsun, dış etkilerle en az değişen şeydir.”

“Öyle görünüyor.”

“Peki tanrı ve tanrıya ait şeyler her bakımdan mükemmel değiller midir?”

“Şüphesiz.”

“O halde değişmeye en az maruz kalan tanrıdır.”

“Kesinlikle en az.”

“Peki tanrı kendi kendini değiştirebilir mi?”

“Eğer değişmişse, şüphesiz kendi kendisini değiştirmiştir.”

20. “Peki, mesela kendisini değiştiriyorsa bu değişim daha iyiye, daha güzele doğru mu, yoksa daha kötüye ve daha çirkine doğru mudur?”

“Hani diyelim ki değişiyor, bu ister istemez mükemmelden daha eksiğe ve çirkine doğru olur.

[c] Çünkü, tanrının güzelliğinde ya da iyiliğinde bir eksiklik bulunabileceğini söyleyemeyiz.”

“Çok doğru. Peki Adeimantos, sence hal böyleyken bir tanrı ya da bir insan isteye isteye kendisini kötüleştirir mi?”

“İmkânsız...”

“O halde bir tanrının kendisini değiştirmek istemesi imkânsız bir şeydir ve bu yüzden, her tanrı, iyiliğin güzelliğinin doruklarında gezen mükemmel bir varlık olduğu için hep kendi biçiminde kalır.”

“İster istemez bu sonuca varıyoruz.”

[d] “O halde sevgili dostum hiçbir ozan bize şu dizeleri söylemesin:

‘Benzeyerek en yabancı (tuhaf) insana,

Girip türlü türlü kılığa, şehirleri dolaşır tanrılar.’

Ve kimse Proteus[88] ve Thetis’e[89] iftira atmasın ve tragedyada ya da başka bir şiirde Hera’yı Inachosstromes’in[90] Argos Irmağı’na hayat veren çocukları için bir rahibe kılığında dilenirken göstermesin.[91] Bu tür ve benzer masalları bizden uzak tutsunlar.

[e] Ve anaların bir kez daha çocuklara, tanrıların geceleri çeşitli kılıklara girip dolaşmaları üzerine düşüncesiz hikâyeler anlatarak onları korkutmalarını engelleyelim. Aksi takdirde hem tanrıları lekeleyeceğiz hem de çocukların pısırik büyümelerine neden olacağız.”

“Hayır, buna izin vermeyelim.”

“Ama tanrılar kendilerini değiştirme eğiliminde olmasalar da onların hile ve sihir yoluyla bize farklı şekillerde göründüklerine bizi inandırmaya mı çalışıyorlar?”

“Belki de.”

[382a] “Peki bir tanrı sözleriyle ya da davranışlarıyla bize yanıltıcı bir imaj sunarak bizleri aldatmak ister mi?”

“Emin değilim.”

“Peki deyim yerindeyse, gerçek yalandan, tanrıların ya da insanların nefret ettiklerini bilmiyor musun?”

“Ne demek istediğini anlamadım.”

“Şunu demek istiyorum. Varlığının en yüce ben’inde ve en yüce konular hakkında yalan söylemek kimsenin bile isteye razı olacağı bir şey değildir; hatta böyle durumlarda insanlar yalanın (ruhta) yuva kurmasından çok korkarlar.”

“Seni hâlâ anlayamıyorum.”

[b] “Çünkü söylediklerimin çok önemli bir şey olduğunu düşünüyorsun. Yalan söylemek ya da yalanın kurbanı olmak, mutlak gerçeklikler hakkında yanılgıya düşmek, bu yanılgıyı ruhunda barındırmak bir insanın asla razı olmayacağı şeylerdir; herkes büyük bir tiksinti duyar bu durumdan.”

“Evet, çok büyük bir tiksinti.”

“İşte az önce dediğim gibi, insan, çok haklı olarak buna hakiki, sahici bir yanılgı içindeki kişinin ruhunda konaklayan bilgisizlik, der. Çünkü sözlü yalan, bu sürecin taklidi, sonradan meydana gelme bir görüntüsüdür, yoksa saf, katıksız bir yanılgı değildir.

[c] Öyle değil mi?”

“Öyle. Çok doğru söylüyorsun.”

21. “O zaman bir yanıltma ve aldatma sadece tanrılar değil, insanlar tarafından da nefretle karşılanır.”

“Bence de.”

“Peki sözlü yalanın özelliği nedir? Ne zaman ve kime karşı söylendiğinde yararlıdır ve nefret uyandırmayabilir? Bir düşmanla karşı karşıya kaldığımızda mı? Ya da dost bildiklerimiz bir çılgınlık içinde kötü bir şeye kalkıştıklarında, onları vazgeçirmek için yalan bir ilaç gibi yararlı olmaz mı? Ve az önce bahsettiğimiz anlatılarda?

[d] Eski zamanlardaki olayların doğruluğunu bilmediğimize göre, edebiyat betimlemelerimizi hakikate mümkün olduğunca yakınlaştırdığımızda, bu tür edebi betimlemelerden yarar türetmiş olmuyor muyuz?”

“Evet, tam da böyle yapıyoruz.”

“Peki bu gerekçelerin hangisine dayanarak yalan tanrıya faydalı olur (diyebiliriz)? Tanrı geçmişteki olayları tam olarak bilmediği, bu anlatılar sayesinde hakikate yaklaşabildiği için mi?”

“Hayır, bu çok gülünç olurdu.”

“Öyleyse tanrının içinde, buluşlar yapan bir ozan yatmaz değil mi?”

“Öyle.”

[e] “Peki o zaman düşmanlarından korktuğu için mi yalanı kullanacaktır tanrı?”

“Tabii ki hayır.”

“Yoksa çılgın ve aptal arkadaşları yüzünden mi?”

“Çılgın ve aptal kimse tanrının dostu olamaz ki.”

“O zaman bir tanrının yalan söylemesi için hiçbir neden yoktur.”

“Yoktur.”

“O halde tanrısal her şey yanıltmaya ve aldatmaya tamamen uzaktır!”

“Tamamen.”

“O halde tanrı hem sözde hem eylemde, sade, kendi içinde uyumlu, bütünlüklü ve doğru bir varlıktır; ne kendisini değiştirir ne başkalarını yanıltır, ne uyanırken ne uyurken yolladığı görüntülerde, ne sözlerle ne de işaretlerle.”

[383a] “Bu söylediklerinizden sonra ben de böyle olduğuna inanıyorum.”

“O halde senin de katıldığın gibi, tanrılar hakkında yazarken ya da konuşurken uyulması gereken ikinci kuralı kabul ediyorsun, tanrıların ne değişen ne de sözleriyle ya da eylemleriyle bizi yanıltan sahtekârlar olmadıkları kuralını?”

“Evet, kabul ediyorum.”

“O halde Homeros’un birçok yönünü övmekle birlikte ne Zeus’un Agamemnon’a[92] gönderdiği rüya hikâyesini ne de Aiskhylos’un, Thetis’e, düğününde Apollon’un[93] şarkı söylediğine ve kendisine çok sayıda çocuk vaat ettiğini anlatışına da inanmayacağız:[94]

[b] ‘Hastalıklardan uzak, bahtiyar yaşayarak

uzun süre;

Tanrıların sevgili kulu olmakmış kaderim;

Ve övdü bunları yüksek sesle ve mutluluğu saldı

Yüreğimin derinliklerine.

Yalansız olduğunu umdum Phoibos’un[95]

ağzının,

Tanrının ağzının, yüce kehanet sanatının.

Ama şölende olan, bunu şarkıyla söyler o kendisi

Bunu söyleyen, oğlumun katilidir bizzat.’

[c] Biri tanrılar hakkında bu biçimde konuşursa ona kızacağız, koro vermeyeceğiz ona. Eğer kentimizin koruyucularının olabildiğince tanrısal ve tanrı korkusu taşıyan insanlardan oluşmasını istiyorsak, öğretmenlerin de gençlerin eğitiminde bunları kullanmalarına izin vermeyeceğiz.”

“Bu ilkelerin doğruluğunu tamamen kabul ediyorum. Bundan böyle bunları birer yasa sayacağım.”

***

ÜÇÜNCÜ KİTAP

1. [386a] “Daha sonra, insanların tanrılara, anne ve babalarına saygı göstermelerinin yanı sıra, arkadaşlıklara da biraz olsun değer vermelerini istiyorsak, onlara daha küçük yaşlardan itibaren tanrılarla ilgili söylenmesi ve söylenmemesi gereken bu ve benzeri sözleri duymak istiyoruz.”

“Evet, bu ilkelerimizin doğru olduğunu düşünüyorum,” dedi Adeimantos.

“Fakat devam edelim: İnsanların aynı zamanda cesur olmaları gerekiyorsa, içlerindeki ölüm korkusunu söküp atmalarına en çok neyin yardımcı olacağını onlara anlatmamız gerekmez mi?

[b] Yoksa içinde ölüm korkusu olan bir insanın cesaretli olabileceğini mi düşünüyorsun?”

“Zeus adına! Kesinlikle hayır!”

“Peki öte yandan, Hades’e ve oranın korkunç bir yer olduğuna inanan bir insan, savaşta yenilgiye uğramaktan veya esir düşmektense, ölümden korkmayıp onu tercih edebilir mi?”

“Mümkün değil, edemez.”

“O zaman insanlara (öteki dünyayla ilgili) bu tür hikâyeye anlatanları kontrol etmemiz gerekiyor. Onlara Hades’te olup bitenleri öyle rastgele kötülemektense,

[c] övmeleri gerektiğini söylemek lazım; çünkü Hades için söyledikleri yalnızca gerçek dışı, teşvik edici olmamakla kalmayıp aynı zamanda savaşçılar için de zararlı olabilecektir.”

“Evet, bunu yapmalıyız!”

“O zaman şu mısralardakine benzer yerleri ayıklamamız gerekiyor:

‘Batıp gitmiş, bütün ölümlere hükmetmektense,

Tek bir dönüm tarlası olmayan, çulsuz ve alçakgönüllü adamın yanında

Gündelikle ırgat olmayı tercih ederim.’

Ve bir de şunu silmek lazım:

[d] ‘Tanrılara ve insanlara açılsın onun evi;

Dehşet verici, çürümüş şeylerle tanrıları bile korkutan.’

Veya:

‘Bak gör; Hades ülkesindeki ferah evlerde bile

Bol ruh ve gölge varlık var; ama orada akıl ne gezer.’

Veya:

‘Bir tek o akıllıdır ruhlar diyarında, ötekiler

güçten yoksun gölgelerdir.’

Veya:

‘Ruh çıktı bedenden, kanatlandı, uçtu Hades’e

Yakınarak derdine, gençliğinin gücünü terk etti.’

Veya:

‘Ruh içinde kayboldu (toprağın) bir duman gibi

Hışırtilı kanat sesleriyle ölümlerin yanına inerken.’

[387a] Veya:

‘O ürkütücü mağaranın köşelerindeki yarasalardan biri

Kayadan aşağıya düştüğünde nasıl hışırtilıyla

kanat çırpıp durursa

Birbirine kenetlenip asılı durdukları yerden.

Böyle kaybolup gitti ruhlar, hıştırlarla.’

[b] Homeros ve diğer ozanlar bizlere kızmasınlar, ama artık bu tür mısraları zihnimizden silmemiz gerekiyor; şiirsel olmadıkları ve geniş kitlelerin kulağına hoş gelmediği için değil, tam tersine son derece etkili eserler oldukları için, özgür olmaları ve ölümden çok esaretten korkmaları gereken çocuklarla, yetişkin adamların zihninde kolaylıkla yer edinmeleri nedeniyle.”

“Doğru söylüyorsun!”

2. “Bir de öteki dünyaya ilişkin, İnilti Irmağı Kokytos,

[c] Ürperti Irmağı Styks,[96] yeraltı yaratıkları, damarlarında kan dolaşmayanlar gibi bütün o korkunç ve ürkütücü isimleri de aklımızdan çıkarmalıyız. Bu sözleri duyan insanların ödü kopuyor. Bu tür sözlerin tamamıyla (çocukları korkuturken ve uyarırken) yararsız şeyler olduklarını söylemiyorum. Ama bu sözleri duyan bekçilerimizin de bir savaş sırasında erkekçe dövüşmek yerine tir tir titreyebileceğini de göz önünde tutmamız gerekiyor.”

“Evet, haklı olarak bundan endişe duymalıyız,” diye cevap verdi.

“O zaman bunları dışlamalıyız, değil mi?”

“Öyle.”

“Dolayısıyla edebiyatı ve konuşmayı (söylemi) tersi yönde yapmalıdırlar, değil mi?”

“Kesinlikle.”

[d] “Ve ünlü kahramanların ağzından düşmeyen o feryat ve yakınmaları da artık bir kenara koymak gerekiyor.”

“Evet, diğerleri gibi onların da ayıklanması şart!”

“Ama böyle yapmakla doğru mu davranıyoruz, bir düşün! İyi insan, dostu bile olsa başka bir iyi insanın ölümünde, onun için kötü bir şey görmez, değil mi?”

“Evet.”

“Yani, iyi insan, bir arkadaşının yanında yitirdiği başka bir arkadaşı için, başına büyük bir felaket gelmiş gibi ağlayıp sızlamaz, dert yanmaz, değil mi?”

“Hayır, yanmaz.”

“İşte böyle bir insan kendi mutluluğunu kendisi bulmuş, kendine yeten ve farklılığından dolayı da başkalarına en az ihtiyaç duyan insandır, diye iddia ediyoruz, değil mi?”

[e] “Doğru,” dedi.

“Bu yüzden böyle bir insan, bir oğlunu veya bir kardeşini kaybettiğinde bir servetten, bir nimetten mahrum kaldığında, bunun hüznünü diğer insanlardan daha az hisseder.”

“Kesinlikle.”

“Bu tür talihsizliklerle karşılaştığında soğukkanlılığını sonuna kadar korur, başkalarından daha az sızlanıp dövünür.”

“Evet, üzüntüsünü diğerlerinden daha az hissedecektir.”

“O zaman haklı olarak ünlü kahramanların yanıp yakınmalarını, onlardan alıp kadınlara –o da ciddi olmayan kadınlara– ve korkak erkeklere

[388a] bırakalım ki bu ülkenin koruyucuları olsunlar diye eğittiğimiz insanlar, bunları, aşağılık insanların davranışları olarak görsünler.”

“Gerçekten de çok haklısın.”

“O zaman Homeros ve öteki ozanlardan rica edelim de bir tanrıça oğlu olan Akhilleus’u[97] şöyle anlatmasınlar:

O saat uzanıp yatmıştı yanına; derken sırtüstü uzandı gene; huzursuzca döndü sonra öne, ve yeniden ayağa kalktı.

Azgın denizin kumsalında, delirmişçesine şaşkın dolaştı.

[b] Ayrıca onu,

‘Kara tozları başından aşağıya dökerken’ de olduğu gibi öyle yanıp yakılırken göstermesinler. Bir de tanrıların soyundan gelen Priamos’u[98] perişan bir vaziyette,
‘Yuvarlanıp duruyor gübre içinde,
Ve herkese seslenerek kendi ismiyle yalvarıp
duruyor’ mısralarıyla anlatmasınlar.

Ve ozanlara ısrar edelim de tanrıları şu şekilde yalvartır vaziyette sunmasınlar:

[c] ‘Ah, acılar çekeyim diye, en gösterişli
yiğidi doğurdum!’

“Ama illa da tanrılardan bahsedeceklerse tanrıların en büyüğünü şu sözleri söylüyormuş gibi özüne aykırı yansıtmaktan kaçınsınlar:

‘O da nesi, kentin surları etrafında sevdiğim
erkeğin kovalandığını görüyorum, kendi gözlerimle ve yüreğimi incitiyor
bu.’

Veya benzer biçimde:

‘Ah ölümlülerin arasından en sevdiğim erkek,
sen Sarpedon,’[99]

[d] Menoitiosoğlu Patroklos’un elinde can vermek mi olacaktı senin kaderin?’

3. İşte sevgili Adeimantos, gençlerimiz tanrılara atfedilen bu sözlerle gülüp geçeceklerine, onları ciddi ciddi dinlerlerse, bu tür sözlerin bir insan için onursuzluk anlamına geleceğini ve bu tür davranışlarda bulunurlarsa bir ayıp işlemiş olacaklarını idrak edemezler. Kendilerini sabırla kontrol edecekleri yerde, en ufak zorluk karşısında ağlayıp sızlarlar.”

[e] “Evet,” dedi. “Çok doğru söylüyorsun.”

“Evet,” dedim, “ancak incelememize göre, gençlerin böyle davranması yanlış olur. Bu kanaatimizi çürütecek başka biri çıkmadığı sürece onun doğruluğuna inanmalıyız.”

“Evet, gençlerimizin böyle davranması gerçekten de çok yanlış.”

“Fakat, öte yandan, gençlerimiz de o kadar düşkün olmamalı gülmeye.[100] Çünkü bir insan bir kez aşırı gülmeye alıştı mı, bu aşırı bir şekilde tam tersini de birlikte getirir.”

“Bence de öyle.”

“Öyleyse bizim değer verdiğimiz ölümlü insanların gülmeye teslim olduklarının gösterilmesi kabul edilemez.

[389a] Hele tanrıların bu vaziyette sunulması büyük bir gaf olacaktır.”

“Evet, tanrılar bu şekilde yansıtılamaz,” dedi.

“O halde Homeros’un tanrılar üzerine söylediği şu sözleri de onaylamamız mümkün değil:

‘Hephaistos’u[101] soluk soluğa bir odadan bir
odaya koşarken görünce

Tanrılardan bitmek bilmeyen bir kahkaha koptu.”

“Yani, sana göre bu sözleri de kabul etmemiz mümkün değil.”

[b] “Tamam, benim düşünceme göre olsun; ama bu sözleri kabul etmek imkânsız!”

“Neticede doğruyu her şeyin üstünde bir yere koymalıyız. Daha önceki iddiamız yanlış değilse yalan, tanrıların işine yaramayan ve sadece insanın ilacı olabilecek bir şeyse, bırakalım da bu ilacı asıl sahipleri, hekimler kullansın. Tecrübesiz insanlar ona el sürmesinler...”

“Aynen öyle!”

“İle de söylenecekse yalan, sadece devlet yöneticileri, ancak kamuya yarar sağlayacağı durumlarda, düşman veya kendi yurttaşları karşısında yalanı kullanabilirler.[102] Fakat sıradan bir insan devlet adamlarına yalan söylerse,

[c] sağlığının durumu hakkında hekime doğru bilgi vermeyen bir hastadan,

bedeninin ne durumda olduğunu beden öğretmeninden gizleyen bir öğrenciden ya da kaptanına gemide veya diğer tayfalar arasında ne olup bittiğini doğru bir şekilde yansıtmayan tayfadan da daha hatalı duruma düşer.”

“Çok haklısın,” dedi.

[d] “O zaman, devlet yöneticileri bir yurttaşı yalan söylerken yakaladığı zaman:

‘Zanaatın bir ustası ya da kâhini, doktoru, dayanıklı büyük binaların marangozu,’ devleti bir gemi gibi batırıp yok edecek bir hareket yaptığı için cezalandırılacaktır.”

“En azından, eylemi de sözüne (yalanına) denk gelmişse!”

“Peki, bir de gençlerimizin ölçülü olması gerekmiyor mu?”

“Tabii ki gerekiyor.”

“Peki, akli başında davranmanın temel özellikleri, kabaca yöneticilere karşı itaatkâr olmak;

[e] yemek, içmek, sevmek gibi zevkler konusunda kendini idare edebilmek değil midir?”

“Evet, öyledir.”

“O zaman Homeros’un (Odysseia’da) Diomedes[103] için söylediği şu sözleri kabul edebiliriz:

‘Babacığım, şimdi şöyle sakın bir şekilde otur ve sözlerimi dinle.

Ve arkasından gelen şu sözleri de onaylamamak için hiçbir sebep yok.

Akhalar[104] da soluk soluğa yürüyorlardı

cesaretle,

Ordunun komutanları önünde sessiz ve ürkek...’ ve de benzeri sözleri.”

“Evet, bu sözler dediklerimize uyuyor.”

“Peki bir de şu dizelere bak şimdi:

‘Seni gidi ayyaş, köpek gözlü, geyik yürekli seni!’

ve bunları izleyen sözlere. Güzel mi bu şimdi?

[390a] ve şiirde olsun, nesirde olsun, bütün o aptal insanların yöneticilerine atfen bu veya buna benzer sözleri söylemeleri yakışık alır mı?”

“Almaz tabii ki.”

“Bunlar belki bazıları için eğlenceli olabilir ama ölçüsüzce söylenmiş oldukları kesin. Bu sözleri dinleyen gençlerimizin zarar göreceklerinden şüphe duyulamaz bence. Sence de öyle değil mi?”

“Evet, katılıyorum.”

4. “Peki bir de şuna bakalım. Bir ozan (Odysseia’da) insanların en bilgesine yeryüzünde olup olabilecek en güzel şey hakkında şunları söyletirse:

[b] ‘Sofralar et ve ekmekle dolup taşıyor;

Ama meyhaneci testiye (bol bol) şarap dolduruyor ve çevresindekilere uzatıyor onu, doldurulsun diye

kadehler.’

Sence bu sözler bir gencin kendisine hâkim olmasını ve kendini idare edip, ölçülü davranışlarda bulunmasını teşvik edebilir mi?

Bir de şu sözler var:

‘En acıklı kader, açlıktan geberip aç açına

tanışmaktır ölümle.’

Ya da Zeus hakkında anlatılan şu hikâyeye ne diyeceksin? Bir gün Zeus, diğer tanrıların ve insanların hepsinin uyuduğu bir saatte uyandığında Hera’yı görür görmez, yapacağı işlerle ilgili bütün kararları unutmuş ve yatak odasına bile gitmeye sabrı yetmeyerek, tutkularını ertelemeksizin hemen orada toprağın üzerinde onunla sevişivermiş.

[c] Ardından da ona karşı hiçbir zaman bu kadar şiddetli bir arzu duymadığını, hatta bir zamanlar,
‘Ana babalarından gizli ilk sevişmelerinde bile
bu kadar heyecanlanmadığını’

söylemiş; yine benzer nedenlerle Hephaistos’un Ares[105] ile Afrodit’i[106] zincire vurması öyküsü var. Şimdi tüm bu hikâyeleri gençlere anlatmak doğru mu sence?”

“Gerçekten de,” dedi, “bunların gençlere anlatılmasına kesinlikle karşıyım ben de.”

[d] “Fakat yine de, ölçülü olma meziyeti, herhangi bir yerde, hayat şartları ne olursa olsun şarkılarla övülüyor ya da ünlü erkeklerce kanıtlanıyorsa, gençler bunu görüp işitmelidirler. Aşağıdaki gibi örneğin:

‘Göğsüne vura vura bir serzenişte bulundu yüreğine şu sözlerle:

Dayan yüreğim dayan, daha korkuncuna dayanmadın mı sen?’

“Çok iyi!”

“İnsanların rüşvet almasına, paraya düşkün olmasına da izin vermemeliyiz.”[107]

[e] “Hiçbir koşulda. Mesela:

‘Rüşvettir yelkenlerini suya indiren tanrıların ve en saygın kralların,’ gibi mısraların okunmasını onaylamamalıyız. Akhilleus’a, Akhalar’dan rüşvet aldığı takdirde onlara yardım etmesini, aksi durumda kesinlikle onlara karşı yelkenleri suya indirmemesini öğütleyen Phonix’in[108] bu yaptığını hoş karşılamamalıyız. Öte yandan da Akhilleus’un Agamemnon’dan rüşvet alacak ve karşılığında bir miktar ücret almadan Hektor’un[109] cesedini teslim etmeyecek kadar para sevdalısı olmasını kimsenin kabul etmemesi gerekiyor.”

[391a] “Bunlar şüphesiz hiç de hoş karşılanmayacak şeyler,” diyerek sözlerimi onayladı.

“Homeros’un büyüklüğü nedeniyle dile getirmekte tereddüt ediyorum,” dedim, “ama Akhilleus hakkında böyle şeyler söylemenin de ya da başkalarınca söylenen şeylere inanmanın da kutsal saygıya karşı olduğu kesin. Akhilleus’un Apollon’a karşı söyledikleri için de geçerli bu:

‘Aldattın beni, her şeye kadir olan, tanrılar
arasında en rezil olanı.

Gücüm yetseydi sana karşı, intikamım acı olurdu.’

[b] Ya da Akhilleus, bir tanrıdan ırmağa[110] meydan okumuş da onunla savaşa tutuşmaya kalkmış, daha önce diğer Irmak Tanrısı Sperkheios’a[111] adanmış olduğu saçlarını ölen dostu Patroklos’a sunmuş gibi. Bunlara inanılır mı hiç! Bir de ne deniyor; Akhilleus, Hektor’un cesedini Patroklos’un mezarına doğru sürüklemiş ve tutsakları odun yığınları üzerinde boğazlamışmış.

[c] Ne kadar da yalan! Bir tanrıçayla, Peleus[112] gibi pek bilge bir kişinin oğlu olan Zeus’un torunu ve bilge Kheiron’un[113] öğrencisi Akhilleus, nasıl olur da bir yandan aşağılık bir açgözlülük ve cimrilik, bir yandan da tanrılara ve insanlara tepeden bakma gibi birbiriyle alakasız iki kötülüğü bir arada taşıyabilir? Yurttaşlarımızın bu tür düzmece hikâyelerle kandırılmasına göz yummamalıyız.”

“Son derece haklısın,” dedi.

5. “Bir de Poseidon’un[114] oğlu Theseus’la[115] Zeus’un oğlu Peirithoos’un kız

[d] kaçırma gibi işlere karıştıklarını anlatan hikâyeler var. Aynı şekilde ne buna ne de diğer tanrı oğullarının ve kahramanların bu tür dinsizce ve ahlaksızca işler yaptığını inanmayalım ve bu tür sözlerin sık sık tekrar edilmesinin önüne geçelim. Hatta ozanlarımızı, bu tür işleri yüce varlıkların yapmadıklarını veya bu tür pisliklere karışmış olanların onlar olmadığını halka ilan etmeye zorlayalım. Artık böyle sözler söylemesinler. Gençlerimizin beyinlerini, tanrıların

kötülükten başka bir şey getirmediğine, kahramanların da sıradan insanlardan daha iyi

[e] olmadıklarına dair sözlerle kirletmesinler artık. Deminden beri söylüyoruz: Bu sözlerin ne dinle ne de hakikatle ilgisi var. Zira, tanrılardan kötülük gelemeyeceğini zaten ortaya koymuştuk.”

“Şüphesiz.”

“Dahası, bu sözler yalan olduğu kadar dinleyenler için de zararlıdır. Çünkü;

‘Damarlarında hâlâ tanrıların kanı dolaşanların,

Zeus’un akrabalarının,

İda’nın[116] en tepesinde sunağı duranların,

Tanrıların soyundan gelenlerin atası Zeus’a

göğün mavisi kadar yakın (olanların)’ bile bu tür kötülükler yapabildiklerine inanan insan, aynı şeyleri yapmaktan hiçbir zaman kaçınmaz.[117]

Bu yüzden, gençlerimizi kötü yöne sevk edebilecek böyle sözlere,

[392a] hikâyelere bir son vermek zorundayız.”

“Çok haklısın.”

“İzin verilmesi gerekmeyen ve gereken sözler hakkında bayağı bir şey konuştuğumuza göre, bize hangi anlatı biçimleri kalıyor? Tanrılar, tanrısal varlıklar, kahramanlar ve Hades’tekiler hakkında nasıl konuşulması gerektiğini ortaya koyduk.”

“Aynen öyle!”

“Peki ama insanlar[118] için neler söyleyebiliriz? Sanırım bunu tam olarak konuşmadık.”

“Evet, konuşmadık.”

“Fakat, bu konuyu şu an konuşacak durumda değiliz, sevgili dostum.”

“Neden?”

“Çünkü bu konuya girdiğimizde, yanılmıyorsam ozanların da, yazarların da önemli konularda yanlış şeyler anlattıklarını söyleyeceğiz.

[b] Onlara göre, mutlu olan birçok haksız ve mutsuz olan birçok adil kişi var; gizli kaldığı sürece haksızlığın yarar sağlayacağını, adilliğin ise kişiye ceza olduğunu, başkalarına yarar sağladığını söylerler; işte biz, bu tür sözler söylemeyi yasak etmenin ve onları bunların tam tersi şeyleri söylemeye ve şarkılı olarak anlatmaya zorlamanın ne kadar gerekli olduğunu ifade edeceğiz.”

“Evet, eminim!”

“Peki bunu kabul edersen baştan beri savunduğumuz ilkeleri de benimsiyorsun demektir bu. Öyle değil mi?”

“Evet, itirazın yerinde!”

[c] “Demek ki, adaletin özünü ve buradan, adil kişi için türeyecek yararı tartışıp temellendirdikten, bu kişi gerçekten adil mi yoksa sadece dışa mı adil gözüküyor, anladıktan sonra, insanların nasıl anlatılacağı konusunda açık seçik bir fikir birliğine varabileceğiz!”[119]

“Çok haklısın,” dedi.

6. “Şimdi anlatıların içeriklerini bir yana bırakalım. Şu andan itibaren onların ‘biçimleri’ üzerinde düşünmek zorundayız sanırım,” dedim. “Böylelikle hem özü hem de biçimi eksiksiz olarak ele almış oluruz.”

“Ne demek istediğini anlayamadım,” dedi, Adeimantos.

[d] “Fakat, bunu anlamam gerçekten de çok önemli. Belki şöyle söylersem senin için daha anlaşılır olur: (Masal) anlatıcılar ya da yazarlar, her zaman ya şimdiki, ya geçmişteki ya da gelecekteki olaylardan bahsederler, değil mi?”

“Elbette, başka ne anlatabilirler ki?”

“Ve bu olaylardan bahsederlerken onları ya doğrudan doğruya ya da dolaylı anlatımla verme

yolunu veya bu ikisini birden seçerler, değil mi?”[120]

“Hâlâ anlayamıyorum ne demek istediğini.”

“Korkarım, derdini bir türlü anlatamayan, dalga geçilesi bir hocayım ben.

[e] O zaman, derdini anlatamayanlar gibi ben de ne demek istediğimin bütününe anlatmaktansa onu bir örnekle açıklayayım. İlyada’nın ilk dizelerini bilirsin. Orada, Khryses’in[121] Agamemnon’a kızını serbest bırakması için yalvardığı, fakat bu isteğin Agamemnon’u iyice öfkeliendirdiği, bunun üzerine de Khryses’in Akhalar’a beddua ettiği

[393a] anlatılır, değil mi?”

“Evet.”

“Bütün Akhalar’a yalvarıyor, hepsine birden,

Ama şu Atreus’un[122] iki oğluna yalvarıyor en çok’

diyen yazar, olup biteni doğrudan kendi ağzından aktarır ve asla bu sözleri söyleyen başkasıymış gibi bir izlenim uyandırmaz. Fakat bundan sonraki mısralarda Khryses’in

[b] yerine kendisi geçer ve okuyucuya, konuşan kişinin kendisi değil de o yaşlı ihtiyar rahip olduğu izlenimini vermeye gayret eder. Ve İlion’da, İthaka’da[123] ve Odysseia’da geçen olayları aktarırken de aşağı yukarı yine bu iki yönleme başvurur.”[124]

“Evet.”

“Öyleyse anlatma, her ikisidir de, hem konuşmalar hem de konuşmaların arasında (anlatıcının) söyledikleri.”

“Evet, öyledir.”

“Fakat anlatıcı, olaydaki kişileri, birinin ağzından anlattığı zaman, konuşmasını yerine geçtiği o insanınkine uydurmak için elinden geleni yapar, değil mi?”

“Kesinlikle.”

[c] “Peki bir insanın kendini, konuşma ve davranış bakımından başka insanınkine benzetmeye çalışması, benzetilen kişiyi taklit değil midir?”

“Tabii, taklittir.”

“O zaman Homeros da, diğer bütün ozanlar da anlatılarını taklit biçiminde aktarırlar.”

“Evet, doğru.”

“Fakat eğer Homeros, anlatının her yerinde kendini kişilerin arkasına gizlemese,

[d] taklitsiz bir manzum yapıt ya da anlatı, dolaylı aktarım şeklinde (bir metin) ortaya çıkardı. Fakat, hâlâ anlattıklarım senin için açık değilse ve gene ‘anlamadım’ diyorsan sana şöyle açıklamak istiyorum: Homeros, Khryses’in, kızını kurtarmak için topladığı fidyeyi de getirip Akhalar’a yalvarışını anlattıktan sonra, Khryses’miş gibi değil de yine Homeros olarak sözüne devam etseydi, söyledikleri bir taklit değil, yani dolaysız değil, dolaylı anlatım biçiminde olsaydı, bu aktarım bize basit bir anlatı (hikâye) sunmuş olurdu. Bu da şöyle bir durum ortaya koyardı: Düz(yazı) biçiminde anlatıyorum, çünkü şair değilim. ‘Rahip geldiğinde

[e] Akhalar’ın Truva’yı alıp evlerine sağ salım dönmeleri için tanrıya dua etti. Khryses’in getirdiği kurtulmalığı da alıp kızını ona geri vermelerini ve tanrıya saygıda kusur etmemelerini istedi. Bu sözleri duyan bütün Akhalar rahibe büyük saygı gösterip, dediklerine uymayı kabul ettiler. Fakat, Agamemnon bu sözleri duyunca öfkelenmişti. Rahibi kovdu oradan. Bir daha oralarda dolaşp gözüne gözükmüşse bu kez ne rahiplik değneğinin ne de başındaki tanrısal tacın kendisini elinden kurtaramayacağını söyledi. Khryses’in kızının oradan hiçbir yere gidemeyeceğini, Argos’la birlikte orada kocayacağını ekledi ve eğer eve sağ salım dönmek istiyorsa kendisini daha fazla sınırlendirmeden oradan defolup gitmesini emretti. Yaşlı rahip de bu sözleri duyduktan

[394a] sonra korku ve sessizlik içinde oradan ayrıldı, fakat ordunun konuşlandığı yerden uzaklaşınca Apollon’a bütün unvanlarıyla seslenmeye ve ona yalvarıp yakarmaya

başladı. Ona, gönlünü hoş tutmak için yaptırdığı tapınakları, sunduğu adakları hatırlatarak, bunların karşılığı olarak oklarını Akhalar'ın üzerine yağdırmasını ve böylelikle de onlar yüzünden döktüğü gözyaşlarının intikamını almasını istedi.' İşte dostum, bu böyle gittikçe, tüm hikâye hiçbir taklit içermez, dümdüz bir anlatım haline gelir."

[b] "Şimdi anladım," dedi.

7. "O zaman şunu da anlarsın: Tam tersi bir durum olduğunda, yani ozanın konuşmalar arasındaki sözleri kaldırılır da geriye sadece diyaloglar kalırsa, böyle bir anlatış sadece taklitten ibaret olur."

"Anladım tabii. Örneğin tragedyada da (dramada, oyunda) bunun gibi bir anlatım yok mu?"

"Aynen öyle," dedim. "Yanılmıyorsam, daha önce anlatamadığım şeyi şimdi daha iyi açıklayabilirim. Şiirin tarzı tamamen taklide, dolaysız söyleme (aktarıma) dayanır,[125] dediğin gibi, tragedyada da, komedi de bu biçimin içine girer.

[c] Öteki tarz, edebiyatçının kendi anlatısıdır. Buna uyan en iyi örnek dithyrambos[126] olmalı. Destanlarda ve daha diğer pek çok şiir türünde her iki anlatış tarzına da rastlanabilir. Anlıyorsun değil mi?"

"Evet, anlıyorum."

"Daha önce söylediklerimizi de hatırla. İçeriği tartıştık, iş 'biçim üzerine' konuşmaya kaldı, demiştik."

"Hatırladım."

[d] "Bunları söylerken şu noktaya gelmek istiyorum: Anlatılarını veya şiirlerini baştan başa dolaysız söylem (aktarım) üzerinden mi vermelerini isteyelim, yoksa bunu kısmen mi yapmalarını? Sonra hangi ilkeye göre yapsınlar bunu, yoksa bu yolu hiç mi seçmesinler?"

"Yanılmıyorsam, kentimizde tragedyaya ve komediye izin verecek miyiz, onu düşünmek niyetindesin."

"Belki, belki de fazlasını. Ben de bilmiyorum, düşüncemin rüzgârının beni nereye savuracağını."

"İyi dedin!"

[e] "O zaman söyle bana Adeimantos, sence bekçilerimiz taklit işine (taklitçi yazarlığa) yönelsinler mi, yönelmesinler mi? Ya da bu soru zaten bizim daha önce ortaya koyduğumuz: 'Bir insanın birçok işi değil, ancak tek bir işi iyi yapabileceği, birçok işi yapmaya kalktığında, hiçbirini ün sağlayacak kadar iyi yapamayacağı' kuralınca kendiliğinden cevaplanmıyor mu?"

"Evet, cevaplanıyor, aslında."

"O zaman, bunu bizim taklit[127] konusuna uyarlırsak diyebiliriz ki bir insan birçok şeyi taklit ederken, asla ve asla tek bir şeyi taklit ederkenki kadar başarılı olamaz."

"Evet, haklısın."

[395a] "O zaman, hayatta önemli bir görevi olan insanın, aynı zamanda çok iyi bir taklitçi olması mümkün değildir. Hatta, birbirleriyle çok ilgili olan iki alanda, aynı zamanda taklitler yapmak pek mümkün değildir. Örneğin, tragedyada ve komedi yazarları için bu böyledir. Biraz önce bu türlerin tümüyle dolaysız aktarımla (yani taklitle) verildiğini bizzat sen söylememiş miydin?"

"Evet, aynı edebiyatçının ikisini birden başaramayacağını."

"Bir insan aynı zamanda hem rhapsodos[128] hem de tiyatro oyuncusu olamaz, değil mi?"

"Evet, haklısın."

[b] "Her ne kadar her ikisi de taklit faaliyeti olsa da aynı kişi hem tragedyada hem de komedide layıkıyla oynayamaz, değil mi?"

"Evet, oynayamaz."

"Ve bana öyle geliyor ki Adeimantos, insan doğası yanılmıştır; bu yüzden de birçok şeyi layıkıyla

taklit edemez; yapsa bile yaptığı o taklit, taklit ettiği şeyin gerçekliğine pek benzemez.”

“Çok haklısın,” dedi.

8. “O zaman baştaki ilk ilkemize bağlı kalarak diyebiliriz ki, bekçilerimizin bütün öteki işleri bırakıp, kendilerini sadece ülkemizin özgürlüğünü korumak ve devam ettirmek işine adanmalarını ve bu amaçla ilişkili olmayan bütün işlerle ilgilerinin kesilmesini istiyorsak bir şey taklit etmek de dahil olmak üzere bekçilikten başka hiçbir şeyle uğraşmamaları gerekir.

[c] İlle de bir şeyi taklit edeceklerse, ta çocukluktan beri, kendi işleriyle ilgili olan ve kendilerine yaraşacak cesaretli, ölçülü, dindar figürleri, özgür erkekleri ve bu türden başka şeyleri taklit etsinler. Bunun dışında kölelere özgü işleri ya da başka çirkin şeyleri ne kendileri yapsınlar ne de taklit edebilsinler ki, taklitçiler olmaktan çıkıp bu şeylerin tadını çıkaran insanlara dönüşmesinler.

[d] Yoksa, insanın çocukken yapmaya başladığı taklitlerin yavaş yavaş birer alışkanlığa dönüştüğü ve bu alışkanlıkların da insanın mizacının ikincil bir parçası olmaya başlayarak onun bedenini, dilini ve düşüncesini etkilediği hiç dikkatini çekmedi mi?”[129]

“Çekti, tabii ki.”

“O zaman,” dedim, “becerikli, erdemli birer erkek olsunlar diye, özenle yetiştirmeye çalıştığımız kimselerin, erkek oldukları halde bir kadını taklit edip canlandırmalarına izin vermemeliyiz; ister genç ister yaşlı bir kadını olsun, erkekle kavga eden ya da tanrılara karşı günah işleyen ve sözde mutluluğuyla şişinip duran

[e] ya da bahtsız, acı çeken ve yanıp yakınan, hatta hasta, âşık, hamile bir kadını taklit etmelerine müsaade etmemeliyiz.”

“Evet, kesinlikle.”

“Ayrıca, fahişeleri ve köle erkekleri de kölelik yaparken taklit etmemeliler.”

“Doğru.”

“Demin söylediğimiz insanların tam tersi özelliklere sahip olan, sarhoşken veya ayıkken

[396a] birbirlerine bağırıp çağıran, küfür eden, birbirlerini alaya alan veya gerek ahbaplarına gerekse kendilerine karşı sözle veya eylemle bu türlü saldırganlıklarda bulunan kötü ve yüreksiz insanları da taklit etmemeliler. Bir de her ne kadar deli ve kötü insanların nasıl davrandıklarını bilseler de onların yaptıklarını yapmamalı veya onları taklit etmemeliler.”

“Çok haklısın.”

“Peki, demircilerin, [b] diğer zanaatkârların, gemicilerin ya da forsaların,[130] kürekçilerin ve onların şefinin rolünü oynasınlar mı bu taklitçiler?”

“Olur mu öyle şey! Zihinlerini, kendi yaptıkları işler dışındaki şeylerle yormalarına bile izin verilmeyecek ki!”

“Peki atların kişnemesini,[131] boğaların böğürmesini, ırmakların çağıltısını, deniz dalgalarının gürültüsünü, göğün gürlemesini ve buna benzer şeyleri taklit etmelerini hoş karşılayabilir miyiz?”

“Delileri taklit etmeleri ya da deliliğin tuzağına düşmek yasak ya!”

“Bu söylediğinden şunu çıkarıyorum ki hakikaten edebi canlandırmanın, gerçekten becerikli, çalışkan ve soylu erkeğin

[c] söyleyecek bir şeyi varsa, konuşabileceği bir türü ve bunun da karşı biçimi var; başka kişilikteki veya başka bir şekilde yetişmiş insanların benimseyeceği türdür bu.”

“Hangi türü kastediyorsun?”

“Farz edelim ki, düzgün karakterli bir adam, başka bir becerikli, dürüst adamın sözünü veya eylemini aktarmak istedi. Kendisini onun yerine koyup onu taklit etmesi gayet doğaldır ve bunda utanılacak bir şey yoktur; bu dürüst ve becerikli adam aklı başında ve kendinden emin hareket ediyorsa; öte yandan, ancak

[d] bir hastalıkla, bir aşkla, içki veya diğer türlü durumlarla başı dertte olan

bir insanı pek taklit etmek istemeyecektir. Diyelim ki bu dürüst insan, kendisine layık olmayan, saygı duyulmayacak biri ile karşılaştı; onun hiçbir yanına benzemek istemeyecektir; ancak belki, berikinin iyi bir şey yaptığı durumlarda, kısa bir süre için onu taklit edecektir; bunun dışında onu taklit etmekten utanır. Çünkü böyle insanları taklit etmeye pek alışık olmadığı gibi, bunu beceremez ve kendisini kötü adamların yerine geçirip onların biçimlerine girmeye ne akli ne de gönlü razı olur

[e] çünkü ruhen nefret etmektedir ondan; ancak şaka olur yapacağı taklit.”

“Elbette,” dedi.

9. “Diyebiliriz ki, bu adam, Homeros’un biraz önce bahsettiğimiz destanlarındaki anlatım biçimini kullanır. Yani, anlatımı hem doğrudan hem de dolaylı aktarımı barındırır; ancak doğrudan aktarım (konuşma), yapıtının küçük bir kısmını oluşturacaktır. Yanlış mı şimdi bu söylediklerim?”

“Ne yanlış, olur mu hiç? Bu gerçekten de bir insanın bir şeyi nasıl anlatması gerektiğini iyi özetliyor.”

[397a] “Şimdi gelelim bunun tersine,” diye sözüme devam ettim. “Bu tarzı benimseyen bir insan, değersiz biri olduğu ölçüde, her şeyi taklit etmekte de o kadar fütursuz olacaktır. İyiymiş, kötüymüş, fark etmez, her şeyi taklit etmeye hazırdır o. Öyle şaka niyetine yapmaz bunu; herkesin karşısında ciddi ciddi her şeyi taklit edebilir. Örneğin, gök gürültüsünü, rüzgârın uğultusunu, dolunun yağışını, dingillerin, makaraların, boruların, zurnaların, kavalların ve bütün diğer çalgıların sesini. Bununla da kalmaz, bir köpek gibi havlamaya, koyun gibi melemeye,

[b] kuş gibi ötmeye kalkışır; ses ve hareketleri ya tamamen dolaylı ya da çok az doğrudan taklit edecek (aktaracaktır).”

“Bu da zorunlu bir sonuç!”

“Anladın değil mi şimdi iki türlü canlandırma tarzından ne kastettiğimi?”

“Evet, anladım.”

“Bu canlandırma tarzının birinde, çok az değişiklik vardır ve bu canlandırma tarzına uygun ses çeşidi ve ritim[132] kullanılırsa, iyi bir canlandırıcı (anlatıcı) hemen hep aynı ses tonunu kullanır; çünkü ses iniş-çıkışları azdır;

[c] aynı şey uygun ritim için de geçerlidir.”

“Evet, aynen böyle olur.”

“O zaman, diyebiliriz ki bütün ozanlar ve anlatıcılar ya bu iki tarzdan birini ya da ikisinin karmasını kullanırlar. Öyle değil mi?”

“Mecburen!”

[d] “Peki, şimdi biz ne yapalım? Bu tarzların hepsinin devletimizde kullanılmasına göz yumalım mı? Yoksa iki tarzdan birisini mi ya da ikisinin karmasını mı alalım?”

“Bence, karma olmayan salt tarzı.”

“Haklısın Adeimantos, ama bu ikisinin karması da aslında hoştur. Ve işin gerçeği, çocuklar, onların bakıcıları ve sıradan halk kesimi arasında en sevilen tarz da senin seçtiğin tarzın tam tersi olan o ikinci tarzdır.”

“Bunu yadsımıyorum zaten.”

[e] “Ama sanırım, sen diyeceksin ki, bu ikisinin karması olan tarz belki bizim devletimize uymaz, çünkü bizde her insan tek bir iş yaptığı için iki ya da daha fazla düşünce tarzına sahip kimse bulunmayacaktır.”

“Evet, bunu demek istiyorum.”

“İşte bu yüzden, sadece bizim devletimizde bir kunduracının yaptığı tek iş, kunduracılıktır; bir de üstüne kaptanlık edemez; çiftçi de yalnızca çiftçilik yapar; yanında bir de yargıçlık yapamaz; asker de askerdir, ayrıca ticaretle uğraşamaz. Bu herkes için de böyledir. Öyle değil mi?”

[398a] “Evet, haklısın.”

“Bu yüzden, günün birinde akıllılığı sayesinde, her şeyi taklit etmesini bilen, her şeyi yapması

mümkün birisi gelip de bize kendini tanıtip şiirlerini okumaya kalktığında, onun ne kadar hoş, kutsal ve harika bir varlık olduğunu söyleyerek, önünde derin bir saygıyla eğiliriz. Ama, aynı zamanda ona, devletimizde onun gibi bir insan olmadığını ve böyle insanların da buraya giremeyeceğini kibarca söyleriz. Başına kokular döküp, boynuna yün sargılardan bir çelenk takarak, onu başka bir devlete uğurlarız; bize gelince, yararlarından ötürü çok daha katı, sert bir edebiyatçıyı yeğleriz.

[b] Zaten ancak böyle bir insan askerlerin nasıl eğitilmesi gerektiğini tartışırken ortaya koyduğumuz ilkelere sadık kalabilir ve anlatısını bu ilkelere göre biçimlendirip en uygun olanı canlandırır.”

“Evet, elimizden gelse böyle yapardık.”

“O zaman, sevgili dostum, müzik eğitiminin konuşmalarla ve anlatıyla ilgili kısmını yeterince ele aldık sayılır. Neyin, nasıl söylenmesi gerektiğini epey irdledik.”

“Bence de öyle!”

10.

[c] “Şimdi ezgi ve şarkıyı konuşmak kaldı geriye.”

“Evet, devam edelim.”

“Daha önceki söylediklerimize bağlı kalırsak bu konuda önereceklerimizi herkesin tahmin etmesi pek güç değil aslında.”

Bunun üzerine Glaukon, gülümseyerek, “Sokrates, korkarım bu ‘herkes’ sözcüğü beni içermeyecek, çünkü ezgilerle ve melodilerle ilgili söyleyeceklerini az çok tahmin edebilsem de tam olarak ne diyeceğini kafamda netleştiremiyorum.”

“Fakat en azından, [d] şarkının söz, makam ve ritim olmak üzere üç şeyden oluştuğunu kesin olarak söyleyebilirsin.”[133]

“Doğru!”

“Şarkıyla icra edilen sözler ile diğer şarkıyla söylenmeyen sözler arasında bir fark yoktur. Her ikisi de bizim biraz önce ortaya koyduğumuz kurallara uymak durumundadır, değil mi?”

“Evet.”

“Makam ve ritmin de söze uyması gerekir, öyle değil mi?”[134]

“Kesinlikle.”

“Demiştik ki, bir şeyden bahsederken, sözlerimizde hüznün, ağlama, feryat, sızlama olmamalı.”

“Haklısın.”

[e] “Peki söyle bana, hüznü makamlar hangileridir? Müzikle uğraşan sensin, bilirsin.”

“Karma Lydia[135] makamı, tiz Lydia makamı ve buna benzer makamlar hüznü makamlardır, örneğin.”

“O zaman bence, bu tarzlar yasaklanmalı. Bunların bırak erkekleri, erdemli kadınlar için bile hiçbir faydası yoktur. Öyle değil mi?”

“Çok haklısın.”

“Bir de şunu biliyoruz ki bekçilerimize sarhoşluk, gevşeklik, uyuşukluk da hiç yakışmaz.”

“Tabii ki.”

“Peki, makamlar arasında gevşeklik yaratanlar; içki masalarında dinlenenler hangileridir?”

“Çözükle dediğimiz İonya ve Lydia makamları böyledir.”

[399a] “Peki bunların savaşçılara bir yararı var mıdır?”

“Tam tersine,” dedi. “Bunlar hiçbir işe yaramaz askerler için, ama senin de elinde kala kala Dor ve Frigya[136] makamları kaldı.”

Ben de dedim ki, “Ben makamlardan anlamam. Ama bence öyle bir makam olmalı ki, savaş veya benzeri durumlarda herhangi bir tehlike anında, başına ne gelirse gelsin, yaralandığında, hatta ölümle yüz yüze geldiğinde bile, bunun üstesinden gelmek için canını dişine takan ve asla yılmayan yürekli

adamın sesini hissettirsin.

[b] Ya da barış ve rahatlık zamanında kullanılan öyle bir makam olmalı ki, bu da, istediğini elde ederken hiçbir şekilde şiddete başvurmayan, onu barışçıl yollarla elde etmek isteyen, her zaman insanlara veya tanrıya karşı ikna ve rica yollarına başvuran ve başkalarının ricalarına da kulak asıp değer veren; istediğini elde ettiği zaman alçakgönüllülüğünü ve ihtiyatlılığını koruyup ölçülü ve makul davranabilen erkeklerin sesini bize ulaştırsın. İşte ben, birisi taşkın birisi dingin, felaketle karşı karşıya olan ya da mutlu, yürekli olanlarla alçakgönüllü, aklı başında erkeklerin makamlarını arıyorum.

[c] Varsın elimizde sadece bu makamlar kalsın.”

“Demin saydığım, Dor ve Frigya makamları kalacak yani?”

“Demek ki ezgilerimizde ve şarkılarımızda sadece bu makamları kullanırsak da çok telli, bütün makamları çıkarabilecek enstrümanlara ihtiyacımız olmayacak.”[137]

“Sanıyorum öyle olacak.”

“Öyleyse, üç köşeli çalgıları, harpları ve çok telli kompleks sazları yapan

[d] ustaları ülkemizde tutmaya gerek kalmayacak.”

“Öyle gözüküyor.”

“Peki, flüt yapanlar ve flüt çalanlar ülkemizde kalabilirler mi? Bütün enstrümanlar içinde en çeşitli sesleri çıkarabilen müzik aleti flüt. Hatta, diğer bütün çeşitli sesleri çıkaran aletler flüte öykünülerek yapılmıştır.”

“Aynen öyle.”

“O halde kentimizde kullanılabilecek aletler olarak geriye sadece ‘lyra’ (lir) ile ‘kithara’ bir de kırsalda çobanların ‘syrinx’i kalıyor.”[138]

“İncelememizden ortaya böyle bir sonuç çıkıyor.”

[e] “Zaten, Apollon’u Marsyas’a,[139] sazlarını da Marsyas’ın çalgılarına yeğleyişimiz boşa değil.”

“Tabii ki boşa değil.”[140]

“Mısır’daki köpek aşkına! Biraz önce zevk sefa içinde diye eleştirdiğimiz ülkemizdeki yanlışlıkları da bir çırpıda temizleyiverdik.”

“Ve bunu da son derece akıllıca yaptık.”

11. “Kalanı da temizlemeye devam edelim o zaman. Makamlardan sonra bir de ritimleri ele alalım. Onlar da aynı kurallara tabi olmalı ki bu yüzden de çeşit çeşit ritimlere, ölçülere hiç de gerek yok. Bizim arayıp bulmamız gereken, yürekli ve uyumlu, adam gibi birinin hayat ritmi.

[400a] Dizelerin uyaklarını ve melodiyi bu ritme uymaya, onu dikkate almaya ve izlemeye zorlamalıyız; yoksa ritmi onlara değil. O zaman, söyle bana bu ritimler neler olabilir? Biraz önce ne tür makamlara ihtiyacımız olduğunu söylediğin gibi şimdi de ne tür ritimlere ihtiyacımız olduğunu söylemek senin görevin.”

“Zeus adına, korkarım bunun yanıtını veremeyeceğim,” dedi. “Bildiğim tek şey ölçüleri meydana getiren üç çeşit, makamları ortaya çıkaran da dört çeşit ritmin olduğu. Ama hangi ritim ne tür yaşayış biçimini yansıtan sözlere uyar, onu bilemem.”[141]

[b] “O zaman Damon’a danışmak farz oldu. O hangi ölçülerin alçaklığa, edepsizliğe, hiddete, hangilerinin de bunların tam tersi durumlara uyduğunu iyi bilir. Tam emin değilim, ama, o ‘karma enhoplios’, ‘daktylos’, ‘heroos’ gibi birtakım ritimlerden bahsediyordu. Bunları nasıl birbirinden ayırıyordu, pek fikrim yok. Yanılmıyorsam, bunların aşağı ve yukarı vuruşlarını birbirine denkleştiriyor ve bunlara uzun ve kısa sesler ekliyordu. Yine, tam emin olmamakla beraber, ‘iambos’ ve ‘trokhaiois’ adını verdiği iki ritme de uzun ve kısa sesler ekliyordu.

[c] Bazı durumlarda da ya ölçüyü, ya ritmi ya da her ikisini de ya beğeniyor ya da kötü buluyordu. Neden böyle onu tam bilemeyeceğim. İsterseniz bu konuları Damon’a bırakalım.

Bilmediğimiz bir konuda tartışma yürütmek zor olacak.”

“Evet, zor olacak.”

[d] “Fakat, zarafetin ve uyumsuzluğun iyi ve kötü ritimle ilişkili olduğunu tahmin etmek pek de zor olmasa gerek.”

“Evet, bence de kolaylıkla bu yargıya ulaşılabilir.”

“Denilebilir ki, iyi bir ritim iyi bir üsluba, kötü bir ritim de kötü bir üsluba eşlik eder. Aynen güzel ve güzel olmayan melodide olduğu gibi; neydi bizim ilkemiz: Sözlerin ritim ve makamlara değil, ritim ve makamların sözlere (içeriğe) uyması gerekir.”

“Bence de, ritim ve makam sözlere (içeriğe) uygun olmalı.”

“Peki, söz ve üslubun niteliği insanın ruhunun karakterine bağlı değil midir?”

“Evet, öyledir.”

“Ve geriye kalan tüm şeyler de üsluba bağlıdır.”

“Evet.”

“O zaman içeriği ile güzel melodi

[e] soylu tavır ve iyi ritim ‘temiz yüreklilikten’ (saflık ve iyi karakterden) türer; bunu derken mantıksızlığı, bölüğü güzelleştirmek istemiyorum; kastettiğim, karakteri hakikaten iyi ve güzel olan bir zihinsel, entelektüel tarz.”

“Çok haklısın.”

“Ve bizim gençlerimiz, hayattaki sorumluluklarını yerine getirmek istiyorlarsa bu olumlu nitelikleri elde etmeye kendilerini adanmalı.”

“Evet, kesinlikle.”

[401a] “Bu nitelikleri, resimde ve diğer bütün yaratıcı ve yapıcı sanat faaliyetlerinde bulmak hiç de güç değildir. Dokumacılık, nakkaşlık (nakışçılık), mimarlık ve diğer bütün sanat dalları bu niteliklerle doludur. Hatta, cisimlerin (vücutların) ve yetişmiş her şeyin doğası, çünkü hepsi de soylu ya da çirkin tavrı barındırır. Çirkinlik, uyumsuzluk kötü ritim ve kötü karakterden bağımsız düşünülemezler; güzellik ve uyum ise iyiliğin ve erdemin kardeşleri ve özdeşleridir.”

“Katılıyorum.”

12. [b] “Peki eserlerinde iyi bir karakteri yansıtmalarını beklediğimiz kimseler sadece edebiyatçıları mı olacak? Öbür sanatçıları da göz önüne alarak, onların da eserlerinde karakersiz olanı, ölçsüzlüğü, bayağılığı, köleye özgü olanı, ilkesizliği resimde, mimaride ve diğer tüm yaratıcı faaliyetlerde işlemelerini yasak etmeyecek miyiz? Bizim bu kurallarımıza uymayacak tarzda sanat etkinliğinde bulunanlara izin vermemeliyiz ki bekçilerimiz kötülüğün görüntüleriyle yetiştirilmesinler.

[c] Buna izin verirse, bekçilerimiz çobansız kalmış sürüler gibi, otlaklarında serbestçe yayılarak ve farkında olmadan da birçok zehirli ot yiyerek ruhlarında gittikçe büyüyen bir kötülük biriktireceklerdir. Bize lazım olan asıl sanatçı ruhunun karakteri sayesinde gerçek güzelliği ve soylu olanı hissedip ayırt edebilen yetenekli sanatçılardır; çünkü ancak bu yolla, gençlerimiz tertemiz bölgelerden esen rüzgârın havasını solur gibi,

[d] daha çocukluklarından itibaren bunları güzel söze benzetebilirler.”

“Bundan daha soylu bir eğitim nasıl olabilir ki?”

“İşte, bu yüzdendir ki Glaukon, müzik en önemli eğitim aracıdır, çünkü ritim ve makam ruhumuzun derinliklerine kadar sokularak bizi çepeçevre sarar, ona soylu davranış kazandırır. İnsan doğru bir müzik eğitimi almışsa, ruhu da güzelleşir, aksi halde tersi olur.

[e] Öte yandan layıkıyla müzik eğitimi almış bir insan sanattaki ve doğadaki hataları ve eksiklikleri en dikkatli kişi olarak bir bakışta sezeceği için de –haklı olarak hata ve çirkinliklere isteksiz olacak– güzel şeyleri sevip övme ve ruhunu onlarla besleme imkânı bulup kendisini de “güzelleştirir”, “kusursuz” biri olur.[142] Çirkin şeyleri de, daha çocukluğundan itibaren, haklı olarak yerecek ve

[402a] zihnine yerleşmeden önlemeyi bilecektir. Sonra akıl uyandığında, onun, dediğimiz gibi yetişmiş olan ile özünde benzer olduğunu fark edip akli selamlayacaktır.”

“Bu nedenle sanırım, en başta eğitim müziğe dayanmaktadır.”

“Biliyorsun, okuma yazma öğrenirken az sayıda olan harflerin aslında bütün yazılarda tekrarlanan unsurlar olduklarını görüp, bu unsurların küçük kelimelerde mi, yoksa büyüklerde mi yer aldıklarının fark etmediğini

[b] ve işin bu yanının önemsiz olduğunu anlayınca yazıya güveniyoruz; aksini yapsak, harflerin her ilişkisini mıcıklasak, okumayı öğrenemeyiz.”

“Doğru.”

“Ve yine, harflerin kendilerini öğrenmeden onların suda veya aynadaki yansımalarını tanıyamayız. Çünkü hem harflerin kendilerinin hem de onun yansımalarının bilgisi, aynı sanatın ve aynı inceleme alanının konusudur.”

“Kesinlikle.”

“Öyleyse, iddia ediyorum ki, tanrılar adına, ölçülülüğün, cesaretin, cömertliğin ve yüce yürekliliğin ve bunların kardeşlerinin ve karşıtlarının, çevremizdeki hayatın her yerindeki ‘temel biçimlerini’[143] öğrenip bunların her yere içkin olduğunu görmeden, onları ve yansımalarını (imgelerini), büyükmüş küçükmüş aldırmandan ve hepsinin aynı öğrenimin ve sanatın parçası olduklarını fark etmeden, ne kendimizin ne de eğitmeye çalıştığımız

[c] bekçilerimizin müzikal (yönden) eğitileceğini ve yetiştirilebileceğini sanmıyorum.”

“Mecburen!”

[d]

“Güzel ruh soyluluğu ile ona uygun olan ve onun ile ahenk kuran dış biçim, her ikisi de aynı biçimin damgasını taşıyan bu iki yan buluşurlarsa, bunu görebilen herkes için en güzel manzaradır bu.”[144]

“Peki en güzel olan şey aynı zamanda en sevilesi şey değil midir?”

“Öyledir.”

“O zaman, bu ideale en yakın insanları sever eğitilmiş (aydın) kişi; o yakınlığa kavuşmamış olanları sevmeyecektir.”

“Tam böyle değil aslında, ruhunda kusur olanları sevmez, ama bedensel bir zaafa sahip olan bir insanı sevmeye katlanabiliriz.”

[e] “Anlıyorum, senin sevdiğin böyle kimseler var ya da vardı! Bunu anlayabilirim. Fakat, şimdi söyle bana, aşırı zevk, ölçülü, ağırbaşlı olmakla bağdaşır mı?”

“Olur mu hiç öyle şey,” dedi. “Haz da, acıdan daha az almazken aklımızı başımızdan.”

“Peki haz ile öteki beceri bağdaşır mı?”

[403a] “Bağdaşmaz tabii ki.”

“Peki, kibir ve ölçsüzlükle bağdaşır mı?”

“Hem de nasıl.”

“Peki, cinsel aşktan daha büyük ve daha şiddetli bir zevk (haz) var mıdır?”

“Hayır!”

“Gerçek aşkın özü, güzeli ve düzenli olanı, ölçülü ve uyumlu bir şekilde sevmektir, değil mi?”

“Öyledir, elbette.”

“O zaman ne çılgınca ne de ölçsüzce ve azgınca olan hiçbir şey gerçek aşk ile bir araya getirilmemeli.”

“Evet.”

[b] “Tensel haz da gerçek aşk ile buluşamaz; âşıklar da oğlanları, doğru ve sahici bir şekilde

seviyorlarsa, bu sevgi de tensel sevgi ile birleşmez!”

“Evet, kesinlikle Sokrates, bunların gerçek aşıkta yeri olamaz.”

“Sanıyorum ki kafamızda tasarladığımız devletin kuruluşunda sen de şöyle bir yasanın çıkarılmasından yanasın: Gerçek aşkla seven âşık, sevgilisini (oğlan, delikanlı) ikna edince, bir babanın oğlunu sevdiği gibi sevmeli öpmeli ve okşamalı onu, güzelin adına. Bunu yapamıyorsa, birlikte olmak için çabaladığı delikanlı ile, bu ilişkide görünenden fazlası yaşıyormuş

[c] izlenimi vermekten kaçınarak birlikteliği sürdürmelidir. Aksi halde gerek eğitim gerekse güzellik duygusu bakımından, kusurlu olduğu suçlamasına katlanmak zorunda kalacaktır.”

“Kesinlikle katılıyorum,” dedi.

“Müzik hakkında bu kadar konuştuğumuz yeter. Çok iyi bir noktada, şu sonuca ulaşarak bitiriyoruz aslında: Müziğin amacı güzellik sevgisi değil de nedir?”

“Güzellik sevgisidir, tabii ki, ne olabilir ki?”

13. “Şimdi sırada jimnastik var. Çocuklarımız bir de jimnastikle eğitilirler, öyle değil mi?”

“Kesinlikle.”

“İdman eğitimi de aynı müzikte olduğu gibi insanın daha çocukluk çağlarında verilmeye başlanmalı. İnsanın hayatı boyunca sürececek bu eğitimde son derece dikkatli olunmalı.

[d] Bu konuda benim şöyle bir düşüncem var. Umarım bu düşünce üzerinde tartışır ve bereber bir sonuca varırız. Bence, ruhu güzelleştiren şey iyi yapıli bir bedenden kaynaklanan bir üstünlük değil; insanın bedenini iyi yapıli kılan, onun sahip olduğu güzel ruhtan kaynaklanan bir üstünlüktür.”

“Katılıyorum.”

[e] “O zaman, önce zihnin nasıl eğitileceği konusuna odaklanıp buradan yola çıkarak da bedenle ilgili ayrıntıları ortaya koysak ve uzun uzadıya konuşmadan, sadece genel örnekleri vermekle yetinsek iyi olmaz mı, ne dersin?”

“Çok iyi olur.”

“Demıştik ki, bekçilerimiz sarhoşluktan kaçınmalılar. Hatta, sarhoş olup da feleğini şaşırarak en son kişiler onlar olmalı.”

“Evet,” dedi, “bir bekçinin, başkaları tarafından korunması gibi bir durumun ortaya çıkması çok saçma olurdu.”

“Peki, beslenmeleri konusunda ne söyleyebiliriz? Bizim yetiştirdiğimiz insanlar büyük mücadelelerin savaşçıları değiller mi?”

“Öyleler.”

[404a] “O zaman, bizim şimdiki atletlerimizin yaşama tarzı onlara uyar mı?”

“Niye uymasın?”

“Korkarım, böyle bir (yeme, yaşama tarzı) bu insanları son derece uyuşuk hale getiriyor ve sağliğa zararlı oluyor. Bu atletlerin, hayatları boyunca uyuduklarının, kendilerine özgü yaşama tarzından birazcık olsun sapacak olsalar tehlikeli hastalıklara yakalandıklarının farkında değil misin?

“Farkındayım tabii ki.”

“Bizim savaşçı atletlerimizin daha ince elenip sık dokunmuş idmanlara ihtiyacı var; keskin bakışlı, iyi gören, işiten ve koku alan köpekler gibi olmalı, ayrıca uzak yerlere sefere çıktıklarında,

[b] değişik şeyler yiyip içtiklerinde veya yazın kavurucu sıcağına, kışın soğuk ayazına maruz kaldıklarında dayanıklılıklarını ve sağlıklarını koruyabilmelidirler.”

“Ben de aynı kanıdayım.”

“Bence, mükemmel bir jimnastik, daha önce sözünü ettiğimiz müziğin ikiz kardeşidir.”

“Nasıl yani?”

“İyi bir jimnastiğin, hele iyi bir askeri jimnastiğin müziğimiz gibi soylu ve güzel olması gerekir.”

“Biraz daha açar mısın?”

“Ne demek istediğimi Homeros’tan öğrenebilirsin aslında. Biliyorsun, Homeros, sefere çıkan askerlerini ziyafetlerle besler; ama Hellespontos’un[145] kıyılarında oldukları halde onların ne balık[146][c] ne de haşlanmış et yemesine izin verir. Sadece askerlerin kolayca pişirebilecekleri kızartma et bu ziyafete dahildir; çünkü kızartma et yapmak için, sefere çıkarken beraberlerinde kapacak götürme zahmetine katlanmak gerekmez; gereken tek şey ateş yakmaktır, o kadar.”

“Doğru!”

“Fakat, yanılmıyorsam, Homeros çeşnilerden, baharattan hiç söz etmez. Zaten, her atlet formunu korumak istiyorsa bu tür şeyleri ağzına koymaması gerektiğini bilmeli. Homeros da bunun farkında ki bunlardan hiç bahsetmiyor.”

“Evet. Atletlerimiz de bunu biliyorlar ve bunları ağızlarına koymamakla çok iyi ediyorlar.”

[d] “O zaman dostum, madem sen de bu düşüncenin doğru olduğunu kabul ediyorsun, Siracusa mutfağını ve Sicilya yemeklerini savaşçılarımız için uygun görmemen lazım.”

“Tabii ki uygun görmüyorum.”

“Formunu koruması sağlıklı bir bedene sahip olması gereken bir atletin Korintos’lu[147] yosmalarla ilişki içinde olmasını onaylamazsın, değil mi?”

“Tabii ki onaylamam.”

“Attika’nın tatlılarına düşkün olmaları da kabul edilemez, değil mi?”

“Edilemez.”

“Peki beslenme ile ilgili böyle bir yaşam tarzını karmakarışık makamlardan ve ritimlerden oluşan bir ezgiye ve şarkıya benzetirsek

[e] sence doğru mu yapmış oluruz?”

“Kesinlikle benzetebiliriz.”

“Çeşitlilik orada uçarılığı, düzensizliği doğuruyorsa, burada hastalığı doğurur. Öte yandan, müzikte sadelik, ruhun ölçülü olmasını, jimnastikte sadelik de bedeninin sağlıklı olmasını sağlar.”

“Kesinlikle haklısın,” dedi.

[405a] “Bir devlette düzensizlik ve hastalık çoğaldıkça, orada mahkemeler ve hastaneler çoğalır; böylelikle tıp ve hukuk bilen insana duyulan ihtiyaç artmış olacağından, bir sürü serbest insan yargıçlık, hekimlik gibi mesleklere heves eder ve bu meslekler de böylelikle toplumdaki en saygın meslekler haline gelirler.”[148]

“Evet, aynen öyle olur.”

14. “Peki, demek ki bir devlette eğitimin kötü ve bozuk olduğunu gösteren belirtiler konusunda hemfikiriz. O devlette sadece zanaatkâr, işçi gibi sıradan insanların değil, aynı zamanda özgür, toplumun üst kesiminde yer alan erkeklerin de en usta yargıçlara ve hekimlere ihtiyaç duyması bu bozukluğun belirtisi değil midir? Bir insanın kendi hakkını aramak için dışarıdan başka kimselere başvurması, kendisini başkalarının vereceği kararlara teslim ederek, onları kendisinin efendisi ve yargıcı haline getirmesi, saçma sapan bir şey olmanın ötesinde,

[b] yetiştirme tarzımızın ne kadar berbat olduğunun bir kanıtı değil mi?”

“Her şeyden de daha berbat bir şey bu.”

“Bunun rastlanabilecek en kötü şey olduğunu söylüyorsun da bir insanın bütün ömrü boyunca ya davalı ya da davacı olarak mahkemelerde sürünmekle kalmayıp suç işlemekte, hilebazlıkta, düzenbazlıkta, yalan dolanda ustalığı kimselere bırakmamakla aymazca övünmesine, bulduğu her fırsatta doğruluktan sapma ve bunun karşılığında çekeceği cezadan bir yolunu bulup kurtulma konusunda uzman olmakla böbürlenmesine ne demeli;

[c] üstelik bütün bunları şimdi bahsetmeye bile değmeyen ıvır zıvır şeyleri elde etmek için yapmasına? Çünkü o, uyuşuk, bezgin bir yargıca bağımlı olmadan yaşamanın çok daha iyi ve güzel olduğunu bilmemektedir.”

“Evet, bu daha da berbat bir şey,” dedi.

“Peki,” dedim. “Bir insanın bir hekime yarasını veya mevsimlik bir deri döküntüsünü tedavi

ettirmek için değil de

[d] aylıklık ve daha önce bahsettiğimiz o kötü beslenme ve hayat tarzı yüzünden içini bir bataklığa çeviren ‘hırıltı’ların ve ‘havaaların’ doldurması nedeniyle gitmesi ve Asklepios’un[149] o parlak çocuklarının bu hastalıklara ‘iç akıntısı’ ve ‘iç şişkinliği’ gibi isimler vermek durumunda kalması da berbat bir şey değil midir?”

“Gerçekten de tuhaf hastalık adları bunlar.”

“Asklepios’un zamanında bunlar yoktu sanırım.

[e] Bunu, Truva’da yaralanan kahraman Eurypylos’a[150] hizmetçiler içine arpa unu ve iyice rendelenmiş peynir karıştırılmış Pramnos şarabı içirdiklerinde, oğullarının onu yermemesinden çıkartıyorum,

[406a] İnsanın ısını artırıdır bu;[151] halbuki, Asklepios’un oğulları bunda bir sakınca bulmadıkları gibi, onu tedavi etmeye çalışmakta olan Patroklos’u azarlamazlar.”

“Aslında, böyle bir iksirin bu durumdaki bir insana ilaç niyetine verilmesi çok garip bir durum.”

“Hayır, günümüzde hastalık sonrası bakımda ancak işe yarayan yaygın hekimliği düşünecek olursan, Asklepios’un hekimleri, Herodikos’tan önce, iddia edildiği gibi, bu yöntemi yeterli bulmuyorlardı. Aslında bir jimnastik öğretmeni olan Herodikos, amansız bir hastalığa yakalanınca,

[b] jimnastikle hekimliği birleştirmiş, en başta kendisine daha sonra da tüm dünyaya işkence olmuş bu yöntemi geliştirmiştir.”

“Nasıl olmuş bu?”

“Ölümü uzatarak! Yakalandığı ölümcül hastalığını adım adım izlemiş, ama bir türlü tedavi edememiş gördüğüm kadarıyla.[152] Bütün hayatını bu hastalığı atlatmaya ve ömrünü uzatmaya adanmış. Her gün uyguladığı sıkı perhizden azıcık saptığında içi içini yermiş. Tüm bunları yapınca da, bilgeliğin gücüyle ihtiyarlık çağına kadar ölümünü geciktirebilmiş, çok yaşamış.”

“Böyle bir çaba, böyle bir mükafatı hak ediyor tabii.”

[c] “Evet,” dedim. “Gerçekten de hak edilen bir mükafat. Ama şunu anlamamış ki, Asklepios’un kendi öğrencilerine böyle bir tedavi yöntemini öğretmemesinin sebebi onun bilgisizliğinden veya deneyimsizliğinden değil, onun, iyi yönetilen bir devlette herkesin devam etmek zorunda olduğu bir iş olduğunu, kimsenin sürekli hasta olup, kendine bakmakla ömrünü geçiremeyeceğini bilmesiydi. Aslında, bir işçinin, zanaatkârın kendi hastalığını ömür boyu tedavi etmeye uğraşmasının saçma olduğu açık olduğu halde, ona bir diyeceğimiz olmaz da, aynı şeyi zengin bir insan için söyleyebilir miyiz bilemiyorum.”

“Ne demek istiyorsun?”

15.

[d] “Bak şimdi, bir doğramacı (marangoz) hekime gittiğinde, ondan kusturucu veya hastalığını içinden çıkarıcı bir ilaç vermesini veya yarasını dağlamasını ya da vücudundaki hastalıklı bölümün kesilmesini istemek gibi hızlı etkilere sahip, kısa vadeli tedavi yöntemleri talep eder. Ama hekim perhiz yapmasını, başına bir sargı sarılmasını isterse hiç düşünmeden, hasta olmaya zamanı olmadığını, önündeki işi bırakıp hastalığını tedavi etmeye adanmış hayatın ne kendisine ne de devlete hiçbir fayda getirmeyeceğini söyler ve tedaviden vazgeçer; hekimi başından defeder,

[e] her günkü yaşam tarzına geri dönerek ya iyileşip işinin başına döner ya da bedeni dayanacak güçte değilse ölür ve daha fazla acı çekmekten de kurtulmuş olur.”

“Evet, bu sosyal tabakadan birinin hekimlik sanatını doğru icra etmesi budur.”

“Ayrıca o işi yapmazsa, yaşamının bir faydası ve anlamı kalmayacağı bir iş sahibi olduğu için.”

“Doğru söylüyorsun.”

[407a] “Fakat, zengin birinin yapmadığı takdirde yaşamasını engelleyecek hiçbir iş yoktur.”

“Evet, böyle söylemek yanlış olmaz.”

“Ne demiş Phokylides,[153] ‘İnsan önce ekmeğini kazanmalı, sonra erdemin peşine düşmeli’.”

“Bence insan daha önce de yapmalı bunu.”

“Gel, şimdi bu tartışmaya girmeyelim. Ama kendimize şu soruları soralım: Zenginin hayatının yaşamaya değer olması için erdemli davranma

[b] zorunluluğu var mıdır? Yoksa, sağlığa kafayı takmanın bir marangozu ve öteki meslekleri dikkatli çalışmaktan alıkoyması, (zenginin durumu) Phokylides’in uyarısı ile bağdaşıyor mu?”

“Zeus adına, jimnastiğin de ötesine geçen böyle aşırı bir sağlık düşkünlüğü şüphesiz her şeyden daha büyük bir engeldir. Böyle bir aşırı kaygı, insanın ev işlerini yapmasını, oturarak yapılan meslekleri icra etmesini ve savaşlarda hakkıyla dövüşmesini engeller.”

“Her şeyden öte, bunun en büyük sakıncalarından biri de, insanın

[c] kendisi üzerine düşünmesini, kendisini inceleyip anlamasını engellemesidir; çünkü böyle bir insan, derin düşüncelere daldığında başının ağrımasından, dönmesinden korkar, başına böyle bir şey geldiğinde de bunun sebebinin felsefe olduğunu düşünür. Zaten böyle bir aşırı sağlık düşkünlüğü, insanın neyin erdemli bir davranış olduğunu düşünmesini, erdemli davranmasını engeller; çünkü kafasına sağlık meselesini takmış bir insan, böyle derin düşünceler içine girdiğinde hastalandığını sanır.”

“Doğru söylüyorsun.”

“O zaman, diyebiliriz ki, Asklepios bu durumun çok iyi farkında olduğundan, bedenlerinin doğal yapısı ve yaşama tarzları itibarıyla

[d] sağlıklı olan, ancak belli bir hastalık çeken insanlar ve böyle bir durum için tedavi sanatını öğretmiştir. İlaçlarla, ameliyatlarla onları tedavi etmiş ve devletin çıkarlarını düşünerek onlara eskisi gibi yaşamalarını günlük faaliyetlerini aksatmamalarını tembih etmiştir. Bedeni bir hastalık tarafından esir alınmış hastalara gelince, onları içe akıtma, içe boşaltma gibi birtakım aşamalar izleyen, uzun süreli yöntemlerle tedavi etmeye kalkmamış; ‘bu adamların niye boş yere ömrünü uzatıp, zayıf bünyeli çocuklar dünyaya getirmelerine fırsat vereyim’ diye düşünmüş; ne kendine ne de devlete bir faydası dokunmayacak,

[e] ömrünü normal seyri içinde yaşayamayan bir insanı tedavi etmeye gerek duymamıştır.”

“Senin, Asklepios akıllı bir devlet adamıymış!”

“Gerçekten de çocuklarına yansımış

[408a] bu özellik; baksana çocukları bir yanda Truva önünde kahramanca çarpışırken, bir yandan da söz konusu tedavi biçimini hayata geçirmişler. Ya da hatırlarsan, Pandaros’un Menelaos’u[154] okla yaralayıp açtığı yaradan nasıl,

‘Kanı emdiklerini, üzerine ferahlatıcı ilaçlar
serptiklerini.’

Ama asla şunu yiyeceksin, bunu içeceksin diyerek Eurypylos gibi zorlayıp, onu perhize tabi tutmamışlar;

[b] çünkü, yaralanmadan önce sağlıklı ve düzenli bir yaşam tarzına sahip olan bu insanlara ilaçlar yeterli olmuş. Yaradılıştan hasta olan ve hayatını ölçüsüzce geçiren bir insanın ise ne kendine ne başkalarına bir faydası olmadığına inanırlarmış; bu tür insanlar Midas’tan[155] da zengin olsalar, onların derdine çare aramayı reddetmiş Asklepios’un oğulları.”

“Şu Asklepios’un oğulları da pek zeki adamlarmış doğrusu.”

16. “Haklılar da,” dedim, “ama, tragedya ozanlarıyla Pindaros[156] bizim gibi düşünmezler. Asklepios’un Apollon’un oğlu olduğunu söylerler, fakat bir yandan da onun para uğruna

[c] artık ahı gitmiş vahi kalmış zengin bir adamı tedavi etmeye kalktığını iddia ederler. Fakat, biz daha önce söylediklerimize dayanarak, bu iddiaların ikisini de kabul etmeyeceğiz. Diyeceğiz ki, madem Asklepios bir tanrının oğluydu, neden onda para hırsı vardı? Eğer para hırsıyla hareket ettiyse, demek ki tanrının oğlu değildi.”

“Bütün bu söylediklerinde haklısın, Sokrates,” dedi, “fakat şuna ne diyeceksin; devletimizde sence de iyi hekimler olmamalı mı? Ve bu hekimler, hasta ya da sağlam demeden pek çok insana bakıp deneyim kazanmış hekimler olmalı, değil mi?”

[d] Ve aynı şekilde, en iyi yargıçlar da farklı farklı ahlaki yaradılışa sahip bir sürü insanla meşgul olan kişiler değiller midir?”

“Elbette, devletimizin çok iyilerine ihtiyacı var. Fakat, benim için iyi bir hekim, iyi bir yargıç kimdir biliyor musun?”

“Söyle de bileyim.”

“Söylemeye çalışayım. Ama sen aslında şu soruyu sormakla birbirinden ayrı iki soru soruyorsun.”

“Nasıl yani?”

“Tamam, yetenekli bir hekim çocukluktan itibaren öğrendiği mesleğini mümkün olduğu kadar çok ve ağır hastalıklara karşı uygulamış,

[e] deneyim kazanmış, hatta kendisi de pek sağlıklı olmayıp, bütün hastalıkları geçirerek onlar hakkında fikir sahibi olmuş hekimdir. Çünkü, bana kalırsa iyi bir hekim, kendi bedenini bedeniyle iyileştiremez; çünkü bu durumda bedeni iyileştiren bedenin hiçbir zaman hastalıklı olmaması ve hastalanmaması şarttır. Ruhla yapar o bunu; tedavi yapacaksa, ruhun hastalıklı olmasına da, hastalanmasına da fırsat verilemez.”

“Çok haklısın,” dedi.

“Öte yandan, yargıç bir ruhu ruhla yönetir; yasaklar getirir ruha.

[409a] Bu yüzden çocukluktan itibaren onun kötü ruhların arasında yetişmesi ve kendisini onlarla özdeşleştirmesi ve nihayetinde de her türlü kötü yola sapmış olması düşünülemez; bu durum, hekimde olanın tersine, onun başkalarının işlediği suçları kavrayabilmesini sağlamaz. Yani, bedensel bir hastalığa tutulmuş bir hekimin tıp alanında bir deneyime sahip olması durumundan farklıdır bu durum. Tersine, yargıcın sağlıklı kararlar verebilmesi için sağlıklı bir ruha sahip olması, bunun için de gençliğinde kötü işlere bulaşmamış olması şarttır. İşte bu yüzden, iyi ruhlu insanlar gençliklerinde saf görünüşlü olurlar. İçlerinde kötülük taşımadıklarından, neyin kötülük olduğunun farkında olamazlar ve dürüst olmayan insanlar tarafından hemen kandırılırlar.”

[b] “Evet, bu insanlar aldatılmaya pek açıktırlar.”

“Bu yüzden de zaten bir yargıç genç olmamalı. Kötülüğün ne olduğunu bilecek kadar yaşını başını almış olmalı. Tabii ki bunu da kendi ruhuna bakarak değil, kendi dışındaki kötü ruhlu insanların ne yapıp ettiklerini zahmetli gözlemlerle inceleyerek öğrenmeli. Kötülüğün farkına onu yaparak değil, onun bilgisine erişerek varmalı.”

[c] “Bence de ideal bir yargıç işini böyle öğrenmeli.”

“İşte sen de aradığın cevabı bulmuş oluyorsun. İyi bir yargıcın iyi bir ruha sahip olması gerekiyorsa, iyi yargıçlar ancak iyi insanlardan çıkacaktır. Öteki, şu kendini kurnaz ve uyanık sanan, feleğin çemberinden geçmiş, yoldan çıkmayı marifet sayan bir insan, kendisi gibi insanlarla karşılaşınca ustaca önlem almayı bilir, çünkü onların ne yapabileceğini içindeki kılavuz örneklerle bakarak anlayabilir. Fakat yaşı ilerlemiş, deneyimli, akıllı, becerikli insanlarla karşılaşmayagörsün, hemen afallayıverir,

[d] şüphesizliğinden ötürü ahmaklığı açığa çıkar. Dürüst bir insanın kim olduğunu, onun nasıl davranabileceğini anlayamaz, çünkü kendi içinde bunun örneği yoktur. Ne varki, böyle bir insan, dürüst ve akıllı insanlardan çok, kötü insanlarla ilişki kurduğundan etrafındaki kötü insanları ve kendisini ahmak değil de çok bilgili bir adammış gibi görür.”

“Çok haklısın,” dedi.

17. “O zaman, yetenekli, iyi ve akıllı bir yargıcı böyle bir insanın kimliğinde değil, daha önce tanımladığımız kimliğin içinde arayacağız. Öte yandan, iyi eğitilmiş erdemli bir ruh, hem kötülüğün hem de iyiliğin nasıl bir şey olduğunu öğrenir.

[e] Bana kalırsa, bilgelik, kötü adamın değil, erdemli adamın sahip olabileceği bir meziyettir.”

“Bence de.”

“Demek ki böyle bir hukuk anlayışını ve belirttiğimiz gibi bir hekimliği devletimizde yasalarla sağlama alacaksın.

[410a] Bu yargıç ve hekimler, bedenlen ve ruhen sağlıklı olanlar ile uğraşmalı, bedenlerinde hastalık taşıyanları ise ölüme terk etmelidirler. Ruhu yaradılıştan kötü ve iyileştirilemez olanları öldürmekten başka çaremiz yok.”

“Kendileri için de, devlet için de en makul yol buymuş gibi gözüküyor.”

“Ama gençlerimiz, şu bahsettiğimiz, insanı ölçülü olmaya sevk eden eğitimi alarak büyüdüklerinde, yargıçlık sanatı ile temas etmekten kaçınacaklardır.”

“Kesinlikle.”

[b] “Aynı mantığı jimnastikte benimseyen, yani basit bir jimnastik programına sahip olan birisi de zorunlu haller dışında hekimlik sanatına ihtiyaç duymayacaktır.”

“Bence de öyle olur.”

“Fiziksel gücünü artırmaktan çok, ruhundaki cesareti uyandırmayı amaç edindiği için, idmanlara ve diğer çalışmalara katlanır; yoksa kaslarını geliştirsin, güçlü olayım diye atletler gibi yemek yiyip çalışamaz.”

“Çok doğru.”

“Peki, Glaukon,” dedim, “eğitimini müzik ve jimnastik üzerine kuran biri,

[c] birçok kimsenin de sandığı gibi, bunlardan birisinin sadece ruhu, diğerinin de bedeni eğiteceğini düşünerek bu amaçla hareket etmemelidir. Sence de öyle mi?”

“Öyle de, ne amaçla yapsın peki?”

“Bence her ikisinin de amacı birlikte ruhu eğitmek ve geliştirmektir.”[157]

“Nasıl yani?”

“Müziği boşlayıp sadece jimnastikle uğraşanların veya jimnastiği boşlayıp sadece müzikle uğraşanların nasıl bir ruh haline sahip olduklarını gözlemedin mi hiç?”

[d] “Ne demek istiyorsun?”

“Birinciler vahşi ve kaba bir ruh hali içinde olurken, ikinciler gevşek ve fazlasıyla ince, saygılı oluyorlar. Demek istediğim bu.”

“Evet, bence de kendisini sadece jimnastiğe adayanlar gereğinden fazla kaba olurken, sadece zihinsel, ruhsal eğitim alanlar ise kendilerine hayır getirmeyecek kadar gevşek oluyorlar.”

“Bu vahşet, doğal özelliklerin (yaradılışın) gözüpek yanından kaynaklanır; bu yan doğru eğitilirse kişi cesur olur, ölçüyü aşan bir gerginliğin içine çekilirse acımasız, sert ve kaba biri olup çıkar. Zaten son derece açık bir durum bu.”

“Ben de aynı şekilde düşünüyorum.”

[e] “Öte yandan, yumuşaklık filozoflara özgü bir özelliktir. Abartıldığında ise aşırı gevşekliğe, bezginliğe, miskinliğe dönüşür, ama iyi yönetilirse de insanı kibar ve ölçülü kılar.”

“Haklısın.”

“Fakat bekçilerimiz bu her iki yaradılış özelliğini de taşımalıdır demiştik.”

“Evet.”

“Ve bunlar birbirleriyle uyum içinde olmalı.”

“Şüphesiz.”

“Bu uyumluluk da ruhu ölçülü ve cesaretli kılar, öyle değil mi?”

[411a] “Evet.”

“Uyumsuz bir insanın ruhunu da korkak ve kaba bir hale sokar.”

“Doğru.”

18. “Bir insan, lavta sesleriyle coşarak, biraz önce bahsettiğimiz yumuşak ve tatlı, melankolik makamların kulaklarından ruhuna akmasına izin verirse ve bütün hayatını tatlı tatlı şarkı mırıldanmakla geçirirse, ilk aşamada, içindeki öfkeli, tutkulu yan, ateşte eriyen demir gibi yumuşamaya başlar;

[b] yararsız, kırılgan bir şeyken, yararlı hale gelir. Ama kendini bu işe iyice kaptırıp aşırılaştırırsa da bir sonraki aşamada, o içindeki taşkınlık, cesaret erir, ruhundaki bağları bir bir koparır ve sonunda gevşek bir savaşçı haline gelir.”

“Çok haklısın.”

“Ancak,” diye devam ettim, “baştan itibaren ve doğası gereği ruhen korkaksa, hedefe çok geçmeden ulaşır; yok başta ruhen cesursa,

[c] zamanla cesareti azalarak çabuk öfkelenen biri olup çıkar; hiç yoktan köpürür, ama o hızla da öfkesi geçen biri olur. Bu tür insanlar cesur değil de, çabuk öfkelenen, şiddetli, çekilmez kimseler olurlar.”

“Kesinlikle.”

“Peki bir insan kendisini sıkı bir şekilde jimnastik yapmaya ve kendini beslemeye adayıp da

[d] felsefeyle ve müzikle ilgilenmeyi bırakırsa ne olur? Yine ilk önce bedenin iyi durumda olmasının verdiği gurur ve cesaretle eskisinden iki kat daha yürekli olmaz mı?”

“Elbette, öyle olur.”

“Peki, ya jimnastikten başka hiçbir şeyle ilgilenmez, müzik, dans gibi sanatlar ile hiçbir bağ kurmazsa ne olur? Sahip olduğunu varsaydığımız zekâ ve öğrenme isteği, bilgi ve araştırmacılıkla beslenmediği, akılcı bir tartışmada işler kılınmadığı, herhangi bir zihinsel çaba için kullanılmadığı için zayıflar, körleşir ve işe yaramaz hale gelir; çünkü bu istek bir kez işlenmediğinde, beslenmediğinde kaçınılmaz olarak körleşecektir.”

“Haklısın,” dedi Glaukon.

“Böylece bu adam, eğitimsiz, aklın düşmanı, ikna yolunu hiçbir zaman kullanmayan biri olup çıkar;

[e] sözlerin ikna gücüne başvurmak yerine, boğa gibi, vahşi bir şiddetle her şeyin üzerine saldırır; ömrünü cahillik ve kabalık içinde, ölçülülük ve güzellikten yoksun olarak geçirir.”

“Doğru söylüyorsun.”

“Tanrı, insana jimnastiği ve müziği, doğrudan içindeki cesur yanın ve akıl yanının ihtiyaçlarının karşılanması için vermiştir; yoksa beden ile ruhun ayrı ayrı geliştirilmesi için değil; ya da hani ayrıca bu da olabilir, ama iki verinin birlikte eğitimi şarttır;

[412a] böylelikle ölçülü bir germe ve gevşetmeyle birlikte ahenkli sesler çıkarılsın diye yapmıştır tanrı bunu.”[158]

“Evet, bu iki sanatın verilmesinin arkasında yatan niyet buymuş gibi gözüküyor.”

“O zaman gerçek bir müzisyen ve harmoni ustası derken, bir enstrümanın tellerini akort edebilen kimseyi değil de jimnastik ile müziği en uygun biçimde birleştirip insanın ruhuna en iyi biçimde yerleştiren kimseyi kastediyoruz.”

“Son derece haklısın Sokrates.”

“Peki, düzenin (anayasanın) korunması gerekiyorsa devletimizde bir yol göstericiye[159] ihtiyaç duymayacak mıyız, Glaukon?”

[b] “Duymaz olur muyuz?”

19. “Eğitim ve öğretimimizin genel ilkelerinin bunlar olduğunu söyleyebiliriz, o zaman. Daha fazla ayrıntıya girip, yurttaşlarımızın nasıl dans etmeleri, avlanmaları gerektiğinden, atletizm ve at yarışlarını nasıl düzenleyeceklerinden bahsetmeye gerek var mı, bilmiyorum. Bu özel meselelerdeki kuralları tespit etmek daha önceki koyduğumuz ilkeleri izlediğimizde o kadar da zor bir şey olmaz.”

“Bence de!”

“Çok güzel,” diye yüksek sesle cevap verdim, “peki bundan sonraki meselemiz ne? Sanırım bir de yöneticilerle yönetilenlerin kim olacağı konusuna değinmeliyiz.”

[c] “Değinelim.”

“Şüphe yok ki, yönetenler yaşlı, yönetilenler ise genç olmalı.”

“Çok doğru.”

“Ve yaşlılar arasından da en iyi olanlar yönetici olmalı.”

“Evet.”

“Çiftçiler arasında en iyileri çiftçilik konusunda en becerikli olanlar değil midir?”

“Öyledir.”

“Yöneticilerin en iyilerden oluşmasını istiyorsak onları bekçiliğe en yatkın olanlardan seçmemiz gerekmez mi?”

“Evet.”

“Bu yatkınlık, akıllı, verimli ve devletin çıkarlarına bağlılık gibi özellikleri gerektirmez mi?”

[d] “Elbette.”

“İnsanın en çok kolladığı kimse onun en sevdiği kimse değil midir?”

“Tabii ki öyle.”

“Peki en çok çıkar, yarar birliğinin bizi bağladığı şeyi sevmez miyiz? Yani onun iyi olmasının bana da iyilik getireceğini bildiğimiz kimseleri? Tabii tersi de geçerli.”

“Evet.”

“O zaman devletimizin bekçilerini seçerken, ömrü boyunca devleti için iyi olduğunu gördüğü şeyi
[e] yapmaya kendisini adanmış, tersini hiçbir zaman yapmak istemeyenleri seçmeliyiz.”

“Evet, bize böyle adamlar lazım.”

“O zaman, bekçilerimizi yedisinde de yetmişinde de sürekli gözetim altında tutmalı, bekçilik için gerekli olan azimlerini koruyorlar mı, yoksa bir güç veya baştan çıkarıcı bir şey karşısında yelkenleri suya indirip devlete karşı olan görev bilinçlerinden uzaklaşıyorlar mı diye bakmalıyız!”

“Uzaklaşmakla neyi kastediyorsun?”

“Şöyle söyleyeyim: Bence insan bir konuda sahip olduğu inançtan ya da fikirden ya kendi isteğiyle ya da kendi isteği dışında uzaklaşır. Sahip olduğu inancın yanlışlığını kendi kendine idrak ederse, onu terk ederek başka bir inancı veya fikri benimser. Öte yandan insanın sahip olduğu doğru inanç ve fikirlerin kayboluşu kendi isteği dışında da gerçekleşir.”

[413a] “İnsanın kendi isteği dahilinde inançlarından uzaklaşmasını anladım da istek dışı olanı anlayamadım.”

“Nasıl anlamazsın? İnsanların iyi şeylerden istemeyerek, kötü şeylerden de isteyerek ayrılmaları sana da mantıklı gelmiyor mu? İnsanın hakikatten uzaklaşması kötü, onu muhafaza etmesi de iyi bir şey değil midir? Ve insanın şeyleri oldukları gibi anlatan fikirlere sahip olması onun hakikat sahibi olduğunu göstermez mi?”

“Sana katılıyorum,” dedi. “İnsan hakikatı yansıtan doğru düşüncelerden kendi isteği dışında uzaklaşır.”

[b] “Peki bir insan kendi isteği dışında bir şeyden mahrum bırakılıyorsa bu ancak unutmak zorunda kaldığında, ki ben buna hırsızlığa maruz kalma diyorum, zor altında veya büyülenme yoluyla olur değil

mi?”

“Hâlâ seni tam olarak anladığımı söyleyemem.”

“Korkarım, tragedya ozanları gibi üstü kapalı konuşuyorum ki anlamıyorsun. Demek istediğim şey, bir insanın sahip olduğu düşünceleri, onları unutmak veya başka düşüncelerin etkisinde kalmak suretiyle terk etmesi, onun düşüncelerinin çalındığı anlamına gelir. Birinde zaman, diğerinde ise tartışma böyle bir hırsızlığı işlemiş olur. Bilmem anlatabildim mi?”

“Şimdi anladım.”

“Çektiği bir acının etkisiyle düşüncelerini değiştirenlerin de bunu zor altında kalarak yaptıklarını düşünüyorum.”

“Bunu da anladım,” dedi, “söylediğin doğru.”

[c] “Zevkin baştan çıkarıcılığına ya da korkunun ürkütücülüğüne kapılarak düşüncelerini değiştirenlerin de büyülenme suretiyle bunu yaptıkları söylenebilir.”

“Bence de. Aldatan her şey aynı zamanda insanı büyüler.”

20. “O halde, biraz önce de söylediğim gibi, devletin çıkarlarını gözetmeyi hayat prensibi olarak benimsemiş insanları arayıp bulmalıyız. Onları daha çocukluklarından itibaren izleyerek, nasıl davranmaları gerektiğini unutturabilecek koşullarda denemeli ve görevini unutup inancını yitirenleri eleyip

[d] görevini unutmuyarak koşulların etkisiyle aldanmayanları seçmeliyiz.[160] Öyle değil mi?”

“Öyle.”

“Onları zor işler, acılar ve zorlu kavgalarla yüzleştirerek dayanıklılıklarını ispatlamalarını sağlamalıyız.”

“Çok doğru.”

“Ve son olarak da onların büyülenme (cezbedilme) karşısındaki tutumlarını ölçebileceğimiz üçüncü bir sınamadan geçirmeliyiz onları. Tayların korkak bir yaradılışa sahip olup olmadıklarını anlamak için gürültü patırtı içine sürülmeleri gibi, biz de onları öyle, gençken benzer korkunçlukta şeyler ile karşı karşıya getirmeli, karşılaştırmalı, daha sonra ise zevklerin içine salmalıyız.

[e] Böylece onları altını ateşte sınadığımızdan çok daha açık biçimde sinayarak, büyülenmeye (cezbedilmeye) karşı kendilerini koruyup koruyamadıklarına, her durumda soylu bir duruş gösterip gösteremediklerine, kendi kendilerini ve öğrendikleri müziği koruyup koruyamadıklarına, yine her koşulda ritim ve uyum duygusuna sahip ve böylelikle de hem kendilerine hem de devlete yararlı olup olmadıklarına bakmalıyız. Ve çocukluk, gençlik ve olgunluk çağında ve her yaşta bu sınamalardan başarıyla çıkanları devletin yöneticisi veya koruyucusu olarak atayacağız.

[414a] Yaşarken onurlandırdığımız gibi ölümünden sonra da onu törenlerle defnedip, anısına anıtlar dikeceğiz. Bu sınamaları geçemeyenleri ise reddetmek durumundayız. Diyebilirim ki Glaukon, bekçilerimizi ve yöneticilerimizi seçerken kullanacağımız yöntem genel hatlarıyla, özünde budur.”

“Genel hatlarıyla ben de katılıyorum bu sözlerine.”

“Öyleyse, bekçi dediğimiz kişilerin, kelimenin tam anlamıyla

[b] bizi dış düşmanlardan koruyan ve içeride de yurttaşlar arasındaki huzuru sağlayan, kimseye kötülük etmeyi istemeyen, aynı zamanda başkalarına kötülük etmek isteyenleri engelleyen kişiler olduğunu söyleyebiliriz. Daha önce bekçiler olduklarını ifade ettiğimiz gençlere ise yöneticiler tarafından konulan kuralların hayata geçirilmesi görevini üstlenen yardımcılar ismini verebiliriz.”[161]

“Katılıyorum.”

21. “Peki, acaba şu daha önce sözünü ettiğimiz gerekli yalanlar arasından,

[c] önce yöneticileri ve mümkünse daha sonra da tüm yurttaşları kandırabilecek düzeyde zekice tasarlanmış bir yalanı nasıl kurgulayabiliriz?”

“Ne yalanı?”

“Yeni bir şey değil. Sadece şu şairlerin tüm dünyanın inandığını söyledikleri Fenike masalındaki[162] yalandan bahsediyorum. Bizim zamanımızda atılmamış ortaya; ama şimdi insanları ona inandırmak için çok büyük ikna gücü lazım gelecektir.”

“Baklayı ağzından çıkarsana. Bir şeyler demek istiyorsun sen.”

“Baklayı çıkarmakta neden tereddüt ettiğimi birazdan anlayacaksın.”

“Çekinme canım, söyleyiver.”

“Bunu sana ifade edecek cesareti ve uygun sözcükleri nereden bulacağımı tam olarak bilmiyorum,

[d] ama yine de söyleyeyim. Önce yöneticileri, sonra askerleri ve en sonunda da tüm halkı, şuna inandırmaya çalışırdım: Gençliklerinde yaşadıkları, onlara verdiğimiz eğitim, yaptırdığımız alıştırmalar aslında bir hayalden ibaretti. Gördükleri bir rüya gibi yani. Aslında kendileri, silahları ve diğer bütün eşya o zamanlar toprağın altında oluşum süreci içindeydiler.

[e] Bu süreç tamamlandığında, toprak, yani anaları onları yeryüzüne çıkardı. Bu yüzden altında yetiştikleri bu toprağı anaları, süt anneleri saymaları, onu saldırılara karşı korumaları ve aynı toprağın büyüttüğü bu ülkenin diğer evlatlarını kardeşleri saymaları gerekir.”

“Bu yalanı nasıl ifade edeceğim diye utanıp sıkılmakta haklıymışsın gerçekten de.”

[415a] “Haklısın, ama dahası da var. Bir de diyeceğiz ki, sizler aynı topraktan gelen kardeşlersiniz, fakat öte yandan tanrı sizi farklı farklı yarattı. Mesela bazılarınızın yönetme kabiliyeti daha fazladır ve tanrı onların mayasına altın katmıştır. Bu onları diğerlerinden daha üstün kılar. Yardımcıların mayasında gümüş vardır, toprakta çalışanların ve diğer işçilerin payına da tunç ve bakır düşmüştür. Bu bakımdan, her ne kadar genelde doğacak çocuklar ebeveynlerinin özelliklerini taşıyacak olsalar da herkes aynı topraktan geldiğinden

[b] mayasında altın olan babanın bazen gümüş (mayalı) bir çocuğu olabilir. Gümüşten de altın doğabilir. Bu yüzden yöneticiler doğan çocukların mayasında ne olduğunu araştırmak gibi, kendilerine tanrı tarafından verilen bir görevi yerine getirmek durumundadırlar. Evlatları (değersiz) maden ya da demirden bir karakter özüne sahipse ona merhamet göstermemeli, hiç tereddüt etmeden

[c] çiftçilik gibi, doğasının hak ettiği zanaatlara itmelidir onu. Öte yandan zanaatkârların veya çiftçilerin mayasında altın veya gümüş bulunan çocukları olursa, bunların, bekçi, yardımcı gibi konumlara getirilip şereflelendirilmeleri tanrının buyruğudur. Bilge birinin sözüne göre, bir ülkenin bekçileri, mayasında demir ve tunç olanlardan oluştuğunda, o ülkenin sonu gelmiş demektir. Şimdi söyle bakalım, yurttaşların bu mitosa inanmalarını nasıl sağlayabiliriz?”[163]

[d] “Şu an bugünkü devletin çatısı altında olanları inandıramayız belki, ama onların çocuklarını ve böylelikle de daha sonraki kuşakları inandırabiliriz.”

“Olsun, bu bile onların hem ülkeye hem de birbirlerine daha fazla bağlanmalarını sağlayacaktır.”

22. “Ne demek istediğini gayet iyi anlıyorum. Bırakalım halkın sesinin istediği olsun,” dedim. “Biz de bu sayede bu toprağın çocuklarını silahlandırıp, komutanlarının peşi sıra gitmelerini teşvik edelim. Devletin içinde, yasaya uymak istemeyenler olursa, onları hizaya getirebilecek en uygun konuşlanma yerini seçmelerine olanak tanıyalım.

[e] Öyle uygun bir yer seçsinler ki, bir yandan da dışarıdan sinsî kurtlar gibi ülkemize saldırarak düşmanları püskürtebilsinler. Bu duruma uygun bir tanrıya kurbanlar kesip kışkalarını açtıktan sonra da, onlara yatıp kalkabilecekleri özel yerler sağlayalım. Öyle değil mi?”

“Öyle, tabii.”

“Bu yerler onları yazın sıcağın, kışın da soğuktan koruyacak biçimde kurulmalı.”

“Tabii ki. Yanılmıyorsam barınaklardan söz ediyorsun, öyle değil mi?”

“Askeri barınaklardan söz ediyorum tabii ki, tüccarların kalacağı yerlerden değil.”

[416a] “Aralarında ne gibi bir fark var bunların sence.”

“Söyleyeyim. Bir çobanın düşebileceği en vahim durumlardan birisi sürülerini güderken kendisine yardım etsin, sürüyü korusun kollasın diye yetiştirdiği köpeğinin ölçüsüzlük, açlık ve birtakım kötü eğilimler yüzünden koyunlara zarar vermeye, bir köpekken, kurt gibi davranmaya başlamasıdır.”

“Şüphesiz, çok vahim bir durum bu. “

[b] “O zaman, yurttaşlardan daha güçlü bir konumda olan yardımcılarımızın, sırf bu konumlarını kötüye kullanarak yurttaşlara karşı aynı şekilde davranmalarını, iyi niyetli ortaklar olacakları yerde ilkel canavarlara dönüşmelerini önlemek için elimizden geleni yapmalıyız, değil mi?”

“Evet, bunun için ne gerekiyorsa yapmalıyız.”

“Peki bunun için yapılması gereken en iyi şey onlara iyi bir eğitim vermek değil midir?”

“Zaten, bu eğitimi almamışlar mıydı?”

“Şimdi tam olarak eğitim aldılar mı, almadılar mı gibi bir tartışma içine girmeyelim Glaukon,

[c] ama şurası kesin ki hem birbirleriyle hem de korumaları gereken diğer yurttaşlarla ilişkilerinde yumuşak davranmalarını istiyorsak onları iyi bir eğitimden geçirmeliyiz,” diye atıldım.

“Doğru.”

“Mantıklı düşünebilen her insan da görecektir ki, onlara bu eğitimden başka, bir yandan kusursuz bir bekçi olmalarını sağlayacak yeterlilikte, bir yandan da diğer yurttaşlara zarar vermelerine yol açmayacak düzeyde barınaklar sağlanmalı;

[d] yaşama koşulları bu esas üzerine düzenlenmeli.”

“Doğrusu da bu zaten.”

“Şimdi bir düşün. Onların, istediğimiz karakterde insanlar olarak yetişmelerini istiyorsak şu biçimde yaşamaları ve barınmaları doğru değil mi: Öncelikle hiçbirinin zorunlu ihtiyaç maddeleri dışında, özel mülkiyeti olmayacak. Sonra hiçbirinin, başkalarının girip çıkamayacağı bir barınağı veya kileri olmayacak. İhtiyaçları savaşa hazırlanan ölçülü ve cesaretli savaşçılara yetecek düzeyde karşılanacak. İhtiyaçları, yaptıkları hizmetlerin karşılığı olarak diğer yurttaşlardan aldıkları düzenli maaşlarla ne bir fazla ne bir eksik karşılanacak.

[e] Bu ücretler öyle bir düzeyde olacak ki, yıl sonunda ne borçlu çıksınlar ne de para biriktirmiş olsunlar. Yemeklerini aynı karavanadan yiyip, aynı kampta hep birlikte yaşayacaklar. Onlara diyeceğiz ki, sizin diğer insanların vereceği altına, gümüşe ihtiyacınız yok; siz zaten tanrılar tarafından size bahşedilen kutsal altın ve gümüşe sonsuza kadar sahipsiniz. Sahip oldukları ilahi altını, dünyevi olanla karıştırdıklarında tanrıya saygısızlık etmiş olacaklar.

[417a] Herkesin sahip olduğu dünyevi altın için insanlar birbirini yerken, onların sahip olduğu ilahi altın tertemizdir. Diğer insanlardan ayrı bir konumda bulunan kişiler olarak, onların dünyevi altın ve gümüşlere dokunmalarını, onları kullanmalarını, içinde altın ve gümüş bulunan bir çatının altında bulunmalarını, onlardan yapılmış süs eşyalarını takmalarını ve altın ve gümüşten yapılmış taslardan su içmelerini yasaklayacağız. Bu kurallara uydukları sürece hem kendilerini hem de devletimizi kurtarmış olurlar. Bunlara uymayıp da kendilerine ait evleri, toprakları, paraları oldu mu, artık bekçi olmaktan çıkıp bir ev sahibi, bir çiftçi haline gelirler; diğer yurttaşların yardımcısı ve ortağı iken, onların düşmanı, efendisi olurlar. Ömürlerini kin duyarak ve kin duyularak,

[b] tuzak kurup başkalarının kurdukları tuzaklara düşerek geçirirler ve böylelikle de ülkenin dıştaki düşmanlarına karşı değil de ülke içindeki kendi düşmanlarına karşı tetikte olurlar. Bu duruma düştüklerinde de hem kendilerini hem de devleti yıkıma sürüklemiş olurlar. Bu yüzden bekçilerimizin barınaklarını ve diğer ihtiyaçlarını bu şekilde düzenlememiz ve buna yönelik de yasalar çıkarmamız gerekiyor. Öyle değil mi?”

“Şüphesiz, öyle,” dedi Glaukon.

DÖRDÜNCÜ KİTAP

1. [419a] Bu noktada Adeimantos söze karıştı:[164] “Peki, Sokrates, birisi çıkıp da senin bu insanları pek öyle fazla mutlu[165] edemediğini, üstelik bunun, onların kendi hataları olduğunu, çünkü gerçekte devletin sahibinin kendileri olduğunu söyler ve seni suçlarsa, kendini nasıl savunursun? Çünkü devlet onların elinde olacak, ama bundan bir yarar sağlayamayacaklardır; öteki yurttaşlar gibi toprak sahibi olup, güzel ve büyük konaklar yaptırmaları ve bunların içini de yine aynı güzellikte döşemeleri imkânsızlaşacak. Kendi adlarına tanrılara kurban adayamayacaklar, evlerine konuk kabul edemeyecekler ve az önce sen kendin söyledin, altına, gümüşe, kısacası görünüşte mutlu olmak için gereken hiçbir şeye sahip olamayacaklardır; üstelik sana itiraz eden kimse, ‘Bu zavallı yurttaşlar, devletin (kentin) içinde dolaşıp durmaktalar, ama devleti korumaktan başka hiçbir misyonları olmayan ücretli askerlerden hiçbir farkları yok’ diyebilir.”

[420a] “Evet,” dedim. “Hatta diyebiliriz ki, bunlar karınlarını doyuracakları kadar ücret alacaklar, daha fazlası verilmeyecek onlara. Bu yüzden de öyle zevk için seyahate çıkamayacaklar, kızlara armağan veremeyecekler ve başkalarının mutluluk olarak addeddikleri benzer şeyler için paralarını kullanamayacaklar. Bu ve başka itirazları gözden geçiriyorsun.”

“Evet, bunları da sana yapacakları suçlamaya ekleyelim. Sana bu soruyu yönelten o insan, bunları da işin içine kattığında ne diyeceksin?”

[b] “Şimdi bu tür sorulara karşı kendimizi nasıl savunacağımızı mı soruyorsun?”

“Evet.”

“Bunun cevabını da yine aynı yolu izleyerek verebiliriz. Bekçilerimizin bu durumda bile en mutlu kimseler olması kimseyi şaşırtmamalı. Biz bu devleti kurarken,

bir sosyal öbeği diğerlerinden daha mutlu etmeyi değil, bütün devletin mutluluğunu göz önünde tutmuştuk. Böyle bir devlet yapısı içinde adaleti bulmayı hedeflerken bunun tam tersine çok

[c] kötü düzenlenmiş bir devlette de haksızlığın yaygın olacağını tahmin etmiş, bu iki zıt devlet yapısını inceleyerek de uzun zamandır sorguladığımız konuda bir sonuca varmayı düşünmüştük. Şimdi bizim yaptığımız şey, mutluluk sağlayıcı bir devlet tasarlamak olduğuna göre birkaç kişiyi, bir sosyal öbeği değil, bütün devleti mutlu eden bir devlet nasıl olmalı, onu bulmaya çalışmalıyız. Birazdan da bunun tam tersi olan devleti inceleyeceğiz. Diyelim ki, bir heykel boyamaya çalışıyoruz, bu sırada biri gelip bize ‘bu heykelin en güzel yerlerine, en güzel renkleri sürmeniz gerekmez miydi?’ diye soruyor; çünkü en güzel yan olan gözleri, siyah değil de pembe boyamamız gerekirmiş, diyor.

[d] Bu insana şöyle bir yanıt vermek uygun olur: Dinle bayım: Gözü göz olmaktan çıkaracak ya da başka bir uzvu, asıl haline benzemez duruma getirecek kadar güzel boyamanın iyi bir şey olduğunu mu sanıyorsun? Her uzva uygun yerini vererek, bütünü güzel kıldık mı kılmadık mı ona bak sen? Aynı mantıkla, bizi, bekçilerimizi mutlu kılamayan bir devlet tasarlamakla eleştiren o kişiye de vereceğimiz cevap çok farklı olmayacak: Bekçilerimize, onları bekçi olmaktan çıkaracak kadar mutluluk vermeye bizi zorlamamasını söyleyeceğiz. Ona bakarsan, çiftçilerimize de uzun kaftanlar giydirip onlara altınlar takmamız,

[e] toprağı canları istedikleri kadar işlemelerine izin vermemiz gerekecek ya da çömlekçilerimiz de hamaklarda yan gelip yatsınlar, ateşin çevresinde kadeh tokuştursunlar, bir yandan da çarklarını yanlarına alıp istedikleri zaman ve istedikleri kadar çömlekçilik yapsınlar; böylelikle, herkesi ve bütün devleti mutlu kılarız. Aman sakın bana böyle şeyler önermesinler.

[421a] Onların sözünü dinlemeye kalksak, çiftçi çiftçi, çömlekçi çömlekçi olmaktan çıkar; devlette, herhangi bir meslekle (zanaatla) uğraşan kimse kalmaz. Diğer meslekler bir yana, bekçiler söz konusu olduğunda bu durum çok önemli sonuçlar doğuracaktır. Ayakkabı tamircilerinin yozlaşmış mesleklerini yapamaz hale gelmeleri ve buna rağmen hâlâ kendilerinin kunduracı olduğunu iddia etmeleri devlet için o kadar da hayati sonuçlar doğurmaz. Gel gör ki, yasaların ve devletin bekçisi olma görevini üstlenenler, tam olarak görevlerini yerine getirmedikleri halde hâlâ yapıyor göründüklerinde, senin de kabul edeceğin gibi, bütün devleti temelden yıkarlar; oysa devleti iyi yönetip ülkeyi mutlu etmek yalnızca onların elindedir: Biz,

[b] devlete kötülük etmekten mümkün olduğunca uzak bu bekçileri birer erkek yapmak istiyoruz. Halbuki bizi eleştirebileceğini düşündüğümüz o kişi, çoğunu tarla sahibi kılarak ve bir devlete değil de bir eğlence toplantısına uygun düşen pisboğazlıklarla mutlu yapmak istiyorsa, bizim devletimizden söz etmiyor demektir? O zaman, şu soruyu soracağız kendimize: Biz bu bekçileri yetiştirirken, onlara en büyük mutluluğu sağlamayı mı amaçlayacağız, yoksa bütün bir halkı nasıl mutlu ederiz diye mi düşüneceğiz? Düşündüğümüz şey bütün halkın mutluluğu ise, bekçileri ve onların yardımcılarını ve bütün yurttaşları kendi işlerini en iyi şekilde yapmaya zorlamamız, onları buna teşvik etmemiz lazım.

[c] Ancak böylelikle bir devlet gelişip iyi yönetilirse, doğanın her sosyal kesime kendiliğinden düşen mutluluk payını vermesini sağlayabiliriz.”

2. “Son derece haklısın, diye düşünüyorum.”

“Bu konuda benzer bir şey daha söyleyeceğim. Bakalım ona ne diyeceksin?”

[d] “Neymiş o?”

“Sence bu durum öteki zanaatkârları (meslek sahiplerini) de yozlaştırmaz mı?”

“Hangi durumdan bahsediyorsun?”

“Zenginlik ve yoksulluktan bahsediyorum.”

“Nasıl oluyor bu?”

“Şöyle izah edeyim: Sence bir çömlekçi zengin olduğunda sanatıyla eskisi kadar ilgilenir mi?”

“İlgilenmez tabii.”

“Gittikçe daha tembelleşip yaşlanmazlar mı?”

“Hem de nasıl!”

“Ve sonunda da eskisinden daha kötü bir çömlekçi olur.”

“Evet, hem de çok kötü.”

“Fakat öte yandan parası olmadığında da bu kez işini yapmak için gerekli alet ve edevatı temin edemeyeceği için

[e] yapabileceğinden daha kötü bir iş çıkaracak, bir yandan da onun izinden giden oğullarını veya çıraklarını kötü çömlekçiler olarak yetiştirecektir.”

“Çok doğal bu.”

“O zaman, gerek yoksulluk gerekse zenginlik sanatçının (zanaatkârın) mesleki çalışmasını ve kendisini bozacak, kötüleştirecektir.”

“Kesinlikle, haklısın.”

“Bekçilerimize bir başka görev daha düşüyor gibi: Her ne pahasına olursa olsun, bunun, onlar fark etmeden devlete sızmasını önlemeleri gerekiyor.”

“Neyin?”

[422a] “Dedim ya, zenginlik ve yoksulluğun. Birisi tembelliğin, sefahatın ve yenilik sevdasının, diğeri de yine aynı şekilde yenilik sevdası ile birlikte bayağılığın, kötü işçiliğin anasıdır.”

“Çok doğru Sokrates, ama yine de merak ettiğim bir şey var. Devletimiz bu koşullarda, yani çok zengin değilse, kendisinden daha zengin ve güçlü devletlere karşı nasıl savaşıyor?”

“Haklısın, böyle tek bir devletle birden savaşıması gerçekten de zor olur. Ama iki devletle savaşırsa işi kolaylaşır.”

[b] “Nasıl olacak bu?”

“Öncelikle, böyle bir savaş çıktığında, bizim eğitilmiş savaşçılarımızın karşısına çıkacak olan düşmanlar, diğer tarafın zengin insanları olmayacak mı?”

“Doğru, öyle olacak.”

“Peki Adeimantos, sence, sırf bu iş için eğitilmiş, mesleğinde usta bir boksör, bu işi beceremeyen zengin ve hantal iki kişiyle kolayca baş edemez mi?”

“Ama aynı anda iki kişiyle dövüşmesi zor olabilir.”

“Peki, önce kaçır gibi yapıp[166] sonra aniden geri dönüp karşısına ilk çıkana vursa ve bunu [c] yakıcı güneşin altında defalarca tekrarlayacak güce sahip olsa ve bu işte artık ustalaşsa yine de zor mu olur?”

“Evet, bu durumda iki kişiyi dövebilmesi şaşırtıcı olmaz.”

“Peki şimdi sence zenginler savaşma sanatından çok, yumruk dövüşünde usta ve deneyimli değildir?”

“Evet, sanırım öyledir.”

“O zaman diyebiliriz ki, bizim savaşçılarımız kendilerinden iki üç kat daha kalabalık güce karşı koyabileceklerdir?”

“Şaşılacak bir yan yok bunda!”

[d] “Peki bunlar, öteki kente bir elçi yollayıp açıkça derlerse ki: Altın ve gümüşe ihtiyacımız yok; bize yasaktır, ama siz kullanabilirsiniz, bizimle birlikte öteki devlete karşı savaşa katılırsanız, ötekilerin parası sizlerin olur! Bu sözleri duyanın sıkı, ama aç köpeklerle mi, yoksa onlarla bir olup yağlı ve yumuşak koyunlarla mı dövüşeceğini düşünüyorsun?”

[e] “Elbette ikincilerle,” dedi, “ama, bütün zenginlikler (bu yoldan) tek bir devlette toplanırsa bu o zavallı devleti elbette tehlikeye sokacaktır?”

“Amma da safsın! Bizim kurduğumuzun dışındaki herhangi bir devleti ‘devlet’ adını taşımaya layık mı buluyorsun?”

“Ne diyeyim onlara peki?”

“Çok daha harika bir ad vermeli onlara! Çünkü her biri bir devlet-kalabalığı, yoksa oyunda dendiği gibi bir devlet değil![167] Ne kadar küçük olurlarsa olsunlar, yoksulların ve zenginlerin devleti olmak üzere birbirine düşman en az iki devletten oluşur bu yapılar.

[423a] Ve hatta bunlar da kendi aralarında daha küçük parçalara ayrılırlar. Bunları tek bir devlet olarak alıp haklarında buna göre fikir geliştirirsen yanlış yapmış olursun; onların birçok devletten oluştuğu gerçeğini teslim edip birindeki zenginliği ve gücü, hatta insanları diğerine aktarmayı becerebilirsen, birçok dost kazanır, düşmanlarını azaltırsın. Ve senin devletin de biraz önce ortaya koyduğumuz ilkeler uyarınca yönetildiği zaman, devletlerin en büyüğü haline gelir. Ama öyle lafta, görünüşte değil, gerçekten de büyük bir devlet olur, hani en fazla bin tane savaşçısı olsa bile...

[b] Her ne kadar senin devletinden kat kat büyük gözükseler de ne Yunanlılar ne de Barbarlar arasında gerçekte, ona denk bir devlet bulmak zorlaşır o zaman. Sence de öyle değil mi?”

“Haklısın, bence de öyle.”

3. “O zaman,” diye devam ettim, “bu tespitin içinde, yöneticilerimiz devletin büyüklüğünü ayarlamının, ne kadar toprağın devlet sınırları içine dahil edileceğinin, yani devletin nereye kadar genişleyeceğinin ve ne kadar toprağın dışta bırakılacağına ölçüsünü veren en güzel sınırı bulacaklardır?”

“Hangi sınırdan bahsediyorsun?” diye sordu.

“Şu sınırı kastediyorum: Bir devlet, bütünlüğünü muhafaza edebildiği sürece büyümeli; bütünlüğünün bozulduğu noktada da durmalı.”

[c] “Çok güzel bir kural bu.”

“O zaman, bekçilerimize izlemeleri gereken bir görev daha veriyoruz: Devletimizin ne fazla büyük ne de fazla küçük olmasına izin versinler; onun tek ve kendine yeten bir düzeyde olmasına dikkat etsinler.”

“Bu o kadar da çetin bir görev olmamalı onlar için.”

“Daha önce konuşmada değindiğimiz şu yeni görev daha da kolay olacak. Hani, bekçilerin, bir bekçinin zayıf çocuğunu, öteki sosyal katmanlara yollarken bunların arasındaki yüksek nitelikli çocukları da bekçilerin arasına yollamaları gerektiğini söylemiştik.

[d] Bu kuralı koymakla başarmak istediğimiz şey neydi? Hangi yurttaş olursa olsun, herkesin yaradılışı hangi işe uygunsa o işi, yalnızca o işi yapmasını ve böylelikle de (uyumlu) bir bütünlük kurmasını sağlamaktır: Böylelikle bütün devlet uyumlu bir teklik, bütünlük içinde olacaktır; çokluk (çeşitlilik) içinde değil.”

“Evet, bu gerçekten de diğerinden daha kolay.”

“İnan bana Adeimantos,” dedim, “onlara, çoğu kimsenin sanacağına aksine, fazla önemli görevler yüklemiyoruz,

[e] kolay görevler bunlar; yeter ki bekçilerimiz söylediğimiz gibi, o bir tek büyük görevi, hatta büyükten ziyade uygun görevi yerine getirsinler.”

“Nedir bu?”

“İyi bir eğitim ve yetiştirme tarzı. Yurttaşlarımız iyi bir eğitim alıp mantıklı, doğru dürüst erkekler haline geldiklerinde, yollarını bizim bu benimsediğimiz ilkeler doğrultusunda çizecekler, şimdilik bahsedemediğimiz birçok konuda, mesela evlilikte, kadın ve çocuk sahibi olmakta da bu kurallar temelinde hareket edecekler,

[424a] yani ‘Dostlar arasında her şeyin, mümkün olduğunca ortak olması’ gerektiğini söyleyen atasözü uyarınca davranacaklardır.”[168]

“Gerçekten de bu, işleri yönetmenin en uygun yoluymuş gibi gözüküyor.”

“Öyle tabii. Devletin işleri bir kez iyi gitti mi, ondaki iyileşme döngüsel biçimde ilerler.[169] İnsanlar iyi yetiştirildiğinde ve eğitildiğinde üstün doğaya sahip olurlar, bu üstün doğaya sahip insanlar da bu eğitim sisteminin daha da iyileşmesine neden olur, insanların doğası iyileştikçe diğer canlılarda da olduğu gibi

[b] daha nitelikli çocuklar dünyaya getirirler.”

“Mantıklı gözüküyor.”

“Kısacası, devleti yönetenlerin bir ilkeye sıkı sıkıya bağlı kalmaları, ona gözleri gibi bakmaları ve haberleri olmadan onun değiştirilmesine izin vermemeleri gerekiyor. O da müzik ve jimnastik alanında mevcut düzenlemeleri değiştirecek hiçbir girişimde bulunmama ilkesidir. Yöneticilerimiz, onların halihazırdaki biçimlerinin korunması için ellerinden ne geliyorsa yapmalıdırlar. Ve ozanın biri çıkıp da,

‘Çok daha fazla sever, arzu eder insanlar,

En son şarkılar olarak sadece şarkıcıların ağzında dolaşanları’

dediğinde [c] yeni şarkılardan değil de yeni bir ‘söyleme tarzından’ söz etmesi ve bunun da övülmesi ihtimalinden korkmak gerekir. (Yeni bir şarkı değil de) yeni bir şarkı söyleme tarzını övmek ve ozanı buna göre yorumlamak olacak iş değildir. Müziğin yenilenmesinden kaçınmak gerekir, yoksa bütün sarsılır. Damon’un[170] benim de katıldığım bir sözü var: Devletin temel politik yasalarını sarsmadan mevcut müzik tarzı değiştirilemez.”

Adeimantos, ben bunu söyleyince, “Damon’la aynı şekilde düşünenler arasında bir de ben varım,” dedi.

4.

[d] “Bekçilerimiz,” dedim “gözetleme binasını burada bir yere, müziğin temelleri üzerine kurmalıdırlar.”[171]

“Yasa tanımazlık bu alana (müziğe) kolayca, fark edilmeksizin sızar.”

“Evet, oynuyormuş ve mutsuzluk (felaket) getirmiyormuş gibi yapar yasa tanımazlık.”

“Yavaş yavaş toplumumuza yerleşerek, yaşama alışkanlıklarımızın, tarzımızın ve geleneklerimizin dibini oyar. Burada iyice güç kazandıktan sonra insanlararası günlük ilişkilerde kendisini gösterir.

[e] Oradan da yasalara ve kurumlarımıza sızar, Sokrates. Sonunda da hem kamu alanında hem de kişilerin özel hayatında büyük bir yıkıma sebep olur.”[172]

“Gerçekten de böyle mi olur?”

“Bence böyle olur.”

“O zaman, baştan da söylediğimiz gibi, çocuklarımızı daha küçük yaştan itibaren kesin kurallarla düzenlenmiş bir oyun sanatına tabi kılmalıyız; çünkü oyunlar kuralsız olursa, çocuklar da öyle olur;

[425a]; aksi takdirde bu çocukların devletine sadık, ciddi erkekler olarak yetişmeleri pek mümkün olmaz.”

“Çok haklısın.”

“Oysa çocuklar oyuna doğru yerden başlar, eğitim sayesinde yasalara bağlılığı içlerine iyice yerleştirirlerse, o da (müzik de) peşinden gelir, öteki çocuklardan farklı olarak, onları her yerde izler ve güçlendirir, hatta daha önce devlette yere serilmiş ne varsa tekrar ayakları üstüne diker.”

“Çok doğru.”

“O zaman, böyle insanlar, kendilerinden öncekilerin kaybettikleri, görünüşte önemsiz adap (töre) kurallarını bulup yeniden gün ışığına çıkaracaklardır.”

“Hangi kuralları?”

[b] “Mesela, gençlerin yaşlıların yanında onlara yakışır şekilde susması, onlara yer verip kendilerinin ayakta beklemeleri, anne babaya saygı gösterilmesi gibi ilkeleri ve ne tür giysilerin giyileceğine, saçların biçimine, ayakkabılara, kısacası bütün bedenin bakımına ve buna benzer birçok konuya dönük kuralları.”

“Çok doğru!”

“Fakat bütün bunları yasalarla düzenlemek saflık olur bence; bu tür yasaları sözlü ya da yazılı belirlemek imkânsızdır; yapılırsa da dayanıklı olmazlar.”

“Haklısın bu konuda.”

“Bana öyle geliyor ki Adeimantos, bir insanın yetiştirilmesinde izlenen hedef

[c] onun gelecekteki gelişmesinin yönünü de belirleyecektir. Öyle ya benzerleri birbirine seve seve uyar.”

“Elbette.”

“O zaman, diyebiliriz ki, sonuçta iyi ya da kötü anlamda, güçlü, kusursuz bir bütün oluşur.”

“Şüphesiz.”

“İşte bu yüzden, bu tür şeyler için yasa yapma gereği görmüyorum.”

“Haklısın, tabii.”

“Peki, söyle bana Adeimantos, tanrılar adına” dedim, “pazar yerindeki işleri, orada insanların birbirleriyle yaptıkları sözleşmeleri ve meslek sahiplerinin (zanaatkârların) iş sözleşmelerini ne yapacağız?

[d] Hakaret, aşağılama, utanç verici sözler söz konusu olduğunda, mahkemeleri göreve çağırma, yargıçları atama gibi işleri nasıl düzenleyeceğiz? Pazarda veya limanda vergi (harç) koyma işini ve ödemeleri, gümrüklerle, pazarın diğer işlerini nasıl yürüteceğiz; şehir ve gümrükevi ile ilgili işlemler hakkındaki işlemleri nasıl yapacağız? Bütün bunlar hakkında ayrı ayrı yasa mı koymak gerekiyor şimdi?”[173]

“Bence, bunlar hakkında iyi insanlara yönelik yasalar koymaya gerek yok. Onlar bu konulardaki kuralların çoğunu kendiliğinden bulabileceklerdir.”

[e] “Evet, sevgili dostum, tanrı onlara bu koyduğumuz kuralları uygulamayı nasip ederse, öyle

yaparlar.”

“Aksi halde,” dedi, “ömür boyu bu tür yasalar çıkartıp duracak, sonra onları düzelterek, böyle yapmakla mutluluğu yakalayabileceklerini savunacaklardır.”

“Yani bunlar bir nevi, hasta oldukları halde bu hastalığa neden olan kötü yaşama tarzından vazgeçmek istemeyen insanlar gibiler, öyle değil mi?”

“Evet, tam da öyleler.”

[426a] “Gene de çok ilginç bir hayat değil mi! Hekimin bakımına sığındıkça, hiçbir sonuca ulaşamazlar ve hastalıklarının daha da sarpa sarmasına engel olamazlar ve birileri bir ilaç tavsiye etmeyegörsün hemencecik, o ilacın hastalıklarına deva olacağını zannederler.”

“Evet, bu hastaların ıstıraplarının nedeni budur.”

“Dahası, kendilerine gerçeklerden söz edenleri, hep en kötü düşmanları yerine koymaları da çok ilginç değil mi; örneğin birileri, ayyaşlıktan, oburluktan,

[b] sevişmekten, sefahattan, aylıklıktan vazgeçmezlerse hiçbir ilacın, dağlamanın, büyüünün, muskanın ve buna benzer şeylerin dertlerine deva olmayacağını söylerse, demek istiyorum.”

“Bu aslında hiç de öyle ilginç değil,” diye cevap verdi, “İnsanın doğruları söyleyen birisine kızması ne kadar da saçma.”

“Bu tür insanları övenlerden değilsin, belli!”

“Zeus adına; öyle!”

5. “O zaman senin bu şekilde davranan bir devleti de onaylamaman gerek ya da sana göre kötü yönetildiği halde, yurttaşların, devletin genel yönetim düzenini (anayasasını) sarsmalarını ölüm cezasıyla[174] yasaklayan devletler de

[c] tıpkı bu hastalara benzemez mi? Böyle bir devletin politikalarına seve seve hizmet eden, memnuniyet duyulacak biri olduğunu gösteren, devletin planlarını tahmin edip bunları yerine getiren yağcı biri, iyi bir adamdır, önemli konularda aklına güvenilir ve saygı görür, değil mi?”

“Evet, bu devletler, en az bahsettiğimiz o adamlar kadar kötüdürler, hiç beğenmem onları da.”

[d] “Peki, bu devletlere gönüllü olarak hizmet etmek isteyenlerin cesaretini ve işbirliğini takdir etmez misin?”

“Ederim, fakat hepsini değil. Sırf onları alkışladı, yüceltti diye kendilerini gerçek bir devlet adamı sayanların takdir edilecek bir yanı yok benim için.”

“Niye öyle söylüyorsun? Asıl bunları hoş görmek gerekmez mi?” diye sordum. “Sayı, ölçü bilmeyen adama boyunun dört kulaç olduğunu söyleseler,

[e] adamın inanmaktan başka çaresi kalır mı?”

“Kalmaz, tabii.”

“O zaman kızma onlara! Bunlar dünyanın belki de en ilginç, en komik adamlarıdır. Biraz önce bahsettiğimiz şu sonu gelmez yasalar ve düzenlemeleri koymaktan hiçbir zaman vazgeçmezler; bu yasaları değiştirip durdukça sözünü ettiğimiz sözleşmelerdeki hileleri ve bunun gibi birçok utanç verici çarpıklığı düzeltereklerini sanırlar. Bilmezler ki, bunun Hydra’nın[175] başlarını kesmeye kalkmaktan farkı yoktur.”

[427a] “Hakikaten de öyle.”

“Bana sorarsan, gerçek bir yasa yapıcının hem iyi hem de kötü yönetilen bir devlette bu tür yasalar koymakla uğraşması gerekmez, çünkü, kötü yönetilen devlette bunlar (zaten) etkisiz kalır; iyi yönetilen devlette ise bunları zaten oluşturmak o kadar da özel çaba gerektirmez; insanlar kendiliğinden bu tür düzenlemelere uymanın gerekli olduğunu fark ederler.”

[b] “O zaman,” dedi, “yasama konusunda ne kalıyor geriye?”

“Bizim yapmamız gereken bir şey olmasa da Delphi Tanrısı Apollon’un yasaların en büyüklerini, en soylularını ve en önde gelenlerini yapmak gibi bir işi var,” diye cevap verdim.

“Neymiş bu yasalar?”

“Tapınakların kurulmasına, tanrılara, Daimon’lara ve kahramanlara adanacak kurbanlara ve onlara karşı görevlere, ölülerin cenaze törenlerine ve bu dünyadan göçmüş olanların gönüllerini almaya dönük seremonilere ilişkin yasalardan bahsediyorum. Bu yasaları bizim yapmaya gücümüz yetmez. Bu yüzden bu devleti tasarlayanlar olarak, eğer aklımız varsa,

[c] atalarımızın tanrısına başvurmalıyız, çünkü bu “tanrı” atalarımızın yaşadığı dönemden bu yana bu türden soruların danışmanı olarak, dünyanın tam ortasında oturur ve oradan yorumlar.”

“Çok güzel, biz de böyle yapalım.”

6. [d] “İşte, Ariston’un oğlu, devletin kuruldu bile. Şimdi eline uygun bir yerden ışık al, kardeşini, Polemarkhos’u ve diğer tüm dostlarını tak peşine, bak bakalım, herhangi bir yerde adalet bulacak mıyız; haksızlık nerelerde yuva kurmuş; bunlar birbirinden neye göre ayırt edilebiliyorlar?.. Tanrının ve insanların karşısında, onlardan gizli de olsa, nasıl kendilerini gösterip insanlar üzerinde etkiye bulunuyorlar?..[176] Mutlu olmak isteyen insan hangisine sahip olmalı?.. Bir anlamaya çalış.”

[e] Glaukon araya girerek, “Saçma geldi bana bu söylediklerin,” dedi. “İki elin kanda da olsa adaletin yardımına koşacağını, aksi takdirde günaha bulaşmış olacağını söyleyen sen değil miydin?”

“Bunu söylediğimi inkâr ediyor değilim. Dediğimi yapacağım, ama siz de bana katılırsanız.”

“Katılacağız sana.”

“Öyleyse, umuyorum ki arayıp durmakta olduğumuz şeyi sonunda bulacağız. Devletimiz iyi düzenlenmişse eğer, her bakımdan da mükemmel olmalıdır.”

“Doğal olarak.”

“Mükemmel olan şey, bilge, cesur, ölçülü, adil değil midir?”[177]

“Öyledir, elbette.”

“O zaman bu devlette bu özelliklerden birkaçını bulduysak, geri kalanlar, onda henüz bulamadıklarımız olacak.”

[428a] “Çok doğru.”

“Diyelim ki herhangi dört nitelik var ve biz bunların birinin varlığını soruşturuyoruz. Bu niteliği, diğer üçünden önce bulunca, yapmak istediğimiz şeyi yapmış olacağız. Fakat, tam tersine, diyelim ki aradığımız şeyi değil de önce diğer üç niteliği bulduk. Yine işimizi görmüş oluruz, çünkü biliriz ki geriye kalan dördüncü nitelik, bizim aradığımızdır.”

“Çok haklısın,” dedi.

“Bizim de mükemmel bir devlette aradığımız dört erdem olduğuna göre, aynı yöntemi benimsememiz mümkün, değil mi?”

“Mümkün elbette.”

“Şu durumda tasarladığımız devlette ilk özellik olarak

bilgeliği görüyoruz. Fakat biraz garip bir durum çıkıyor ortaya.”

[b] “Neden?”

“Tasarladığımız devlet, karar almada gayet öngörülü davranıyor ve bu bakımdan da bence oldukça bilge görünüyor.”

“Çok doğru.”

“Öngörülü kararlar almak da bir tür bilgi ve bilgelik biçimidir. Cahil insan öngörülü olamaz; bilgi sahibi olması lazım öngörülülük için.”[178]

“Haklısın.”

“Peki devlette türlü türlü bilgi biçimi var değil mi?”

“Elbette.”

[c] “Örneğin, doğramacıların da kendilerine özgü bilgileri var; buna bakarak devleti bilge ve öngörülü sayabilir miyiz?”

“Tabii ki sayamayız; bu, devleti inşaat konusunda da yeterli kılar o kadar.”

“O zaman bizim devletimizi bilge yapan onun doğramacılarının tahtayı ustalıkla işlemesi değildir.”

“Değildir, tabii.”

“Peki maden işleme konusundaki ustalığı bir devleti bilge yapabilir mi?”

“Yapmaz tabii.”

“Toprağı ekmedeki (meyvecilikteki) ustalığı bir devleti ziraatte usta yapsa da onu bilge kılmaz değil mi?”

“Kılmaz.”

“Peki, söyle bana, tasarladığımız devlette, yurttaşlarımızın belirli bir kesiminin sahip olduğu, [d] devletin bütününe ilgilendiren ve onun hem iç hem de dış ilişkilerde nasıl adımlar atması gerektiğini belirleyen bir bilgi biçimi var mıdır?”

“Vardır elbette.”

“Peki, nedir bu bilgi ve toplumun hangi kesiminde bulunur?”

“Bekçilerin bilgileri,” dedi. “Biraz önce bahsettiğimiz yönetici sınıfında, yani en mükemmel bekçilerde bulunur bu bilgi.”

“Peki, bu bilgiye sahip bir devleti nasıl adlandırmalı?”

“Kararlarında öngörülü ve tam anlamıyla bilge bir devlet, diyebiliriz.”

[e] “Peki bu devlette gerçek bekçiler mi, yoksa demirciler mi daha çok olacak?”

“Demirciler elbette çok daha fazla olacak.”

“Peki belli bir konuda bilgisi olan ve buna göre ad alan katmanlar arasında bekçiler küçük bir azınlığı oluşturmaz mı?”[179]

“Hem de en küçük azınlığı.”

“O zaman, doğaya uygun kurulmuş bir devlet, bilgelik sıfatını hak ediyorsa, bu, bahsettiğimiz o küçük azınlığı oluşturan yönetici katın sahip olduğu bilgi sayesinde.”

[429a] Bütün öteki bilgiler arasında, bilgelik adına layık olan biricik

bilgiden nasibi olmak da, doğası gereği sayısı en az olan bu sınıfa vergidir.”

“Çok haklısın.”

“O zaman, bu bahsettiğimiz dört erdemden birinin mahiyetini ve onun devlet içindeki yerini bulmuş olduk.”

“Ve sanırım, oldukça güvenilir bir sonuç bu.”

7. “Bence,

cesaret[180] ve onun devlet içindeki yerini, bir devlete niçin cesur dendiğini de yine kolayca tespit edebiliriz.”

“Nasıl yapacağız bunu?”

[b] “Sence de bir devletin korkak mı, cesur mu olduğunu anlamaya çalışan biri öncelikle o devlet adına savaş alanına gidip savaşanları göz önünde tutmaz mı?”

“Elbette, onlara bakar önce.”

“Diğer yurttaşlar cesurmuş, korkakmış, sanırım bu, bir devletin özelliğini belirlemede tayin edici olamaz.”

“Evet.”

“Demek ki bir devleti cesur kılan onun parçalarından biridir,

[c] çünkü devlet, yasaamacının eğitimde tespit ettiği o ‘korkulması gerekene ilişkin kanaatini’ sarsılmadan korumasını sağlayacak gücü, bu parçası sayesinde elde eder. Sence de cesaret bu değil midir?”

“Tam olarak anlamadım ne dediğini; bir kez daha söyleyebilir misin?”

“Cesarete, inancını korumanın bir türü diyorum ben.”

“Hangi türü?”

“Nelerden korkulup nelerden korkulmaması gerektiğine dair yasanın koyduğu kurallara olan inancı koruma.

[d] Her koşulda derken, insanın acı içinde de, zevk içinde de, arzu ve korku içinde de bu inancı korumasından bahsediyorum. Bunu sana bir örnekle anlatayım istersen.”

“Lütfen!”

“Sen de biliyorsun ki,” diye söze başladım, “boyacılar yünü gerçek bir erguvan rengine boyamak için, birçok yün arasından beyaz olanını seçerler. Yünün, bu rengi mümkün olduğunca iyi alabilmesi için de öncelikle onun dikkatlice işlenmesi ve hazır hale getirilmesi gerekir.

[e] Böyle boyanan bir yünün aldığı renk daha kalıcı olur. Sabunlu olsa da herhangi bir yıkama yünün rengini solduramaz. Fakat yün bu şekilde iyice hazırlanmadığında, onu hangi renkle boyarsan boya (ister başka bir renk olsun ister mor) doğacak sonuçları sen de biliyorsun.”

“Evet, rengi atar yünün ve gülünç olur.”

“O zaman askerlerimizi elimizden geldiğince iyi seçmeye, onları müzik ve jimnastikle eğitmeye çalışırken

[430a] kabul et ki biz de aynı şeyi amaçlıyoruz. Emin ol ki, amaçladığımız şey, askerlerimizin de tarafımızdan ikna edilerek, yünün boyayı emmesi gibi, yasaları ‘emmeleri’; böylelikle düşünceleri de yıkanmış renk gibi atmayacaktır; sakınılması gereken ve öteki şeyler hakkındaki düşünceleri; onların karakteri ve eğitimi sayesinde olacaktır bu;[181] dolayısıyla yünün aldığı rengi kolaylıkla soldurabilen o küllü sodalardan, potastan çok daha güçlü olan

[b] acı, korku ve arzunun, askerlerimizdeki cesareti, bağlılığı sarsması engellenecektir. İşte korkulacak ve korkulmayacak şeylerle ilgili yasalara uygun, doğru inancı sürekli olarak korumayı, cesaret diye adlandırmak istiyorum; tabii senin bir itirazın yoksa.”

“Kesinlikle yok!” diye cevap verdi. “Katılıyorum sana. Anladığım kadarıyla cesaret, bir hayvanda ve köledeki (yaradılıştan gelen cesarete) olduğu gibi eğitimin sonucu olarak ortaya çıkmış değilse, bunu yasaya uygun saymıyorsun ve buna ‘cesaret’ demiyorsun.”

[c] “Çok haklısın!”

“Öyleyse, ben de cesareti senin tarif ettiğin biçimiyle kabul edeyim.”

“Bu tanıma hiç değilse yurttaşların cesaretinin tanımı olarak kabul et! Daha sonra istersen bu konuyu enine boyuna tartışırız. Şimdi gel, biraz da adaletten bahsedelim. Cesareten yeterince konuştuk sanırım, sence de öyle değil mi?”

“Evet, cesaretle ilgili bulacağımızı bulduk...”

8.

[d] “O zaman geriye, bulmamız gereken iki şey kaldı. Bunlardan birisi ölçülülük (aklı başında, sorumlu, sağduyulu davranmak), diğeri de bütün araştırmamızın amacı olan adalet.”

“Evet, doğru.”

“Sence ölçülülükle hiç uğraşmadan adaleti (adilliği, hakkaniyeti) bulmamız mümkün olabilir mi?”

“Bunu nasıl başarırız bilmiyorum, ama önce adaleti bulacağız derken, ölçülülüğü gözden kaçırıp atlayacaksak, önce ölçülülüğü inceleyelim derim ben.”

[e] “Seni mi kıracağım. Seve seve.”

“Devam et o zaman.”

“Edeyim. Ölçülülük daha baştan diğer özelliklerden daha fazla ahenkli bir bütün olarak görünüyor.”

“Nasıl yani?”

“Ölçülülük, bir çeşit düzen, insanın bazı zevklerine ve arzularına hâkim olabilmesidir. Örneğin,

dilimizde ‘İnsanın nefesine hâkim olması’ gibi bir ifade var. Bu ifadenin ölçülülüğü yansıttığını düşünüyorum. Dilimizdeki birçok başka ifadede de ölçülülüğün izini sürebiliriz.”

“Şüphesiz.”

“Bu ifadede sence bir gariplik yok mu? Nefsine hâkim olma durumundaki kişi aynı zamanda kendini yenen, hâkim olan kişidir.

[431a] Yenen ve yenilendir o aynı zamanda. İkisi de aynı kişidir.”

“Çok haklısın.”

“Bence bunun anlamı şöyle bir şey olabilir: İnsanın ruhunda bir iyi bir de kötü yan var.[182] İnsanın doğuştan iyi yanı kötü yanına hâkim olduğu (üstün geldiği) zaman bu durum ‘kendine hâkim olması’ şeklinde ifade ediliyor. Öte yandan, kötü bir şekilde yetiştirilmesi ya da kötü niyetli kişilerle bir arada olması yüzünden kötü yanları iyi yanlarına baskın çıkan bir insan da, utanç verici sayılıp

[b] ona ‘kendi kendisine yenilmiş, boyun eğmiş, ölçüyü kaçırmış, dizginlenemez kişi’ deniyor.”

“Evet, öyle görünüyor!”

“O zaman, şimdi tasarladığımız yeni devletimize gözünü çevirdiğinde, bu iki durumdan birini orada bulacaksın; çünkü haklı olarak, bu devletin kendine üstünlük sağladığını söyleyebiliriz; çünkü burada ölçülülük ve akli başındalıktan farklı şeyler kastediyoruz ve iyi yan kötü yana hâkim orada.”

[c] “Özellikle çocuklarda, kadınlarda, kölelerde ve özgür insanlar diye adlandırılanların aşağı tabakalarında her türden aşırı tutkuya, arzuya ve acıya daha çok rastlanmaktadır.”

“Haklısın.”

“Öte yandan düşüncenin, doğru anlama yetisi, akıl ve doğru tasarlama gücüyle yönlendirdiği sade ve ölçülü arzular, mükemmel bir doğal karakteri olan ve iyi eğitilmiş az sayıdaki kişide görülür.”

“Çok doğru.”

[d] “Devlette (genelde) şunu da görürsün: Değersiz kitlenin kaba arzularına, az sayıdaki doğru dürüst insanın dürtüleri ve bilgeliği hâkimdir.”

“Evet!”

9. “O zaman, arzularını, haz ve tutkularını aşmış, kendine üstünlük sağlamış bir devletten söz edilecekse, bizim devletimiz de buna dahil edilmeli.”

“Kesinlikle.”

“Ona aynı zamanda ölçülü (aklı başında, sağduyulu, sorumlu bir devlet de) diyebilir miyiz?”

“Diyebiliriz.”

“Yöneticiler ile yönetilenlerin, kimin yönetici olması gerektiği

[e] konusunda tam bir uzlaşmaya vardığı bir devlet[183] varsa o da bizim devletimiz olacaktır, öyle değil mi?”

“Şüphesiz.”

“Peki, böyle bir uzlaşmanın var olduğu bir devlette, ölçülülük yöneticilerde mi bulunur, yönetilenlerde mi?”

“İki tarafta da bulunur, bence.”

“Gördüğün gibi, biraz önce ölçülülüğün bir tür uyum (bütünün ahengi) olduğunu söylerken yanılmamışız.”

“Nasıl yani?”

[432a] “Şöyle: Ölçülülük cesaret ve bilgelik gibi değildir. Onların devletin belirli bir kesiminde bulunması devleti cesur ve bilge yaparken, ölçülülüğün toplumun bütününe yayılması, en güçlü ile en zayıf ve orta katmanlar arasında bilgelik, güç, sayı, zenginlik ve daha birçok şey bakımından uyumlu bir kaynaşma yaratması şarttır. Ancak bu durumda, yani ancak bir devlet, bütünüyle ölçülü olduğu zaman, toplumun üstün kesimiyle aşağı kesimi arasında devleti kimin yöneteceği konusunda bir uzlaşma doğabilir.”

[b] “Bütününü katılıyorum sana.”

“Demek ki tasarladığımız devlette, başta sözünü ettiğimiz dört özellikten üçünü bulduğumuz söylenebilir. Şimdi bir devleti tam anlamıyla becerikli[184] kılmak için geriye kalan özellik ne olabilir? Besbelli ki

adalet (adillik/hakkaniyet), değil mi?”

“Öyle tabii.”

“O zaman Glaukon, avcılar gibi çalılığın etrafını iyice çevirip, adaletin elimizden kaçmasına engel olmanın zamanı geldi. Şöyle bir bak bakalım etrafına; belki de adalet buralardadır. Sen önce bulursan, beni uyarırsın. ‘Adalet işte burada’ diye gösterirsin.”

[c] “Yapabilsem! Ama, benim sadece senin gösterdiklerini görmeye yetiyor gözlerim.”

“O zaman beni takip et ve başarmamız için dua et.”

“Takip edeceğim, ama yolu sen göster.”

“Öyle yapacağım. Bu yolun zemini epey bozuk, yol da pek karanlık ve oldukça kafa karıştırıcı. Fakat yine de ilerlemeyi denemeliyiz.”

[d] “Evet, ilerleyelim.”

Etrafa şöyle bir bakındıktan sonra, bir şey keşfetmiş olmanın sevinciyle haykırdım: “Yaşasın, bir iz bulduk galiba Glaukon, sanırım ışık elimizden kaçamayacak.”

“Bak, bu iyi bir haber,” dedi.

“Doğrusu biz de pek akılsızmışız.”

“Neden?”

“Baksana, uzun süredir aradığımız şey, yerde, ayağımızın dibindeymiş hemen; elinde tuttuğu şeyin nerede olduğunu bulmaya çalışan ahmak adamlar gibi davranıp gülünç duruma düştük. Önce şöyle yakın çevremize bir bakacağımıza, tutmuş uzaklara bakmışız.

[e] Bu yüzden de hemen burnumuzun dibinde olan şeyi gözümüzden kaçırmışız.”

“Ne demek istiyorsun?”

“Demek istiyorum ki, uzun süredir ondan söz edip durduğumuz halde bunun farkına varamamışız.”

“Uzatma, hadi, sabırsızlanan biri için bu giriş biraz uzun!”

10. [433a] “Dinle o zaman, haklı mıyım, haksız mıyım sen söyle. Daha tasarladığımız devleti oluştururken, her zaman ve her yerde uyulması gereken bir ilkeden bahsetmiştik. Bu ilke ya da bu ilkenin en önemli öğelerinden birisi adalet değil miydi? Hatırlarsan, devletimizde her insanın yalnızca tek bir işle uğraşması gerektiğinden, o işin de yaradılışına uygun olan bir iş olmasının şart olduğundan her fırsatta söz etmiştik.”

“Evet.”

“Ve dedik ki, her insanın kendi işini yapması, mümkün her işe el atmaması ölçülülüktür.”[185] Başkaları da buna benzer bir şeyler söylemişlerdi bize.”

[b] “Evet, öyle olmuştu.”

“İşte, diyebilirim ki o zaman, bir insanın kendi işini yapması adalettir. Bunu nereden çıkardığımı biliyor musun?”

“Bilmiyorum, söyle de bileyim.”

“Diyorum ki, devletimizde,

ölçülülük, cesaret ve

kavrayıcı bakış gibi özellikleri bulduktan sonra geriye bir

adalet kalıyor. Onların içinde bulunduğu sürece o özelliklere gelişme ve

sonra da değişmeksizin kalma özelliği veren adalet.

[c] Diğer üç özelliği devletimizde buluyorsak eğer, bu demektir ki, devletimizde var olması gereken diğer erdem adalettir.”

“Evet, mantık bunu gerektiriyor.”

“Fakat bize ‘Devletimizi ötekilerden daha iyi bir devlet kılan hangi özelliiktir?’ diye sorsalar, bunu cevaplamak epey güç olurdu. En çok katkı yapanın yöneticilerle yönetilenler arasındaki fikir uyumu mu, askerlerimizin nelerden korkup nelerden korkmayacaklarına dair inanç ve düşüncelerini korumaları mı,

[d] yöneticilerimizin bilgeliği ve kavrama yeteneği mi yoksa biraz önce bahsettiğimiz gibi kadın, köle, özgür insan, zanaatkâr, yöneten yönetilen kim olursa olsun, herkesin kendi üzerine düşeni yapması ve her işe el atmaması mı?.. Anlamak o kadar da kolay değil.”

“Evet, buna karar vermek gerçekten de zor.”

“O zaman devletimizin mükemmel olmasında herkesin sadece kendi üzerine düşeni yapmasını sağlayan güç, devletin bilgeliğiyle cesareti ve ölçülülüğü yarışma halindedir.”

“Kesinlikle.”

“Öyleyse adalette, devletin tamamlanıp mükemmelleşmesini sağlamak için öteki özellikler ile (erdemler ile) yarışan gücü görüyorsun?”

[e] “Doğru!”

“Bir de konuya şu açıdan bak bakalım, bana katılıyor musun? Devletimizde, davalara bakma (hukuk) işini, yöneticilere vermeyecek miyiz?”

“Elbette!”

“Peki bu kişiler kararlarını alırken, kimsenin başkasının malına el koymaması, kendi malını da başkalarına kaptırmaması dışında bir hedef gözetecekler mi?”

“Hayır, hedef sadece bu olacak!”

“Adil olan bu olduğu için, değil mi?”

“Evet.”

[434a] “O zaman, herkesin kendine ait olana sahip olmasının ve üzerine düşen işi yapmasının adalet olduğunu kabul etmiş oluyoruz.”

“Evet, haklısın.”

“Şimdi söyle bakalım bana katılıyor musun? Farz et ki, bir doğramacı ile bir kunduracı birbirlerinin işini yapmak üzere, karşılıklı olarak işlerini, alet edevatlarını ve görevlerini değiştiriyorlar. Ya da diyelim ki, bunlardan birisi hem kunduracı hem de doğramacı (marangoz) oluyor. Bu veya buna benzer değişikliklerden devlet zarar görür mü?”

“Kesinlikle görmez.”

“Fakat, yaradılışı gereği zanaatkâr ya da tüccar olan bir insan,

[b] servetine, gücüne ve destekçilerinin çokluğuna veya başka türlü meziyetlerine güvenerek askerler (savaşçılar) sınıfına karışmak isterse ya da savaşçılardan birisi, doğası buna uygun olmadığı halde, aynı şekilde yasa koyucu veya bekçi olmak isterse ve bu uğurda da kendisine ait olmayan bir mesleği yapmak, layıkıyla kullanamayacağı alet edevatı kuşanmak isterse ya da bir insan bu işlerin hepsini aynı anda yapmaya kalkıp hem tüccar, hem zanaatkâr, usta hem de yasa koyucu olmaya kalkarsa bunun acısını en çok devlet çekmez mi?”

“Kesinlikle.”

“O zaman, bu üç sosyal katmanın çok-işliliği ve aralarındaki bir iş (meslek)[186] mübadelesi,

[c] devlete büyük zararlar verecektir. Bu bakımdan da büyük bir suçtur bu, öyle değil mi?”

“Aynen öyle.”

“Ve bir insanın devletine karşı büyük bir kötülük yapması adaletsizlik değil midir?”

“Öyledir, tabii.”

11. “Demek ki adaletsizlik (haksızlık) bu! Bir tüccar, bir yardımcı, bir bekçi, yalnızca kendi işlerini yaparsa, buna da adalet deriz; bir devleti adil, hakkaniyetli, doğru kılan da budur, değil mi?”

[d] “Budur, bence.”

“Dur bakalım, hemen öyle erken sonuçlara varmayalım,” dedim, “böyle bir adalet anlayışının

sadece devlet için değil herkes için geçerli olduğunu kanıtlarsak o zaman savın doğruluğundan şüphe duymaya gerek kalmaz. Aksi takdirde, düşünmeye yeniden başlamamız gerekir. Şimdi gel, başladığımız şu soruşturmayı tamamlayalım, çünkü adaleti önce, büyük bir ölçekte görmeye çalışırsak, onun kişilerde ne düzeyde var olup olmadığını anlamak kolaylaşır demiştik. Bu büyük ölçek devletti;

[e] adaletin iyi bir devlette olacağını düşünerek, tasarladığımız devletin mümkün olduğunca iyi olmasına dikkat etmiştik. Şimdi devlette bulduğumuz adaleti kişilerde aramaya koyulalım. Bulursak, savımızın doğruluğunu göstermiş oluruz, bulamazsak, yani kişilerde durum farklı olursa, yeniden devlet düzeyine döner ve düşünmeye başlarız.

[435a] Bu iki düzeyi birlikte incelersek ve onları iki kuru odun parçası gibi birbirlerine sürtersek adaletin buradan başlayan alevini tutuşturur, ortaya çıkan bu görüntü sayesinde adaleti sağlam temellere oturtabiliriz.”

“Bu gerçekten de çok uygun bir yöntem. Bunu uygulayalım.”

“Şunu sorayım sana: Biri büyük, biri küçük iki şeye aynı özellikleri atfedersek bu iki şey, bu özellikler bakımından birbirine benzer mi, benzemez mi?”

“Benzer.”

[b] “O zaman,

adil bir erkek adalet konusunda adil bir devletten hiçbir yönden farklı olmayıp ona aynen benzer, öyle değil mi?”

“Evet.”

“Öyleyse devlet –her biri kendi görevini yerine getiren üç doğal-karakter türünü içeriyorsa, ayrıca bunların başka özellik ve davranışları sayesinde ölçülü, cesur ve bilgeyse– bize adil, hakkaniyetçi görünür.”

“Doğru.”

“Demek ki, dostum, tek kişi de ruhunda aynı üç biçimi taşısın

[c] ve aynı özelliklerden ötürü de devlet gibi aynı adları alsın isteriz.”

“Kesinlikle.”

“Öyleyse, kolay bir soruyla karşı karşıya bulunuyoruz: Acaba ruh da böyle üç biçime sahip mi değil mi?”

“Sen buna mı kolay soru diyorsun? Gerçi bir atasözünün de dediği gibi ‘güzel olan her şey zordur’.”

“Mümkün,” dedim. “Fakat şunu da söyleyeyim ki

[d] şimdi kullandığımız yöntemlerle bu sorduğumuz sorunun cevabını bulamayacağız. Çünkü buna varmak için daha uzun ve daha çetin bir yol izlememiz gerek. Ama şimdiye kadar izlediğimiz inceleme tarzlarına da uyuyor bu.”

“En azından şimdilik bu inceleme tarzını yeterli buluyorum.”

“Ben de öyle, fazlasıyla yeterli bana göre.”

“O zaman, yılma, sorgulamana devam et.”

[e] “Peki sence de devlette olan biçim ve özelliklerin her birimizde bulunduğunu ve devlete ait olan bu özelliklerin esasen bireylerden ona geçtiğini kabul etmek zorunda değil miyiz? Öyle ya, bunlar devlete başka nereden geçmiş olabilirler ki? Örneğin, bir devletteki gözüpekliğin, öfke ve atılganlığın bu özellikleri taşıyan bireylerden kaynaklanmadığını düşünmemek pek saçma olurdu. Trakyalılar, İskitler[187] gibi; ve hemen hemen bütün kuzeyliler[188] gibi;

[436a] ya da özellikle bizim ülkemizin insanlarında da bulunan öğrenme itkisi ya da Fenikelilerle[189] Mısırlılara atfedilen para hırsı gibi.”

“Kesinlikle.”

“Bunun böyle olduğunu anlamak zor değil.”

“Değil tabii.”

12. “Fakat zorluk asıl şunu cevaplarırken başlıyor: Acaba bütün eylemlerimiz tek bir baskın özelliğimiz tarafından mı şekilleniyor yoksa o üç ayrı özellik her bir eyleme kendi damgasını mı basıyor?[190] Yani, bir özelliğimizle öğrenir, ötekiyle öfkelenir, bir diğeriyle de yeme, içme, üreme gibi doğal ihtiyaçlarımızı ve arzularımızı mı gidermeye çalışırız,

[b] yoksa bütün bu tek tek davranış biçimlerinde ruhumuz bir bütün olarak mı rol alır? İşte bunu tam anlamıyla belirlemek çok zor olacak.”

“Evet, ben de öyle sanıyorum.”

“Şimdi gel, bütün ruhumuzla hareket ediyor muyuz, etmiyor muyuz sorusuna şöyle cevap vermeye çalışalım.”

“Nasıl yapacağız bunu?”

“Aynı ve tek bir şey, birbirine zıt iki şeyi aynı anda yapmak, ona maruz kalmak ya da birbirine zıt iki halde bulunmak istemez. Bu yüzden ruhumuzda böyle bir durumu gözlemlediğimiz zaman,

[c] orada bir değil, birden çok ruh parçası olduğunu bilmemiz gerekir.”

“Güzel.”

“Şimdi bak ne diyeceğim.”

“Söyle!”

“Aynı nesnenin, aynı parça içinde aynı anda hem hareketsiz hem de hareketli olduğu düşünülebilir mi?”

“Düşünülemez.”

“İleride çelişkiye düşmemek için, gel bu söylediğimizi iyi kavrayalım. Diyelim ki bir adam, gövdesini sabit tutarak, yalnızca ellerini ve kafasını oynatıyor. Şimdi birisi tutup da bu adam için aynı anda hem hareketsiz hem de hareketli derse buna karşı çıkarız değil mi?

[d] Bunun yerine, bu adamın bir parçası hareket ediyor, bir parçası da duruyor deriz, değil mi?”

“Çok doğru!”

“Bunu söyleyen o insan, şaka yapmayı sürdürerek ‘topaçlar, kendi çevresinde dönerken aynı zamanda hem hareketsiz hem de hareketlidir ve bu durum kendi etrafında dönen bütün cisimler için geçerlidir’ derse, bunu da kabul etmeyiz,

[e] çünkü bu nesnenin üzerinde hem hareketli hem de hareketsiz olanlar aynı parçalar değildir; doğrusu, topacın dik duran bölümü ile dönen bölümlerinin bir bütünü olduğudur. Birinde, eğilmeden durur, ötekinde daire halinde döner. Ama dikey durumunu terk eder, hem dönüp hem de öne arkaya, sağa sola dönmeye başlarsa, artık durduğunu (uzun süre öyle kalacağını) söyleyemeyiz.”

“Katılıyorum.”

“O zaman bu türden hiçbir iddia bildiğimizden şaşırtmamalı, aynı şeyin, aynı zamanda,

[437a] aynı parçanın içinde ve aynı şeyle ilişkili kalarak başka bir şeyin karşıtı durumunu alabileceğine ve karşıt biçimlerde hareket edebileceğine asla inandırmamalı bizi.”

“Benim de böyle bir şeye inanmayacağımdan emin olabilirsiniz.”

“Yalnız, bu tür yersiz itirazların yanlışlığını bir bir ispatlamaya kalkıp zaman kaybetmektense, ispatımızın geçerli olduğunu baştan kabul edelim ve soruşturmamıza devam edelim. Yalnız şunu da bilmeliyiz ki, aşağıda bu bağlamda tereddütler doğarsa bütün çıkarsamalar geçersiz olacaktır.”

“Tamam, böyle bir yol izleyelim!”

13.

[b] “Peki, sence olumlama ile olumsuzlama, bir şeyi isteme ile onu reddetme, kendine çekme ile kendinden itme, bütün bunlar, ister etken ister edilgen olsunlar, karşıtlıklar sınıfına girerler, öyle değil mi; çünkü etken ya da edilgen, fark etmez?”

“Evet, bunlar birbirine zıttır.”

“Peki, açlık ile susuzluğu ve genel olarak arzuları, istekleri; bu, arasında karşıtlık kurduğumuz

süreçlerle ilişkilendirmez misin?

[c] Örneğin arzu içerisindeki bir insanın ruhu, sürekli olarak arzu ettiği nesneyi arar; ya da sahip olmak istediği şeyi kendine çekmeye çalışır; istediği şeyi elde etmek arzusuyla tutuştuğunda, kendisine o peşinde koştuğu şeyi isteyip istemediği sorulmuş gibi onu kabul etmeye hazır olduğunu düşünür; çünkü sahip olma arzusuyla tamamen dolup taşmıştır.”

“Evet!”

“Peki, istememeyi, arzu etmemeyi, şiddetle istememeyi, geri çevirmenin, kendinden uzak tutmanın öbeğine sokup, bunlara karşıt olan her şeyin karşısına koyabiliriz, değil mi?”

“Elbette.”

“Öyleyse, şiddetli istek türleri arasında en çok açlığın ve susuzluğun öne çıktığını söyleyebilir miyiz?”

[d] “Evet.”

“Birisi yeme, ötekisi ise içme arzudur değil mi?”

“Tabii.”

“O zaman susuzluk, ruhumuzda, söylenenden daha fazla bir şey ister mi? Yani, susuzluk, sıcak ya da soğuk, az ya da çok, kısacası, bir şekilde iyice tanımlanmış bir içeceğe duyulan arzu mudur?[191][e] Yoksa susuzlukla birlikte, ona eklenen hararet, sadece su değil, soğuk bir su (içecek) isteğini, susuzluğa eklenen soğuk ise sıcak bir şeyler içme isteğini mi doğurur? Susuzlukla birlikte ortaya çıkan (sıcak-soğuk gibi) kuvvet çok şeye olan talebi besler; tersi durumda az şeye yönelik bir talep oluşur. Susuzluğun kendisi ise doğal nesnesi olan içecekten, açlık ise yiyecekten başka bir şey istemez, öyle değil mi?”

“Evet, asıl ve saf biçimindeki bir arzunun nesnesi de basit, soyut ve tektir. Bu ihtiyaca, isteğe ek bir istek ortaya çıkınca da, özel başka arzular türer.”

[438a] “Fakat, burada birisi çıkıp da herkesin, herhangi bir içeceği değil, iyi içeceği ve de yiyeceği değil, iyi yiyeceği isteyeceğini, çünkü iyi bir şeyi istemenin insanın genel bir hali olduğunu ve bu bakımdan da susuzluk şiddetli bir istekse, içki olsun başka bir şey olsun, onun ‘iyi’ bir içecek isteme ve bunun diğer bütün istekler için de geçerli olduğunu söyleyerek kafamızı karıştırabilir.”

“Bu söylediğinde haklılık olabilir.”

“Fakat sanırım bütün ilişki kavramları, kendilerine karşılık gelen şeyle ilintilenir.

[b] Yakından belirleyeceksek, başka bir yerdeki aynı belirleyici ilişkilere bakmalıyız.”

“Ne demek istediğini hiç anlamadım.”

“Daha büyük olan bir şey ancak daha küçük olan bir şeye göre bu niteliği almıştır değil mi? Bunu anladın mı?”

“Evet.”

“Ve çok daha büyük olan bir şey

çok daha küçük olana göre, bu niteliği alır değil mi?”

“Tabii ki.”

[c] “Peki, daha çok, daha aza göre, iki kat yarıya göre, daha ağır hafife, daha hızlı daha yavaş olana, sıcak soğuğa göre kendi niteliklerini kazanırlar ve benzer her ilişki için geçerlidir bu, öyle değil mi?”

“Öyle.”

“Peki aynı ilke, bilme konusunda da geçerli değil midir? Bilgi (bilme) aslında, (konusundan tamamen bağımsız olarak salt içme ihtiyacında olduğu gibi) salt bilinebilirlikle ilişkilidir; ancak belli bir bilgi (bilmenin, malumatın) nesnesi, ona özgü (özel) bir nesne (olarak bu salt bilgiyi özelleştirir.)

[d] Örneğin, ev kurma bilgisi, diğer bilgi türlerinden ayrı tanımlanarak, onlardan farklılaşmıştır ve bu yüzden de mimarlık adını almıştır.”

“Doğru.”

“Başka hiçbir bilgi türünün sahip olmadığı kendine has, özel bir konusu olduğu için bu bilgi

(malumat) türü de özeldir, öyle değil mi?”

“Evet.”

“Ve bu durum diğer bütün sanat ve bilimler için de geçerlidir, değil mi?”

“Evet, öyledir.”

14. “Öyleyse, daha önce birbirleriyle ilişkili nesneler için söylemek istediğim şeylerin de senin için anlaşılır olması lazım şimdi. Demıştim ki, başka nesnelerle ilgili bir nesne salt kendi başına ele alınırsa, onun ilişkili olduğu nesne de aynı şekilde tek başına ele alınmalıdır; öte yandan bu nesne belirli bir niteliği bakımından ele alınırsa, ilişkili olduğu nesne de bu niteliğe bakılarak değerlendirilmelidir.

[e] Elbette bilimlerin, konular ile aynı şey olduğunu iddia ediyor değilim.

Yani, sağlık bilgisinin sağlıklı, hastalık bilgisinin de hasta olduğunu, iyilik ya da kötülük bilgisinin de iyi ya da kötü olduğunu söylüyor değilim. Demek istediğim şey, bilgi (malumat), sadece bilinebilir şeylerin bilgisi olmaktan çıkıp mesela sağlık ve hastalık gibi belirli bir alanın bilgisi haline gelince, belirli bir nitelik kazanır, bu nedenle artık sadece bilim değil tıp (hekimlik) bilimi denir ona.”

“Seni çok iyi anladım. Ben de aynı şekilde düşünüyorum.”

[439a] “Peki sence de susuzluk bir ilişki kavramıdır, öyle değil mi, bir şeye duyulan susuzluktur?”

“Evet, içeceğe! Ve belirli bir susuzluk biçimi, (sıcak havayla birlikte ortaya çıkan) belirli bir nitelikteki içecek (soğuk suyla) ilgili olmak durumundadır. Ama salt (kavram olarak) ‘kendinde susuzluk,’ az ya da çok, iyi ya da kötü, sıcak ya da soğuk veya belirli türde bir içecek değil, sadece içeceklerle ilgilidir.”

“Kesinlikle.”

“Susamış olan bir insanın ruhu, susuzluk çektiği sürece, sadece içmek ister; arzu ettiği ve elde etmek istediği şey yalnızca budur.”

[b] “Öyle!”

“Diyelim ki bir şey, böyle susamış bir ruhu (içecekten) gene de uzak tutuyorsa, onu vahşi bir hayvan gibi içecek peşinde koşturan susuzlukta başka bir şey var demektir; çünkü daha önce de dediğimiz gibi, aynı şeyin aynı parçası, aynı anda kendiliğinden aynı ilişki içinde (gerekenin) tam tersini yapamaz; birbirine karşıt iki davranışta bulunamaz.”

“Bulunamaz tabii.”

“Aynı şekilde bir okçunun ellerinin, yayı hem uzaklaştırdığını hem de (çekerek) kendine yaklaştırdığını söylemek doğru olmaz; bir eli yaklaştırırken öbürü uzaklaştırır demek daha doğru olur.”

[c] “Kesinlikle.”

“Peki bazen susuzluk çektikleri halde su içmek istemeyenler vardır, değil mi?”

“Evet, çoğu zaman ve sık sık yaparlar bunu.”

“Peki bu durumu nasıl yorumlayabiliriz?” diye sordum. “Şöyle değil mi? Böylelerinin ruhunun bir kısmında onu içmeye teşvik eden, bir kısmında da onu bundan alıkoymaya çalışan bir şey vardır; işte bu yan öteki buyuran yandan güçlü çıkar, değil mi?”

“Sanırım evet!”

“Bu engelleyici otoritenin kaynağı, harekete geçtiğinde,

[d] bu kaynak akıl olarak çıkar karşımıza; ruhu kışkırtan ve sürükleyen güdüler ise (ruhun akıl bölümünden ayrı olan) tutkulardan ve hastalıktan ileri gelmez mi?”

“Öyle görünüyor!”

“O zaman haklı olarak, ruhun birbirinden ayrı iki bölümü olduğunu söyleyeceğiz; düşünmesini sağlayan bölümüne, ruhun akılcı kısmı diyebiliriz; ruhun onun aracılığıyla sevmeye, susamaya, acıkmaya bağlı arzuların oyuncağı olduğu kısmına da ruhun akıl dışı, arzulayan kısmı, doyumlar ve hazların dostu diyebiliriz.”

[e] “Evet, bunun da doğru olduğu söylenebilir.”

“Ruhumuzdaki bu iki yanı (bölümü) birbirinden ayrı tutacağız. (Fakat bir de kızgınlığımızı açığa vurmamızı sağlayan) öfkeli, atılgan, gözüpek yanımız var. Bu da ruhumuzun üçüncü yanını mı

oluşturur, yoksa bu daha önce bahsettiğimiz iki bölümden birine mi dahildir?”

“Bence bu, ruhun ikinci; istekler, arzular bölümü içinde değerlendirilmeli.”

“Bir gün bana şöyle bir hikâye anlatmışlardı,” dedim. “Bu hikâyenin doğru olduğuna inanıyorum. Aglaion’un oğlu Leontios bir gün Pire’den dönerken, kuzey surunun dışında darağacının bulunduğu yerde bazı cesetler görmüş. Bir yandan bu cesetlere bakma arzusu taşıyorken bir yandan da öfkeye kapılıp yüzünü çevirmiş, uzun süre için, kendisiyle mücadele edip bakmayayım, diye gözlerini kapatmış,

[440a] fakat daha sonra, merakına yenilerek gözlerini sonuna kadar açmış ve ölümlere doğru koşarak, ‘Bakın bakabildiğiniz kadar lanet olasıca gözler, şu güzel anı doya doya seyredin!’ diye bağırmış.”

“Bu hikâyeyi ben de duymuştum.”

“Bu hikâyeden çıkaracağımız ders, delice arzuların, akıl dışı isteklerin insanın ruhunda, dürtülerden ayrı bir şeymiş gibi onlar ile mücadele halinde olabildiğidir.”

“Evet, bu hikâyenin gösterdiği aynen bu.”

15. “Daha birçok durumda da insanın, aklına baskın çıkan şiddetli arzularının etkisiyle sürüklenirken kendi kendisine lanet okuduğunu ve içindeki bu zorlamaya öfke duyduğunu

[b] ve iki rakip kavgaya tutuşmuş gibi, atılan, mantıksız duyguların gidip aklın müttefiki olurken, onun, arzulu yanla saf tutup aklın yasaklarına karşı davrandığını, herhalde hem kendinde hem de başkalarında fark etmişsindir sanırım?”

“Hayır, Zeus aşkına!”

[c] “Peki, birisi birine haksızlık yaptığına inanıyor olsun; onu cezalandırmaya kesinlikle hakkı olduğunu düşünen (haksızlığa uğramış) kimse yüzünden aç, susuz kalsa ve benzeri yoksunluklar yaşasa da, ne kadar kibar (soylu) ise o kadar az öfkelenecek, kızacaktır. Ona karşı öfkesi, dediğim gibi, kabarmayacaktır.”

“Öyle tabii.”

“Öte yandan, gene bu kişi, kendisine karşı haksızlık yapıldığını düşünürse, kızıp köpürerek hakkı için mücadele etmez mi? Aç, susuz da kalsa, soğukta da titrese, daha da bilenerkek, yok olup gitme pahasına ve hatta ölene kadar çabalayıp çobanın sesini duyup da

[d] yatışıp geri çekilen bir köpek gibi, bu soylu kişi de aklının sesiyle yatıştırılıp geri çekilene kadar, mücadele etmez mi?”

“Çok iyi bir benzetme yaptın gerçekten de. Bizim devletimizde de yardımcılar, çobanlarının çağrısına uyan köpekler gibi, önderlerinin emirlerine uyan teba gibi olmalıdırlar.”

“Görülüyor ki demek istediğimi çok iyi anlamışsın, yalnız şu noktaya da dikkat etmek lazım,” diye övdüm onu.

[e] “Nedir o?”

“Biraz önce, ruhumuzun, gözüpek yanı hakkında söylediğimizin karşıtı bir sonuca ulaştığımızı. Önce onu arzu eden, şiddetle isteyen (akıl dışı) bir bölüm (yan) olarak görmüştük şimdi ise, ruhun iyi bölümüdür diyoruz; ruhun içinde bir çatışma durumu ortaya çıkınca, bu taşkın yan, silahlarını aklı korumak için kullanıyor!”

“Çok haklısın.”

“Bu bölümü, ruhun mantıklı bölümünden ayrı mı tutmalıyız, yoksa onu akıl bölümünün parçası sayıp, başta da söylediğimiz gibi, ruhumuzun akılcı ve arzulayan olmak üzere üç değil de iki bölümden oluştuğunu mu kabul edeceğiz? Yok, eğer bu ayrı bir bölümü temsil ediyorsa, ruhumuzun da, aynı devletin esnaf, zanaatkarlar ve halk bir yanda, bekçiler, yardımcılar bir yanda ve nihayet karar

vericiler olmak üzere üç büyük sosyal katmandan oluşması gibi, üç bölümden ibaret olduğunu ifade etmemiz gerekiyor. Buna göre, bu üçüncü yanın, kötü bir eğitim sonucunda özünü yitirmedikçe her zaman

[441a] ruhumuzun akılcı kesimine eşlik edecek olan öfkeli (atılğan, hayatta kalma kavgası veren, gözüpek) yanımız olduğunu söyleyebiliriz.”

“Evet, üçüncü bölümün bu olduğuna şüphe yok.”

“Evet, ama bunu kabul etmemiz için bu yanımızın, sadece ruhumuzun dürtülere tabi, istekler, arzular bölümünden değil, akla bağlı bölümünden de ayrı olduğunu göstermemiz gerekir.”

“Bunu göstermek o kadar da zor bir şey olmasa gerek,” dedi. “Çocuklara baktığında, daha akıl ve mantık sahibi olmadan öfke ve taşkınlıkla dolu olduklarını görürsün. Mantık, bazı insanda

[b] öfke, kızgınlık huyundan çok sonra ortaya çıkar ve bazı insanlarda ise ömrünün hiçbir döneminde görülmeyebilir.”

“Çok haklısın, Zeus aşkına,” dedim, “hayvanlarda da böyle değil midir zaten? Üstelik, daha önce de dizelerinden yararlandığımız Homeros’un şu dizesi de söylediklerimizi destekler nitelikte:

‘Göğsüne vura vura, azarlıyordu ruhunu sözlerle.’

[c] Bu dizede, Homeros açıkça ruhun bir bölümünün, iyi ile kötü üzerinde düşünen aklın, mantıksızca sinirlenen yürek ile alay edişini dile getiriyor.”

“Çok doğru.”

16. “Bak, çok uğraştık, ama sonunda devlette de insanda da birbirine uyan üç kesimin bulunduğunu göstermiş olduk.”

“Öyle!”

“Buradan çıkan zorunlu sonuç şu: Devleti bilge kılan şey bunu nasıl ve ne sayede yapıyorsa, tek insan için de söz konusudur.”

“Elbette.”

[d] “Devletin ve bireyin cesareti konusunda da geçerlidir; beceriklilik, ölçülülük ve adalet ile ilişkili bütün her şey için de.”

“Çok doğru.”

“O zaman, sevgili Glaukon, tek insan, devlet ile aynı tarzda adildir.”

“Tabii, mantıken bu sonuç çıkıyor ortaya.”

“Bir devletin, ona tabi olan üç sosyal tabakanın sadece kendisine ait işleri yapması sayesinde adil olduğunu söylemiştik, unutmadın değil mi?”

“Unutmadım, tabii.”

“O zaman, ruhunun her üç bölümünün kendi payına düşen işi yaptığı bir insan, adildir ve

[e] görevini yapar; bunu unutmayalım.”

“Evet, bunu iyice kafamıza yazmalıyız!”

“Öyleyse, bilge olup bütün ruhu koruma görevi akla düşerken, öfke, kızgınlık yanı akla itaat etmek ve yardımcı olmak zorundadır.”

“Şüphesiz.”

“Ve daha önce de söylediğimiz gibi, müziğin ve jimnastiğin eğitimi, ruhumuzun bu iki yanını uyum içine sokacaktır; bilimlerle gelişip beslenecek,

[442a] diğeri ise ikna edilip gevşeyecek, makam ve ritmin etkisiyle yatışıp yumuşayacaktır.”

“Son derece haklısın.”

“İyi bir şekilde yetiştirilerek, görevlerinin ne olduğunu öğrenen bu iki bölüm, her insanda istisnasız ruhun en büyük bölümünü oluşturan ve doğası gereği asla doyurulamayacak olanı isteyen, arzulayan bölüme hâkim olmalıdırlar; onun bedensel zevklerle dolup taşmasına ve şişmanlayıp güçlenmesine,

[b] asıl görevlerini ihmal edip, kendine düşmeyen bir hâkimiyet mekânı arayıp bütün bir yaşama düzenini altüst etmemesine dikkat etmelidirler.”

“Çok haklısın.”

“Ayrıca, bütün ruhu ve bedeni dış düşmanlardan en iyi şekilde korumazlar mı, biri danışarak, söz dinleyerek; ötekisi, yöneticiye itaat ederek, emirleri cesaretle yerine getirerek?”

[c] “Korurlar tabii, çok doğru.”

“O zaman bir insana yürekli dedirten ruhunun öfkeli ve taşkın kısmıdır. Bu kısım neden korkulup neden korkulmayacağına dair aklın koyduğu kuralları zevkle de olsa, acıyla da olsa koruduğu ölçüde bir insan cesur olur.”

“Doğru.”

“Bir insana ‘bilge’ dedirten de her şeye hâkim olan, diğer kısımları yöneten küçük bir bölümdür; çünkü bu bölüm, kendisine ve üç bölümün ortak varlığına neyin yararlı olduğunun bilgisini içinde taşır.”

“Kesinlikle.”

“Öteki iki tabi olan bölüm, ruhu aklın yönetmesi gerektiğini kabul etmeleri ve akla karşı hiçbir zaman ayaklanmaya kalkışmamaları halinde,

[d] her üç bölümün birlikteliği ve uyumu sağlandığından o kişiye ölçülü, sağduyulu deriz, öyle değil mi?”

“Evet,” dedi. “İnsanda da devlette de ölçülülük böyle vücut bulur.”

“O zaman, adil insanın özelliklerinin neler olduğunu kavradık, değil mi?”

“Evet, kesinlikle.”

“Ama dur biraz!” diye uyardım, “adaletin kalın çizgilerle de olsa çerçevesini gözden kaçırmayalım ve tek tek insanda, devletten farklıymış gibi görünmesini önleyelim.”

“Bence bu ikisi farklı değil.”

[e] “Kafamızda hâlâ bazı şüpheler varsa, ne demek istediğimizi birkaç basit örnekle daha destekleyebiliriz.”

“Hangi örnekler bunlar?”

“Diyelim ki yaradılışı ve eğitimi bakımından devlete benzeyen adil insanımıza bir altın veya gümüş emanet edildi. Bu insanın, bu altın ve gümüşü iç etmeyi, kendisine benzemeyen haksızlık sever insandan daha fazla arzu edeceğini kimse iddia edemez, değil mi?”

[443a] “Edemez tabii.”

“Bu insanın tapınak soyabileceği, hırsızlık yapabileceği, dostlarına ve devlet adamıysa devletine ihanet edebileceği düşünülebilir mi?”

“Asla.”

“Böyle bir adamdan yalan yere yemin etmesi, sözleşmelere uymaması beklenebilir mi?”

“Beklenemez.”

“Zina, anneye babaya karşı vefasızlık, tanrılara saygısızlık gibi utanç ve ayıplara hedef olacak son kişi bu kişi değil midir?”

“Evet, öyledir.”

[b] “Bunun nedeni ise bu insanın ruhunun her kısmının, ister yöneten ister yönetilen konumunda olsun, kendi görevini yapması değil midir?”

“Budur, tabii ki.”

“Peki, adaleti hâlâ bu erkeklerin ve bu tür devletlerin yarattığı bu gücün dışında bir yerde mi arıyoruz?”

“Zeus adına, hayır!”

17. “O zaman, baştan beri hayalini kurduğumuz şey

[c] umduğumuz gibi gerçekleşti. Tasarladığımız devleti kurmaya başlarken belki tanrı yardım eder de adaletin kökenini ve tipini kavrarız demiştik.”

“Evet, öyle oldu.”

“Hatırlarsan Glaukon, doğuştan kunduracı olması gereken adamın kunduracı, doğramacının da doğramacı olması ve tüm diğer yurttaşların da layık oldukları işleri yapmaları gerektiğini söylerken adaletin sadece bir görünüşünü ortaya koyduk; bu imge de bize yararlı oldu.”

“Öyle görünüyor!”

“Aslında, adalet gerçekte böyle bir şey,

[d] ama o esasen, daha önce de bahsettiğimiz gibi, insanın dış dünyasından ziyade iç dünyasıyla, onun gerçek varlığıyla, kendiliği ile ve özüyle ilgili bir şey. Adil bir insan, ruhunun bölümlerinden birinin kendine düşen etkinlik alanının dışına çıkmasını, başka bölümlerin işine karışmasını engeller. İnsanın iç dünyasını düzene koyar, insanın kendisine hâkim olmasını, kendisiyle barışık olmasını sağlar. Müzikteki pes, tiz, orta ve ara perdelerin birbirleriyle uyum içinde olması gibi, ruhun üç bölümünü birbirine bağlayarak ve bunların uyumlu bir biçimde işlemelerini mümkün kılarak insanı çokluğun karmaşasından kurtarır ve onun farklı özelliklerinin hepsini ölçülü ve ahenkli, tek bir insan kişiliğinde eritir, bütünleştirir.

[e] Ancak bu sağlandıktan sonra, ister mülkiyet edinme olsun, ister vücut bakımı olsun, isterse de devlet veya ticaret işlerine el atma; artık bir işe, faaliyete kalkışabilir; adil, hakkaniyetli tavrı koruyup teşvik ederse, böyle bir tavrı yönlendiren bilgilere bilgelik derse; tersine bu durumu bozan bir olaya haksız, böyle haksız bir olayı yönlendiren düşünceye de

[444a] cehalet derse, her eylemde adaleti korur ve eylemleri adil olur.”

“Baştan sona kadar haklısın Sokrates.”

“Çok iyi. O zaman adil insanın, adil devletin nasıl olduğunu ve bunlardaki adaletin mahiyetini kavradık, desem yanlışmış olmam herhalde.”

“Olmazsın, Zeus aşkına!”

“Öyleyse kavradık diyelim mi?”

“Diyelim tabii.”

18. “Peki, iyi, gel şimdi, gel biraz da adaletsizliği inceleyelim,” dedim.

“Haydi inceleyelim.”

[b] “Adaletsizlik ruhun bu üç kısmı arasında bir tür iç çekişme, kavga, birbirinin işine karışma, yabancı işlere burnunu sokma eğilimi, aslında aklın kölesi olması gereken ruhun bir kısmının diğerleri üzerinde, buna hiç hakkı olmadığı halde egemenlik kurmak üzere ayaklanması olmalı. İşte, ruhun bölümleri arasındaki bu kargaşa, bu birbirine girme, dizginlenemezlik, korkaklık, budalalık, kısacası kötülüğün her biçimi adaletsizlik, haksızlık halidir.”

[c] “Evet, aynen öyle.”

“Adaletin ve tersinin ne olduğunu tam olarak kavradıktan sonra, haklı ve haksız her türlü tutum ve davranmanın nasıl şeyler olduğunu da bilebiliriz, değil mi?”

“Nasıl yani?”

“Sağlıklı ve hastalıklı olanın vücutta bulunması gibi ruhta bulunduklarını bilerek!”

“Nasıl oluyor bu?”

“Sağlıklı şeyler sağlık doğururken, hastalıklı şeyler hastalık doğurmaz mı?”

“Evet, öyle olur.”

[d] “Aynı şekilde hakkaniyetli, adil olma durumu adaleti, tersi adaletsizliği doğurur.”

“Haklısın, öyle olmak zorunda.”

“Sağlığın ortaya çıkması demek, bedende yöneten ile yönetilen arasındaki doğal bağın kurulmasından başka bir şey değildir. Hastalık, bu kısımlar arasındaki adalet ilişkilerinin doğaya aykırı biçimde işlemesiyle ortaya çıkmaz mı?”

“Doğru.”

“Demek ki adalet de, ruhta yönetme ile itaat etme arasındaki doğal ilişkiyi kurmaktan başka bir şey değildir; adaletsizlik üretmek ise, ruhun her bir bölümü arasında doğaya aykırı bir yöneten-itaat eden

ilişkisi kurmaktan başka bir şey değildir!”

“Öyledir, elbette.”

“O zaman, ruhun kusursuzluğu, tamamlanmışlığı ruhun sağlıklı olması, güzelliği ve asil bir tavır ve tutum, tersi ise

[e] hastalık, çirkinlik ve zayıflıktır.”

“Evet, mümkün.”

“Peki, demek ki iyi yaşama tarzı ruhun kusursuzlaşmasını, tamamlanmasını sağlarken, berbat bir hayat ruhun yok olmasına sebep olur?”

“Öyle olur, tabii.”

19. “Fakat,” diye devam ettim, “adil davranıp güzel yaşamanın mı

[445a] yani açıkça ya da gizli, adil olmanın mı, yoksa cezasız kaldıkça, yani ceza yoluyla düzelmedikçe haksızlık edip haksız yaşamanın mı daha büyük avantajlar getirdiğine bakmak kaldı geriye.”

“Bana sorarsan Sokrates, bence bu soru artık anlamsızlaştı, saçma bir soru haline geldi; çünkü insanın beden sağlığı bir kez bozulduğunda, en güzel yemekleri yiyip lezzetli içkileri içse de, zenginlik ve güç içinde yüzse de fark etmez; onun hayatı çekilmez bir hal alır. Nerede kaldı, bizi yaşatan asıl şey bir kez çürüyüp bozulduktan sonra, yaşamak;

[b] hele hele insan istediği her şeyi yapabilirken, kötülükten ve haksızlıktan kurtulacağı şeyleri yapamazsa, ama adil ve becerikli, gayretli biriyse?”

“Evet,” dedim. “Senin de dediğin gibi çok anlamsız bir soru bu. Fakat, madem bu aşamaya kadar geldik, gevşemeden eriştiğimiz sonuçları tüm açıklığıyla gözler önüne serelim.”

“Evet, hiç boşlamadan, devam edelim.”

[c] “O zaman, bana göre, bakalım kötülüğün incelemeye değer kaç türü var, görmen için bir ele alalım.”

“Sen söyle, ben seni izleyeyim.”

“Şimdiye kadar ulaştığımız sonuçların birikmesiyle oluşan gözlem yerinden şöyle bir bakınca kusursuz, tamamlanmış tek bir biçim, kötülüğün ise sayılamayacak kadar çok çeşidini görüyorum; fakat bunlardan belli başlı dört tanesi incelemeye değer.”

“Nasıl yani?”

“Yani, diyorum ki, devletin önemli türleri kadar, insanın ruh yapısının da türü var.”

“Kaç tane?”

“Devletin de ruh yapısının da beş biçimi var.”

[d] “Hangileridir onlar?”

“Burada konuştuğumuz devlet biçiminin iki adı var; diğerlerinden daha öne çıkan tek bir adam tarafından yönetilirse krallık, birden fazla yönetici tarafından idare edilirse de aristokrasidir bu devlet biçimi!”

“Doğru.”

[e] “Yöneticiler bizim başta bahsettiğimiz eğitimi aldıkları sürece, baştakilerin çok kişi ya da tek kişi olması fark etmez; kimse devletin önemli, temel yasalarına el süremeyecektir.”[192]

“Bu da doğru,” dedi.

***

BEŞİNCİ KİTAP

1. [449a] “İşte benim iyi ve doğru dediğim devlet ve bu nitelikte bir düzen, böyle bir şey; insan da öyle. Doğru olan bu ise, bunun tersinin, devletin düzenine ve tek tek bireyin ruh yapısına ilişkin her şeyin kötü ve yanlış olduğunu düşünüyorum. Bu kötü olan yapıların da dört biçimi bulunmaktadır.”

“Nedir bunlar?”

Tam bunları ortaya çıkış sıralarına göre saymak üzereydim ki,[193] Adeimantos’un biraz ötesinde oturan Polemarkhos,

[b] elini uzatıp omzundan tutarak onu yanına yaklaştırdı ve aynı anda eğilerek kulağına bir şeyler söyledi. Sadece “Bırakalım istediği gibi devam mı etsin, yoksa müdahale mi edelim?” cümlesini duymuştum.

Adeimantos da yüksek sesle, “Tabii ki hayır,” dedi.

Bunun üzerine araya girdim: “Kimi, neyi engellemek istiyorsunuz?”

“Seni!” dedi Adeimantos.

[c] “Beni mi? Bu da nereden çıktı?”

“Sen işin kolayına kaçıyorsun, araştırmalarımızın koca bir alanını, hem de önemsiz olmayan bir alanını öylece atlayabileceğini sanıyorsun! Önceki, hani şu, dostlar arasında kadınların ve çocukların kolektif mal (değer) olduğu yolundaki açıklamayı duymadık sanıyorsun herhalde?”

“Peki bu sözüm doğru değil miydi Adeimantos?” diye sordum.

“Doğru gözüküyor, fakat her şey doğru ise, öteki her şeyde yaptığımız gibi, ortaklığın (kolektif cemaatin) nasıl tasarlandığının da gösterilmesi gerekiyor! Çünkü birçok çeşidi[194] olabilir bunun.

[d] Hangisini kastettiğini açıkça söyle bize! Çünkü bir yerde, bu konuda konuşacağımızı sandığımız için ne zamandır bunu beklemekteyiz; aile hayatından, nasıl çocuk yapıp doğumdan sonra bakıp büyüteceklerinden, kısacası, kadınların ve çocukların nasıl ortak olacağından söz etmeni ummaktayız. Çünkü, kanımızca, bu konuların iyi ya da kötü düzenlenmesi, devlet için her şeymiş gibi geliyor. Bu meselelere hiç değinmeden başka bir düzeni anlatmaya kalktığın için, az önce duyduğunu yapmaya;

[450a] bu konuyu da öteki gibi açıklamadan seni bırakmamaya karar verdik.”

Glaukon da bunun üzerine, “Benim oyumun da bu konuda sizden yana olduğunu kabul edin, ben de aynı şekilde düşünüyorum,” dedi.

“Hepimizin de aynı fikirde olduğunu bilesin Sokrates,” dedi Thrasymakhos.

2. “Sanırım bu şekilde baskın yaparak ne yaptığının farkında değilsiniz. Sanki üzerinde hiç tartışmamışız gibi devlet düzeni meselesini yeniden açıyorsunuz,” dedim. “Halbuki ben bu konuyu bitirmiş olmaktan ve onunla ilgili önceki açıklamalarıma katılmanızdan ötürü memnundum;

[b] şimdi, bu konulara yeniden dönmemi istiyorsunuz, ama bunun nice çetin inceleme yığınına ortaya çıkaracağının farkında değilsiniz. Bunu bildiğim için yeniden zorluklar çıkarmama adına bu konulara girmekten kaçındım.”

“Niye zorluk çıksın ki, bu insanların buraya tartışma dinlemeye değil de altın dökmeye geldiğini filan mı sanıyorsun?”

“Elbette, ama bunun da bir ölçüsü var.”

“Evet sevgili Sokrates,” diye araya girdi Glaukon, “bu tür tartışmaları dinlemenin aklı başında insanlar için ölçüsü bir ömürdür:[195] ama sen bizi düşünme, şu sorduğumuz soruyu canını sıkmadan dilediğin gibi yanıtla. Mesela bekçilerimiz arasında kadın ve çocuklar nasıl ortak olacak?”

[c] Doğumdan eğitim (ders) çağına gelene kadarki çok hayati, zahmetli ara dönemde çocuklarımız nasıl bir yetiştirme sürecinden geçirilecek? Bize bu soruların yanıtını verirsen iyi olur.”

“Bunu yapmak o kadar da kolay değil dostum, çünkü bu konu üzerindeki sis perdesi daha önce ele aldıklarımızdan çok daha kalın;

[d] daha böyle bir ortaklık (kolektif cemaat) bile birçok kişi tarafından şüpheyile karşılanacak. Hadi buna ikna oldular diyelim, bu tasarının olabilecek en iyi proje olduğuna herkesi inandırmak son derece zor. Bu bakımdan, arzuladığımız şeylerin boş bir hayal gibi görülebileceği korkusunu taşıyorum ve bu konuya yeniden eğilmek istemiyorum.”

“Tereddüt etme! Dinleyicilerin ne mantıksız, ne kuşkucu ne de kötü niyetli!”

“Beni konuşmaya teşvik etmek için mi böyle söylüyorsun, sevgili dostum?” dedim bunun üzerine.

“Evet!”

“Ama tam tersini elde ediyorsun! Konu üzerinde söyleyeceklerimden tam olarak emin olsaydım, beni bu şekilde teşvik etmen konuşmamı sağlayabilirdi.

[e] İnsanın, önemli gördüğü ve yabancıları olmadığı konular hakkında sevdiği ve akli başında dostlarıyla, tabii doğruyu biliyorsa, konuşması tehlikesizdir; hatta heyecan vericidir. Fakat, şu an benim gibi, bildiğinden emin olmayıp, kişi doğruyu önce kendisi arıyorsa, hemen konuşmaya başlaması, tehlikeli ve yanlış yönlendirici olabilir. Burada tehlike, gülünç olmaktan kaynaklanmıyor. Bu çok çocukça olurdu.

[451a] Burada benim için asıl tehlike, son derece ciddi adımlar atılması gereken bir konuda doğruluğundan emin olmadığım şeyler söyleyerek hem kendimi hem de dostlarımı yanlışla sürükleyebilme ve hiç de tahammülü olmayan konularda tepe üstü çakılma tehlikesidir. Bu yüzden söyleyeceklerim için Adrasteia’ya[196] diz çöküp beni bağışlamasını diliyorum. Bana sorarsan, konu hak, hukuk ve âdetler, törelerse, istemeden cinayet işleyen birisi bile namuslu ve adil insanları aldatan bir sahtekârdan daha az suçludur. Böyle bir riski insan, dostları değil de düşmanları arasında göze alır daha çok. Bu nedenle itirazın pek de güzel değil!”

[b] Glaukon ise gülerek, “Sokrates,” dedi, “sen ve senin fikirlerin bizi aldatacak olsa bile senin gırtlığına yapışmayacağız, seni biz öldürme ve aldatma konusunda suçsuz buluyoruz. İçin rahat olsun, korkma konuş.”

“Doğru, mahkemenin suçsuz bulduğu kimse, temizdir yasaya göre. Orada geçerli olan burada da olmalı.”

“O zaman, konuş lütfen!”

“Öyleyse şimdi, aslında daha önce sırası geldiğinde söylemiş olmam gerekene, en baştan başlamak zorundaydım.

[c] Daha önceki erkekler dramından[197] sonra, kadınlar dramını tamamlamak belki de daha iyi olacak; zaten bunu talep ettiğine göre!

3. Gerek yaradılıştan, gerekse aldıkları eğitimle, bahsettiğimiz nitelikleri taşıyan yurttaşlarımızın kadın ve çocuk sahibi olmalarına ve onlara nasıl davranmaları gerektiğine dair kurallar, onlarla ilgili daha önce ortaya koyduğumuz ilkelerden çıkarılabilir. Konuşmalarımızda, erkekleri bir sürünün bekçisi olacak biçimde yetiştirmek şart, demiştik değil mi?”

“Evet.”

[d] “O zaman, çocuk yapma ve yetiştirme konusunda da bu karşılaştırmayı temel alarak doğum ve bakımı buna göre yapabilir, sonra da ulaştığımız sonuçlar bize uygun olacak mı diye bakabiliriz!”

“Nasıl yani?”

“Şöyle: Bize kalırsa, dişi köpekler aynen erkekler gibi bekçilik yapıp avlanmalı ve öteki bütün işlerde onlarla birlikte hareket etmeli midirler, yoksa çocuklarının doğumu ve bakılıp büyütülmesi nedeniyle bu faaliyetlere katılamazken, erkekler didinip durmalı, bütün sürünün sorumluluğunu mu üzerlerine almalıdırlar?”

[e] “Her şeyi birlikte yaparlar, yalnızca erkeklerin daha güçlü, kadınlarınsa daha zayıf olduğunu unutmamalıyız!”

“Peki aynı şekilde yetiştirilip eğitilmemiş iki canlıyı aynı amaçla kullanabilir miyiz?”

“Kullanamayız, tabii.”

“Bu demek oluyor ki, kadınlarla erkeklere aynı görevleri vereceksek, onları aynı şekilde yetiştirip eğitmeliyiz.”

[452a] “Evet!”

“Erkeklere verdiğimiz eğitim zihinsel, ruhsal ve bedenseldi, değil mi?”

“Evet.”

“O zaman, erkeklerle aynı görevleri paylaşacak olan kadınlara da bu eğitimin yanında bir de savaşçılık eğitimi vermek ve onları da aynı şekilde kullanmak gerekecek, öyle değil mi?”

“Söylediklerinin sonucunda bu çıkıyor, sanırım.”

“Dediklerimizin çoğu gülünç[198] görünüyor olmalı, çünkü alışkanlıklarımıza ters düşüyor, hani bu sözleri hayata geçirmeye kalkarsak hele!”

“Öyle olur, kesinlikle.”

“Peki en garip ve gülünç olan, kadınları, jimnastik yerinde, çıplak soyunuk bir vaziyette erkeklerle beden hareketleri yaparken görmek değil mi;

[b] gençlerin yanında yaşlı kadınları da; hani kırıksıklarına aldırmadan ve çirkinliklerine bakmadan gimnazyumlarda[199] beden eğitimi yapmaya bayılan yaşlı erkekler gibi?”

“Zeus adına, en azından günümüzde gülünç görünecektir bu!”

“Fakat madem burada aklımızı konuşturmaya çalışıyoruz,” dedim, “şaklabanların alay edişlerinden ürkmemeli; spor alanlarında böyle bir altüst edişe karşı ne söylerlerse söylesinler (kadının eğitimi konusunda ısrarcı olup) bunlara

[c] aldırış etmemeli; zihinsel, ruhsal eğitimden ve en azından silah taşıma ve ata binme konusundaki eğitimden vazgeçmemeliyiz.”

“Çok haklısın.”

“Madem bu konulara girdik, bir de yasalarımızın sertliğine değinelim. Fakat öncelikle bizimle alay eden dalgacı arkadaşlardan, hayatta bir kez bile olsa ciddi olmalarını isteyelim ve çok kısa da olsa burada, şunu hatırlatalım onlara. Yunanlılar, daha yakın zamana kadar, erkeklerin çıplak dolaşmalarını, bugünkü Barbarlar gibi ayıplıyor ve hakaret sayıyorlardı.

[d] Önce Giritliler, sonra da Spartalılar böyle çıplak beden eğitim tarzı kullanmaya başladıklarında, o zamanki polis yurttaşları bununla epey alay etmişlerdi. Öyle değil mi?”

“Öyle tabii.”

“Fakat, deneyim, eğitimde elbiseleri çıkarmanın, tamamen örtünmekten daha iyi olduğunu gösterince, aklın gerektirdiği bu gelişme, artık yadırganası bir şey olmaktan çıktı. Bu da, aynı zamanda gösterdi ki, kötülük taşımayan bir şeyi ancak budalalar gülünç bulur ve kötü ve akılsız adamların halini değil de başka şeyleri hedef alıp alay etmek isteyen kimse

[e] sözüm ona güzelin adına davranan, ama iyiden başka bir şeyi hedef alan kimseden farklı davranmamaktadır.”

“Çok haklısın.”

4. “Ama önce gel, böyle bir tasarının uygulanır olup olmadığını tartışıp bu konuda bir uzlaşmaya varalım ve bizi ciddiye alanların da, bizimle dalga geçenlerin de söylediklerinde haklı olacaklarını varsayıp şu soruyu sormalarına fırsat verelim:

[453a] Kadının doğası, bir kadının, erkeğin yaptığı bütün işleri yapmasını mümkün kılacak özellikler taşıyor mu, taşımıyor mu? Yoksa, sadece bir işe yatkın olup, savaş sanatı bunlara elverişli değil mi? Bence bir konu hakkında iyi sonuçlara ulaşmanın en güzel yolu, iyi başlamaktır.”

“Evet, kesinlikle!”

“İster misiniz, öncelikle kendimizi, bizi bu konuda eleştirecek olan tarafın yerine koyalım da

tartışmada bize muhalefet edeceklerin kalesi tarafımızdan savunmasız durumda kuşatılmasın!”

[b] “Neden olmasın, bunun hiçbir sakıncası yok!”

“Öyleyse karşımızdakilerin ağzından şöyle sorular yöneltebiliriz kendimize: ‘Ey Sokrates ve Glaukon, muhaliflere ihtiyacınız yok; daha başta, kafanızdaki devleti tasarlarken, herkesin yaradılışına uygun işlerle meşgul olması gerektiğini ittifakla benimsemediniz mi?’”

“Öyle yaptık; ayrıca niçin yapmayalım ki?”

“Peki, kadınla erkeğin yaradılışı kesin biçimde farklı değil midir?”

“Elbette!”

[c] Öyleyse herkese, yaradılışına uygun, farklı görevler vermek gerekir, değil mi?”

“Elbette!”

“Peki, hem kadınla erkeğin yaradılışı farklı diyorsunuz hem de ikisinin de aynı görevleri paylaşması gerektiğini söylüyorsunuz; bu durumda bir hata yapıyor ve kendinizle çelişiyorsunuz!

Söyle bana Glaukon, bu tespit karşısında kendimizi nasıl savunacağız?”

“Şu an için, pek kolay değil!” dedi Glaukon; “ama bu konuda yine senin bir yanıt geliştirmeni rica etsem, nasıl olur?”

[d] “Bunlar bize yöneltebilecek itirazlar Glaukon ve buna benzer daha nicelerini uzun zamandır endişeyle beklemekteyim zaten; kadın ile evlilik ve çocukların eğitim ve yetiştirilmesi konusundaki yasalara dokunmaktan çekinmem de bundan!”

“Zeus hakkı için bu sorunu çözmek gerçekten zor görünüyor!”

“Yapacak bir şey yok. İnsan ister küçük bir havuza ister denize düşsün, boğulmamak için her iki durumda da yüzmek zorundadır, öyle değil mi?”

“Öyle tabii.”

“O zaman bu tartışma denizinde biz de boğulmamaya çalışacağız. Bakarsın Arion’un[200] yunusu[201] ya da beklenmedik bir mucize bizi kıyıya çıkarıverir.”

[e] “Umarım öyle olur.”

“Öyleyse bakalım bir çıkış yolu bulmak mümkün mü? Farklı yaradılışların farklı uğraşları gerektirdiğini, kadınla erkeğin de yaradılışlarının farklı olduğunu kabul etmiştik değil mi? Şimdiyse bu farklı yaradılışlara sahip olan iki grubun aynı işleri paylaşmalarının gerektiğini söylüyoruz. Bir iç çelişki yaşadığımıza dair bize yöneltilen suçlama da buna dayanıyordu, değil mi?”

“Apaçık öyle görünüyor!”

[454a] “Şu çelişki sanatına özgü güç ne kadar soyluymuş, değil mi Glaukon?”[202]

“Neden?”

“Çünkü bence birçok insan, bazen istemeden de çelişkiye düşebiliyor; hakiki bir tartışma yaptıklarını sananlar, aslında kendi kendilerine tartışıyorlar; çünkü tartışmanın konusu, ayırtıştırıp incelemek yerine, sözcükler ve kavramlar merkezinde dönen bir polemikten ve çatışmadan ibaret oluyor ve ciddi bir tartışma gerçekleşmiyor!”

“Evet, çoğu tartışmada böyle şeyler yaşanıyor, ama bunun konumuzla ne ilgisi var?”

[b] “Çok ilgisi var; çünkü biz de istemeden böyle bir çelişkinin içine düşmüş durumdayız.”

“Nasıl yani?”

“Bir yandan aynı yaradılıştakilere hep aynı görevlerin verilmesi gerektiğini alabildiğine cesurca ve sözcüğün yüzeydeki anlamına bakarak söyleyecek olursak, herkese meydan okuyarak ileri sürüyoruz; ama işte bunu söylerken aynı ya da farklı yaradılıştan ne anladığımızı ve farklı yaradılışlara farklı, aynı yaradılışlara aynı görevler verirken neyi amaçladığımızın üzerinde hiç durmadık.”

“Buna dikkat etmedik.”

[c] “Mesela, kellerle kel olmayanların aynı yaradılıшта olup olmadıklarını, birbirine zıt özleri temsil edip etmediklerini sorabilirdik. Şimdi biz bu ikisinin farklı yaradılışa sahip olduğunu kabul edersek, keller kunduracılık yapıyorsa, kel olmayanlara bu işi yasak mı edeceğiz? Ya da kel olmayanlar kunduracılığı iyi yapıyor diye, kellerin bu işe girişmelerini yasaklayacak mıyız?”

“Bu çok gülünç olurdu.”

“Gülünç olur, çünkü, kafamızdaki devleti tasarlarlarken, doğal yaradılış farklılıklarının ya da benzerliklerinin genel olarak üzerinde durmadık, bizim göz önünde tuttuğumuz, sadece meslek (zanaat) düzlemiydi;

[d] örneğin hekim ile hekimlik ruhunun aynı temel yapıya sahip olduğunu söylemiştik!”

“Evet.”

“Ama bir hekimle bir doğramacının farklı yaradılışlara sahip olduğunu öngörmüştük değil mi?”

“Evet, kesinlikle.”

[454d-455b]

5. “Ve eğer,” diye devam ettim, “kadın ya da erkek cinsin beceriler, yetenekler ve mesleki bakımdan farklı işlere yatkın oldukları görülüyorsa, onlara ayrı ayrı uğraşlar ve işler vermek gerekir. Ama aralarındaki fark sadece, kadının çocuk doğurması, erkeğin de onu döllemesinden ibaret ise,

[e] bu onların, mesleki yatkınlık bakımından farklı oldukları anlamına gelmez. Buradan yola çıkarsak; demek olur ki bekçilerimiz ve kadınlar aynı işleri görebilirler.”

“Çok haklısın.”

“Öyleyse şu bize karşı çıkan muhalifimizi, devletimize hizmet bakımından kadın ile erkeğin yaradılışının hangi yatkınlıklar ve hizmetler konusunda birbirinden farklı olduğunu bize

[455a] öğretmeye davet edebiliriz.”

“Çok doğru.”

“Belki, daha önce senin yaptığın gibi, bu soruya, öyle hazır cevap bir karşılık bulunamayacağı itirazını yapıp, ancak biraz düşündükten sonra da cevap vermenin kolay olacağını söyleyecektir.”

“Evet, belki de.”

“O zaman, bize karşı çıkana biz, devlet hizmetinde, kadına bırakılmayacak herhangi bir meslek bulunmadığını

[b] ispatlamaya çalışırken, bizi izlemesini rica edelim.”

“Bence çok iyi olur.”

“Hadi, diyeceğiz ona; sana bir soru soracağız. Bir şey konusunda doğuştan yetenekli olan ile olmayanı ayırt eden şey, birinin bu şeyi kolay, diğerrinin zor öğrenmesi; birinin kısa bir eğitimden sonra işin bütün ayrıntılarını kavraması, ötekinin ise olanca çalışmaya ve uygulamaya rağmen öğrendiği şeyi

[c] akılda tutamaması mıdır diyorsun? Ya da birinde beden, zihinsel çalışmayı desteklerken, ötekinde kösteklemesi midir? Yoksa, bir mesleğe yatkın olan ile olmayanı birbirinden ayırt eden bundan başka temel, ayırt edici özellikler var mıdır?”

“Evet, kimse başka noktalar ileri süremez.”

“Peki, erkek cinsinin her bakımdan kadın cinsine üstün görünmediği insana özgü bir iş, uğraş tanıyor musun? Kadınların ellerinden az çok gelen dokuma, pişirme ve kızartma işlerini abartıp (erkek işlerinden üstün olduğunu mu söyleyelim?) Hani abartmasak ortaya gülünç bir durum çıkar!”

[d] “Doğru söylüyorsun, erkek cinsi hemen hemen her uğraşta kadınlardan daha üstündür. Her ne kadar kimi yönden erkeklerden daha iyi olan çok kadın varsa da, bütüne bakıldığında sen haklısın!”

“Demek ki sadece bir kadın ya da bir erkeğe uygun olan resmi (kamusal) bir meslek yoktur; yaradılıştan beceriler her iki cinsten de eşit bölüştürülmüştür ve kadın doğal verileri bakımından her mesleğe katılabilir; erkek de öyle.”

[e] “Ama genelde her alanda kadın erkeğe göre daha zayıfça, daha güçsüzdür!”[203]

“Çok doğru.”

“O zaman, bütün işleri erkeklere verip, kadınlara hiçbir iş yüklememeli miyiz?”

“Olur mu hiç öyle şey?”

“Şöyle söyleyebiliriz belki: Kadınların da yaradılıştan hekimliğe

[456a] ya da müziğe yatkın olanları vardır, olmayanları vardır.”

“Çok doğru.”

“Bazı kadınlar jimnastik ve askeri eğitim yapacak nitelikleri taşıırken, bazıları taşımaz, öyle değil mi?”

“Öyle tabii.”

“Bilim seven kadınlar vardır, bilimden nefret eden kadınlar vardır; yürekli kadınlar vardır, yüreksiz kadınlar vardır.”

“Evet, doğru.”

“Aynı şekilde bekçiliğe yatkın olan bazı kadınlar vardır, olmayan kadınlar vardır. Erkekler arasından bekçi seçimi yaparken zaten biz de buna, yani bu işe yatkın olup olmadığına bakmıyor muyduk?”

“Evet.”

“O zaman, erkekler gibi kadınlar da bekçiliğe yatkındır; ama kadınlar erkeklerden daha güçsüzdür.”

“Orası açık.”

6.

[b] “Demek ki, bekçilik niteliği olan erkekler için aynı nitelikte kadınlar seçilmeli, bir arada yaşamaları ve onlarla aynı işleri yapmaları sağlanmalıdır; çünkü bu işe onlar da erkekler kadar yatkındır ve onların taşıdığı nitelikleri taşırlar.”

“Çok haklısın.”

“Aynı yaradılışa sahip olanlara aynı işlerin verilmesi gerekir demiştik, değil mi?”

“Evet.”

“O zaman, bir daire yapıp başta söylediğimiz şeye dönmüş olduk; bekçilerin kadınlarına da bedensel eğitim ve müzik eğitimi verilmesinde doğaya aykırı bir yan bulunmamaktadır.”

“Yok tabii.”

[c] “Öyleyse şu ortaya attığımız öneri hayali bir arzu veya gerçekleşmesi mümkün olmayan bir şey değildir; çünkü yaşamızı doğa ile uyum içinde ortaya koyuyoruz. Asıl doğa kurallarına aykırı olan, bugünkü farklı ilişkilerdir.”

“Çok açık!”

“Biz, önerilerimizin gerçekleştirilebilir ve en iyi öneri olup olmadığını soruşturuyorduk, değil mi?”

“Evet.”

“Bunun mümkün olduğu konusunda fikir birliği içindeyiz, değil mi?”

“Evet.”

“Şimdi bu düzen önerisinin gerçekten de en iyiyi temsil ettiği konusunda da fikir birliği oluşturmaliyiz, değil mi?”

“Tabii.”

“Her ikisi de aynı yaradılışa sahip olduklarına göre,

[d] bir kadını yetenekli bir bekçi yapmak için erkeğinkinden farklı bir eğitime ihtiyaç yoktur, değil mi?”

“Yoktur!”

“Şimdi şu konuda ne düşünüyorsun bakalım?”

“Hangi konuda?”

“Sence kendi aralarında iyi ve kötü yetenekli erkekler de vardır, öyle değil mi?”

“Tabii ki, hepsinin yeteneği eşit düzeyde değildir.”

“Peki tasarladığımız devlette bekçilik eğitimi almış bekçiler mi, yoksa kunduracılık sanatında yetişmiş kunduracılar mı daha üstündür?”

“Bu ne kadar da saçma bir soru.”

[e] “Anlıyorum, bu karşılaştırmanın da ötesine giderek, bekçilerimizin bütün yurttaşlar arasında en üstün kimseler olduklarını söyleyebilir miyiz?”

“Hem de kat kat üstün.”

“Peki bekçi kadınlar da bütün kadınlar arasında en iyileri temsil etmeyecekler midir?”

“Evet!”

“Peki bir devlet için mümkün olduğunca iyi kadın ve erkek bekçilere sahip olmaktan daha güzel bir şey olabilir mi?”

“Olamaz, tabii.”

“Peki bu, bizim tasarladığımız gibi yapılacak olursa,

[457a] iyi bir zihinsel ve bedensel eğitim değil midir?”

“Öyledir.”

“O zaman, önerdiğimiz düzen yalnızca gerçekleşmesi mümkün olan bir düzen değil, aynı zamanda devlet için en iyi düzendir.”

“Doğru.”

“Öyleyse bekçilerimizin kadınları da giysilerini üzerlerinden atıp beceri ve yetenekleriyle örtünsünler, bunlar savaşta da barışta da ülkenin savunmasını erkeklerle birlikte üstlenecek, başka bir şey yapmayacaklardır.[204] Yalnız, cinsiyet olarak erkeklerden daha zayıf olduklarını göz önünde bulundurarak, onlara daha hafif işler verilecektir; ancak, sadece iyi ve güzel bir amaç uğruna soyunup bedenlerini açığa çıkaran kadınlarla dalga geçen bir adam,

[b] ‘gülmenin meyvesini, daha dalında hamken koparmaktan’[205]

başka bir şey yapmamaktadır; bu adam, neye güldüğünün ve ne yaptığının farkında bile değildir. Belki de şimdiye kadar söylenmiş sözlerin en güzeli, ‘Yararlı güzel, zararlı çirkindir’ sözüdür.”

“Çok doğru.”

7. “Kadınlarla ilgili yasayı konuşurken sözünü ettiğim o ilk büyük dalgadan kurtulduk; her iki cinsin de bekçilik işini beraber yapmaları gerektiğini söylerken, talebimizle birlikte bizi de kapıp süpürmedi dalga.

[c] Keza, bunun hem gerçekleşebilir, hem de arzulanır bir şey olduğunu söylerken, tutarlılığımızı korumuş olduk.”

“Gerçekten de önünden kaçtığım dalga küçük değildi!”

“Fakat sen asıl arkadan geleni görünce öncekine ‘küçük’ diyeceksin!”[206]

“Neymiş bu dalga, anlat da göreyim.”

“En son ve bu bahsettiğimiz yasa, beraberinde şöyle bir yasa daha getiriyor:”

“Neymiş o?”

“Bu kadınlar bütün erkeklere ait olmalıdırlar.

[d] Hiçbiri diğeriyle ayrı bir şekilde yaşamayacak. Çocuklar da ortak olacak. Hiçbir anne baba, hangisinin kendi çocuğu olduğunu bilmeyecek, hiçbir çocuk da ana babasını tanımayacak.”

“Evet, şimdi anladım. Bu dalga ötekenden de yamanmış. Bunun hem uygulanabilirliğinin hem de yararının sorgulanması gerekiyor.”

“Bunun yararından şüphe duymaya pek gerek yok bence. Zaten asıl gürültü bunun uygulanabilirliği üzerinde kopacak.”

[e] “Bence her ikisi üzerinde de ciddi tartışmalar yapılabilir.”

“Diyorsun ki bu iki tartışmayı beraber yapalım. Ben de, yararlılığı kabul edersen bunu geçer, sadece uygulanabilir olup olmadığını tartışırız diye düşünmüştüm.”

“Bu meseleyi tam geçiştirirken yakalandın aslında. Her ikisi için de hesap ver!”

“O zaman, kaderime razı olacağım; başka çare yok.

[458a] Ama senden bir isteğim olacak: Bana, tek başlarına gezinip

dururken, hayaller kurarak zihinlerini meşgul eden şu kişiler gibi kendimle baş başa kalma zevkini bahşet. Sen de biliyorsun, bu tür insanlar, istedikleri şeyin gerçekleşmesinin mümkün olup olmadığı üzerinde düşünmeden önce, yorulmamak için, tasarladıkları şeyin uygulanabilir olup olmadığı kaygısını bir yana bırakırlar; buna karşılık, arzularını gerçekleştirmiş farz eder, her şey ellerinin altında görünür ve gerçekleşmesinin ardından, neler yapabileceklerinin hayalini kurup sevinirler. Bu yolla da içlerindeki tembellik,

[b] aylaklık daha da artar. Bu noktada ben de onlar gibi biraz tembelleştim; bu düzenlemenin uygulanabilirliğini ispat etmeyi ileriye atmak istiyorum. Siz de izin vererseniz, şimdilik, bu düzenlemenin hayata geçirilebileceğini varsayarak, yöneticilerimizin bu ilke temelinde ne tür düzenlemeler yapmaları gerektiğinden bahsedeceğim ve hem devletimiz hem de bekçiler için bundan daha yararlı bir düzenlemenin olamayacağını göstereceğim. Önce seninle bu yanı tartışmak istiyorum; ötekini ise sonra!”

“İtirazımız yok, başlayabilirsin.”

“Sanıyorum, yöneticiler adlarına yakışır kimselerse ve yardımcılar da öyleyse, yöneticiler

[c] yasaya uygun buyruklar verir, onların yardımcıları da bu buyrukları layıkıyla uygularlar; yöneticiler buyruk verirken yasayı ya harfiyen uygular ya da kendi anladıkları anlamda yorumlarlar; bunun kararı onlara bırakılmıştır.”

“Haklısın.”

“O zaman sen de bir yasa koyucu olarak, erkekleri seçtiğin gibi onların kadınlarını da seçecek ve bunu yaparken onların yaradılışa birbirlerine uygun olup olmadıklarına bakacaksın. Hiçbirinin özel malı olmadığı için,

[d] konutları, yedikleri içtikleri ortak olacak, birlikte yaşayacaklar ve gimnazyumda ve diğer bütün eğitimlerde de birlikte olacakları için doğal dürtüleri gereği cinsel birlikteliğe yöneltileceklerdir. Yoksa sence de bu kaçınılmaz bir sonuç değil mi?”

“Öyle, yalnız bu matematiksel değil, erotik ve kitleleri daha fazla ikna edip sürükleyici bir zorunluluk.”

8. “Haklısın, Glaukon, ama biz devam edelim!

[e] Önüne gelenle ilişkiye girmek, mutlu bir site devletinde hoş karşılanmayacak, kutsal düzene saygısızlık olarak addedilecek ve yöneticiler tarafından yasaklanacaktır.”

“Evet, bu tür şeylere bence de izin verilmemeli.”

“O zaman, evliliklerin mümkün olduğunca dine uygun (kutsal) olmasını sağlayacağız. Zaten en yararlı evlilikler de en kutsal evlilikler olacak.”

“Kesinlikle.”

[459a] “Peki, ama bu evlilikler nasıl yararlı olacak? Bu soruyu en iyi sen yanıtlatabilirsin Glaukon, çünkü senin evinde av köpekleri ve iyi cins kuşlar gördüm. Sen bunların nasıl çiftleşip ürediklerine dikkat ettin mi hiç?”

“Hangi bakımlardan dikkat edip etmediğimi soruyorsun?”

“Öncelikle, bu hayvanların hepsi iyi cins, ama bazıları diğerlerinden daha üstün değil mi?”

“Evet, öyle.”

[b] “Peki, bunları rastgele mi çiftleştirirsin, yoksa çiftleşmelerin en iyiler arasında olmasına mı dikkat edersin?”

“Tabii ki, en iyileri çiftleştirmeye çalışırım.”

“Yavruları mı, gençlik çağındaki olanları mı, yoksa yeni yetişmekte olanları mı çiftleştirirsin?”

“Tam gençlik çağındaki olanları.”

“Üreme buna göre olmazsa, kuşlarının, köpeklerinin cinslerinin bozulacağını bilirsin, değil mi?”

“Tabii ki.”

“Aynı şey atlar ve öteki hayvanlar için de geçerlidir, değil mi?”

“Şüphesiz.”

“Aynı kural insanlar için de geçerliyse[207] sevgili dostum,” dedim, “yöneticilerimizin mükemmel olmasının ne kadar önemli olduğunu sen düşün artık.”

[c] “Evet, bu kural insanlar için de geçerli, ama yöneticilerimizin keskin görüşlü ve zeki olmasının bununla ne ilgisi var?”

“Çünkü birçok iyileştirici, yararlı desteğe ihtiyaçları olacak; ilaç gerektirmeyen, sadece perhizin yapılmasının yeterli olduğu hastalıklar için sıradan bir hekim yeterli olacaktır; ama ilaç gerektiren hastalıklar için çok iyi bir hekime ihtiyaç vardır.”

“Orası doğru, fakat bununla neyi ima etmek istiyorsun?”

“Şuraya getireceğim sözü: Yöneticilerimiz halkın yararını düşünerek belirli dozda olmak üzere yalana başvurmak ve insanları aldatmak zorunda kalacaklardır.

[d] Bu tür davranışların bir ilaç gibi yararlı olacağını öngörmüştük.”

“Ve buna hakları vardı.”

“Bu hak, düğünde ve çocuk yapmada, öyle görünüyor ki en ufak bir rol oynayamaz!”

“Niye?”

“Çıkardığımız sonuçlar uyarınca, en iyi erkekler, en iyi kadınlar ile mümkün olduğu kadar çok bir araya gelmelidirler, zayıflar ise mümkün olduğunca az! Ayrıca sürünün niteliğinin mümkün olduğu kadar üst düzeyini korumasını istiyorsak

[e] üstün nitelikte olanların çocuklarını yetiştirmeliyiz, diğerlerinin değil. Yalnız, bütün bu işler bekçiler arasında her türlü kavgayı önlemek açısından gizli tutulmalı, yalnızca yöneticiler tarafından bilinmelidir.”

“Çok doğru.”

“O zaman, nişanlı kızlarla delikanlılar için özel düğün ve kurban törenleri düzenleyeceğiz ve ozanlarımıza bu olayın anlamına uygun ilahiler söyleteceğiz.

[460a] Ne kadar sayıda düğün yapılacağına yöneticiler karar verecek. Bunu yaparken de savaşları, hastalıkları ve benzeri durumları göz önüne alarak, nüfusu uygun bir düzeyde tutmayı amaçlayacaklar, devletimizde ne gereğinden fazla ne de gereğinden az sayıda insan bulunmasını sağlayacaklar.”

“Doğru!”

“Söz konusu zayıf kimse, her çiftleşmede, kabahati yöneticilere değil de rastlantıya (kadere) yüklesin diye, kurnazca kuralı seçimler düzenlenmeli!”

“Çok haklısın.”

9.

[b] “Savaşta ve barışta üstün yeteneklerini kanıtlayan genç erkeklere birtakım ödüller ve nişanlar dışında bir de kadınlarla daha fazla yatma hakkı verilmeli ki bu babalardan kendilerine benzeyen daha fazla çocuk dünyaya gelsin.”

“Doğru.”

“Bu çocuklarsa doğar doğmaz, bu işe ayrılmış devlet memurları tarafından alınacaklardır; bunlar hem kadın hem de erkek olabilir; zira devlet işlerine yatkınlıkta bu iki cins arasında fark yoktur.”

“Haklısın.”

[c] “Bu memurlar becerikli, akıllı, erdemli olanların çocuklarını bir bakımhaneye götürecekler ve orada onları devletin (kentin) dışında bir yerde oturan hemşirelere teslim edecekler. Daha zayıf olanların çocuklarını ya da herhangi nedenle sakat doğanları ise gizli, bilinmez, uygun bir yerde tutacaklardır.”

“Evet, bekçilerin soyunun temiz kalmasını istiyorsak bunları yapmalıyız.”

“Bunlar çocukların beslenmesiyle de ilgilenecek, annelerin sütü varken onları emzirme yurduna getirecek,

[d] ama hiçbirisi kendi çocuğunu tanımasın diye, bütün önlemleri alacaklardır; annelerin sütü azsa, sütü olan başka kadınları oraya getireceklerdir; annelerin belli sürelerde emzirmesini sağlayacak, nöbet tutma ve benzeri çalışmaları sütannelere, hemşirelere, nöbetçilere bırakacaklardır.”

“Bekçilerin kadınlarına çocuk sahibi olmayı çok kolaylaştırıyorsun!”

“Öyle olması gerekiyor; ama, sitemizle ilgili planlarımızı yapmaya devam edelim. Demıştık ki, aslen dinçlik çağındaki insanlar çocuk sahibi olmalı, değil mi?”

“Evet, öyle demıştık.”

[e] “Bu konuda ne düşünüyorsun, tam güçlü, dinç dönem kadınlarda yirmi, erkeklerde ise otuz yıllık bir dönemi ifade etmez mi?”

“Peki hangi dönemi kapsıyor bu?”

“Bir kadının bence, yirmisinden kırkına kadar çocuk doğurması, erkeklerinse gençliğin başdöndürücü dönemi geçtikten sonra elli beşlerine kadar devlet için çocuk sahibi olmaları gerekir.”

[461a] “Gerçekten de hem fiziksel hem de zihinsel anlamda en zinde oldukları dönemlerdir bunlar.”

“Bu belirlenen yaşların üzerinde veya altında devlet için çocuk yapmayı ahlaka, töreye ve hakka (hukuka) aykırı addedeceğiz; çünkü böyle biri, doğum gizli kalırsa, rahiplerin, rahibelerin ve bütün devletin düşünlerden önce, iyiden daha iyi, değerliden hep daha değerli soyların türemesi için yaptıkları dualardan, kurban ve yalvarmalardan yoksun kalacak,

[b] karanlığın ve azgın bir şehvetin meyvesi sayılacaktır.”

“Çok doğru.”

“Aynı yasa,” diye devam ettim, “yasal çiftleşme çağında olup da yöneticilerin iznini almadan bir kadınla birleşip dünyaya çocuk getiren yurttaşlar için de geçerli olacak. Bu insanı, devletin sırtına izinsiz ve kutsanmamış bir piç yüklemiş sayacağız.”

“Çok doğru.”

“Çocuk yapma yaşını geçirmiş kadınlar ve erkekler söz konusuysa, erkeklerin kızlarıyla, anneleriyle, kızlarının kızlarıyla ve büyükanneleriyle, kadınların da oğulları, babaları, torunları ve büyükbabalarıyla birleşmelerine izin vermeme şartıyla, bunların çiftleşmelerine engel çıkarmayacağız.

[c] Ama bu izni verirken, bu birleşmelerden bir çocuk dünyaya getirilmemesini şart koşacağız. Buna rağmen bir çocuk dünyaya getirilirse, bunun bakımının hiçbir şekilde devlet tarafından üstlenilmeyeceği onu dünyaya getirenler tarafından bilinecek.”

“Doğru söylüyorsun, fakat bu durumda kimin kızı, kimin babası, bunlar nasıl ayırt edilecek?” diye sordu.

[d] “Bunu asla ayırt edemeyecekler. Ama, bir bekçi, doğum törenini izleyen yedi ile on ay arasında, yeni doğmuş erkek çocuklarına ‘oğlum’, kız çocuklarına da ‘kızım’ diyecek; onlar da babalarına ‘baba’ diyecekler. Bu çocuklardan ileride doğan çocuklar onun torunları sayılacak, torunlar söz konusu bekçiye ‘büyükbaba’, onun karısına da ‘büyükanne’ diyecekler.

[e] Anne ve babalarının çocuk yapma döneminde dünyaya gelmiş bütün çocuklar da birbirlerine ‘bacı, kardeş’ diye hitap edecekler. Kurada bunların çiftleşmesine yönelik bir sonuç çıkarsa, Delphoi kâhininin de iznini alarak bunu yapabilecekler.”

“Doğru, anladım şimdi.”

10. “İşte Glaukon, devletimizdeki koruyucular arasında kadınların ve çocukların ortaklığı bu şekilde düzenlenecek. Şimdi sırada, bu bahsettiğimiz düzenlemenin kafamızda tasarladığımız devletle uyum içinde gelişip gelişmeyeceğini ve bu düzenin en arzulanır düzen olup olmadığını sorgulamak var.”

[462a] “Evet, Zeus adına!” dedi.

“Bu konuda ortak bir dil tutturabilmemiz için öncelikle şu soruyu yanıtlamamız gerekiyor: Bir yasa

koyucunun, yasalarını oluştururken gerçekleştirmek istediği en büyük iyi (değer) nedir? Ve onun kaçındığı en büyük k t l ğ u nasıl tarif etmeli? Bunun cevabını verdikten sonra da bizim yaptığımız bu düzenlemenin kötü ile bağdaşmaksızın bizi iyi'nin izinden götürüp götürmediğini düşünmemiz gerekiyor."

"Harika!"

[b] "Peki bir devlet için, onu bölüp parçalayan bir şeyden daha büyük bir felaket var mıdır? Ya da onu birleştirip tekleştiren şeyden daha büyük bir üst değer olabilir mi?"

"Hiçbir şey yoktur."

"Peki, bir devlette, acıların ve sevinçlerin ortak olmasıyla, bütün yurttaşların aynı olaylara kederlenip, aynı olaylara sevinmesiyle birlik kurulmaz mı?"[208]

"ok doğru."

"Bir devleti bölüp parçalayan şey ise, herkesin aynı olaylar karşısında ayrı hislere kapılması,

[c] devlet veya yurttaşlarla ilgili olaylarda bir grubun gülüp oynarken diğerinin ağlayıp sızlaması değil midir?"

"Kesinlikle,  yle."

"Peki devletin içinde '(bu) benim', '(bu) benim değil' ya da 'bana yabancı' gibi sözcükler aynı şeyler hakkında kullanılmadığı zaman da ortaya bir ayırma, kopma durumu çıkmaz mı?"

"Aynen  yle."

"Peki yurttaşların aynı şeyleri göstererek 'benim', 'benim değil' ifadelerini sarf ettikleri bir devlet iyi yönetilen bir devlet değil midir?"

"ok doğru."

"Böyle olunca, devlet neredeyse tek bir vücut gibi davranmaz mı? Örneğin, bir parmağımız yaralansa, tek bir efendinin hizmetinde uyumlu kurulmuş bir cemaat bunu ruhunda ve bedeninde hissetmez mi

[d] ve bir bütün olarak parçasının acısını duymaz mı? Bu nedenle, şu insanın parmağı acıyor, deriz; ister bir parçası acısın ya da bir sevinç yaşayıp biraz rahatlasın, aynı durum bütün herkes için geçerli olacaktır."

"Gerçekten de  yle. Sana katılıyorum, iyi düzenlenmiş bir devlet, böyle tek bir vücut gibi davranan insan ile çok güzel karşılaştırılabilir."

"Böyle bir devlette, bir yurttaşın başına gelen iyi veya kötü bir şey herkesin başına gelmiş sayılır.

[e] Herkes bunu paylaşır."

"Evet, iyi düzenlenmiş bir devletin halkı böyle davranmalı."

11. "şimdi tasarladığımız devlete dönme zamanı geldi. Bakalım, bu önerdiğimiz ilkeler ve düzenlemeler onunla bağdaşıyor mu, yoksa başka bir devlete mi daha iyi uyuyor?"

" yle yapalım."

[463a] " teki devletlerde de bizim devletimizdeki gibi yönetenler ve yönetilenler vardır, değil mi?"

"Elbette."

"Herkes birbirine yurttaş diye hitap eder, değil mi?"

"Elbette!"

"Peki başka devletlerde, halk yöneticilerine başka bir isim de verir, değil mi?"

"oğu devlette 'efendiler' derler; demokratik devletlerde ise yönetici denir onlara."

"Peki bizim devletimizde halk, yöneticilerine 'yurttaş'tan başka ne gibi isimler verir?"

[b] "Kurtarıcılar; yardımcılar der."

"Peki yöneticiler halka ne der?"

" cret vericiler, besleyiciler (bakıcılar)."

" teki devletlerde yöneticiler, halkı nasıl adlandırır peki?"

"Köleler diye."

"Peki yöneticiler birbirlerine nasıl hitap ederler diğer devletlerde?"

“İktidar (yönetim) ortağı diye!”

“Peki ya bizim devlette?”

“Bekçilerle birlikte koruyanlar.”

“Başka devletlerde, birlikte devleti yönettiği kişilere akrabalarım derken, diğerlerini yabancı sayana rastladın mı hiç?”

[c] “Çok sık hem de.”

“Akrabalarını, tanıdıklarını kendine ait kimseler olarak görür ve tanımlarken, ötekilere böyle davranmaz.”

“Aynen öyle!”

“Peki, bizim devletimizde herhangi bir bekçi, meslektaşlarından herhangi birini yabancı sayıp ona öyle hitap eder mi?”

“Etmez. Çünkü kime rastlasa, kardeşiyle, bacısıyla, annesiyle, oğluyla, kızıyla, dedesiyle, torunuyla karşılaşmış olduğunu düşünecektir.”

“Çok iyi dedin,” diye övdüm onu; “ama bir de şuna cevap ver bakalım: Yasanı, sadece akraba adlarıyla mı sınırlı tutacaksın,

[d] yoksa bütün eylem ve davranışlarında bu adların (akrabalık ilişkilerinin) hakkını vermelerini mi sağlamaya çalışacaksın? Mesela ‘baba’ dediklerinin sözünü dinlemelerini, ona gereken saygının ve itaatin gösterilmesini isteyip, buna karşı gelenlerin yanlış ve dine aykırı bir şey yaparak, insanların ve tanrıların sevgisini kazanamayacağını belirtecek misin? Daha küçük yaştan itibaren bütün yurttaşların çocuklara böyle öğütler vermesini ve bu sayede de çocukların ebeveynlerine ve diğer aile büyüklerine saygı çerçevesinde davranmasını sağlayabilecek misin?”

[e] “E, herhalde! Ağzından akrabalarının ismini düşürmezken, buna uygun biçimde davranmamaları gerçekten de çok saçma olur!”

“O zaman, diğer bütün devletlerin arasında bizim devletimizde, yurttaşlar, birisinin başına iyi ya da kötü bir şey geldiğinde, biraz önce de söylediğimiz gibi, tek bir ağızdan ‘bu benim mutluluğum’, ‘bu benim felaketim’ diyecekler.”

“Çok haklısın.”

[464a] “Ancak bu şekilde düşünerek ve konuşarak, hepsinin acısı ve sevinci ortak olabilir demiştik, değil mi?”

“Çok doğru!”

“Demek ki (bu ideal devletteki) yurttaşlarımız, ‘benim’ ve ‘benim değil’ duygusunun ortaklığını en derinden hissettiklerinde, acı ile sevincin de en derin, en samimi ortaklığını kurmuşlar demektir!”

“Kesinlikle!”

“Bunun nedeni, devletimizin diğer düzenlemelerinin yanı sıra, bekçilerin çocuklarının ve eşlerinin ortak olması, değil mi?”

“Evet, tayin edici neden bu!”

12.

[b] “Devlet için en büyük ortak değeri (iyiyi) sağlayacak olan şeyin bu olduğunu söylemiştik ve bunu da iyi düzenlenmiş bir devleti, bir acıyı ve sevinci bir bütün olarak hisseden beden ile karşılaştırarak anlatmaya çalışmıştık, değil mi?”

“Bunu yaparken de son derece haklıydık.”

“O zaman, yardımcılarımızın[209] çocuklarının ve eşlerinin ortak olmasının devletimiz için en büyük yararı sağlayacağını da göstermiş oluyoruz.”

“Evet!”

“Bu da daha önce ortaya attığımız (416d/e)

düzenlemeler ile uyum halinde. Ne demiştik; gerçekten bu görevi yapmak istiyorlarsa, bekçilerimizin

[c] kendilerine ait evleri, toprakları, malları olmamalı. Onların tek ücreti diğer yurttaşlardan edinecekleri ve beraberce paylaşacakları yiyecekler olmalı, hayatlarını böyle idame ettirmeliler.”

“Doğru.”

“Mal mülk edinimi ve aile ilişkileri üzerine koyduğumuz önceki ve bu yeni kurallar, onların gerçek birer bekçi olmalarına daha da yardımcı olacak. Bunlar kendilerinin olmayan bir şeye, ‘benim’ diyerek, tek başına sahip olabileceği şeyi kendi evine taşıyıp

[d] ayrı çocuklara ve eşlere, kendisine ait acılara ve sevinçlere sahip olarak devleti parçalamayacaklardır; oysa böyle, mülkiyet konusunda tek bir görüş olduğundan, herkes ortak bir hedefe yönelecek, sevinç ve acılarda da mümkün olduğu kadar tek bir duygu taşıyacaklardır.”

“Elbette!”

“Bedenlerinden başka her şey ortak olduğundan, kendilerine ait özel bir mal olmadığında, birbirlerini dava ve şikâyet etmeleri ve suçlamaları için herhangi bir neden kalmaz ki!

[e] Böyle olduğunda, para, çocuk, akraba meseleleri yüzünden çıkan bütün kavgalardan uzaklaşmazlar mı?”

“Uzaklaşırlar tabii.”

“Birbirine karşı zor kullanma, hakaret gibi meseleler yüzünden de mahkemelik olmazlar. Çünkü, aynı yaşta olanlar birbirlerine destek olacaklardır; –dalaşsalar bile, bunu haklı ve güzel bir ilişki olarak yorumlayacağız; neticede bedenin sertleşmesini zorunlu görmüyor muyuz?”

“Haklı olarak!”

[465a] “Bu yasa şu konuda da yerinde: Biri, başkasıyla bir anlaşmazlığa düştüğünde hemen orada ve o zaman, karşısındaki kişiyle kozunu paylaşarak öfkesini yatıştırır; bu da anlaşmazlığın yayılarak daha ciddi bir boyut kazanmasına engel olmuş olur.”

“Kesinlikle.”

“Gençleri ıslah ve terbiye etme hakkı yaşlılara verilmeli.”

“Elbette.”

“Yöneticiler böyle bir emir vermedikçe hiçbir genç yaşlılara karşı zor kullanmaya, el kaldırmaya yanaşmayacaktır elbette! Ayrıca, zaten kendiliğinden utanacaktır böyle bir şey yapmaya sanıyorum, çünkü korku ve utanç gençleri engelleyen iki gardiyan olacak hemen yanı başlarında.

[b] Utanç, ebeveynlere el kaldırmayı önleyecek, korku ise muhatap kişinin oğlundan, babasından, kardeşinden hemen yardım alabileceği kaygısından kaynaklanacak.”

“Mantiki sonuç bu!”

“O zaman, yasalarımız sayesinde erkekler kendi aralarında hep barış içinde yaşayacaktır.”

“Kesinlikle!”

“Bunlar kendi aralarında kavga etmeyince ve anlaşmazlığa düşmeyince öteki yurttaşlar da ne onlara karşı ne de kendi aralarında anlaşmazlığa düşeceklerdir.”

“Kesinlikle!”

“Bekçilerimizin kurtulacakları başka küçük dertler de var, ama uygunsuz

[c] olacağı için bunların sözünü etmeye bile çekiniyorum. Örneğin, yoksulların yaptığı gibi zenginlere dalkavukluk etmek durumunda kalmayacaklar, çocuk yetiştirme, ailenin geçimini sağlama sürecinde ortaya çıkabilecek dertleri, zorlukları yaşamayacaklardır. Aile geçindireyim diye, kâh borç alarak, kâh borçlarını inkâr ederek ellerinde tuttıkları paraları, evin işlerini görsünler diye, karılarının veya uşaklarının ellerine teslim etmeyecekler. Yani, anlayacağın dostum, bu gibi ufak tefek, bayağı, sözünü bile etmeye gerek duymadığım sıkıntılardan sıyrılmış olacaklar.”

[d] “Bunların doğruluğunu kör bir insan bile görür, gerçekten de.”

13. “Bütün bu sıkıntılardan kurtulduklarında, Olimpiyat yarışlarını kazanan atletlerden bile daha mutlu bir hayatları olacak.”

“Nasıl yani?”

“Olimpiyat şampiyonları övülürler; ama bekçilerimizin nail olduğu şeyin çok az bir bölümünün tadını çıkarırlar; çünkü zaferleri ötekilerinkinden daha güzel, halkın verdiği geçim desteği daha kusursuzdur; çünkü bu zafer, devletin kurtarılması anlamına gelir, bunun için de yiyecek içeceklerle, hayatın ihtiyacı olan her şeyle

[e] hem kendileri hem de çocukları ödüllendirilirler; ömür boyu devletten onur armağanları alırlar, öldüklerinde ise görkemli mezarlara konurlar.”

“Gerçekten de çok onurlandırıcı ödüller bunlar.”

“Hatırlarsan, öyle değil mi, diye sordum, tasarladığımız devleti konuşurken (419a) muhalifimiz, bekçilerimizin mutsuz olmasına neden olacağımızı, çünkü, her şeye sahip olabilecekken ellerinde hiçbir şey bırakmadığımız suçlamasını getirmişti bize.

[466a] Biz de cevap olarak, fırsat bulursak bu soru üzerinde sonra konuşacağımızı söylemiştik, önce onları gerçek bir bekçi olarak yetiştirmeye, devletimizi de mümkün olduğunca mutlu yapmaya çalıştığımızı, amacımızın devletin sadece bir kesimini değil, bütünü mutlu etmek olduğunu söylemiştik.”

“Evet, hatırlıyorum.”

“Şimdi, bekçilerimizin hayatı bir Olimpiyat şampiyonunkinden bile daha iyi ve güzelse

[b] onu bir ayakkabıcının, çiftçinin ve diğer meslek sahiplerinin hayatı ile aynı kefeye koymanın bir anlamı olabilir mi?”

“Olamaz, elbette.”

“O zaman daha önceki sözlerimi tekrarlamayı doğru ve yerinde buluyorum: Bir bekçi, kendisini bekçi olmaktan çıkaracak şeylerde mutluluk ararsa, bu rahat ve huzurlu, bizim için sahip olunabilecek en iyi hayatla yetinmeyip, bütün devleti, delice ve çocukça bir düşünceye kapılarak gücünü kullanmak suretiyle kendine mal etmeye çalışırsa, Hesiodos’un

‘Yarım bütünden çoktur’ derken

[c] ne bilgece bir söz ettiğini anlar.”[210]

“O koruyucu bana ‘Ne yapayım?’ diye sorsa, ‘Şu hayatınla yetin,’ derim!”

“O zaman, eğitim, çocuk yetiştirme, diğer yurttaşlara bekçilik yapma konusunda kadınların erkeklerle ortak yaşamaları hakkında yaptığımız tespitlere katılıyorsun? Onlar da erkekler gibi, savaşa gittiklerinde de yurtta kaldıklarında da bekçilik görevini erkeklerle paylaşacaklar, dişi köpekler gibi onlarla birlikte ava gidecekler,

[d] her şeyi ve her işi mümkün olduğunca erkeklerle paylaşacaklar, iyi ve doğru davranacak ve cinsiyetlerin doğal özelliği ve yaradılışları dolayısıyla kurmaları gereken ortak yaşamaya aykırı davranmayacaklardır.”

“Evet, bütün bunlara katılıyorum.”

14. “Şimdi, diğer hayvanlarda mümkün olan böyle bir ortaklığın, insanlarda gerçekleşmesinin mümkün olup olmadığını ve mümkünse bunun nasıl olacağını anlamamız gerekiyor?”

“Ben de tam bunu sormak üzereydim.”

[e]

“Savaşları nasıl yapacaklarını tasarlamak pek güç olmayacak herhalde.”

“Nasıl yapacaklar?”

“Tabii ki birlikte savaşa katılacaklar;[211] beraberlerinde de yeterince güçlü olan çocuklarını savaşa götürecekler ki, aynı zanaatkârların çocukları gibi, gelecekte yapacakları işlerle önceden tanışma fırsatını yakalasınlar; onlar, sadece savaşın nasıl yapıldığını izlemekle kalmayacak,

[467a] orada anne ve babalarına yardımcı olacaklar. Öteki zanaatlarda da durum böyle değil mi? Bir çömlekçi çocuğunun çömlek yapma işi için kolları sıvamadan önce uzun zaman babasının nasıl çömlek yaptığını izlemesine hiç şahit olmadın mı?”

“Oldum tabii.”

“Bir çömlekçinin, çocuğuna, mesleğini gösterip ona deneyim kazandırırken, bir bekçiden daha titiz davranması beklenebilir mi?”

“Olur mu hiç öyle şey!”

“Ayrıca her canlı, yavrularının yanında dövüşürken daha cesaretli olur.”

[b] “Haklısın, Sokrates, ama burada bir de tehlike var; savaşta yenilgiye uğramaları durumunda annelerin, babaların da çocuklarla birlikte ölmesi, devletin belini bir daha doğrultamaması açısından sakıncalı olmaz mı?”

“Haklısın, ama,” dedim, “biz iyi bir devlet kurarken her türlü riskten uzak durmayı en önemli amaç mı sayıyorsun yoksa?”

“Saymıyorum elbette!”

“Peki öyleyse, içinden (savaştan) alınlarının akıyla çıktıkları zaman daha iyi olacaklarsa böyle bir riski göze almaları gerekmez mi?”

“Orası öyle.”

[c] “Sence de ileride savaşçı olacak çocukların daha genç yaşta savaş deneyimi kazanması, bahsettiğin riski göze almaya değecek kadar önemli bir şey değil midir?”

“Önemli olmaz olur mu hiç!”

“O zaman, çocuklarımıza savaşı yaşatmak gerekiyor. Fakat tabii ki onların canlarına bir zarar gelmemesinin yollarını bulmak da iyi olabilir. O zaman bu işi tam olarak halletmiş oluruz.”

“Doğru.”

[d] “Öncelikle ebeveynlerin, savaşta riskler hakkında mümkün olduğunca bilgili olmaları gerekiyor; hangi seferlerin tehlikeli hangilerinin tehlikesiz olduğunu hissetmeleri lazım.”

“Haklısın.”

“Böyle olmalı ki, çocuklarını tehlikesiz seferlere götürsünler, tehlikeli seferlere götürmek konusunda da temkinli olsunlar.”

“Evet, doğru söylüyorsun.”

“Çocuklarının başlarına da bir işe yaramaz adamları değil, yaşıyla, tecrübesiyle, bu işi öğretebilecek, eğitimcilik ve liderlik vasıflarına sahip insanlar koymalıdır.”

“Bu çok önemli gerçekten de.”

“Fakat, yine de savaşta her zaman görünmez tehlikeler ortaya çıkabilir.”

“Orası öyle.”

“Bunu önlemek için de çocukların kanatları olmalı ki böyle bir durumda hemen uçup kaçabilsinler.”

[e] “Ne demek istiyorsun?”

“Demek istiyorum ki, bu çocuklara daha çok küçük yaştan itibaren ata binmeyi öğretmeli, atı sürmeyi öğrenince de, onları seyirci olarak savaşa götürmeli, ayrıca bu atlar azgın ve savaşkan atlar değil, dizginlemesi kolay, çevik atlar olmalı. Böylece ileride yapacakları işi iyice öğrenirler, bir tehlike anında da yaşlı önderlerinin arkasından kaçabilecek duruma gelirler.”

[468a] “Katılıyorum sana.”

“Peki, savaş sırasındaki kuralları tartışalım biraz da. Askerlerin birbirleriyle ve düşmanla ilişkileri nasıl olacak? Bu konudaki düşüncelerime ne diyeceksin bakalım?”

“Neymiş bunlar?”

“Bence bir savaşçı, birliğinden kaçarsa, silahını bir kenara atarsa veya buna benzer korkakça işler yaparsa, onu, zanaatkâr veya çiftçiler katına düşürmeli.”

“Kesinlikle.”

“Savaşçılarımızdan karşı tarafa esir düşen, düşmanlara armağan edilmiş sayılmalı. Bırakalım, ona ne yaparlarsa yapsınlar.[212] Sence de öyle değil mi?”

[b] “Bence de öyle.”

“Fakat ya savaşta üstün bir yiğitlik gösterenlere ne yapmalı? Öncelikle, savaşta yoldaşları ve ileride onun yerini alacak genç askerler, onun boynuna çelenkler takmalı, değil mi?”

“Öyle tabii.”

“Sonra elini sıkmalılar, değil mi?”

“Evet, doğru.”

“Bir şey daha söyleyeceğim, ama bunu onaylamayabilirsin.”

“Neymiş o?”

“Herkes onu birer birer öpmeli, o da herkesi öpmeli.”

“Tabii ki böyle olmalı. Hatta diyebiliriz ki sefer boyunca herkesi öpmesine müsaade edilmeli;

[c] çünkü, bir savaşçı ordu içinde kadın veya erkek birisine tutkunsaydı, bu kuralın varolduğunun bilinciyle sevdiğini öpmek uğruna nice yiğitliklere imza atabilir savaş meydanlarında.”

“İşte bu! Zaten, cesur savaşçılara diğer yurttaşlara göre daha çok sayıda evlilik yapma izni vermiştik. Ayrıca, onlara eş seçiminde daha fazla özgürlük tanımiştık ki dünyaya bol bol kendileri gibi üstün nitelikli çocuklar getirebilsinler.”

“Haklısın.”

15. “Homeros’a göre, savaşta üstün cesaret gösteren gençleri onurlandırmanın şöyle bir yolu da var.

[d] Der ki Homeros, Aias’a,[213]savaşlardan birinde üstün bir kahramanlık gösterince kurbanın sırt etinden büyükçe bir parça ödül olarak verilmiş. Ona göre, tam gençlik çağındaki bir savaşçıya da yakışan ödül budur. Bu ödül onu yalnızca onurlandırmakla kalmaz, aynı zamanda onu güçlendirir de.”

“Çok doğru.”

“O zaman bu noktada biz de Homeros’un sözüne kulak vermeliyiz. Ve biz de adak törenlerinde veya buna benzer etkinliklerde savaşçıları kahramanlıkları ölçüsünde ödüllendirmeliyiz. Onlara, kadın olsun erkek olsun, yalnızca ilahiler okumakla, nişanlar vermekle veya bahsettiğimiz diğer ayrıcalıkları tanımakla kalmamalı,

[e] aynı zamanda (şölenlerde) şeref köşeleri ayırarak, etlerle ve ağzına kadar dolu kadehlerde içkiler sunarak da onları ödüllendirmeliyiz ki, bu şekilde becerikli, erdemli erkek ve kadınları güçlendirelim!”

“İşte bu harika.”

“Peki, bir savaşta kahramanca ölen askerlerimize, öncelikle altın soylu demeyecek miyiz?”

“Diyeceğiz elbet.”

“Sonra, bu insanların, öldükten sonra Hesiodos’un dizelerinde, şu şekilde aktardığı gibi kutsanmış olduklarına inanmayacak mıyız:

[469a] ‘Kutsal yeryüzü koruyucuları olarak

tanrılaşır,

Soylu ve felaketleri savuşturarak, ölümlü

insanların koruyucusu olarak,’

“Evet inanacağız.”

“Bu gibi olağanüstü, tanrısal kahramanlar uğruna yapacağımız cenaze törenlerinin, nasıl ve farklı bir biçimde kutlanması gerektiğini tanrılara danışacağız, sonra da onlardan aldığımız buyruklara göre hareket edeceğiz.”

“Niye etmeyelim ki!”

“Bundan böyle mezarlarına Daimonia’larınki[214] gibi bakıp onları onurlandıracağız.

[b] Sağlığında büyük yararları olmuş ama savaşta değil de eceliyle ölmüş insanları da aynı şekilde şerefli edeceğiz.”

“Çok doğru.”

“Şimdi de savaşçılarımızın düşmanlara nasıl davranması gerektiğini tartışalım. Nasıl davranmalılar sence?”

“Hangi bakımdan soruyorsun bunu?”

“Öncelikle tutsakları köleleştirme[215] bakımından. Yunan devletlerinin Yunanlıları köleleştirme doğru mu? Yoksa (bizim ideal devletin dışında kalan) öteki Yunan devletlerini mümkün olduğunca bundan men edip onları Yunan soyunun barbarlarca köleleştirilme tehlikesine karşı uyarıp Yunan soyunu (halkını) korumaya mı çağırmalı?”

[c] “Elbette, Yunan soyunun korunması her şeyden önemli ve çok daha iyi bu!”

“Yunan devletleri Yunan kölelere sahip olmamalı, diğer Yunan devletlerine de bunu tavsiye etmelidirler.”

“Haklısın, ancak böylece Yunanlılar kendi aralarında kapışacaklarına, güçlerini barbarlara karşı birleştirmiş olurlar.”

“Peki, savaşta zafer kazananların, düşmanların silahları dışında başka şeylerini de yağmalaması alçakça bir davranış değil midir? Bütün savunma şansını yitirdikten sonra, bir ölünün başına üşüşüp onu yağmalamak, canlı düşmanla savaş meydanında baş etmek istemeyen korkak savaşçıların bahanesi değil midir?

[d] Halbuki, böyle bir tavır, pek çok ordunun yok olup gitmesine neden olmuştur.”

“Çok doğru.”

“Gerçek düşman kaçıp gittikten ve geride savaş aletlerini bıraktıktan sonra (geride kalmış) bir ölüyü soymak bir savaşçıya hiç yakışmaz ve ölünün bedenini düşman yerine koymak kadınca, kallesçe bir anlayışın kanıtıdır.

[e] Bunu yapan insanın, öfkesini kendisine taş atan insana göstereceği yerde, atılan taşla öfke gösteren bir köpekten ne farkı vardır?”

“Hiçbir fark yok, aynen bir köpeğin davranışı bu.”

“O zaman, ölüleri soymaktan vazgeçmeliyiz; düşmanın onları alıp götürmesine de izin vermeliyiz.”

“Zeus adına, evet!”

16. “Ben derim ki, yenik düşmanların silahlarını tapınaklara götürüp, onları tanrıya adanmak da hoş bir davranış değil. Öteki Yunanlılarla

[470a] iyi geçinmek gibi bir kaygı taşıyorsak, bundan özellikle kaçınmalıyız. Aslında, tanrı böyle buyurmadığı sürece, aramızda kan bağı bulunan soydaşlarımızın cesetlerinden aldığımız şeylerin, tapınakları ruhen kirletebileceğinden korkmamız gerekir bizim.”

“Çok doğru.”

“Peki, savaş sırasında Yunan topraklarının harabeye çevrilmesi, Yunanlıların evlerinin yağmalanması ile ilgili ne düşünüyorsun? Bu konuda askerlerimiz nasıl bir tavır almalı?”

“Nedir bu konuda senin önerin?”

[b] “Bence, hiçbirine izin verilmemeli; sadece o yılın ürününe el konmalı. Şimdi diyeceksin ki niye?”

“Niye, hakikaten?”

“Bence ‘savaş’ ile ‘anlaşmazlık’ iki ayrı sözcük olarak iki ayrı kavrama işaret ederler: Anlaşmazlıktan akraba ve dostlar (arasındaki bir ilişkiyi), savaştan ise yabancı, dış ülkeye ait bir ilişkiyi anlıyorum. Dostlar, akrabalar arasındaki düşmanlık anlaşmazlık; ötekisi savaştır.”

“Bu son derece makul bir ayırım.”

[c] “Peki, Yunanlıların birbirlerinin akrabası, aynı soydan, yakını olduğunu, barbarların da Yunanlılar için yabancı, dışarıdan birileri olduğunu söylesem yanlış bir iddiada bulunmuş olur muyum, bir düşün bakalım?”

“Güzel söyledin!”

“O zaman Yunanlılar barbarlar, barbarlar da Yunanlılar ile çatıştıklarında bu savaştır ve tarafların birbirlerinin doğal düşmanı olduklarını söyleyeceğiz. Yunanlılar, doğal dostları olan başka Yunanlılar ile anlaşmazlığa düşmüşse o zaman Yunanistan bir süre için hastadır ve anlaşmazlıktır
[d] bu düşmanlığın adı.”

“Söylediklerine katılıyorum.”

“Şimdi bir düşün bakalım, daha bugünden, kavga, geçimsizlik, bölünmüşlük diyebileceğimiz bir durumu düşün: Bir anlaşmazlık çıkıyor ve bir devlet kendi içinde parçalanıyor; her iki taraf da birbirlerinin tarlalarını, evlerini yakıyor. Hiç ülkesini yürekten sevenler onu böyle parçalara ayırıp, kendi annesini, sütannesini mahvetmeyi düşünür mü? Öte yandan (bir savaşın) galiplerinin sonsuza kadar savaşmayacaklarını ve çatıştıkları kimselerle ileride yeniden barış içinde yaşayabileceklerini düşünerek, karşı tarafın bir yıllık ürününe el koymakla yetinmelidir sadece.”

[e] “Evet, bu bakış açısı, törelere daha bağlı kişileri anlatıyor.”

“Peki, şu bizim kuracağımız devlet bir Yunan devleti, öyle değil mi?”

“Elbette!”

“Yurttaşları da soylu ve ılımlı insanlar, değil mi?”

“Evet.”

“Peki, Yunanlıların da dostları mı onlar? Yunanistan’ı kendi yurtları saymayacak, ötekilerin kutsal şeylerine katılmayacaklar mı?”

“Elbette!”

[471a] “Öyleyse, Yunanlılarla olan anlaşmazlıklarını dostlar arası bir geçimsizlik, anlaşmazlık sayacaklardır, savaş değil.”

“Evet!”

“O zaman, bir anlaşmazlığa düştüklerinde hep uzlaşıp barışmanın yollarını arayacaklar.”

“Kesinlikle.”

“Ve onları iyilikle, can düşmanları olarak değil de akıllı uyarıcılar olarak mantığa davet edeceklerdir.”

“Aynen öyle.”

“Kendileri de Yunanlı oldukları için, Yunan topraklarını altüst etmeyecekler, yerleşimleri yakıp yıkmayacaklar, erkeğiyle, kadınıyla, çocuğuyla çocuğuyla, her devletteki bütün bir halkı değil, sadece anlaşmazlığın sorumlusu olan küçük bir azınlığı rakip göreceklerdir.

[b] Bütün bu nedenlerle topraklarını darmadağın, evlerini yerle bir etmek istemeyeceklerdir; çünkü çoğu onların dostudur; anlaşmazlığı da, acı çeken masumlar, zalimleri cezalandırana kadar sürdüreceklerdir.”

“Bence de, yurttaşlarımız Yunanlı düşmanlarıyla böyle bir ilişki kurmalı. Barbarlara ise, Yunanlılar şimdi birbirlerine nasıl davranıyorlarsa öyle davranmalılar.”

“O zaman gel, koruyucularımızın diğer Yunanlıların topraklarını tarumar etmelerini, evlerini yakıp yıkmalarını yasaklayan bir yasa çıkaralım.”

[c] “Çıkaralım. Bu da, koymayı düşündüğümüz diğer yasalar da son derece yararlı.

17. Ama, Sokrates, senin daha fazla konuşmana izin versek, bu tartışmaya girerken sorduğumuz asıl soruyu, yani, böyle bir düzenin mümkün olup olmadığı, mümkünse bunun nasıl olacağı sorusunu tamamıyla unutacaksın. Tamam, böyle bir şeyin gerçekleşmesi durumunda, devlete büyük yararlar sağlayacağı konusunda, seninle hemfikirim. Hatta, senden daha da ileri giderek diyebilirim ki yurttaşlar birbirlerini baba, kardeş, oğul olarak belledikten sonra birliklerini asla terk etmeyecek, son derece cesur savaşçılar olacaklar. Birbirlerini yüzüstü bırakmayacakları için düşmanla yiğitçe çarpışacaklardır;

[d] çünkü birbirlerini tanımakta, birbirlerine baba, kardeş, evlat demektedirler; ayrıca zorunlu olduğunda, kadınlar muharebe (savaş) edenlerin ister ön ister arka saflarına yerleştirilsinler, düşmanı korkutmak ve yardım etmek için savaşa katılacaklardır ve işte bütün bunlar sayesinde, bunu biliyorum, yenilmez olacaklardır. Öte yandan kadınlar muharebe meydanında

atlansalar bile evde de birçok yararları olacaktır. Bu (ideal) devlet bir kez doğup ortaya çıkınca, bütün bunların ve benzeri binlerce şeyin olacağını kabul ettiğim için

[e] artık bu konuda konuşmak istemiyorum; bunun yerine bu devletin gerçekleştirilebilir olup olmadığını, öyleyse nasıl gerçekleştirilebileceğini konuşalım; öteki her şeyi bir yana bırakalım!”

[472a] “Aniden incelemelerimin üzerine bir fırtına saldı,” diye cevap verdim, “acaba savuşturabilecek miyim bunu; hiç de kollamıyorsun beni! Daha henüz iki dalgadan kurtulmuşken bu üç dalga arasından en büyük ve en ağır (zor) dalgayı üzerime saldığının herhalde farkında değilsin hiç! Sadece şöyle bir bakıp görsen, haklı olarak tereddüt ettiğimi ve böylesine işitilmemiş bir incelemeye girişmekten ve onu sonuçlandırmak isteyişimden korktuğumu anlar ve beni kesinlikle bağışlarsın!”

“Sen böyle konuştuğunda

[b] devlet düzeninin gerçekleşmesi hakkında konuşman için sana kalan zamanından alıp duruyoruz; başla da zaman yitirme!”

“Öyleyse adaletin ve adaletsizliğin özünü araya araya buraya geldiğimizi hatırlatayım önce.”

“İyi de bu ne anlama geliyor?”

“Hiç! Ancak adaletin özünü bulmuşsak adil kişiden

[c] hiçbir yanıla adaletten farklı olmamasını, her yönden adaletle tekabül etmesini talep etmez miyiz? Ya da tam örtüşmek yerine adaletle olabildiğince yaklaşmasını ve öteki özelliklerden daha fazla adillik özelliğini temsil etmesini mi talep ederiz sence?”

“Olabildiğince yaklaşsın yeter bize!”

“Örnek niyetine, kendinde (salt) adaletin ne olduğunu ve bu adalet ile kusursuz (tam örtüşen) adil adamı araştırdık; hani böyle birisi var mı, varsa ne türden biri olmalıdır, diye incelerken adil olmayan için de aynı şeyi yaptık. (Bulduğumuz bu kimsenin sunduğu) örneğe, onun mutluluk ve mutsuzluk durumundaki davranışlarına bakıp bu örnek modellere, aramızda kim daha çok benziyorsa

[d] onun (adil kişi) ile aynı kaderi paylaşması gerektiğini mecburen kabul etmemiz gerektiği sonucu çıkıyordu buradan; yoksa hedefimiz çıkardığımız sonuçların hayata geçirilebilir olup olmadığını ispatlamak değildi elbette!”

“Bu konuda elbette haklısın!”

“Peki sence, bir ressam en güzel insan idealinin resmini yapıp her şeyi harika bir biçimde canlandırırken, böyle bir insanın gerçekten varolduğunu ispatlayamazsa, iyi, becerikli bir ressam sayılmaz mı?”

“Zeus adına, olur mu öyle şey!”

[e] “Biz de düşüncemizde ortaya koyduğumuz tasarımda iyi devletin ideal bir örneğini sunmadık mı?”

“Evet!”

“Peki tasvir ettiğimiz (tasarladığımız) gibi bir devletin gerçekleştirilebilir olduğunu ispat edemezsek, incelememiz gereken başarı düzeyini tutturamamış mı olacağız?”

“Kesinlikle hayır!”

“Gerçekten de durum bu! Ama gene de senin güzel hatırın için nasıl ve hangi yönlerden bu devletin en çabuk biçimde gerçekleşebileceğini ispat edecek olursam bu incelememe senin şu itirafını da ekle!”

“Hangi itirafmış bu?”

[473a] “İnsan tasarladığı (kafasında canlandırdığı) bir şeyi aynen öyle gerçekliğe dönüştürebilir mi, yoksa doğa, uygulamanın hakikate (doğruya) düşüncedeki tasarımdan her zaman daha az uyması zorunluluğunu mu getiriyor? Hani, ilk bakışta yadırgatıcı da olsa sonuç bu. Buna katılıyor musun yoksa katılmıyor musun?”

“Katılıyorum!”

“Öyleyse beni, incelemelerimizden çıkan sonuçların tümüyle eksiksiz gerçekleştirilebileceğine

ilişkin ispata zorlama. Bunun yerine, örneğimize mümkün olduğunca yakın bir devlet bulursak, aradığın şeyi bulmuş sayacağız,

[b] yani böyle bir devleti gerçekleştirme imkânını. Yoksa bununla yetinmez misin? Ben olsam yetinirdim.”

“Ben de yetinirim!”

18. “Öyleyse bugünün devletlerinin ideal durumda olmamasına hangi kötü ve yanlış şeylerin sebep olduğunu arayıp bulmayı ve nelerin değiştirilmesi gerektiğini göstermeyi deneyeceğiz. Yapılacak değişiklik bir, bilemedin iki ayrıntı üzerinde olabilir, yani devletin iyi bir düzene kavuşması için bu kadar küçük ve önemsiz bir değişiklik yetecektir.”

[c] “Kabul!”

“Sanırım, böyle tayin edici dönüşümü sağlayabilecek tek bir değişikliğe işaret edebiliriz; gerçi öyle kolay bir değişiklik değil bu, ama gerçekleştirilebilir bir şey!”

“Neymiş?”

“Şimdi, az evvel söylediğim gibi büyük dalganın üzerine gidiyorum. Hani alaylardan ve inanmamaktan oluşan baş döndürücü bir akıntı süpürüp götürecek olsa da beni, şimdi ağzımdaki baklayı çıkartmak istiyorum. Söyleyeceğim şeye dikkat et!”

“Konuş!”

[d]

“Devletlerde filozoflar kral olmazsa ya da bugün şu kral dediklerimiz ve yöneticiler (hükümdarlar) sahici, iyi filozoflar olmaz, politik güç (iktidar) ile felsefe tek bir elde toplanmazsa ve bugün doğal yetenekleri sayesinde, iki ödevden sadece birine kendini adanmış olan çok sayıda kimse, zorla bundan (tek görevle uğraşma durumundan) men edilmezlerse sevgili Glaukon, devletlerin, hatta bütün bir insanlığın mutsuzluğunun sonu yoktur ve düşüncelerimizde tasarladığımız düzen (anayasa), hani gerçekleşme imkânı varsa bile,

[e] bunlar olmadan önce gerçekleşip güneş ışığını göremeyecektir.[216] Çok şaşırtıcı bir şey söylemek zorunda olduğumu gördüğüm için uzun zaman tereddütte kalmıştım işte. Çünkü (bu ilkeye uymayan) bir devletin ne tek tek insanların ne de bütün olarak kendisinin mutlu olamayacağı anlayışı ağır mı ağırdır.”

Bunun üzerine Glaukon, “Sevgili Sokrates ne biçim bir laf attın ortaya, ne türden bir düşünce bu!” diye konuştu, “Bak şimdi en kötülerinden sayılmayacak bir sürü adam, giysilerini çıkartıp bir kenara atıp

[474a] çıırılçıplak, ellerine geçen ilk silahı kapıp senin başına iş açmak için olanca güçleriyle üzerine çullanacaklardır! Onları konuşmanla suvuşturamaz, onlardan kurtulamazsan, alay konusu olup utanç içinde tövbe ettireceklerdir sana!”

“Eh, kabahat sende, öyle değil mi?” diye sordum.

“Olsun, iyi de yaptım! Ama sana ihanet etmeyeceğim ve olanca gücümle yanında olacağım. İyi niyetimle sana önerilerde bulunup belki de bir başkasının verebileceğinden daha akıllı cevaplarla sana katkıda bulunabilirim.

[b] Şimdi bu yardımcınla birlikte, sana inanmayanlara haklı olduğunu göster bakalım!”

“Bana bu kadar güçlü bir destek sunduğuna göre bunu yapmak zorundayım artık. Senin şu sözünü ettiğin (muhtemel) saldırganlardan yakamızı kurtarmak istiyorsak, onlara karşı, iktidarı ellerine teslim etmeyi düşündüğümüz şu filozoflardan neyi kastettiğimizi (anladığımızı) belirtmeliyiz; çünkü bu açık seçik anlaşıldıktan sonra

[c] bazı insanlara yaradılıştan (doğaları gereği) felsefe ile devlet yönetiminin uygun düştüğünü, kimilerinin de bu işlere el sürmeyip yol göstericilerin izinden yürümeleri gerektiğini ispat ederek kendimizi savunabiliriz.”

“Bunu yapmanın zamanıdır şimdi!”

“İyi öyleyse, izle sen beni, bak bakalım, yeterli bir tasvir yapabilecek miyiz?”

“Hadi bakalım!”

“Sana önce şunu hatırlatmam gerekir mi yoksa kendiliğinden mi düşünürsün bunu: Kişi bir şeyi severse, onun gerçekten o şeyi sevdiğini söyleyebilmemiz için, o şeyin sadece bir parçasını sevip öteki parçasını sevmemesi söz konusu olamaz, öyle değil mi?”[217]

19.

[d] “Öyle görünüyor ki, bana bunu hatırlatmak zorundasın,” dedi, “çünkü pek hatırlamıyorum!”

“Bir başkasına,” dedim “sevgili Glaukon yakıştırdı bu sözlerin; ancak aşkta deneyimli olan bir erkek, çiçeği burnunda bütün delikanlıların (oğlanların), ilgiye ve sevgiye layık olduklarını bilir; dolayısıyla bu delikanlıların aşklarının, bu aşkta deneyimli kişiyi herhangi bir şekilde heyecanlandırıp harekete geçirdiklerini unutmamalıdır. Yoksa güzellere karşı böyle değil misiniz? Basık burunluyu çekici olarak tanımlar ve översiniz; bir başkasının kemerli burnunu kralımsı diye tanımlarsınız,

[e] bu iki biçim burun arasında kalan üçüncü burun ise en iyi ölçüye sahiptir; esmer tenliler erkeğimsi görünürler; açık renkliler tanrıların çocuklarıdır. Peki ‘bal renkliler’ ve buna benzer başka tanımlamalar, sevgilisine (delikanlıya) iltifat eden, onu şımartan bir âşıktan başka kimin marifeti olabilir ki; hani

[475a] artık yaşlılık yıllarında görüldüğünde hafif solgun bir görünüm alan şu rengi kastediyorum. Kısacası sizler, ömrünün baharında olan birini yeter ki kırmayalım diye, her bahaneyi kullanır, her sözcüğü (tanımı) kullanırsınız, öyle değil mi?”

“Hani beni (bir delikanlıya) âşık olanlara ve onların davranışlarına örnek göstermek istiyorsan, incelemenin selameti için sana katılıyorum.”

“Peki devam edelim! Şarap sevenlerde de aynı davranışları fark etmiyor musun? Her bahaneyi kullanıp her şarabı severler!”

“Öyle!”

“Aynı şey ün ve rütbe peşinde olan hırslı kimseler için de geçerlidir; başkomutan olamazlarsa bir ast birlikle yetinirler.[218][b] Saygın önemli kimselerce övülüp iltifat görmezlerse, daha küçük alt seviyedeki insanların onurlandırmalarıyla yetinirler; çünkü bütün dertleri ün ve şeref sahibi olmaktır.”

“Çok doğru!”

“Şu konuda da bir hüküm ver: Bir insan hakkında, onun bir şeyi çok arzu ettiğini söylersek, onun bu şeyi bütünüyle mi arzu ettiğini yoksa gözünün, bir parçasında mı olduğunu kastederiz?”

“Gözü bütündedir!”

“Öyleyse filozof bütün bilgeliği sevecektir, yoksa bir parçasını göz önünde tutup öteki yanını yok saymayacaktır, öyle değil mi?”[219]

“Elbette bütünü arzu edecektir!”

[c] “Bilimlerle uğraşmaktan sevinç, zevk duymayan, özellikle de kişi henüz gençse ve bir şeyin gerçek değerini ölçebilecek durumda değilse, ona, öğrenmekten sevinç duyan (zevk alan) ve bilime susamış biri demeyeceğiz; tıpkı kendisine sunulan yemeğe dudak kıvıran biri için, aç olup yemek arzu ettiğini söyleyemeyeceğimiz gibi, onun yemekten zevk alan biri olduğunu da ileri süremeyişimizde olduğu gibi; olsa olsa yemeği hor gören biridir bu!”

“Ve onu böyle tanımlamakla da haklıyız!”

“Oysa seve seve her bilimin tadına bakmak isteyen, öğrenmeye yönelen ve hiçbir zaman doymayan birine haklı olarak filozof deriz.”

[d] Bunun üzerine Glaukon şöyle konuştu: “O zaman bu türden çok sayıda ve tuhaf filozof var demektir. Örneğin bütün (seyir) meraklıları, bir şeyi seve seve öğrenmek istedikleri için sanırım bu öbeğe girer; dinleme meraklıları da en ilginç ‘filozoflardır’; gerçi bunlar konferanslara ve bu türden ciddi konuşmalara kendiliklerinden gelmek istemezler, ama kulaklarını bütün koroları dinlemeye

adamış, kentlerde olsun, köylerde olsun tek bir gösteriyi kaçırmamak üzere Dionysos şenliklerine kiraya vermişlerdir. Öğrenme tutkularını benzer ya da önemsiz ustalık eserlerinde harekete geçiren bütün bu kişileri ve başkalarını da ‘filozof’ mu sayacağız?”

[e] “Kesinlikle saymayacağız, sadece filozof benzeri biri diyeceğiz.”

20. “Peki o zaman gerçek (hakiki) filozoflar hangileridir?”

“Hakikate (doğruya) bakmak isteyenler!”

“Güzel de bununla neyi kast ediyorsun?”

“Öyle herkesin kolay kolay anlayamayacağı bir şeyi; ama sen şu söyleyeceklerime katılacaksın sanıyorum.”

“Neye?”

“Güzel olan çirkin olanın karşısı olduğu için bunlar iki ayrı şeydir, öyle değil mi?”

[476a] “Elbette!”

“İki şey olduklarına göre, her biri kendi başına bir tanedir, öyle değil mi?”

“Bu da doğru!”

“Ve aynı şey adil ve adil olmayan için de geçerlidir, iyi ve kötü; kısacası bütün kavramlar için de geçerlidir: Bunlar aslında tektirler, ancak eylemler ile nesneler ve kendi aralarında kurdukları ilişkilerde (birlikteliklerde) her yerde ortaya çıkar ve birden fazlaymış gibi görünürler.”

“Doğru!”

“İşte bu anlamda az önce saydığın şu kimseleri; meraklılar, pratikçiler ve sanat becerilerinin dostları diye ötekilerden, yani burada söz konusu olanlardan ayırt ediyorum ki

[b] berikilere filozof diyebilelim.”

“Nasıl yani?”

“Dinleme ve bakma (seyretme) meraklıları:[220] Bu her iki meraklı türü de güzel seslere, renklere ve biçimlere ve bunlardan yaratılan her şeye hayranlık duyarlar; gelgelelim kendinde güzelin özünü görüp sevmeye gelince, zekâları (ruhları) buna elverişli değildir işte!”

“Öyledir!”

“Demek ki güzele yaklaşma yeteneği taşıyanlar ve onu salt (kendi) haliyle inceleyebilenlerin sayısı herhalde çok azdır?”

[c] “Hem de çok az!”

“Güzel şeylere inanıp da güzelin (salt) kendisinin (var olduğuna) inanmayan, üstelik onu bu salt güzelin bilgisine yönlendirince bu yolu izleyemeyen kimsenin, böyle birinin hayatı gerçek midir rüya mıdır? (hayal midir?) Şöyle düşün: Hayal kurmak (hayal görmek) derken kastettiğimiz şey ve hayalci kimseler, ister uyanırken ister uyurken, şeylerin yansımalarını yansıma (hayal) değil de o şeylerin kendisinin yerine koyanlardır.”

“Böyle bir insan için hayal görmektedir, derim!”

[d] “Ve bunun tersine, kendinde (salt) güzel(in varlığına) inanan ve ona, bu güzelliği paylaşan şeylere bakar gibi bakabilen ve ne şeylerin kendilerini o salt güzelin yerine koyan ne de bunun tersini yapan kimse; bu hayal içinde mi yaşamaktadır yoksa uyanık mıdır?”

“Elbette hayal görmemektedir.”

“Bu adamın düşünme faaliyetine haklı olarak öğrenme deriz, çünkü başkasının (öyle)

sandığını o bilmektedir, beriki ise sadece (öyle) sanmaktadır.”

“Kuşkusuz!”

“Peki, bildiğini değil de, sandığını, ileri sürdüğümüz bu adam, kızıp görüşümüzün doğruluğunu kabul etmezse (sanmayıp bildiğini söylerse) ne olacaktır?

[e] Onu ikna edip kendisine pek belli etmeden, doğru düşünemediğine inandırabilir miyiz onu?”

“Mümkün olmalı bu!”

“Düşün bakalım ona ne dememiz gerekir; birşey biliyorsa, onu kimsenin kıskanmayacağını, tersine, bildiklerini seve seve öğrenmek isteyeceğimizi söyleyip bu konuda ona güvence verdikten sonra önüne şu sorumuzu koymamız gerekmez mi: Öğrenen birşeyin mi bilgisini edinir? Bu soruyu sana sorduğumu farz et!”

“Cevap veriyorum: O birşeyin bilgisini edinir (birşeyi öğrenir).”[221]

[477a] “Var olan birşeyin mi yoksa var olmayan birşeyin mi?”

“Var olan birşeyi; olmayan birşeyi fark etmek (bilmek) nasıl mümkün olabilir ki?[222]

“Bu kadarı bize burada yeter, çok yönlü incelemeler de bunu doğrulayacaktır bizim için: Hakikaten oluş-hali’ne geçmiş şey, öğrenilebilir, bilgisi edinilebilir şeydir; yoksa, var olmayan şeyin bilgisi de olmaz.”

“Bu da bize tamamen yeter.”

“Pekâlâ, şayet birşey aynı zamanda hem olma-hali’nde hem de olmama-hali’nde ise, o zaman oluş-hali’nde olan ile hiçbir şekilde oluş-hali’ne geçmemiş olanın ortasında durmaktadır, öyle değil mi?”

“Ortasında!”

“Şayet bilgisini edinme oluş-hali’ndeki şey için söz konusuysa, bilmeme de varoluş-olmama hali’ne karşılık geliyorsa

[b] bu ortada duran şeye karşılık bilme ile bilmeme arasında bir şey bulmamız şart; hani ille de böyle bir şey varsa tabii!”

“Kesinlikle!”

“Öyleyse bir ‘sanma’[223] halinden söz ediyoruz demektir, öyle değil mi?”

“Öyle!”

“Bilme ile aynı anlama geliyor ve aynı yeteneği temsil ediyor mu?”

“Hayır!”

“Öyleyse sanma’nın payına bilme’den farklı bir alan düşüyor, her bir düşünce faaliyetine uygun bir alanın karşılık gelmesinden söz ediyorum!”

“Evet, öyle!”

“Bilme, oluş-hali’ndeki şey olarak tanıdığı şeye yönelir. Ama daha önce şu ayrımı yapmamız şart.”

“Hangi ayrımı?”

21.

[c] “Yetenek dediğimizde oluş-hali’ndeki şeyin bir tarzını, türünü anlıyoruz, öyle değil mi? Bizim olduğu gibi, başka her şeyin gücü de buna dayanır; bunlar arasında görme, işitme yeteneğini (yetisini)[224] sayıyorum, bu kavramdan neyi kastettiğimi anlıyorsun herhalde?”

“Anlıyorum,” diye cevap verdi.

“Şimdi bu konudaki düşüncelerime kulak ver! Bir yeteneğe baktığım zaman, öteki nesnelere baktığımda ve onları birbirinden ayırt ettiğimde, olduğunun aksine, ne bir rengin, ne de bir şeklin varlığını algılayabiliyorum.

[d] Yeteneğin (yetinin) söz konusu olduğu yerde sadece amaç ve sonuç görüp, yeteneği (yetiği) böyle tanımlayıp adlandırıyorum. Aynı amaca yönelik aynı sonucu veren bir yeteneği (yetiği) de aynı adla tanımlıyorum, yoksa ona başka ad veriyorum. Peki sen? Ne düşünüyorsun bu konuda?”

“Aynen senin gibi!”

“Peki şimdi geri dönelim sevgili dostum,” dedim. “Bilgiyi bir yetenek olarak mı tanımlıyorsun ya da hangi türün içine dahil ediyorsun onu?”

[e] “Şunların: Yetenekler arasında en güçlü olanlarının arasına!”

“Devam: Sanma’yı bu yetenekler arasına mı yerleştirelim yoksa başka bir yere mi?”

“Kesinlikle başka bir yere! Çünkü sanma, bir sanımızı ortaya koymamızı sağlayan yetenektir.”

“Zaten az önce bilme ile sanma’nın aynı şey olmadıklarını kabul etmiştin?”

“İnsanın biraz akli varsa, şaşabilecek olan ile şaşmaz olanı nasıl bir tutabilir ki?”

[478a] “Çok güzel, demek ki bilme ile sanma’nın farklı şeyler olduğu konusunda hemfikiriz!”

“Evet!”

“Her biri tabiatı gereği başka bir yeteneğe ve amaca sahiptir.”

“Kaçınılmaz olarak!”

“Bilme oluş-hali’ndeki şeye yönelir, onu varoluş olarak tanır.”

“Evet!”

“Sanı ise ‘sanma’ ile ilintilidir öyle değil mi?”

“Hani, aşağı yukarı bilme’nin bilgi olarak tanıdığı şey hakkında bir sanma mıdır bu? Yani bilme ile sanma’nın nesnesi aynı olabilir mi, yoksa imkânsız mıdır bu?”

“Çıkarttığımız sonuçlar itibarıyla imkânsızdır. Her nesneye başka bir yetenek (yeti) karşılık geliyorsa ve sanma ile bilme iki yetenekse

[b] buradan bilme’nin nesnesi ile sanma’nın nesnesinin de aynı olamayacakları sonucu çıkar.”

“Eğer oluş halindeki nesne bilme’nin konusuysa, sanma’nın konusu (nesnesi) başka bir şey olmalıdır, öyle değil mi?”[225]

“Evet!”

“Belki de varoluş-hali’nde-olmayan’dır onun nesnesi? Yoksa varoluş-hali’nde-olmayan’ı sanma’yla bile kavramak imkânsız mıdır? Düşün! Sanan, düşüncesini, kanaatini bir birşey ile ilintiler, bir birşeye yönlendirir; aynı anda hem bir birşeyi sanma’sı hem hiçbir birşeyi sanmaması mümkün müdür?”

“İmkânsız bu!”

“Öyleyse sanısı tek bir birşey ile ilintilidir?”

“Evet!”

“Birşey oluş-hali’nde değilse, ona tek bir birşey olarak hitap edemeyiz

[c] doğrusu hiç(lik) olarak hitap etmek olacaktır ona.”

“Muhakkak!”

“Oluş-hali’nde-olmayan’a mecburen bilmeme (bilgisini edinememe biçimindeki düşünce faaliyetini) karşılık getirdik, oluş-hali’ndeki şeye ise bilme’yi, öyle değil mi?”

“Doğru!”

“Öyleyse sanma’nın nesnesi ne varoluş-hali’ndeki şey ne de oluş-hali’nde-olmayan şeydir, öyle mi?”

“Öyle!”

“Sanma ne bilme’dir ne de bilmeme’dir!”

“Apaçık bu!”

“Öyleyse bu iki aşırı ucun arasında bir yerdedir ve bilme’ye göre daha açık seçik olarak ondan üstündür belki ya da bilmeme’den çok daha belirsiz bir durumu temsil eder, ne dersin?”

“Hiçbirini değil!”

“Peki öyleyse, sanma, bilme’den daha karanlık, bulanık bilmeme’den ise daha açık seçik, daha belli bir durumu temsil eder, öyle mi?”

“Hem de fazlasıyla!”

“Demek ki ikisinin arasında bir yerdedir.”

“Evet!”

[d] “Bu ikisinin arasında demek ki sanma yer alır, öyle mi?”

“Elbette!”

“Daha önce, şayet birşey bize aynı zamanda hem oluş-hali’nde-olma hem de oluş-hali’nde-olmama olarak görünüyorsa, hakikaten oluş-halinde olan ile oluş-halinde olmayan arasında yer alır dememiş

miydik? Ona ne bilme karşılık gelir ne de bilmeme; bu ikisi arasındaki şeydir o, değil mi?”

“Doğru!”

“İşte bu aradaki şeyin sanma olduğu ortaya çıktı demek ki!”

“Apaçık!”

22.

[e] “Şimdi geriye, kendisi öyle tanımlanmamakla birlikte oluş-hali’nde-olan ile oluş-hali’nde-olmayan’a katılan (onlardan pay alan) şeyin ne olduğunu bulmak kaldı. Bunu bulabilirsek, haklı olarak sanma’nın nesnesi olarak tanımlayabilir ve bir yandan öteki iki ucun öte yandan da ortanın karşılığındaki (düşünme faaliyeti) yeteneklerini gösterebiliriz.”

“Evet, öyle!”

[479a] “Bu koşullar altında kendiliğinden güzele ve hep kendisiyle aynı kalıp hiç değişmeyen bir güzel İdea’sına değil de çok sayıda güzel şeyin var olduğuna inanan biri kalkıp da adil olanın, güzel olanın ve öteki her şeyin bir bütünlük oluşturduğunu ileri sürünce; buna katlanamayan, meraklı, aydınlık kafalı arkadaşımız konuşup cevap versin.[226] Sevgili dostum, diye soracağız ona, sana göre bunca güzel şeyin arasında çirkin görünebilecek bir şey de yok mu ya da adil olanın arasında adil olmayan ve mümin olanın arasında mümin olmayan bir şey?”

[b] “Mecburen güzel olan birşey, bir zaman gelip, çirkin görünmek zorunda da kalacaktır; aynı şey öteki (özellikler) için de geçerlidir.”

“Peki çift olan şeyler için ne diyeceğiz; başka birşeyin yarısı olarak görülemez mi bazen?”

“Peki büyük ve küçük, ağır ve hafif şeyler; bunlar da bazen tam tersi özellikler olarak görünmezler mi?”

“Her biri, her zaman, her iki özellikten de pay alır!”

“O çok şeylerin her biri kendilerine atfettiğimiz özelliklerden, bu özelliklerin karşısından aldıklarından, daha fazla pay almamışlar mıdır sence?”

“O şöenlerdeki [c] çifte anlamlı sözcüklerle yapılan oyunlara benziyor bu,” diye cevap verdi Glaukon, “ayrıca da üzerinde oturduğu yarasayı mızrağı ile vuran hadım köle ile çocukların oynadığı tekerleme/bilmece oyununa benziyor.[227]

Birçok şeyde de böyle çift anlamlılık buluruz; var mıdırlar yok mudurlar ya da aynı anda bu her iki durumu mu temsil ederler, kesinlikle söylemek imkânsızdır.”

“Onları herhangi bir şekilde kullanabilir misin yoksa oluş-hali ile olmama-hali arasında iyi bir yer biliyor musun bunlar için? Çünkü bir oluş-halinde-olmama’nın daha yüksek bir düzeyini temsil edip oluş-hali’nde-olmayan’dan daha karanlık bir düzeyi temsil etmedikleri gibi

[d] varoluşun daha üst bir düzeyine ait olup oluş-hali’ndeki şeyden daha aydınlık bir konumu da temsil etmezler.”

“Çok doğru!”

“Öyleyse çıkardığımız sonuç apaçık şu: Kitlenin gözünde güzel ya da daha fazla bir anlama gelen o çok sayıdaki tek tek şey, hakikaten oluş-hali’ndeki şey ile oluş-hali’nde olamayan şey arasında bir yerde bulunurlar.”

“Evet!”

“Daha önce şu konuda uzlaşmıştık: Böyle bir sonuç çıkartmamız durumunda bu durumun içinde bilmenin (bilgi’nin) değil de sanma’nın nesnelerini görmeliyiz; çünkü iki ucun ortasında dolanan şey, ancak ortanın yeteneğiyle (yetisi/becerisiyle) kavranabilir.”

“Bunu tespit etmiştik!”

[e] “Demek ki güzelin kendisine değil de o çok sayıdaki tek tek şeylere bakan, güzele götürecek bir kılavuzu da izleyemeyen; çok sayıda adil şeyi görüp de asıl adil olanı görmeyen vb. kişiler (ve durumlar söz konusu olduğunda) o kimsenin her şey hakkında bir sanısı (kanaati) olduğunu, ama inandığı şey hakkında bilgisi bulunmadığını söyleriz.”

“Mecburen öyle deriz!”

“Peki de ebedi ve değişmez olan kavramların, bizzat kendilerine bakanların durumu nedir? Bu durumda bilgi sahibidirler, sanı değil, öyle değil mi?”

“Bu da zorunlu bir sonuç!”

[480a] “Öyleyse birinciler, bilgilerinin nesnelerini sevip ona yürekten bağlanırken, ikinciler sanılarının (kanaatlerinin) nesneleri için aynı şeyi yapmazlar mı? Ya da daha önceki iddiamızı düşünecek olursak; orada bu meraklı insanların güzel sesleri ve renkleri ve benzer her şeyi sevip onlara hayranlık duyduklarını, ama güzelin bizihi kendisini oluş-hali’ndeki bir şey gibi kavrayamadıklarını söylememiş miydik?”

“Elbette unutmadık onu!”

“Öyleyse bu kimseleri, hata yapmaktan kaçınarak, sanının (kanaatin) dostları anlamında ‘filodokslar’ diye tanımlayacağız, yoksa bilgi’nin dostu anlamında ‘filozoflar’ diye değil. Peki onları böyle adlandırırsak bize öfke duyarlar mı sence?”

“Bana bakacak olurlarsa öfkelenmezler; çünkü hakikate öfke duymayı kutsal buyruk yasaklar!”

“Öyleyse hakikaten varlığı (olma-halini) sevene filodoks değil de filozof demek zorundayız!”

“Çok doğru!”

***